

TÜRK ESKİÇAĞ BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

HABERLER

TÜRK ESKİÇAĞ BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

HABERLER

Türk Eskiçağ Bilimleri Enstitüsü Haberler
Sayı: 43 (2017)

ISSN 1308-2078

Editörler
Meltem Doğan-Alparslan
Aşkın Özdzibay

Sayfa Düzenlemesi
Zero Prodüksiyon Ltd.

Yazılar kaynak gösterilmek şartıyla kullanılabilir.
1996-2016 Ocak-Mayıs aylarında yılda iki kez yayınlandı.
2017'den itibaren yılda bir kez yayınlanır.
Enstitü Üyelerine ücretsiz verilir.

TÜRK ESKİÇAĞ BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

Uluslararası Akademiler Birliği Muhabir Üyesi
Corresponding Member of the International Union of Academies

Baskı
Oksijen Basım ve Matbaacılık San. Tic. Ltd. Şti.
100. Yıl Mah. Matbaacılar Sit. 2. Cad. No: 202/A Bağcılar-İSTANBUL
Tel: +90 (212) 325 71 25 Fax: +90 (212) 325 61 99
Sertifika No: 29487

Türk Eskiçağ Bilimleri Enstitüsü
İstiklâl Cad. Merkez Han, No: 181 Kat: 2
34435 Beyoğlu-İSTANBUL
Tel: 0090-212-292 09 63

E-mail:
haberler@turkinst.org
mdoganalparslan@gmail.com
aozdizbay@hotmail.com

www.turkinst.org

İÇİNDEKİLER

Editörden	1
Başyazı	
S. Yücel Şenyurt – Atakan Akçay – A. Emirhan Bulut – Umut Zoroğlu – S. Okan Akgönül, Ordu Kurul Kalesi	2
Anı Yazısı	
Kendini Öğrenci Yetiştirmeye Adanmış, İlkeli ve Saygın Bilim İnsanı GÜVEN ARSEBÜK (Özbaşaran, M.)	10
Kitap Tanıtımları	
Peker, M. – C. Baykan – D. Baykan (Haz.), <i>Nif Dağı Balıcaoluk (2008-2016) Prof. Dr. Elif Tül TULUNAY Onuruna</i> , Homer Yayınevi, İstanbul, 2017 (Köseoğlu, F.N.)	14
Arkeoloji Dünyasından	
Geçmişten Günümüze Kuyumculuk Sempozyumu (Hürmüzlü, B. – İ. Atav Köker – S. Demirci – S. Demirci)	16
Ressam, Gazeteci, Müzeci ve Yazar ELİF NACİ Anma Toplantısı (Tül Tulunay, E.)	17
İran'da Arkeoloji Faliyetleri ve Bilimin Politik Çıkmazı (Ocak, H. – V. Sezer)	20
Ok Uçları Çalıştayı, İlk Örneklerden Orta Çağ Sonuna Kadar Malzeme, Teknik, Biçim ve Tarihlendirme (Köseoğlu, F. N. – E. Tül Tulunay)	21
Ozanın dediği; çekip giden O güzel insanlardan biriydi; Osman BAYATLI (Yaraş, A.)	24
İÜ Hititoloji Ana Bilim Dalında RTI (Yansıma Dönüşümlü Görüntüleme) Eğitimi (Özer, B.)	25
Kazı - Araştırma	
Aşıklı Höyük Araştırma Sonuçları – 2016 (Kalkan, F. – M. Özbaşaran)	26
Batı Anadolu Arkeolojisine Yeni Bir Katkı: Eskişehir ve Kütahya İlleri Tarih Öncesi Dönem Yüzey Araştırmaları (EKAR) (Fidan, E.)	27
Bilecik İli Yüzey Araştırmaları – 2016 (Sarı, D.)	31
Dağlık Kilikia Yerleşim Tarihi ve Epigrafya Çalışmaları – 2017 (Dağlı Dinçer, İ.)	37
Kırklareli Projesi Araştırmaları – 2016 Aşağı Pınar Höyüğü (Nergiz, Ş.)	45
Kuzey Ege Arkeoloji Araştırmaları ve Uygulama Merkezi (KEAM) Adramytteion ve Egemenlik Alanı Çalışmaları 2015 - 2016 (Özgen, H. M.)	47
İzmir İli Nif Dağı Kazısı – 2016 (Tül Tulunay, E.)	59
Nikaia (Bithynia) Egemenlik Alanı Epigrafik-Tarihi Coğrafi Yüzey Araştırması Çalışmaları – 2016 (Öztürk, H. S. – E. Demirhan-Öztürk – A. Gündüz – H. Nikolayidis)	67
Van/Çavuştepe Kalesi Kazı ve Onarım Çalışmaları – 2016 (Çavuşoğlu, R. – H. Biber)	71
Enstitüden	
Anadolu'da Togonalı Heykellerin Gelişimi Projesi Türk Eskiçağ Bilimleri Enstitüsü 2016 Yılı Ali Dinçol Bursu (Ersun, D.)	74
Enstitü Kütüphanesi Yeni Yerinde Artık Daha Ulaşılabilir	83
Sevim-Adnan PEKMAN Kitaplığı TEBE Kütüphanesi'ne Bağışlandı	83
Enstitü Kütüphanesine Gelen Yeni Yayınlardan Seçmeler	83
Yeni Yayınlarımız	85

**ARKEOLOJİ CAMİİASI
ANADOLU ARKEOLOJİSİNE
BÜYÜK EMEKLER VEREN**

**PROF. DR. YUSUF BOYSAL'I
(1920 - 20.03.2017)**

**PROF. DR. GÜVEN ARSEBÜK'Ü
(02.07.1936 - 17.04.2017)**

**PROF. DR. WOLFRAM MARTINI'Yİ
(11.09.1941 - 11.11.2017)**

KAYBETMENİN ÜZÜNTÜSÜ İÇERİSİNDEDİR.

Editörden

“Kurumların her zaman iki amacı vardır, ilki kendisini ayakta tutmak ikincisi ise genişlemek”.

Enstitümüz kurumsal olabilmek adına kuruluşundan bugüne büyüyerek ayakta durmayı, kısıtlı bütçesi ile başarmıştır. Başlayan ve uluslararası boyuta taşınan projelerini, organize ettiği sempozyum ve workshopları yayımlamıştır. Halkı bilinçlendirmek amacıyla başlatılan *Popüler Seri*, bilim dünyasına katkıda bulunabilmek ve yeni çalışmaları tanıtmak amacıyla 15 yıldır düzenli olarak yayımlanan dergisi *Colloquium Anatolicum* ve diğer yayınların tümü bunun bir göstergesidir. Hemen her yayının kapağında, iç kapağında ya da önsözünde destek veren kurum, şahıs isimlerine rastlanır. Bu yayınlar web sayfamızdan ya da *Haberler* dergisinin son kısmı olan *Yeni Yayınlar*’dan takip edilebilir. Burada bir kez daha vurgulamak isteriz ki, tüm bu çalışmalar çok sınırlı bir bütçe ve sponsor desteği ile çok yönlü olarak gerçekleştirilmiştir. Bu ve benzeri çalışmaları ortaya koymak meşakkatli bir çalışma dönemi gerektirir, bu nedenle TEBE çatısı altında gerçekleştirilen tüm bu yayınlar için emek veren herkese teşekkür ederiz. Çünkü enstitümüzün bir kurum olarak ayakta tutan en önemli unsur, bugüne kadar yürüttüğü yayın politikasıdır. Keza zaman içerisindeki gelişimi de yine başta yayınlar olmak üzere, her yıl organize edilen konferanslar, gelişen kütüphanesi, kısıtlı bütçesine rağmen verdiği burslar ile kendini göstermektedir.

TEBE’nin bir kurum olarak bu kadar başlık altında faaliyet göstermesi pek tabii ki farklı komisyonların kurulması, farklı görüşlerin alınması ve değerlendirilmesi ile olabilmektedir. Bu bakımdan gönüllülük ilkesi ile çalışan ve TEBE için faaliyet gösteren tüm çalışma arkadaşlarımıza da teşekkür etmek isteriz.

Son sayılarımızda yer vermek zorunda olduğumuz kayıp haberlerine ne yazık ki bu sayımızda da üzülerken yer vermek zorundayız. Kendilerini hiçbir şekilde geri getiremeyeceğimiz ve boşlukları hiçbir şekilde dolamayacak olan kayıplarımız... Bu vesileyle enstitümüzün kurucu üyesi, saygın bilim insanı Sayın Hocamız Prof. Dr. Güven Arsebük’ü, Giesen Justus Liebig Üniversitesi Klasik Arkeoloji Kürsüsü’nün uzun yıllar başkanlığını yapmış Sayın Prof. Dr. Wolfram Martini’yi ve Selçuk Üniversitesi kurucu üyesi Sayın Prof. Dr. Yusuf Boysal’ı derin saygılarımızla anıyoruz. Eskiçağ Bilimlerine yaptıkları katkılar genç nesilleri daima aydınlatacaktır. Ruhları şad olsun!

Son yıllarda dergimize gönderilen makale sayısındaki artış, gerek nitelik gerek nicelik bakımından daha zengin bir sayıyı okuyucularımıza sunabilmemizi sağlamaktadır. Dergimiz 43. sayısından itibaren yılda bir sayı olarak yayımlanacaktır. Ancak, daha zengin bir içerik ve daha fazla yazıyla okuyucuyla buluşacaktır. Bu bakımdan 2017 yılına ilişkin son haberleri içeren 43. sayımıza destek veren, çalışmalarını bizimle ve dolayısıyla siz okuyucularla paylaşan tüm yazar ve katılımcılara editörler olarak teşekkürü borç biliriz. Ordu Kurul Kalesi’ni konu alan *Başyazı*, Prof. Dr. Yücel Şenyurt ve ekibi tarafından kaleme alındı. Bölgeye ilişkin önemli buluntuların değerlendirildiği makale, Karadeniz için çok önemli bir araştırma olup, Hellenistik Dönem’den Roma Dönemi’ne uzanan oldukça stratejik bir kalede yapılan çalışmaları ve önemli buluntuları tanıtmaktadır. Kurul Kalesi ile ilgili bir diğer çalışma önemli yayın organımız *Colloquium Anatolicum*’un 2017 sayısında yayımlanmış ve yine bu konuda bir konferans TEBE Yıllık Konferansları çerçevesinde İstanbul’da ilk defa dinleyicilerle buluşmuştur. Artık alışlageldiği gibi bazı araştırma yazılarının yer aldığı *Arkeoloji Dünyasından* bölümünde, farklı sempozyum ve sergi haberleri de yer almaktadır. Farklı dönemlere ilişkin kazı haberlerini içeren *Kazı-Araştırma* bölümü yine zengin görseller ile dikkatinize sunulmuştur. Bu bağlamda, özellikle Enstitü üyelerimizden geniş bir okuyucu kitlesine ulaşan dergimizi daha da zenginleştirmek adına, kazı ve araştırma raporlarını yayımlamak üzere bekliyoruz.

Daha güzel bir yılda ve yeni çalışmalarla bir sonraki sayıda buluşmak üzere...

Meltem Doğan-Alparslan – Aşkım Özdeşbay

Başyazı

Ordu Kurul Kalesi

S. Yücel Şenyurt – Atakan Akçay – A. Emirhan Bulut
Umut Zoroğlu – S. Okan Akgönül

Ordu İli Bayadı Mahallesi sınırları içerisinde yer alan Kurul Kalesi, Karadeniz sahilinin yaklaşık 9 km güneyinde konumlanmaktadır. Doğu ve Orta Karadeniz bölümlerini birbirinden ayıran Melet Irmağı (Melanthios) Kurul Kalesi'nin doğu eteğinden geçerek Karadeniz'e ulaşmaktadır. Kalenin üzerinde yer aldığı güneybatı-kuzeydoğu yönlü kayalık, ırmak seviyesinden çok dik bir eğimle yükselip 571 m rakıma kadar ulaşmaktadır. Yoğun bir bitki örtüsü tarafından kaplanmış olan kayalığın zirvesi tüm çevreye hakim manzarası nedeniyle daha önceki yıllarda mesire alanı olarak da kullanılmıştır. Arkeolojik kazılar, 2010 yılından beri Ordu Müzesi başkanlığı ve Prof. Dr. S. Yücel Şenyurt'un bilimsel sorumluluğundaki bir ekiple yürütülmektedir.

Üzerinde bulunduğu kayalığın doğal yapısıyla uyumlu bir biçimde gelişim gösteren yerleşim dokusuna sahip Kurul Kalesi (Res. 1-3), kazı verilerine göre VI. Mithradates dönemi *phourion*'larından birisidir. Şimdiye kadarki en erken veriler MÖ 4. yy'a kadar gitse de bu tarihlere ait bir mimari tabaka henüz tespit edilememiştir. Kazılarda ele geçen sikkeler arasında tanımlaması yapılabilen 278 adet VI. Mithradates dönemi sikkesi, kaledeki en yoğun yerleşimin bu krallığın dönemine ait olduğunu göstermektedir.

Ordu Ünye Kalesi ve Cıngırt Kayası gibi Pontos Bölgesi'nin kıyı kale yerleşimleri sınıfına giren Kurul

Kalesi, ilk etapta *phouria* olarak adlandırılan kale-garnizon tipinde bir yerleşim gibi görülse de, arkeolojik kazılar Kurul Kalesi'nin askeri kimliğinin yanı sıra kültürel açıdan da önemli bir merkez olduğunu göstermiştir. Özellikle kazılarda ele geçen iki p.t. iki adet Dionysos büstü (Res. 8), bronz Apollon heykeli, 2016 yılında bulunmuş olan mermer Kybele heykeli ve diğer pişmiş toprak Kybele heykelcikleri bu durumu desteklemektedir. Bu kapsamda Kurul Kalesi'nin en güneyinde yer alan Dilek (Sunak) Kayası, Kurul Kalesi'ndeki dinsel pratiklerle ilişkili en eski alandır. Burada ele geçmiş olan buluntular ve özellikle MÖ 2. yy'a tarihlenen sikkeler, VI. Mithradates dönemi öncesinde Kurul Kayalıklarının kültürel bir alan, muhtemelen de bir açık hava tapınım alanı olarak kullanılmış olabileceğini göstermektedir.

Şimdiye kadar yapılan çalışmalarda kalede iki ana sektörde yerleşim olduğu tespit edilmiştir. Zirvenin güneybatı noktasından Kapı Alanı'na kadar olan bölge İç Kale (Res. 2), bu sektörün kuzeydoğusundaki geniş alan ise Kuzeydoğu Teras Alanı olarak adlandırılmıştır (Res. 3). İç Kale'nin en güneyinde Dilek Kayası, onun kuzeyinde ise bir kaya rezervuarı yer almaktadır. Bu rezervuarın yaklaşık 20 m kuzeydoğusunda ise basamaklı bir tünel bulunmaktadır.

İç Kale ve Kuzeydoğu Teras Alanı

Kurul kayalıklarının üst kısmı doğu-batı yönünde 75, kuzey-güney yönünde 250 m'lik bir genişliğe sahiptir. Zirve kısmına doğru kademeli bir şekilde yükselen kayalık üzerinde İç Kale ve Kuzeydoğu Teras Alanı şeklinde adlandırılan iki yerleşim sektörü (Res. 1-3)

Res. 1 – Kurul Kalesi

Res. 2 – Kurul Kalesi, İç Kale

bulunmaktadır. Tüm yerleşim, ana kayanın formuna uygun bir şekilde, İç Kale'ye doğru yükselen bir sur sistemi ile çevrelenmiştir. Gerek sur duvarlarında gerekse diğer yapılarda temel mimari malzeme olarak Kurul kayalıklarından elde edilen yerel kayalar kullanılmıştır. Kalenin ana giriş kapısının ön cephesi, bu alandaki taban döşemeleri ve ikincil kapı geçişlerinin ön cephelerinde daha kolay işlenebilir nitelikteki kum taşları bosajlanarak kullanılmıştır.

İç Kale Kazı Alanı, basamaklı tünel, kaya rezervuarı ve Dilek Kayası'nı çevreleyen sur duvarları ve bu sura içeriden eklenmiş mekânların oluşturduğu bir bütünlüktür. İç Kale'deki ana kayanın yüzeyi kısmen düzeltilmiş olup, ana kaya içerisindeki çukurluklar moloz taş ve çamur dolgu ile tesviyelenmiştir. Surun iç duvarlarının genişliği ortalama 1,50 m'dir. Duvarlar, ana kayanın gelişimine göre düzensiz aralıklarla doğu-batı yönlü çıkmalar yapmakta olup bu

Res. 3 – Kurul Kalesi, Kuzeydoğu Teras

kısımlarda, sur duvarına dayanan daha alt kotlardaki mekânlara geçişi sağlayan basamaklar bulunmaktadır.

İç Kale'nin doğu ve batı teraslarında sur kompleksi içinde, iki evrelili oldukları tespit edilmiş olan, çoğunlukla depolama amaçlı kullanılmış odalar yer almaktadır. Erken mimari evredeki mekânların tabanları ana kayanın tesviyelenmesi ve dolgulanması ile oluşturulmuştur. Aynı duvar aksları üzerinde devam eden geç mimari evrenin mekân içi dolgularında, yanmış kerpiç parçaları, ahşap konstrüksiyona ait karbonlaşmış kalıntılar, yüzlerce demir çivi ve dağılmış çatı kiremitleri tespit edilmiş olup bu durum son yerleşim evresinin büyük bir yangınla sona erdiğini göstermektedir.

Kuzeydoğu Teras Alanı, ana kayanın izin verdiği kısımlarda 35-40 m genişliğe kadar ulaşmaktadır. Bu terasta şu ana kadar, batı kısmında gerçekleştirilen kazılar sonucunda birbirine bitişik yedi mekân ortaya çıkarılmıştır. Bu mekânlar esasında batı surlarının 1,90 m genişliğindeki dış duvarlarına içeriden eklenmiş odalardır. 2016 yılı kazı çalışmalarında ayrıca kalenin ana giriş kapısı da gün yüzüne çıkarılmıştır. Ön cephesi bosajlanmış kum taşı bloklardan oluşturulmuş kapı girişinden doğuya doğru uzanan koridor, kaledeki diğer alanlara geçişin sağlandığı ana arter niteliğindedir. Kapının hemen kuzeyindeki iki odalı bir mekân ise buluntuları itibariyle farklı bir özellik ortaya koymaktadır. Bu odalarda p.t. Dionysos büstü ve üç adet p.t. Kybele heykelciğinin dışında çok sayıda savaş aleti de ele geçmiştir.

Basamaklı Tünel

Basamaklı tüneller, üzerinde bulunduğu kale ya da doğal kayalıkların belirli bir noktasından yaklaşık 45°'ye varan eğimle kayalığın derinliklerine inen, anakayanın oyulması yoluyla inşa edilmiş yapılardır. Antik dönemde özellikle Anadolu'nun kuzeyi ve doğusunda birçok noktada görülebilen ve kimi zaman dehliz olarak da anılan basamaklı tüneller, günümüzde Orta ve Doğu Karadeniz'de belirgin bir yoğunluk göstermektedir. Pontos Bölgesi'nin karakteristik yapılarından birisi olan bu tüneller hakkında yapılan yayınlar ve kazı çalışmaları oldukça sınırlıdır.

Basamaklı tünelleri konu alan çalışmalarda bu yapıların fonksiyonlarına dair bazı öneriler ortaya atılmıştır. Bu öneriler içerisinde en fazla öne çıkan, tünellerin düşman saldırısı esnasında kalelerdeki askerlere hareket kabiliyeti sağlama amacıyla, daha çok savunmaya yönelik yapıldıkları şeklindedir. Basamaklı tünellerde yaptığımız araştırmalar doğrultusunda bu görüşün tüm tüneller için geçerli olmadığı ve bu şekilde bir genellenmenin yapılamayacağı anlaşılmıştır. Ayrıca, Amasya Kalesi ve Kurul Kalesi'ndeki basamaklı

tünellerde gerçekleştirilen kazılarda da tünellerin bir çıkışının olmaması, bu görüşün genel bir doğru olmayacağını ortaya koymaktadır. Öne sürülen bir diğer görüş ise tünellerin kale yerleşimlerindeki su ihtiyacı için inşa edilmiş olmalarıdır. Bölgedeki basamaklı tünellerin bazıları bir akarsu veya su kaynağına uzanmaktadır. Henüz araştırmalarımız devam etmekle birlikte bugüne kadar incelediğimiz 32 adet basamaklı tünelden Kurul Kalesi ve Amasya Kalesi tünelleri dışında tüm tünellerin taş ve toprakla tıkalı olması bu konuda sağlıklı yorum yapmayı engellemektedir. Amasya Kalesi tünellerinden Cılanbolu Tüneli'nin bir su havuzu/haznesi ile sonlandığı bilinmektedir. Ancak söz konusu tünellerden bazıları yerleşime sahne olmamış kayalık zirvelerde yer almaktadır. Bu da basamaklı tünellerin su temini dışında başka amaçlar için de yapılmış olabileceğini göstermektedir. Tünellerin fonksiyonları üzerine bir diğer görüş, bu yapıların dinsel bir amaçla yapılmış olabilecekleri yönündedir. Arkeolojik kazılar yoluyla yeterince araştırılmamış olduğundan tünellerin kültürel fonksiyonlarıyla ilgili henüz çok sınırlı veriler bulunmaktadır. Strabon VI. Mithradates'in Pontos'da askeri amaçlarla 75 adet kale yaptırdığını aktarmış olsa da, Kurul Kalesi'nde yapılan kazılar bu kalelerin kültürel fonksiyonlara sahip olduğunu da göstermiştir.

Sayıları daha fazla olmakla birlikte, Pontos sınırları içerisinde, Tokat (11), Amasya (5), Çorum (4), Ordu (4), Sivas (3), Giresun (2), Samsun (2) ve Yozgat (1) illerinde olmak üzere toplam 32 adet basamaklı tünel tarafımızca yerinde incelenebilmiştir. Arık Musa Köyü, Ünye Kalesi ve Cıngırt Kayası üzerinde bulunan basamaklı tünellerle birlikte Ordu sınırları içerisinde yer alan bir diğer örnek olan Kurul Kalesi basamaklı tüneli ayrıcalıklı bir konuma sahiptir.

426 basamak ile en fazla basamağa sahip ikinci tünel olan Kurul Kalesi tünelinin içerisindeki dolgu kazı çalışmaları başlamadan önce Ordu Müzesi tarafından boşaltılmıştır. Bu çalışmalarda 6 adet VI. Mithradates dönemi bronz sikkesi ele geçmiştir. Tokat-Geyraz Kalesi'nden de aynı döneme tarihlenen bronz bir sikkenin ele geçmesi bu tünellerin kullanım dönemleriyle ilgili önemli ipuçları sunmaktadır.

Giriş kısmı deniz seviyesinden 564 metre yüksekte olan basamaklı tünel, bölgedeki birçok tünelde olduğu gibi bir yamaç üzerinde değil, zirvedeki anakaya yüzeyinden kuzeybatıya doğru inen bir konumdadır. Tünelin giriş kapısına kadar 10 adet basamak bulunmaktadır. Tünelin kaya yüzeyindeki girişinin etrafında yer alan 5 adet dikme deliği (Res. 4) tünel girişinin üzerinin bir çatı ile kapalı olduğunu göstermektedir. Tünel çevresinde yapılan kazılardan ele geçen çatı kiremitleri de bu öneriyi doğrulamaktadır.

Res. 4 – Basamaklı tünel girişi

Res. 5 – Tünel koridoru

Ayrıca girişin yan duvarlarında antitetik duran iki adet küçük niş görülmektedir. Daha önce ziyaret ettiğimiz bazı basamaklı tünellerin (Ordu-Ünye Kalesi, Tokat-Çördük Kalesi, Amasya-Gökçeli Kalesi) girişlerinde de benzer nişler bulunmaktadır. 2,5 m genişliğe ve yaklaşık 3 m yüksekliğe sahip tünelin doğrusal bir aksla devam ettiği görülmektedir (Res. 5).

Eğik mesafesi 187,59 m, dikey mesafesi 145,71 m olan tünelin bitiminde ileriye doğru yaklaşık 25 m boyunca doğal bir kaya boşluğu bulunmaktadır. 3,5 m genişlik, yaklaşık 28 m yüksekliğe sahip bu boşluğun tabanındaki dolgudan düzgün kesilmiş taş blokların çıkarılmış olması, buradaki muhtemel bir su rezervuarı düzenlemesini akla getirmektedir. Ayrıca tünelin bittiği kısımda yan duvarlardaki onlarca yapay kaya oyuğu oldukça dikkat çekicidir. Tünel girişindeki antitetik iki niş, tünel bitimindeki yan duvarlarda görülen kaya oyukları ve dışarıya çıkartılmış düzgün blok taşlar, Kurul Kalesi basamaklı tünelinin farklı mimari düzenlemeleri de içeren, dinsel bir fonksiyona sahip olabileceğini akla getirmektedir. Böyle bir fonksiyon söz konusuysa, tünelin hangi kültle ilişkili olduğu sorusu karşımıza çıkmaktadır. Dilek Kayası kazı alanındaki basamaklı kaya altarı, 2016 yılında gün yüzüne çıkartılan mermer Kybele heykeli ve bu tanrıçaya ait diğer p.t. heykelcikler Kurul Kalesi'ndeki

Ana Tanrıça kültürünün kanıtlarıdır. Ayrıca yine bir basamaklı tünelin yer aldığı Çorum ili Ortaköy ilçesinde bulunan İncesu Köyü'ndeki kayalık alanda yer alan kabartma Kybele veya Anaitis ile ilişkilendirilmiştir.

Kybele Heykeli

2016 yılında ortaya çıkartılan en önemli mimari yapı olan kalenin giriş kapısı, Kuzeydoğu Teras Alanı'nda, sur duvarlarına entegre bir şekilde inşa edilmiştir. Giriş kapısının kale içerisine bir koridor ile devam ettiği tespit edilmiştir. Girişten hemen sonraki mekânın güney duvarında 0,95 metre genişliğinde ve 0,90 metre derinliğinde bir niş içerisinde, mermerden yapılmış Ana Tanrıça Kybele heykeli in situ halde açığa çıkarılmıştır (Res. 6). Nişin iki dış köşesine aplike edilmiş, kum taşından yapılmış bezemeli başlıklı sütunların büyük kısmı niş içerisine düşmüş halde bulunmuştur. Kybele'nin sağındaki sütunda tek akantus yaprağı ve bitkisel bezemelerin yer aldığı Korinth başlığına benzer bir başlık daha iyi korunmuştur. Sütunlarla birlikte değerlendirildiğinde tanrıça, bir tapınağın ya da naiskosun içerisinde oturur biçimde görülmektedir. Çöküntü altında kalmış olan naiskosun

Res. 6 – Mermer Kybele heykeli

Res. 7
P.t. Kybele
heykeli

alınlık ve üst yapısıyla ilgili herhangi bir bulgu henüz ele geçmemiştir.

Tanrıça Kybele, kapının yanındaki odada ele geçen üç p.t. Kybele heykelciği ile benzer ikonografide tahtta oturur biçimde işlenmiştir. Pişmiş toprak Kybele heykelciklerinde (Res. 7) görülen aslan ve polosun mermer Kybele heykelinde bulunmaması, mermer heykelin korunma durumu ile ilişkili olabilir. Ayrıca, ana kapıda ve diğer mekânlarda tespit edilebilen ağır yangın tahribatının oluşturduğu çökme ile heykelin kollarının yanlara düştüğü tespit edilmiştir.

Res. 8
P.t. Dionysos
Botrys büstü

Mermer bir kaide üzerinde yer alan ve arkılığı yedi gözlü olan tahtı ile birlikte toplam 110 cm yüksekliğe ulaşan heykelde, saçlar boyundan ayırık işlenmiştir. Gözler uzaklara bakar biçimde, dudaklar ise çok hafif aralıklı, küçük ve etli bir şekilde ifade edilmiştir. Tanrıça, khiton ve khimation giymektedir ve elbisesi göğsünün hemen altında toplanmıştır. Kybele'nin kıyafetinin kalın boğumu kıvrımlar yaparak aşağı inmektedir. Mermer taht üzerindeki, tanrıçanın oturduğu mermer minderdeki hareket ve dikiş detayları üstün bir işçiliği göstermektedir. Sağ ayağı korunmamış heykelin, sol ayağında iki parmağını açıkta bırakan bir sandalet görülmektedir.

Kybele heykelinin, kale girişindeki buluntu konumu onun kent koruyucu özelliği ile ilişkilidir. Aynı zamanda dağların, kayalıkların tanrıçası olan ve Anadolu'da erken dönemlerden beri çeşitli adlarla tapınım gören ana tanrıça kültüne Kurul Kalesi'nde rastlanılması ana tanrıça kültürünün Pontos Bölgesi'nde her iki özelliğini ile temsil edilmesi açısından oldukça önemlidir.

Sikkeler

Arkeolojik kazılarda tarihleme konusunda en fazla yardımcı olan buluntular sikkelerdir. Kurul Kalesi oldukça zengin bir sikke koleksiyonuna sahiptir. Kazılarda Hellenistik Dönem'in başlarından, Pontos Kralı VI. Mithradates Dönemi'nin sonuna kadar tarihlenen; 3'ü gümüş, 355 adedi bronz olmak üzere toplam 358 adet sikke bulunmuştur. Hellenistik Dönem'e tarihlenen bu sikkelerin büyük çoğunluğu Pontos Krallığı'na aittir. Geri kalan sikkeler ise Makedonya ve Bithynia krallıkları ile Roma kentinin darp ettiği MÖ 2. yy sonlarına tarihlendirilen gümüş *denarius*'tur.

Kazı sikkeleri içerisindeki en erken tarihli sikke, Makedonya Krallığı'na ait gümüş *drakhme*'dir. Kuzeydoğu Terası ile İç Kale'nin bağlantısını sağlayan koridordan ele geçen sikkenin kondisyonu kötü olmasına rağmen ön ve arka yüz teşhisi yapılabilmiş, ancak arka yüz lejantı okunamamış ve darphanesi de tespit edilememiştir. Herakles başı/tahtta Zeus tipini taşıyan sikkenin darp edildiği tarihler III. Aleksandros (MÖ 333-323) dönemi olarak düşünülebilir. Pontos Krallığı sikkelerini temsil eden en erken örneklerden biri 2010 yılında İç Kale'nin batı terasında, bir mekân içerisinde, yüzeye çok yakın bir alanda bulunan Amisos darbı gümüş *drakhme*'dir. MÖ 3. yy'ın başlarına tarihlenen sikkenin ön yüzünde başında sur motifli stephanos bulunan Nymphe, arka yüzde kalkan üzerinde cepheden betimlenmiş, kanatları açık bir baykuş vardır. Baykuşun kanatları altında görülen harfler (ME-ΓA) sikke basımından sorumlu memurun adını vermektedir. Sikkenin üzerinde darphanenin adı yer almasa da bu dönem sikkelerinde kentin

Res. 9 – Roma darbtı, MÖ 115 yılına ait gümüş denarius.
Ön yüz: Tanrıça Roma; Arka yüz: Biga üzerinde
Tanrıça Nike

adının ΠΕΙΡΑ şeklinde kısaltılarak yazılmış olduğunu bilmekteyiz.

Kurul Kalesi'nde şimdiye kadar Bithynia Krallığı'nı temsil eden dört sikke bulunmuştur. Sikkelerden ikisi Dilek (Sunak) Kayası'ndan, biri İç Kale'nin doğu yamacından, diğeri ise Kuzeydoğu Teras'ta yer alan ana kapıdan ele geçmiştir. Dört sikke de Bithynia Kralı II. Prusias'a (MÖ 185-149) aittir ve bu dönem iki farklı tip ile temsil edilmektedir.

Bulunan sikkeler arasında tarihsel anlamda önemli sayılabilecek bir diğer buluntu Roma Cumhuriyet dönemine ait *denarius*'tur. Kuzeydoğu Teras'ta yer alan Mekân-3'ün zemininden ele geçen sikkenin ön yüzünde Tanrıça Roma başında miğferi ile sağ profilden betimlenirken, arka yüzünde *biga* üzerinde Nike yer almaktadır (Res. 9). Roma kentinin darbtı olan bu sikkenin MÖ 115-114 yılında *consullük* yapmış, Marcus Cypius tarafından bastırıldığı anlaşılmaktadır. VI. Mithradates'in Pontos kralı olarak selamlandığı yıllara tarihlendirilen sikkenin, bölgenin ve krallığın Roma ile ilişkilerine dair bilgiler sunabileceği açıktır. Ayrıca Roma Cumhuriyet *denarius*'unun bir kazı kontekstinde ele geçiyor olması, bu sikkelerin Anadolu'daki olası dolaşımı açısından da oldukça önemlidir.

Kurul Kalesi'nde bulunan sikkelerin büyük bir çoğunluğu Pontos Kralı VI. Mithradates Eupator Dionysos (MÖ 120-63) dönemine ait bronz sikkelerdir. Pontos Krallığı'nın askeri ve siyasi yönden en hareketli yılları olan VI. Mithradates döneminde yoğun bir sikke basımı söz konusudur. Bu yoğun sikke üretimi Roma ile yapılan çok sayıda savaş sebebiyle artan askeri harcamalar ve dolayısıyla askerlere yapılan ödemelerle açıklanmaktadır. Kurul Kalesi kazılarında ele geçen ve tipolojileri daha önceden bilinen bu sikkelerin çoğunluğunun, VI. Mithradates'in siyasi propagandasının bir parçası ve üniter sikke politikası çerçevesinde basılan tiplerden olduğu görülmektedir. Bulunan sikkelerin darphanelerine bakıldığında Amisos ve Sinope kent sikkeleri çoğunluğu oluştururken, bunların arasında da Aigis/Nike ve Ares/

Res. 10 – Amisos darbtı. VI. Mithradates dönemine ait,
MÖ 100-85'e tarihli bronz sikke. Ön yüz: Ares başı;
Arka yüz: kın içinde kılıç

kın içinde kılıç betimli sikkeler en yaygın olanlarıdır (Res. 10).

Kurul Kalesi 2016 yılı kazılarında açığa çıkarılan tanrıça Kybele heykelinin bulunduğu niş içerisinden ve heykelin kaidesi altından toplam beş adet sikke ele geçmiştir. Bunların tamamı VI. Mithradates dönemi içerisinde, MÖ 85-65 yıllarına ait bronz sikkelerdir. Söz konusu sikkelerin, özellikle kaide altında bulunanları tanrıçaya sunulan adaklar niteliğindedir.

Kurul Kalesi 2010-2016 yılları kazı sezonlarında ele geçen sikkelere baktığımızda, kalenin son yerleşim evresine ait arkeolojik buluntuların yanı sıra nümismatik veriler de Kurul Kalesi'nde VI. Mithradates dönemi sonrasında herhangi bir yerleşimin olmadığını, kalenin kullanıldığı en yoğun dönemin ise MÖ 100-65 yılları arası olduğunu göstermektedir.

Savaş Araç Gereçleri

Kurul Kalesi kazılarının en önemli buluntu gruplarından birisini savaş araç gereçleri oluşturmaktadır. Bu askeri nitelikteki buluntular Mithradates-Roma savaşlarında kullanılan silahlar ve bu silahların kalenin istilasında oynadığı rol ile ilgili önemli fikirler vermektedir. Oldukça zengin bir tipolojik çeşitliliğe sahip savaş araç gereçleri; uzun menzilli ağır fırlatıcılarla atılan oklara ait demir uçlar ve taş güller, iki veya üç kanatlı ok uçları, sapan taneleri, Roma lejyonerlerinin en karakteristik silahlarından olan ve günümüz ciritleri gibi elle fırlatılarak kullanılan *pila*, mızrak uçları, kompozit bir silah tipi olan orak-kargı, uzun ahşap saplı silahların alt kısımlarına monte edilerek kullanılan konik şekilli demir dipçikler, hançerler ve kısa kılıçlardan oluşmaktadır.

Res. 11
Roma Cumhuriyet Dönemi'ne ait
yassı saplamalı pilum

Res. 13 – Kum taşı güller

Silahların büyük bir kısmı 2016 kazı sezonunda, Kuzeydoğu Teras'daki kapı koridoru ve çevresindeki mekânlardan ele geçmiştir. Kybele heykelinin de açığa çıkarıldığı kapı koridoru ve çevresinde gözlemlenen en dikkat çekici durum, tüm mekânlara yayılan şiddetli bir yangının izleridir. Mekânların tabanlarına çökmüş çok sayıda çatı kiremidi parçası, fırlatıcı oklarına ait uçlar ve taş güller bu yangın tabakası içerisinde ele geçmektedir. Söz konusu verilerden yola çıkarak bu yangının bir kuşatma sonucunda meydana geldiğini söylemek mümkündür. Ele geçen silahlar arasında *pilum* (Res. 11) gibi zırh delici özelliğe sahip Roma lejyoner silahlarının olması, bu kuşatmanın kimler tarafından gerçekleştirildiğini gösteren kanıtlardır. Romalıların oldukça sarp bir konumda bulunan Kurul Kalesi'ne girebilmek için mancınının bir türü olarak kabul edilebilecek yaylı fırlatıcılarla atılan oklar ve yine benzer bir sistemle atılan taş güllerle kapıyı dövdükleri anlaşılmaktadır.

Fırlatıcı oklarına ait uçlar *pilum* tipi silahlar gibi zırh delici bir özelliğe sahiptir. Kurul kazılarında ele geçen bu tipteki ok uçları (Res. 12) çoğunlukla kovanlıdır. Bunlardan birkaçının üzerinde bitüm kalıntılarının tespit edilmiş olması, bu maddeye batırılmış kumaş

parçası vb. yanıcı bir madde ile sarılmış olabileceğine işaret etmektedir. Bu durum kapı ve çevresindeki mekânlara yayılan yangının sebebini açıklar niteliktedir. Kuzeydoğu Terası'ndaki kapı alanında bulunan mekânların ahşap çatılarının fırlatıcıların etkili ok atışları ve taş güllerin yıpratıcı etkisiyle yanarak zemine düştüğü sonucuna varılabilir.

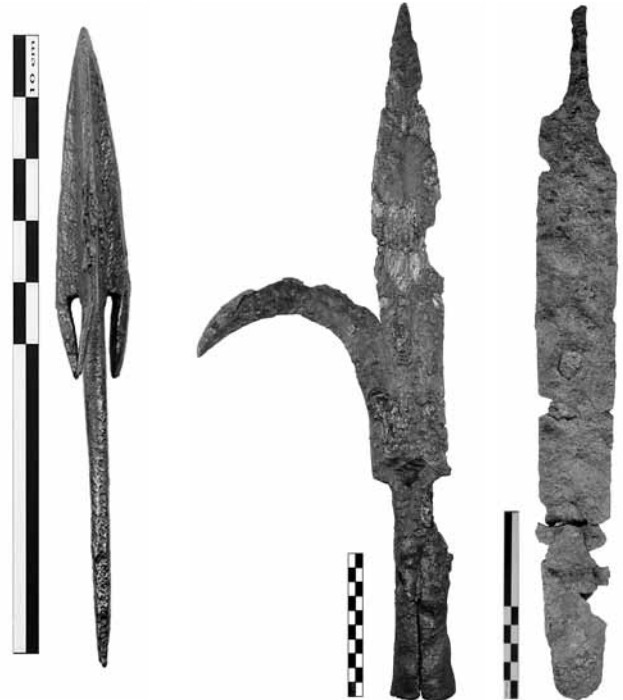
Eskiçağın savaş makineleri olarak değerlendirilebilecek ok fırlatıcılarının Romalılar tarafından kuşatma silahı olarak kullanıldıkları bilinmektedir. Buna karşın Kybele heykelinin kaidesi altına bırakılan adaklar arasında fırlatıcı oklarına ait uçların bulunması, bu silahın kaledeki Pontos askerleri tarafından da kullanıldığına işaret etmektedir. Muhtemelen bu uçlar kalenin korunması amacıyla ana tanrıçaya sunulmuş adaklardır.

Yaylı ok fırlatıcılarının daha büyük tipleri Romalılar tarafından taş güller fırlatmak için kullanılmıştır. Kurul Kalesi kazılarında ele geçen ortalama 150 mm çapındaki güllerin büyük bir kısmı kum taşından yapılmıştır (Res. 13). Bu tip ağır savaş araç gereçlerinde mühimmat ham maddesi olarak taş kullanılması nedeniyle bu güller alanın civarındaki taş kaynaklarından yontularak şekillendiriliyordu. Kaleye fırlatılan güller çoğunlukla kapının hemen kuzey yanındaki mekândan ele geçmiştir. Pontos okçularının kapıyı savunabilmek için bu alana en yakın yerlerde mevzilenmiş olabilecekleri düşünüldüğünde, taş güllerin kapının hemen yanındaki bu mekâna fırlatılmış olması şaşırtıcı bir durum değildir.

Res. 12 – Fırlatıcılarla atılan oklara ait kovanlı demir uç

Res. 14 – İki kanatlı ve düz saplamalı ok ucu (sol) - Üç kanatlı ve düz saplamalı ok ucu, kanat uçları mahmuzlu (sağ)

Res. 15 – Orak-kargı ucu

Res. 16 – Kısa kılıç

Fırlatıcı mühimmatlarından sonra en fazla ele geçen savaş araç gereçleri iki veya üç kanatlı, saplamalı ok uçlarıdır. İki kanatlı ok uçlarının dar yaprak veya minyatür bir mızrak ucu şeklini andıran örneklerinin öncülleri Demir Çağı'nda, İsrail'deki Beer-sheba'ya kadar uzanan geniş bir coğrafyada yayılım göstermektedir. Bu ok ucu geleneğinin Hellenistik Dönem'de de varlığını sürdürmesi dikkat çekicidir. Üç kanatlı ok uçlarının her bir kanadının ucu mahmuzludur. Bunlardan bazılarının saplama kısımlarının uzunluğu 60 mm'ye kadar ulaşır (Res. 14).

Kurul Kalesi'nin Romalılar tarafından kuşatılması sırasında sapanların da kullanıldığı, ele geçen sapan tanelerinden anlaşılmaktadır. Eskiçağ'ın sapan tipi silahları, bir deri parçası ve bunun iki ucuna bağlanan kumaş gibi malzemelerden hazırlanmış uzun kuşaklardan oluşuyordu. Deri parçasının ortasına yerleştirilen taneler, olasılıkla kuşakların hızlı bir şekilde çevrilip öne doğru savrulması sonucunda fırlatılıyordu. Sapan taneleri çeşitli boyutlardaki yuvarlak veya oval şekilli taşlar ile kilden yapılmış örneklerden oluşmaktadır. Yuvarlak taşların arasında oldukça düzgün bir şekle sahip olanlarının bulunması, bunların bu şekli alabilmeleri için bir düzeltme işleminden geçirildiklerine işaret etmektedir. Şekli daha uygun olan taşlar ise herhangi bir işlemten geçirilmeden, doğal hâllerleriyle kullanılmış olabilirler.

2016 kazı sezonunun savaş araç gereçleri açısından önemli bir sonucu, *pilum* olarak bilinen Roma lejyoner silahlarının ele geçmiş olmasıdır (Res. 11). Bir tür yakın menzilli cirit olarak da tanımlanabilecek *pilum* tipi silahlar, uzun ahşap bir sapa monte edilmiş kovanlı veya yassı saplamalı ince ve uzun bir demir uç ile demir dipçik kısımlarından oluşmaktadır. Kurul Kalesi'nin *pilum* örnekleri, Avrupa'nın çeşitli Roma yerleşimlerinden bilinen Cumhuriyet Dönemi örnekleriyle benzer tipolojik özelliklere sahiptir. Bu sonuç şimdiye kadar Avrupa ile sınırlı olan *pilum* tipi silahların yayılım alanının, Anadolu'yu da içine alacak şekilde doğruya doğru genişlemesini sağlamıştır.

2016 kazı sezonunda ele geçen en ilginç silah tiplerinden birisi de demirden yapılmış bir orak-kargı ucudur (Res. 15). Bu silaha böyle bir ismi vermemizin nedeni, hem saplamak için düz bir bıçağa hem de savurarak kesmek için bir orak kısmına sahip olmasıdır. Uzun saplı kompozit silahlar genellikle Orta Çağ Avrupası ile özdeşleştirilmektedir. Buna karşın Kurul Kalesi orak-kargı ucu, bu tip silahların kökeninin çok daha erken dönemlere uzandığını göstermesi ve Anadolu'da ele geçen bir silah tipi olması bakımından son derece önemlidir. Bu ucun bir kargıya ait olduğunun düşünülmesi, 480 mm'lik boyu ve 45 mm'lik kovan çapıyla oldukça büyük boyutlu olmasından

kaynaklanmaktadır. Bu oranlar çok uzun ve kalın bir ahşap sapın varlığına işaret etmektedir. Roma silah tipolojisinde benzer bir savaş aletinin olmaması, bu silahın Pontos'a özgü yerel bir tip olma olasılığını da güçlendirmektedir.

Kesici yakın dövüş silahları içinde en dikkat çekici örnek, oldukça kısa boylu olan bir kılıçtır (Res. 16). Bu silahın toplam uzunluğu 375 mm, eni 40 mm ve kesici kenar uzunluğu 345 mm'dir. Kılıcın başka bir önemli özelliği ise, kesici kenarların dışbükey bir uçla sonlanmasıdır. Bu özelliği ile Roma savaş araç gereçleri arasında yer alan sivri uçlu *gladius Hispaniensis* tipi kısa kılıçlardan farklılık göstermektedir.

Kurul Kalesi'nde 2010 yılından itibaren devam eden kazılar, hem yerleşim karakteri hem de buluntuları ile Pontos Krallığı'nın hakim olduğu coğrafyanın tarihine arkeolojik verilerle önemli katkılar sağlamaktadır. Karadeniz Bölgesi Kurul Kalesi kazılarının sonuçları ile suskunluğunu bozarken, bu sonuçlar tüm Anadolu ve Karadeniz'in kuzey kıyıları için bölgesel ve kültürel karşılaştırmalara ışık tutacak önemli bulgular içermektedir.

Kaynakça

- Bishop, M. C. – J. C. N. Coulston
2006 *Roman Military Equipment: From the Punic Wars to the Fall of Rome*, Oxford.
- Campbell, D. B.
2003 *Greek and Roman Artillery 399 BC-AD 363*, Oxford.
- Cowan, R.
2003 *Roman Legionary: 58 BC-AD 69*, Oxford.
- DeVries, K. – R. D. Smith
2007 *Medieval Weapons: An Illustrated History of Their Impact (Weapons and Warfare)*, Santa Barbara.
- Gottlieb, Y.
2016 “Beer-Sheba Under Attack: A Study of Arrowheads and the Story of the Destruction of the Iron Age Settlement”, Z. Herzog, L. Singer-Avitz (eds.), *Beer-Sheba III: The Early Iron IIA Enclosed Settlement and the Late Iron IIA-Iron IIB Cities*, Winona Lake: 1192-1228.
- De Jerphanion, G.
1928 *Mélanges d'archéologie anatolienne; monuments préhelléniques, gréco-romains, byzantins et musulmans de Pont, de Cappadoce et de Galatie*. Beyrouth.
- Doğanbaş, M.
2009 “Amasya Merkez Harşena Kalesi Cilanbolu Tüneli 2008 Yılı Kazı ve Temizlik Çalışması”, 18. MKSS: 65-78.
- Horvat, J.
2002 “The Hoard of Roman Republican Weapons from Grad near Šmihel”, *Arheološki vestnik* 53: 117-192.

- James, S.
2004 *Excavations at Dura-Europos 1928-1937 Final Report VII: The Arms and Armour and other Military Equipment*, London.
- Köker, H.
2017 “Komama Gümüş Sikkeleri”, *Olba* 25: 227-240.
- Leonhard, R.
1915 *Reisen und Forschungen im Nordlichen Kleinasien*, Berlin.
- Price, M. J.
1968 *The Numismatic Chronicle, Seventh Series, Vol. 8. Mithradates VI Eupator, Dionysos and the Coinages of the Black Sea: 1-12.*
- RSC I
1967 H. A. Seaby, *Roman Silver Coins. Volume I. Republic Augustus*, London.
- SNG BM Black Sea.
1993 *Sylloge Nummorum Graecorum, England, The British Museum, Part I: The Black Sea*, London.
- Şenyurt, S. Y. – A. Akçay
2016 “Kurul Kalesi (Ordu) VI. Mithradates Dönemi Yerleşimi Üzerine Ön Değerlendirmeler”, *Seleucia* VI. 221-248.
- Tek, A. T.
2017 “Roman Republican Coinage in Turkey and its influence on the coinages of Lycia, Pisidia and Pamphylia”, burada: *Graecia Capta? Roman Influence on Coinage and Its Circulation in the Aegean Basin in the Second and First Centuries BC*, Ed. Nathan Badoud and Richard Ashton, Fribourg. (Baskıda).
- Tekin, O.
1999 *Sivas Definesi VI. Mithradates Dönemi Pontus ve Paphlagonia Kentlerinin Bronz Sikkeleri, Sadberk Hanım Müzesi*. İstanbul.
- von der Osten, H.
1929 *Explorations in Central Anatolia Season of 1926*, OIP, V, Vol. 1.
- Waldman, J.
2005 *Hafted Weapons in Medieval and Renaissance Europe, The Evolution of European Staff Weapons between 1200 and 1650*, Leiden-Boston.

Kendini Öğrenci Yetiştirmeye Adanmış, İlkeli ve Saygın Bilim İnsanı GÜVEN ARSEBÜK

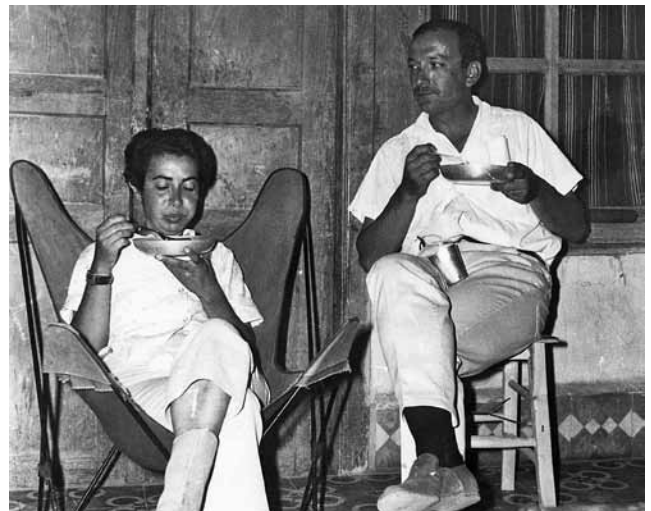
17.04.2017 tarihinde kaybettiğimiz saygın bilim insanı, sevgili hocamız, çoğumuzun Güven ağabeyi, Prof. Dr. Güven Arsebük'ün ardından yazı yazmak ne denli zor ve acı ise, yetiştirdiği öğrencileri olarak onun düşüncelerini ve ilkelerini paylaşmak ise o denli büyük bir görev ve onur.

Türk Eskiçağ Bilimleri Enstitüsü'nün kurucu üyelerinden olan Arsebük, elinizdeki Haberler dergisinin yakın takipçisi ve okuru idi. Derginin yayımlanması sonrasında yazıların içeriğinden yazım kurallarına kadar her satırı titizlikle incelediği ve gerektiğinde de eleştirdiği tutumunun arkasında tüm bilimsel hayatının ana ilkesini oluşturan bilimsel sorumluluk ve eleştirel düşünce anlayışı yatmaktaydı. Bugün bu satırları yazarken, yazıyı editörlere teslim etmeden önce görüşleri, eleştirileri ve düzelteleri için ona danışamayacak olmak büyük bir boşluk duygusu uyandırıyor ancak yıllarca bizlere, öğrencilerine aktardığı ilkeleri yaşatmak ve sürdürmek çabası buruk da olsa gurur ve direnç veriyor.

Güven hoca, çok saygı duyduğu ve çok sevdiği sevgili hocası/hocamız Prof. Dr. Halet Çambel'in kaybı nedeniyle 2014 yılında yaptığı konuşmada kendisi için büyük anlamı olan kişileri, yaşamaya devam eden bireyler olarak algıladığını, arkalarından konuşma yapmayı ya da yazı yazmayı hiç sevmediğini ve çok zorlandığını söylemişti. Tam da aynı duygularla

kaleme almaya çalıştığım bu yazı ile kendisini her an artan büyük bir özlemle, sonsuz saygı ve sevgiyle anıyorum/anıyoruz.

Güven Arsebük, 2 Temmuz 1936 yılında İstanbul'da doğmuştur; Emin ve Ulviye Arsebük'ün tek çocuğudur. Orta okul ve liseyi İstanbul Amerikan Koleji'nde (Robert College) okur, 1958 yılında mezun olur. Aynı yıl kaydolduğu İstanbul Üniversitesi'nde arkeoloji okuma kararının arka planında, Amerikan Koleji'ndeki edebiyat dersleri yatar. Edebiyat öğretmeni Hillary Sumner Boyd'un Yunan Tragedyaları ve

Tepecik Kazısı (Prof. Dr. Ufuk Esin ile birlikte)

Yarımburgaz Kazısı

Yunan Mitolojisi derslerinden etkilenen Güven Hoca, babasının muhalefetine karşılık Edebiyat Fakültesi'ne girer ve Klasik Arkeoloji Kürsüsü'nde eğitimine başlar. Dönem itibarıyla yürürlükteki Sertifika Sistemi gereği, Klasik Arkeoloji'yi Esas Sertifika, Prehistorya ve Ön Asya Arkeolojisi'ni ise yardımcı Sertifika olarak seçer. Ne var ki ilk Prehistorya dersinde gördüğü ve tanıdığı sevgili hocası ve ilerleyen dönemlerde yakın dostu olacak Prof. Halet Çambel'le karşılaşması, tüm akademik yaşamını ve araştırmalarını tarihöncesi çağlara adanmasını getirecektir. Mükemmel yabancı dil bilgisi nedeniyle öğrenciliği sırasında açılan Sosyal Antropoloji bölümünde, bölüm başkanı Prof. C. W. Hart'ın yabancı dildeki derslerinin Türkçe'ye çevrilmesini sınıf arkadaşı Mark Glazer ile birlikte üstlenir (Erdur, O. – G. Duru 2013). Dördüncü sertifika olarak aldığı Sosyal Antropoloji de dahil olmak üzere Edebiyat Fakültesi'nden 1962 yılında Pekiyi derece ile mezun olur. Mezuniyeti sonrasında, yedek subay olarak Ankara Kara Kuvvetleri Komutanlığı'nda yaptığı askerliği süresince görevi yine yabancı dil bilgisi ve deneyimi nedeniyle tercümanlık olur. Askerlik sonrasında, Thyssen bursunu kazanarak Almanya'ya, Tübingen Üniversitesi'ne gider, Antropoloji-Genetik ve Paleolitik Çağlar Bilimi ile Etnoloji ve Prehistorya alanlarında eğitim görür. Almanya dönüşü, 1966'da Prehistorya Kürsüsü'nde asistan olur; ertesi yıl Fulbright bursuyla Amerika Birleşik Devletleri'nde, Chicago Üniversitesi'ne gider. 1999 yılında kendi isteğiyle erken emekli olana kadar sürdüreceği akademik yaşamının iki temel alanını oluşturan İnsanın Biyokültürel Evrimi ile Sosyal Antropoloji ve Etnoarkeoloji alanlarındaki araştırmalarının yolu artık belirlenmiştir.

1960'lı yıllar, siyasi, kültürel ve sosyal açıdan tüm dünya için hareketli yıllardır. Bu hareketliliğin ve kıpırdanmaların kısmen arkeolojiye de yansması, özellikle Amerika'da, yeni bir arkeoloji anlayışını

tetikler. Antropolojik anlayışın ön plana çıktığı, *ale-tin kendisi değil de ardındaki insanın (kızılderilinin) önemli olduğu* mottosuyla kendini ifade eden bu yeni yaklaşım, her ne kadar Güven Hoca'nın burslu olarak bulunduğu Chicago Üniversitesi *Oriental Institute* tarafından hararetle benimsenmemiş olsa da, Güven Hoca'nın antropolojik arkeoloji anlayışının biçimlenmesinde etkisi olduğu yadsınmaz. Güven Hoca bir yandan dönemin saygın bilim insanları F. C. Howell, L. Freeman, R. J. Braidwood ve K. Butzer'dan dersler alırken bir yandan da Amerika'daki Yeni Arkeoloji anlayışı ve düşünce yöntemleri konusundaki haberleri, yayınları, kitapları İstanbul Üniversitesi'ndeki sevgili arkadaşları, meslektaşları Ali Dinçol ve Sönmez Kantman'la paylaşır. Elektronik haberleşmenin henüz devreye girmediği yıllarda posta yoluyla sağladığı bilgi aktarımını belli periyotlarla Dinçol ve Kantman'a ulaştırır. Amerika'da esmekte olan bu yeni anlayış rüzgarının etkisiyle Dinçol ve Kantman fen bilimsel yöntemlerin arkeolojide uygulanması üzerine çalışmaktadırlar. Analitik Arkeoloji kitabı ile yayınlacakları bu çalışmalarına Güven Hoca dolaylı olarak katkıda bulunmayı tercih eder (Dinçol, A.M. – S. Kantman 1969). İstanbul Üniversitesi'nde, Almanya'da ve sonrasında Amerika'da bulunduğu farklı ortamlardaki farklı düşünce sistemlerini ve yöntemlerini sentezleyerek, kendine özgü ancak her daim sosyal boyutun ön planda olduğu özgün arkeolojik yaklaşımını oluşturur. Türkiye'deki arkeoloji camiasında baskın ve yaygın kültür tarihçiliği ve materyal kültür odaklı anlayışa karşılık, insan yaşamını merkez alan yaklaşımı, bugün biz öğrencileri ve meslektaşlarının kendisinden edindiği en büyük kazanımdır.

Kendisini öğrenci yetiştirmeye adanmış bir bilim insanı olduğu ve kendi deyişiyle "...her arkeoloğun mutlaka kazı yaparak eşinmesi gerektiğine inanmıyorum..." düşüncesi ile Güven Hoca'nın özgeçmişinde, yaptığı arkeolojik kazı ve araştırmaları hiçbir zaman ön plana çıkarmadığını görürüz (Erdur, O. – G. Duru 2013: 285). Oysa daha öğrencilik yıllarında, arazi çalışmalarına başlamış, Ord. Prof. Dr. Arif Müfid Mansel'in başkanlığında Side, sonraki yıllarda Ord. Prof. Dr. Kurt Bittel başkanlığında Boğazköy (*Hattuşa*) kazılarına katılmıştır. Dr. Peter Neve'nin kaybı nedeniyle meslektaşı Dr. Jürgen Seeher'e yazdığı başsağlığı yazısında, Boğazköy ve P. Neve ile ilgili anılarına rastlamak mümkündür: "...Her şeye hâkim bir kişiydi (P. Neve). Sadece Büyükkale'nin o karmaşık mimarisini değil, çevreyi ve insanları da biliyor ve onlarla iyi ilişkiler kuruyordu. Akşam yürüyerek Yazır Köyü'ne ilk defa onunla gitmiştim. Boğazköy'deki Aslan Bey'in konağındaki soğuk (!) akşam yemeklerini biraz da olsa ısıtmaya çalışan Peter Neve idi..."

Amerika dönüşü, doktora tez çalışmaları sırasında bu kez sevgili arkadaşı, meslektaşı, dostu “Ufukçuğu” ile birlikte Keban Projesi kapsamında Tepecik/Elazığ kurtarma kazılarına katıldığını, Tülintepe Kazılarını yönettiğini, ardından Karakaya Baraj Projesi Değirmen-tepe/Malatya kazılarına Ufuk Esin ile birlikte başkanlık ettiğini ve dört sezon aynı görevle çalıştığını görüyoruz. 1981 yılında İstanbul Arkeoloji Müzeleri’nden Edibe Uzunoglu’nun başkanlığındaki başlayan Pendik Kazısı’nda, kendisinden kazının fiilen yürütülmesi konusunda destek isteyen Edibe hanımı kıramayarak bu görevi de üstlenir.

Prof. Dr. Güven Arsebük, 1989’dan itibaren Yönetim Kurulu üyesi olarak *American Research Institute in Turkey/ARIT*, 1995’den itibaren de Yönetim Kurulu Başkanlığı yapmıştır. *American Association of Physical Anthropology*, Türk Eskiçağ Bilimleri Enstitüsü Kurucu üyesi ve 1991-1993 arası Yönetim Kurulu üyesi, Alman Arkeoloji Enstitüsü muhabir üyesi, Japonya Araştırmaları Derneği, *New York Academy of Sciences* ve TÜBA üyesidir. 1990-1993 yılları arasında İstanbul Üniversitesi/Edebiyat Fakültesi UNESCO temsilciliği yapmıştır.

Arazi çalışmalarına ara verdiği 1980’li yıllarda yurt dışı konferansları için ve Fulbright Doktora Sonrası Araştırma Bursu’nu kazanarak, tekrar Almanya (Karlsruhe Üniversitesi) ve Amerika’ya (Chicago Üniversitesi) gider, Pleistosen Arkeolojisi konusunda araştırmalarını sürdürür. Ne var ki uzun yıllara dayanan bilgi birikimi ve deneyimi ister istemez onu 1988 yılında tekrar arazi çalışmalarına yönlendirecektir. 22 yıl önce kendisinden ders aldığı hocası F. C. Howell’a çağrı yaparak, İstanbul ve Berkeley California Üniversitelerinin ortak çalışması olarak, Yarım-burgaz Mağaraları Kazısı’na başlar; kazı başkanlığını üstlenir. Pleistosen Arkeolojisi konusundaki birikimi, insanın nasıl insan olduğu, birkaç milyon yıllık evrimi ve Türkiye toprakları içindeki Paleolitik insan ve yaşam biçimlerinin araştırılmasına odaklı bu çalışması, hep vurguladığı ve ısrarla altını çizdiği biçimde disiplinler arası ve çok uluslu bir projeye dönüşür. Hocaları Braidwood’lar ve Halet Çambel’in izinden giderek, arkeolojik araştırmaların bir ekip çalışması olduğu yaklaşımıyla Yarım-burgaz Mağarası Kazıları’nda Yunanistan’dan Almanya’ya,

doğa bilimlerinden sosyal bilimlere kadar uzanan bir ağ içerisinde çeşitli uzmanları ve anlayışları yan yana getirir. Her katılımcının katkısının titizlikle ve hakkaniyetle değerlendirildiği çalışma sonuçları, Türkçe ve yabancı dilde çok sayıda makale ve kitap olarak yayımlanmıştır.

Yarım-burgaz’daki çalışmalar ait olduğu çağ ve araştırma soruları itibarıyla özel bir metodoloji ve yaklaşım gerektirmekteydi. Bu durum, kurtarma kazılarında mümkün olduğunca geniş alanlarda, hızlı bir tempoda, farklı bir metodoloji ile çalışma deneyimi olan ekip için yeni bir deneyimdi. Kazı tekniğinde en ufak bir bulgunun dahi yerinden kaldırılmadan belgelenmesi, kazılan her dolgunun elenmesi, yüzdürülmesi, toprakta gözle zor seçilebilir en küçük renk farklılıkların saptanması, aşırı titizlik ve dikkat gerektirmekteydi. Güven Hoca’nın Chicago’dan tanıdığı hocası ve meslektaşı Clark Howell’ın katkıları, Güven Hoca’nın kusursuz yöneticiliği ve en önemlisi öğrencilerine duyduğu güven ile başlayan çalışmalar, kısa sürede insanlığın uzak geçmişi ve Türkiye topraklarında 400 bin yıl öncesine kadar uzanan ‘ilk insan’ın varlığı ve yaşamı konusunda önemli ve ayrıntılı sonuçlar vermişti. Gerek çalışma ortamı gerekse alınan sonuçlar öylesine büyüleyiciydi ki Hoca’nın, arazi çalışmalarının 1990 sezonu bitiminde son ereceğini açıklaması, ekipte büyük bir hayal kırıklığı yaratmıştı. Çalışmaların sürmesi için tüm ısrarlarımıza ve kendi aramızda başlattığımız ve yakın çevremizle yaygınlaştırmaya çalıştığımız imza kampanyasına (!) karşılık Güven Hoca’yı ikna etmek mümkün olmamıştı. Kararının arkasındaki ilkeli duruşu ve bilimsel yaklaşımını ön görememiştik. Güven Hoca, daha 1980’lerin sonunda o gün için yeni, bugün için ise pek çoğumuzun doğal olarak benimsediği genel bir prensibi uyguluyordu: bilimsel teknikler, metodoloji, yaklaşımlar, yorumlamalar ilerleyen yıllarda gelişecek ve değişecekti; yeni kuşaklar için kazı alanlarında dokunulmamış alanlar, dolgular bırakmak bilimsel etik gereği idi!

Güven Hoca’nın akademik yaşamının odak noktası öğrenci yetiştirmek olduğu için, aşağıda sözünü edeceğimiz unutulmaz dersleri ve derslere hazırlanmasındaki özen ve titizliğinin yanında, dil konusundaki tutumunda da öncelik daima öğrencilerinin olmuştur. Kusursuz İngilizce ve Almanca konuşma ve yazma yeteneği ve bilgisine rağmen yayınlarının Türkçe ağırlıklı olmasının bir nedeni olup olmadığını sorduğumda, şunu aktarmıştı: «... son 15-20 yıl boyunca yayınlarımın (hepsinin değil, ancak) çoğunun Türkçe olduğunu biliyorsun. Özellikle Türkçe yazmanın temel nedeni yabancı dil bilgisi maalesef fazla olmayan Türk öğrencisine hitap etmek, onlara bir şeyler aktarmak arzumdaki kaynaklanıyor...». Güncel

Tülintepe Kazısı

dergilere, bilimsel kitaplara yazdığı yazılar hep aynı amaçla öncelikle öğrencisine sonra konuya ilgi duyan genel okur kitlesine duyduğu saygı ve eğitimliliği sonucu Türkçe idi. Kendisini, ünvanını hiçbir zaman ön plana çıkartmadan, «...sayıca zaten sınırlı olan insan evrimi ile ilgili Türkçe yayınlara bir yenisini ilave etmek...» mütevazılığıyla ifade ettiği yayınlarına ancak emekliliği sonrasında, Feneryolu'ndaki evinde yoğunlaşabilişti.

Yazdığımız yazılar konusunda danışmak, görüş ve eleştirilerini almak için kendisini çekinerek de olsa arayışımız, en halsiz olduğu an dahil, hiçbir zaman karşılıksız kalmadı. Eleştirileri kimi zaman acımasız kimi zaman zenginleştirici yeni fikirler ve verilerle geri dönüyordu. İnsan evrimiyle ilgili en güncel gelişmeleri linkler ve yayınlar yoluyla ilk ondan duyuyorduk. Güvendiği ve inandığı genç nesillerle paylaşımını Üniversite dışında da sürdürmeye, paylaşmaya özen gösteriyordu. Öğrencisi olma ayrıcalığını elde etmiş her birimizin yaşamına, duruşuna, bakış açısına ve düşünce biçimine Güven Hoca'nın bir şekilde dokunduğu açıktır. Eleştirel düşünceyi benimseyen ve benimseten, bilinçli ön yargılardan uzak duran dünya görüşünün merkezinde daima «insan» vardır. Bu anlayışı, Güven Hoca'yı Güven Hocamız ve Güven Ağabeyimiz yapan özelliklerinin başında gelir.

Edebiyat Fakültesi'nde yıllarca okuttuğu Genel Prehistorya (değişen adıyla İlk İnsan ve Yaşam Biçimleri) dersi Hoca'nın, insanın zihinsel ve biyokültürel evrimi konusunda yaygın ön yargıları eleştirel düşünce yöntemi ile değiştirdiği, insanın maymun- dan gelmediğini titizlikle ve derinlikli hazırlanmış dersleriyle aktardığı efsaneleşmiş derslerindendi. Bilim dışı olguları kendine has üslubuyla eleştirerek, ön yargılardan uzak, verilerin ve değerlendirmelerin çarpıtılmadan tartışılması ve paylaşılmasını esas alan düşünce biçimi, bugün öğrencileri olarak bizlerin kendisinden edindiği temel düsturdur. Dersleri,

öğretmenin ötesinde eğitmeye yöneliktir. Üniversite yaşamına Prehistorya'da başlayan her öğrenci, Edebiyat Fakültesi'nin A.8 Amfi'sinde saat 9.00'da başlayan ilk (tanışma dersi) dersi, kafasında düşüncelerle, çoğu kez sarsılmış olarak terk eder. Güven Hoca'nın «... üniversite, esas itibarıyla bilim üreten bir kurumdur, bu kurumda öğrenilenler bilimsel düşünce ve araştırma yoluyla kendi mesleğiniz dışında, hepinizin, hayatınızın her alanında kendinizi yeniden üretebilmenizi sağlar... » sözleri, sistem gereği tercih dışı kendini Prehistorya'da bulanlara umut vermiştir. Üniversitelerin yalnızca bilgi aktaran, meslek sahibi yapan kurumlar olmadığını, düşünmeyi öğrettiği, bilimsel gerçekler ile kişisel düşünce ve yargıların birbirinden çok farklı şeyler olduğunun algılandığı en önemli yerler olduğunu savunurdu. Üniversitede hocaların yol gösterici ve öneren oldukları, söylenenleri yapmak ya da yapmamanın doğrudan kişinin kararına bağlı olduğunu söylerdi. Güven Arsebük'ün erken emekliliği ondan ders alamayacak yeni nesiller için büyük bir kayıp anlamına geliyordu. Sıra dışı bir hocaydı, ses tonu, eski İstanbul deyişleriyle bezenmiş mükemmel Türkçesi ile verdiği derslerle -sadece öğrencileri için değil- hepimiz için çitayı ulaşılması güç bir noktaya taşımıştı. Emekliliğinin ardından devraldığım derslerine davetim üzerine son birkaç yıla kadar 'konuk' olarak katılmayı kabul etmesi, derslerinin yanı sıra devraldığım misyona ilişkin büyük heyecanımı yatıştırmakla kalmayıp her defasında arkeolojiyle yeni tanışan birinci sınıf öğrencilerini de derinden etkilemişti.

Edebiyat Fakültesi'nin birinci katındaki Prehistorya Koridoru'nun bitiminde, 34 yılını geçirdiği 109 no.lu odasında, antropoloji derslerinde referans olarak kullandığı insan iskeleti, pencere önünde duran papirüsü, sevgili dostu Haluk Abbasoğlu ile her sabah saat 7.30'da güne başlamadan önce sohbet ettiği ahşap koltuğu, Amerika yerlilerinin baltası, orangutan ve Neanderthal kafatası mulajları ile dolu mekânda, ama büyük bir boşlukta, Güven ağabeyim ile konuşmaya, tartışmaya devam ettiğimi fark ediyorum. Akademik yaşamım ve hayatımda kendisine çok şey borçlu olduğum Hoca'mın misyonunu sürdürmek büyük sorumluluk ve onur veriyor.

Kaynakça

Erdur, O. – G. Duru

2013 “Yeni Arkeoloji”den “Türkiye’de Eleştiri”ye: Güven Arsebük ile bir Söyleşi, *Arkeoloji, Ne İçin? Niye? Nasıl?*, Ege Yayınları, 275-289.

Dinçol, A.M. – S. Kantman

1969 *Analitik Arkeoloji*. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Basımevi.

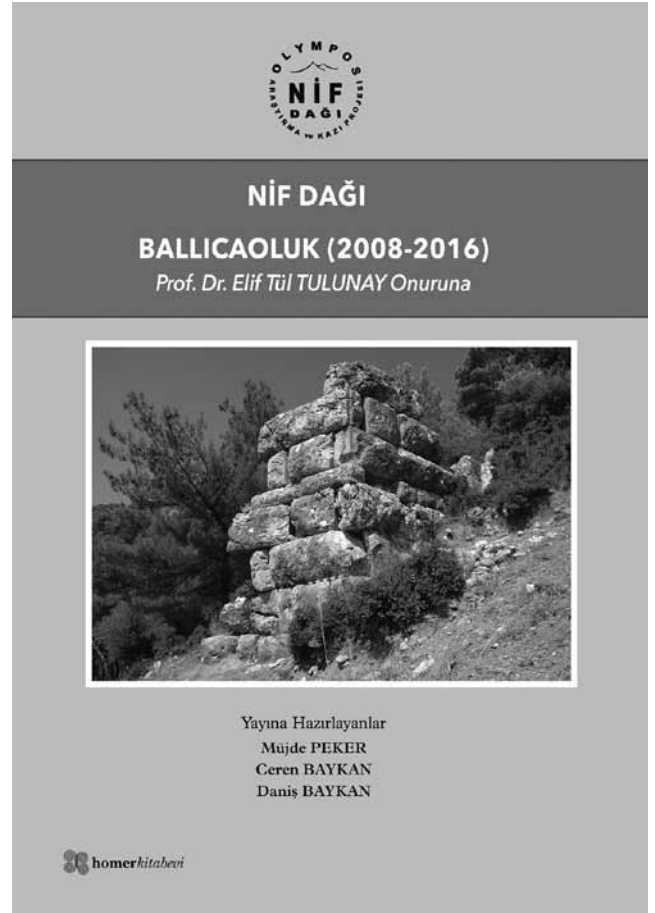
Mihriban Özbaşaran

Kitap Tanıtımları

Peker, M. – C. Baykan – D. Baykan (Haz.),
Nif Dağı Ballicaoluk (2008-2016) Prof. Dr. Elif Tül
TULUNAY Onuruna, Homer Yayınevi, İstanbul,
2017.

Müjde Peker, Ceren Baykan ve Daniş Baykan tarafından yayına hazırlanan kitap, İzmir İli Nif Dağı Kazısı kapsamında arkeolojik çalışmaların yapıldığı 4 alandan biri olan Ballicaoluk yerleşimini konu etmektedir. Kitap, 1999 - 2001 yıllarında bölgede inceleme gezilerine başlayıp ardından 2004 - 2005 yıllarındaki yüzey araştırmalarını gerçekleştiren, kazı çalışmalarının başladığı 2006 yılından itibaren de kazı başkanlığını yürüten ve İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Arkeoloji Bölümü Klasik Arkeoloji Anabilim Dalı'ndaki görevinden 2017 yılında emekliye ayrılan değerli Hocamız Prof. Dr. Elif Tül Tulunay onuruna kaleme alınmıştır. Kitabın sunuş kısmında kazıya ve söz konusu kitaba emek vermiş olan bilim insanlarının Prof. Dr. Elif Tül Tulunay'a teşekkürleri yer almaktadır. Prof. Dr. Elif Tül Tulunay'ın özgeçmişi ve yayın listesinin ardından 2008 yılında kazı çalışmalarının başlamış olduğu Ballicaoluk yerleşimi ile ilgili bölümler gelmektedir.

Kitap; “Yerleşim Düzeni ve Mimari”, “Buluntular” ve “Koruma – Onarım Çalışmaları” şeklinde 3 ana bölüm olarak ele alınmıştır. Yrd. Doç. Dr. (Doç.) Müjde Peker'in yazdığı giriş kısmında yerleşim, tarihi coğrafyası açısından ele alınmış, antik ve modern adlandırmalara yer verilmiş ve kazı tarihçesinden kısaca bahsedilmiştir. Ardından gelen ilk bölüm olan “Yerleşim Düzeni ve Mimari”de yerleşim yine Peker tarafından “Surlar”, “Konutlar”, “Mezarlar” ve “Diğer Kalıntılar” alt başlıklarıyla incelenmiş, fotoğraf ve çizimlerle detaylandırılmıştır. Geç Geometrik ve Arkaik Dönem keramik buluntularına rastlanılan, ancak Klasik Dönem’de kullanımının kesintiye uğradığı düşünülen alandaki sur ve yapı kalıntıları Hellenistik Dönem ve kısmen Geç Antik Çağ ile ilişkilendirilmekte, Ballicaoluk’un Hellenistik Dönem’de bir garnizona ev sahipliği yapmış kırsal bir yerleşim olduğu, Geç Antik Çağ’da da kırsal yerleşim olarak kullanıldığının düşünüldüğü aktarılmaktadır. Surlar; Doğu, Güneydoğu, Kuzeydoğu, Kuzeybatı, Güneybatı sur duvarları alt başlıklarıyla, fotoğraf ve çizimler yardımıyla incelenmiş, “Kuleyıkı” olarak adlandırılan ve aynı zamanda kitabın kapak görselini de oluşturan surdan bağımsız gözetleme kulesinin detaylı incelemesiyle son bulmuştur. Sonraki maddeyi oluşturan konutların tıpkı sur gibi anakayaya oturtulduğu ve Hellenistik Dönem süresince birkaç evrede kullanıldığı aktarılmıştır. “Mezarlar” alt başlığında, alanda

2008 – 2015 yılları arasında açığa çıkarılan 5 inhumasyon mezar incelenmiş, bunların bir nekropolis meydana getirdiğinin düşünülmediği, buluntuların benzerliği nedeniyle Karamattepe'nin bu yerleşimin nekropolisi olarak kullanılmış olabileceği vurgulanmıştır. Diğer kalıntılar arasındaysa bir şapelden, ışık olabilecek bir mekândan, taş ocaklarından, açık hava tapınımına işaret eden bir kült nişinden ve sarnıçlardan söz edilmektedir.

İkinci Bölüm olan “Buluntular”, Uzman Mustafa Bilgin'in ele aldığı “Keramik Buluntular”, Dr. Selma Bulgurlu Gün'ün kaleme aldığı “Mantolu Bir Pişmiş Toprak Heykelcik Parçası”, Doç. Dr. Savaş Dinçer Lenger'in yazdığı “Sikkeler”, Doç. Dr. Daniş Baykan'ın kaleme aldığı “Metal Buluntular ve Arkeometalürji Verileri” ve Prof. Dr. Ayla Sevim Erol'un Arş. Gör. Alper Yener Yavuz (M.A.) ile birlikte kaleme aldığı “Antropolojik ve Zooarkeolojik Bulgular” başlıklarından oluşmaktadır. Buluntular kısmında, Geç Antik Çağ'a tarihlenen ve daha çok yüzey buluntusu olarak ele geçmiş olan keramik parçalarının, gelecek yayınlarda ele alınmak üzere bu kitaba dahil edilmediği belirtilmiştir. Keramik buluntular, Uzman Mustafa Bilgin tarafından Geç

Geometrik – Arkaik ve Hellenistik Dönem (Siyah Astarlı, Batı Yamacı, Kabartmalı ve Bölgesel Özellik Gösteren Keramik) alt başlıklarıyla sınıflandırılmış ve kataloglandırılmıştır. Ardından Dr. Selma Bulgurlu Gün, Erken Hellenistik Dönem’e tarihlendirdiği pişmiş toprak heykelcik parçasını incelemiştir. Doç. Dr. Dinçer Savaş Lenger tarafından ele alınan bölümde en erkeni MÖ 4. yy’a tarihlenen 23 adet sikke incelenmiştir, sikkelerden 6 tanesi ise tanımsızdır. “Metal Buluntular ve Arkeometalürji Verileri” başlığında Doç. Dr. Daniş Baykan önceki yayınlarda kısmen değinilmiş metal buluntuları ayrıntılı olarak ele almıştır. Nif Dağı Kazısı’nın genelinde olduğu gibi, Balıcaoluk’ta da metal buluntuların büyük kısmını ok uçları oluşturmuş ve bu durum ok uçlarının ayrı bir başlık altında incelenmesini gerektirmiştir. Nif Dağı Kazısı’nda ele geçirilip sınıflandırılan toplam 9 ok ucu tipinden Nif Tip 1, Nif Tip 2, Nif Tip 5, Nif Tip 8 ve Nif Tip 9’a Balıcaoluk’ta da rastlanmış ve değerlendirilmeleri yapılmıştır. Bu bölümdeki çizimler ise Uzman Restoratör Ceren Baykan’a aittir. “Diğer Metal Buluntular” alt başlığında fibulalara, bronz halkalara ve levha parçalarına, demir çivilere ve kurşun ağırlıklara değinilmiştir. “Arkeometalürji Verileri” alt başlığında ise incelenen maden örneklerinin element analizlerine yer verilmiş, saptanan olası işlik alanlarından bahsedilmiş ve “Metal Buluntu ve Arkeometalürji Verileri Kataloğu” yayınlanarak bu kısım sonlandırılmıştır. Prof. Dr. Ayla Sevim Erol ve Arş. Gör. Alper Yener Yavuz’un (M.A.) yazdıkları “Antropolojik ve Zooarkeolojik Bulgular” başlığında Balıcaoluk’ta ele geçen insan iskeletleri bulundukları

mezar numaralarına göre incelenmiş, iskeletler üzerinde belirlenen lezyonlar, patolojik bulgular ve boy uzunlukları yine mezar numaralarına göre değerlendirilmiştir. Zooarkeolojik Bulgular kapsamında ise ele geçen ve çoğunlukla tüketim ürünü oldukları belirlenen hayvan kemikleri incelenmiştir.

Üçüncü ve son bölüm olan “Koruma ve Onarım Çalışmaları” ise Öğr. Gör. Ceren Baykan (M.A.) tarafından hazırlanmıştır. Bu bölümde Balıcaoluk’ta ele geçen metal ve pişmiş toprak buluntuların koruma ve uygulama metotları ayrı başlıklar halinde çizimler ve fotoğraflar yardımıyla detaylı biçimde anlatılırken kemik, taş, cam gibi tekil buluntuların ise koruma ve onarım çalışmalarına bu aşamada yer verilmediği belirtilmiştir. Her bölüm için Dr. Selma Bulgurlu Gün tarafından hazırlanan Almanca ve Yrd. Doç. Dr. (Doç.) Müjde Peker tarafından hazırlanan İngilizce özetler de kitapta yer almakta ve kısaltmalar ve kaynakça ile kitap son bulmaktadır.

Yrd. Doç. Dr. (Doç.) Müjde Peker’in de giriş yazısında belirttiği üzere, Nif Dağı Araştırma ve Kazı Projesi çalışmaları öncesinde bölge ile ilgili oldukça az kaynak vardır. Dolayısıyla Balıcaoluk hakkında halen devam eden kazıların ilk sonuçlarını içeren bu yayının çıkarılmış olması bölge arkeolojisi açısından oldukça önemli, bu kitabın Nif Dağı Araştırma ve Kazı Projesi’ni başlatan, projeye halen emek vermekte olan ve bölgede çalışan diğer bilim insanlarına da yol gösteren Prof. Dr. Elif Tül Tulunay onuruna ithaf edilmesi de son derece anlamlıdır.

Fatma Nihal Köseoğlu

Arkeoloji Dünyasından

Geçmişten Günümüze Kuyumculuk Sempozyumu

Süleyman Demirel Üniversitesi, Gönen Meslek Yüksekokulu, El Sanatları Bölümü, Kuyumculuk ve Takı Tasarımı Programı koordinatörlüğünde ve Fen Edebiyat Fakültesi Arkeoloji Bölümü işbirliği ile düzenlenen “Geçmişten Günümüze Kuyumculuk Sempozyumu” 10-13 Mayıs 2017 tarihlerinde gerçekleştirilmiştir. Sempozyum 10 Mayıs tarihinde Prof. Dr. Lütfü Çakmakçı Kongre Merkezi’nde bildiri ve poster sunumları ile kuyumculuk eserleri sergisinin açılışı ile başlamıştır. Sunumlar ve sergiye 11-12 Mayıs tarihlerinde Gönen Meslek Yüksekokulu Konferans Salonu’nda devam edilmiştir.

“Geçmişten Günümüze Kuyumculuk Sempozyumu”

Sempozyumu Alman Madencilik Müzesi Bilimsel Araştırmacısı ve RUR Üniversitesi Arkeoloji Bilimleri Enstitüsü Öğretim Üyesi Prof. Dr. Ünsal Yalçın “Anadolu Madenciliği” başlıklı konuşması ile açılış konuşmalarını başlatmıştır. Yalçın, konuşmasında Eldeki yeni veriler ışığında Anadolu madenciliğinin bilinen geçmişinin Kalkolitik Çağ’dan çok daha erken bir tarihte olduğunu göstermiştir. Ardından Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir Meslek Yüksekokulu, Kuyumculuk ve Takı Tasarımı Programı ve Fen Bilimleri Enstitüsü, Doğal Yapı Taşları ve Süs Taşları Anabilim Dalı, Öğretim Üyesi Prof. Dr. Murat Hatipoğlu, “Arkeo-Gemolojinin Başlangıcı ve Süreçsel Gelişimi” başlıklı konuşmasını gerçekleştirmiştir. Süleyman Demirel Üniversitesi, Mühendislik Fakültesi, Jeoloji Mühendisliği Bölüm Başkanı, Prof. Dr. Mustafa Kuşcu tarafından “Süstaşı Olarak Kullanılan Kayaç ve Mineraller” başlıklı konuşma ile açılış konuşmaları tamamlanmıştır.

Sempozyum sürecinde Arkeoloji, Sanat Tarihi, Metalürji, Jeoloji, Maden Mühendisliği ve Kuyumculuk alanlarında yaklaşık 160 katılımcının, kendi alanlarında 70 bildirisi sunulmuş, 13 poster ve 40 katılımcıya ait 60 eser sergilenmiştir.

Sempozyum sunumlarının son günü 12 Mayıs tarihinde, kuyumculuk sanatına farklı bir bakış açısı

Prof. Dr. Ünsal Yalçın’ın Açılış Konuşması

sunan, metal kili çalıştayı katılımcıların yoğun ilgisi ile, öğretici Fatma Nur Bayraktar tarafından gerçekleştirilmiştir. Bu çalıştay ile katılımcılarımız ve öğrencilerimiz (gruplar halinde toplamda yaklaşık 50 kişinin faydalanabildiği), 1 saatlik başlangıç eğitiminin ardından yeni bir malzeme ve teknik olan metal kili malzemesi ile tanışabilme fırsatı bulmuştur.

Sempozyumun son günü olan 13 Mayıs tarihinde ise katılımcılarımızın yoğun geçen sempozyum sürecinin ardından düzenlenen kültürel gezi ile sonlandırılmıştır. Kültürel gezi kapsamında; Isparta’nın Atabey ilçesine bağlı İslamköy’de bulunan, merhum 9. Cumhurbaşkanımız ve aynı zamanda üniversitemize ismini veren Süleyman Demirel’in doğum yeri ve baba evi olan, Süleyman Demirel Demokrasi ve Kalkınma Müzesi ve Süleyman Demirel Külliyesi ziyaret edilmiştir. Ziyaret sonrasında Eğirdir Gölü’ne gezi yapılarak sempozyum sonlanmıştır.

Sempozyum sunumlarının son günü olan 12 Mayıs tarihinde kapanış konuşması Sempozyum Düzenleme Kurulu ve Bilim Kurulu Üyeleri ile katılımcılar arasında gerçekleştirilmiştir. Yapılan kapanış konuşmasında Sempozyumun çıktıları konusunda tartışmak üzere ana başlıklar belirlenmiştir.

Öncelikle sempozyumun başlangıcında hedeflenen Kuyumculuk alanı ekseninde disiplinler arası bir bakış açısı ile Arkeoloji, Sanat Tarihi, Metalürji, Jeoloji ve Maden Mühendisliği gibi alanlardan oluşan katkılar ile geniş bir platform sağlanmıştır. Arkeo-Gemoloji, Arkeo-Kuyumculuk ve Arkeo-Metalürji alt başlıkları altında araştırmalara yer verilmiştir.

Sempozyumun sonuç çıktıları arasında öncelikle, Türkiye Cumhuriyeti’nin bilim üretiminde resmi dili olan Türkçe’nin kullanılması ile tüm bilim dallarında terminolojide ortak bir dil birliği sağlanması gereğini üzerinde durulmuştur. Sempozyum özelinde

ise; Antik çağ ve günümüz kuyumculuğu konusunda araştırma yaparken ya da kuyumculuk sanatı eğitim-öğretimi esnasında bu sorun temel de basit ancak kavram karmaşasının olduğu bir bilgi birikimi aktarama problemi olduğu saptanmıştır. Kuyumculuk alanında çalışan araştırmacıların, akademisyenlerin ve kuyum ustalarının aralarındaki bağı kuracak olan dil birliğinin sağlanması konusunda disiplinler arası yaklaşımlar ile ortak bir terminolojinin oluşturulması zorunluluğu konusunda farkındalık oluşturulmuştur. Bu konuda uzman kişilerin bir araya gelerek terminoloji sorunları üzerine bir çalıştay yapılmasının artık kaçınılmaz olduğuna dikkat çekilmiş, böyle bir çalıştayın Kuyumculuk ekseninde Arkeoloji, Sanat Tarihi, Jeoloji, Maden Mühendisliği gibi farklı disiplinin ortak bir ürünü olması gerekliliği vurgulanmıştır.

Sempozyumun diğer bir tartışma eksen; Kuyumculuk alanın köklü bir geçmişe sahip olmasına karşın, Türkiye’de bilim alanı olarak kısa geçmişinin tezatlığı üzerinde durulmuştur. Kuyumculuk alanında meslek okulları ve yükseköğretim kurumlarının farklı disiplinlerin katkısı ile geliştirilebileceği öngörülmüştür. Bu konuda yetişmiş uzman öğretim personelinin akademik çalışmalarının desteklenmesi; ders içeriklerinin disiplinler arası bir bakış açısıyla revize edilmesi gereği üzerine tartışılmıştır. Kuyumculuk eğitimi ve ortak ders içerikleri üzerine bir çalıştay yapılmasının faydalı olacağı öngörülmüştür.

Sempozyum çıktılarının sürdürülebilirlik açısından değerlendirilmesi kapsamında tartışmalar yapılmış; bildiri ve poster sunumları ile eser sergi kataloğunun yer aldığı özet kitapçığı sempozyum sırasında katılımcılara sunulmak üzere basımı gerçekleştirilmiştir.

Bir diğer başlık zengin kültürel mirasa sahip olan ülkemizin, arkeolojik eserlerin ortaya çıkarılması aşamasından, restorasyon ve konser asyön aşamaları ile müzelerde sergilenmesine kadar gerçekleşen süreçte, geleneksel arkeolojik belgeleme çalışmalarının yanı

sıra disiplinler arası işbirliği ile yeni teknolojilerin kullanılması gerekliliği konusuna değinilmiştir. Bu sayede kuyumculuk alanından mezunlara yeni bir iş sahasının da kapısının açılacağına üzerinde durulmuştur. Mevcut platformda oluşan bu birlikteliğin bir çözüm ortaklığına dönüşmesi kararlaştırılmış; son söz olarak sempozyumun geleneksel hale gelmesinin faydalı olacağı dile getirilmiştir.

Sempozyum Programı ve Bildiri Kitapçığını sempozyum resmi sitesi www.gmykuyumculuk.com adresinden indirmek mümkündür.

*Bilge Hürmüzlü – İlkey Atav Köker
Sueda Demirci – Sedat Demirci*

Ressam, Gazeteci, Müzeci ve Yazar

ELİF NACİ

Anma Toplantısı

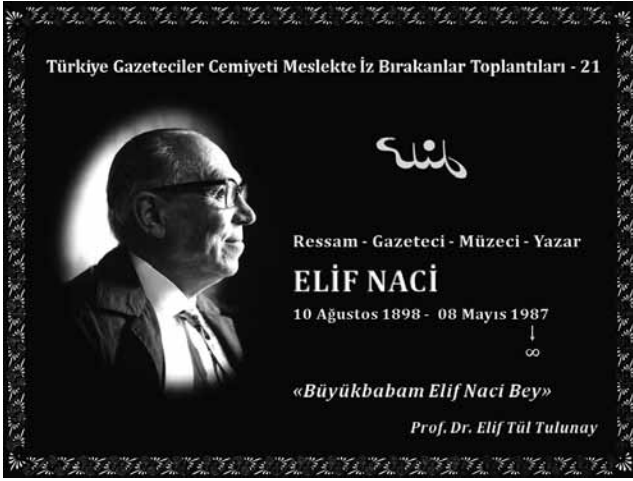
Türkiye Gazeteciler Cemiyeti (TGC) tarafından düzenlenen Meslekte İz Bırakanlar Toplantılarının 21.’sinde, TGC üyelerinden, Basın Şeref Kartı ve Burhan Felek Basın Hizmet Ödülü sahibi Ressam, Gazeteci, Müzeci ve Yazar ELİF NACİ Bey anıldı.

Vefatının 30. Yıldönümüne rastlayan 08 Mayıs 2017 Pazartesi günü, Çağaloğlu’ndaki TGC binası Burhan Felek Konferans Salonu’nda düzenlenen toplantıya gazeteciler, müzeciler, sanatçılar ile Elif Naci Bey’in ailesi ve yakınları katıldı.

Sunuculuğunu TGC Genel Sekreteri Sibel Güneş’in yaptığı toplantıda ilk sözü alan TGC Başkanı Turgay Olcayto, Elif Naci’nin ressamlığı yanı sıra basın tarihindeki önemine dikkat çekti ve katılımcılara teşekkür etti.

Toplantının moderatörlüğünü üstlenen TGC Genel Sekreter Yardımcısı Ahmet Özdemir, konuşmasında Elif Naci’nin basın ve sanat yaşamından kesitler sundu; özellikle müzelerdeki görevlerinin resimlerine olan etkisinden, çeşitli gazetelerin arşivlerindeki çalışmalarının öneminden ve yaşam sevgisinden, dost canlısı, hoşgörülü kişiliğinden bahsetti.

Cumhuriyet Gazetesi Vakfı Başkanı, TGC Önceki Başkanı ve yazar Orhan Erinc, bir sohbet ustası olan Elif Naci Bey’i 1963 yılında tanıdığını ve yaş farkına rağmen vefatına kadar onunla yakın arkadaş olduklarını hem Gazetecilik hem de tarihî araştırmalar konusunda kendisinden çok bilgi edindiğini, yardım gördüğünü ve on parmağında on marifet sözünün tam onu ifade ettiğini belirtti. Türkiye’nin her alanda ilerlemesi için devamlı çalışan ve kendini yenileyen kültür - sanat insanı kimliğini vurguladı.

Elif Naci

TGC Onur Kurulu Üyesi Şükran Soner, henüz yirmi yaşında iken tanıdığı Elif Naci Bey'i, herkesle olduğu gibi kendisiyle de kırk yıllık arkadaşmışçasına iletişim kuran, bilgi birikimini paylaşan, olağanüstü mizah yeteneğine sahip bir kültür ve Anadolu aydınlanması insanı olarak tanımladı; yaşamı, çok renkli yetenekleriyle birçok alanda üretmek olarak gördüğünü söyledi ve ortak anılarını aktardı.

Gazeteci-ressam Gürbüz Azak, Elif Naci Bey'i yakından tanımadığını, fakat üç kez karşılaşmalarına rağmen onun zekâsına hayran kaldığını ifade etti. Resim sanatına getirdiği renklilik ile konu ve kompozisyon çeşitliliğine değindi. Onun Türk kahvesi nasıl içilir, topluluk içinde nasıl öksürülür-hapşırılır gibi ders niteliğindeki etkileyici zarafetinden söz etti.

Son konuşmacı olan Elif Naci Bey'in torunu arkeolog Prof. Dr. Elif Tül Tulunay, büyükbabasının, hem eserleriyle hem de yakın dostlarının kalplerinde yaşattığı anılarıyla ölümsüzlüğe kavuşmuş ender kişilerden biri olduğunu; resimleri, yazıları ve özgün fikirleriyle genç kuşaklara sonsuza dek yol göstereceğini söyledi. Onun Türkçeyi çok iyi kullanan, dilin inceliklerinden yararlanarak hayli esprili konuşan, hiçbir sözün altında kalmayan fakat kimseyi de incitmek istemeyen, hoşgörülü ve prensip sahibi kişiliğini vurguladı, Elif Naci Bey'in bir çocuk dahi olsa karşısındakine çok değer verdiğini, iyi bir aile babası olduğunu söyledi, onunla ilgili birkaç çocukluk anısını anlattı ve "hayatta en büyük şansım, Elif Naci Bey'in torunu olmaktır" dedi.

Toplantıda Türkiye Gazeteciler Sendikası Önceki Başkanlarından Sedat Ağralı, TGC Onur Kurulu Üyesi Engin Köklüçınar ve TGC kıdemli üyelerinden Seracettin Zıddıoğlu da Elif Naci ile ilgili anılarını paylaştılar. Seracettin Zıddıoğlu, yanında getirdiği, Elif Naci Bey tarafından yapılan siyah-beyaz portresini izleyicilere gösterdi.

Elif Naci Kimdir?

Ressam, Gazeteci, Müzeci ve Yazar Elif Naci, Miralay Hüsnü Bey ile Hacı Hafız Sıdka Hanım'ın en küçük oğlu olarak, 10 Ağustos 1898'de, görev dolayısıyla bulundukları Gelibolu'da, İbrahim Naci adıyla dünyaya geldi. Babasının onu hep "gözümün elifi" diye sevmesi nedeniyle ağabeylerinden farklı olarak "Elif" soyadını almış, fakat bunu isminin başında kullandığı için, Elif Naci ismiyle tanınmıştır.

Elif Naci, ilköğrenimini Edirne'de Dar-ül İrfan'da; orta ve yüksek tahsillerini İstanbul'da, Ayasofya Rüştîyesi, Vefa İdadisi ve 1914'te resim öğrenimine başladığı Sanayi-i Nefîse Mekteb-i Âlisi'nde, Çallı İbrahim Atölyesi'nde tamamladı. 1916'da yedek subay oldu. Birinci Dünya Savaşı nedeniyle ara verdiği öğrenimini 1928'te bitirerek diplomasını aldı. Savaştan sonraki yıllarda azınlık mekteplerinde Türkçe ve Sosyal Bilgiler öğretmenliği yaptı. 11 Aralık 1925'te Fatma Makbule Hanım ile evlenerek, 62 yıl süren mutlu bir yuva kurdu; tek kızı Pelin Hanım 1927'de, tek torunu Elif Tül Hanım 1950'de doğdu.

Elif Naci, Türkiye'de Resim Sanatı'nın benimsenmesi için yoğun çaba harcamıştır. Akademide öğrenciliğe başladığı 1914'te Yeni Resim Cemiyeti'nin kuruluşunda yer aldı. 1928-1930 yıllarında Müstakil Ressamlar ve Heykeltıraşlar Birliği'nin karma resim sergilerine katıldı. Türkiye'de ilk kişisel resim sergisi açan ressamımızdır, Elif Naci. 1930 yılında, Gülhane'deki Alay Köşkü'nde yalnızca kendi eserlerinden oluşan ve dört gün süreyle açık kalan, o zamanlar çok ses getiren bir sergi açmıştır.

Elif Naci'nin Türk Resim Sanatı'nda yaptığı bir diğer önemli atılım, 1933 yılında, halka sanat zevkini aşlamak ve yeni resim akımlarını tanıtmak amacıyla kurulan "D Grubu"na önderlik etmesidir. Türkiye'deki resim kuruluşlarının dördüncüsü olduğu için uluslararası alfabenin dördüncü harfini isim seçen "D Grubu", ressam Elif Naci, Abidin Dino, Zeki Faik İzer, Cemal Tollu, Nurullah Berk ile heykeltıraş Zühtü Müridoğlu'nun katılımıyla ilk sergisini 08 Ekim 1933'te açtı. Türk sanat yaşamına büyük çapta canlılık ve yeni bir boyut kazandıran "D Grubu"nun kadrosuna sonraları karikatürist Cemal Nadir Güler, ressam-şair Bedri Rahmi Eyüboğlu, ressam Turgut Zaim, Halil Dikmen, Eşref Üren, Eren Eyüboğlu, Arif Kaptan, Salih Urallı, Hakkı Anlı, Sabri Berkel, Fahrünnisa Zeyd, Zeki Kocamemi ve heykeltıraş Nusret Suman da katıldı.

"D Grubu" 1933'ten 1947'ye dek yurt içinde, ayrıca yurt dışında Viyana, Budapeşte, Atina, Moskova, Leningrad, Bükreş gibi Avrupa'nın kültür merkezlerinde açtığı çeşitli sergilerle, çağdaş Türk Sanatını

Elif Naci Anma Toplantısı

geniş kitlelere tanıtarak, önemli bir misyonu gerçekleştirmiştir.

Elif Naci, 1930 kuşağı ressamaları arasında salt yenilikçi olmasıyla değil, aynı zamanda sanat konusunda yazdığı önemli yazılarla da tanınmıştır. Kaleminden en az fırçası kadar ustalıkla kullanırdı. Resimde kimlik sorunlarını ilk tartışmaya açan odur. Hayatı boyunca “Yerli Sanat”ın savunucusu olmuştur. “Türk Resmi Alp’lerin ötesinde değil, Toros’ların eteklerinde doğacaktır” sözleriyle, duygu ve düşünceleri yanı sıra resim felsefesini de tanımlamıştır.

Elif Naci 1937’de Türk ve İslâm Eserleri Müzesi Müdür Muavinliğine getirildi; 1939’da Malatya Aslantepe’de kazı komiserliği yaptı.

1940’ta ressamların Yurtiçi Gezileri çerçevesinde Samsun’a gönderildi ve ilin çeşitli görüntülerini resmetti.

1941-43 yıllarında İkinci Dünya Savaşı nedeniyle Balıkesir’de askerlik yaptı. 1943’te İstanbul’a dönünce Türk ve İslâm Eserleri Müzesi Müdürü, 1957’de Topkapı Sarayı Müzesi Müdür Muavini oldu. Uzun süre müdürlüğe vekâlet etti. 1963’te buradan emekli oldu.

Bu görevleri yanı sıra akşamları sürdürdüğü basın hayatı, henüz çocuk denecek yaşta başlamıştı. Milliyet, İktisat, İfham, İleri, Tan, Türk Sesi, Son Telgraf ve Cumhuriyet Gazetelerinde arşivler kurarak çalıştı. Bu gazetelerde ve Türk Düşüncesi, Türk Yurdu, Varlık, Yeditepe Dergilerinde, Hayat ve Hayat Tarih mecmualarında, çeşitli Sanat ve Tarih yazıları yazdı, sanat eleştirmenliği ve köşe yazarlığı yaptı.

Basın Şeref Kartı sahibi ve İstanbul Gazeteciler Cemiyeti ile Gazeteciler Sendikası üyesi olan Elif Naci için, 1976 yılında “Resimde ve Basında Elif’in 60 Yılı” jübilesi tertip edildi ve hakkında yazılanlar Resimde ve Basında Elif’in 60 Yılı (1976) adlı bir kitapta toplandı.

1979’da Devlet Güzel Sanat Akademisi Mezunları Onur Plaketi, 1982’de T.C. Kültür Bakanlığı Devlet Onur Plaketi ve 1984’te Burhan Felek Ödülü başta olmak üzere pek çok hizmet ödülü alan sanatçının, On

Yılda Resim (1933), Şarkta Resim (1943), Elif Naci (1954) ve Anılardan Damlalar (1981) adlı kitapları vardır.

Elif Naci, çok renkli kişiliğini tablolarına da yansıtmıştır. Sanatında, uzun yaşayan çoğu sanatçıda izlenen değişik dönemler vardır. Önce peyzaj, enteriyör ve natürmortlar yapmış, bir ışık kaynağından aydınlanan, koyu renkler ve gölgeler içinde çok figürlü eserler yaramıştır. Müzelerdeki görevleri sırasında özellikle hat sanatı, minyatür, çini ve kilim motiflerinden etkilenmiş ve bunları çok renkli kompozisyonlar içinde kullanmıştır. Daha sonra tamamen soyuta yönelmiştir. Son döneminde ise daha çok manzara ve natürmort çalışmaları ağırlıktadır.

Sağlığında D Grubu’nun (1933-1947) tüm sergilerine ve çeşitli karma sergilere katılmış, yurt içinde başta İstanbul olmak üzere, Ankara, Balıkesir, Bursa, Elazığ, İzmir, Tekirdağ ve Trabzon illerimizde 23 kişisel Resim Sergisi açmıştır.

Vefatından sonra İstanbul’da 6 anma sergisi düzenlenmiştir. Torunu Elif Tül Tulunay, İstanbul Üniversitesi Güzel Sanatlar Bölümü Kuyucu Murat Paşa Medresesi (1988 - Doğumunun 90. yılı anısına), Basın Müzesi (1989), İş Bankası Destek Reasürans Sanat Galerisi (1990), Toprak Sanat Galerisi (1992), Eylül Sanat Galerisi (1994) ve Kadıköy Belediyesi Başkanlığı Fuayesi’nde (2012) “Elif Naci Retrospektif Resim ve

Bizim Mahalle (1979) Tuval Üzerine Yağlı Boya Çalışması

Yaşam” sergileri açılmasını; ayrıca eskiden Sanayii Nefise Mekteb-i Âlisi (1902 - 1925) olan (ELİF NACİ Bey’in de ÇALLI İBRAHİM Atölyesi’nde öğrenim gördüğü) şimdiki Çağaloğlu Moda Tasarımı Meslek Lisesi’nde, Yüzüncü Doğum Günü’nün kutlanmasını (10 Ağustos 1998) ve bir “Elif Naci Atölyesi” kurulmasını sağlamıştır.

Tabloları yanı sıra yazılarının kupürleri ve kendisine ilişkin dokümanları içeren posterlerin yer aldığı sonuncu sergi, vefatının 25. yılında, “Bir Elif Naci Bey Vardı...” adıyla 2012’de Kadıköy Belediye Başkanlığı fuayesinde açılmıştır.

Ressam Elif Naci Bey’in eserleri, yurt dışında da Atina, Bağdat, Belgrad, Budapeşte, Köln, New York ve Viyana kentlerinde sergilenmiş olup, Devlet Resim ve Heykel Müzesi başta olmak üzere, çeşitli yurtiçi ve yurtdışı Müzelerde, Kurumlarda ve Özel Koleksiyonlarda yer almaktadır.

Resim, yazı ve söz üstadı Elif Naci, 08 Mayıs 1987 günü aramızdan ayrılmış olsa da belleğimizde ve benliğimizde hâlâ yaşamaktadır ve eserleriyle daima yaşayacaktır.

Elif Tül Tulunay

İran’da Arkeoloji Faliyetleri ve Bilimin Politik Çıkmazı

Geçtiğimiz Ekim ayının sonlarında İran’ın başkenti Tahran’da genç arkeologlara yönelik bir sempozyum gerçekleştirildi. 17 yıl gibi uzun bir geçmişe sahip olan bu sempozyum, son üç yıldır uluslararası bir organizasyon olarak gerçekleştirilmektedir. Sempozyum İran Kültürel Miras Kuruluşu ve diğer üniversitelerin yanı sıra Tahran Üniversitesi arkeoloji bölümü öğrenci topluluğu tarafından planlanmaktadır. Sempozyuma ait tüm icra ve yönetim işleri de yine Tahran Üniversitesi arkeoloji bölümü öğrencileri tarafından yürütülmektedir.

Sempozyumda katılımcı olabilmek için istenen tek şart 35 yaşını geçmemiş olmaktır. Ancak özel katılımcılar olarak önemli bilim insanları da davet edilmektedir. Sempozyumun önemli amaçlarından biri başka platformlarda kendilerini gösterme fırsatı bulamayan genç arkeologların kendilerini ve çalışmalarını gösterebilmeleridir. Ayrıca uluslararası bir sempozyum olması, önemli bilim insanlarının ve başka coğrafyalardan gelen katılımcıların sunumları ve workshopları ile İranlı gençlerin bilimsel seviyelerinin yükselmesi açısından önem taşımaktadır. Sempozyum sayesinde, katılımcı genç arkeologlar hem birbirleri ile hem de arkeoloji için önem taşıyan bilim insanlarıyla görüşme fırsatına sahip olmaktadır.

همایش بین المللی باستان شناسان جوان
International Congress of Young Archaeologists
ICYA 2017 - ۱۳۹۶

2017, 29 - 31 October
Deadline for submission of the abstracts will be June 2017, 20
Deadline for submission of the full papers will be September 2017, 6

هفتمین تابان ماه ۱۳۹۶
تاریخ ارسال چکیده مقالات: ۳۰ خرداد ۱۳۹۶
مهلت ارسال اصل مقالات: ۱۵ شهریور ۱۳۹۶

VENUE: School of Literature and Humanities, Tehran University محل برگزاری: دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه تهران

Themes:

- 1) Archaeology and Sustainable Development
- 2) Teaching Archaeology
- 3) Iranian Archaeology: Past, Present and Future
- 4) Theoretical Approaches to Understanding the Past
- 5) Material Culture and Iranian Archaeology
- 6) Theory and Method in Iranian Archaeology
- 7) Archaeology and Archaeological science
- 8) Landscape Archaeology
- 9) Maritime Archaeology
- 10) Recent Archaeological Discoveries in Iran
- 11) Beyond Excavation: Preservation of Archaeological Heritage

موضوعهای همایش:

- ۱) باستان شناسی و توسعه پایدار
- ۲) باستان شناسی و تدریس
- ۳) باستان شناسی ایران: گذشته، حال و آینده
- ۴) شیوه‌های نظری برای درک گذشته
- ۵) مادی فرهنگی و باستان شناسی ایران
- ۶) تئوری و روش در باستان شناسی ایران
- ۷) باستان شناسی و علوم باستان شناسی
- ۸) باستان شناسی منظر
- ۹) باستان شناسی دریایی
- ۱۰) کشفیات باستان شناسی اخیر در ایران
- ۱۱) فراتر از کاوش: حفظ میراث باستان شناسی

For more information: kyaliran@gmail.com www.iran-arch.ir [kyaliran2017](https://www.facebook.com/kyaliran) [kyaliran2017](https://www.facebook.com/kyaliran)

کتاب اطلاعات بیشتر: [kyaliran2017](https://www.facebook.com/kyaliran) [kyaliran2017](https://www.facebook.com/kyaliran)

29-31 Ekim 2017 tarihleri arasında yapılmış olan “International Congress of Young Archaeologists” başlıklı sempozyuma bu yıl Türkiye, Almanya, İngiltere, Kanada, Amerika, Hindistan, Belçika, Avustralya, Fransa ve Polonya’dan olmak üzere toplam 35 arkeolog katılmıştır. Söz konusu sempozyumda genel olarak arkeoloji ve sürdürülebilir gelişme, arkeoloji ve öğretim, İran arkeolojisi (geçmiş, bugün ve gelecek), geçmişin anlaşılmasına teorik yaklaşımlar, maddi kültür ve İran arkeolojisi, İran arkeolojisinde teori ve yöntem, arkeoloji ve arkeoloji bilimleri, landscape arkeolojisi, su altı arkeolojisi, İran’daki son arkeolojik keşifler ve buluntular, kazı ötesi; arkeolojik mirasın korunması gibi konular sunulmuştur.

Düzenlenen sempozyumun bilim kurulunu yurt içinden ve yurt dışından birçok bilim insanı oluşturmaktadır. Etkinlikte açılış konuşmaları Tahran Üniversitesi Kültür Başkan Yardımcısı Dr. Majid Sarsangi, Edebiyat Fakültesi ve Beşeri Bilimler Fakültesi Dekanı Dr. Amin Moghaddasi, Tahran Üniversitesi Arkeoloji Bölüm Başkanı Dr. Mahmoud Nili Ahmadabadi ve diğer onur konukları tarafından yapılmıştır. Dr. Kamyar Abdi, Dr. Mohammad Esmail Esmaili Jelodar, Dr. Vesta Sarkhosh Curtis ve Dr. John Curtis açılış konuşmalarının ardından “Persian Gulf; Where Archaeology meets International policies” isimli özel bir panel gerçekleştirmiştir. Programın devam eden sürecinde İran’lı katılımcıların ağırlıklı

olduğu bir dizi bildiri sunulmuştur. Sempozyumun son gününde ise yurt dışından gelen katılımcıların bildirileri programda yer almıştır.

Sempozyuma ülkemiz adına Atatürk Üniversitesi Arkeoloji Bölümü Öğretim Üyesi Prof. Dr. Mehmet Işıklı katılım göstermiştir. Atatürk Üniversitesi Arkeoloji Bölümü yüksek lisans öğrencisi Vedat Sezer ise Mehmet Işıklı öncülüğünde katıldığı sempozyumda “*Urartu in Iran Archaeology and Castles of Rusa II*” başlıklı bildirisini sunmuştur. Vedat Sezer sunumunda Türkiye, İran, Ermenistan, Azerbaycan, Gürcistan topraklarını kapsayan bu coğrafya üzerinde özellikle Kura-Aras Kültürü ile beraber kültürel bütünlüğe ulaşan ve Urartu Devleti ile beraber bu kültürel bütünlüğün tek bir siyasi çatı altında toplandığından bahsetmiştir. Urartu’nun doğu yayılımını, Urartuların bilinen son kralı olan II. Rusa’nın yaptırdığı Ayanis ve Bastam Kaleleri ışığında irdelemiş ve bölgenin çağlar boyu devam eden kültürel bütünlüğüne vurgu yapmıştır.

İran’da bulunan genç araştırmacıların ve öğrencilerin, uluslararası bu organizasyonu oldukça güzel ve verimli biçimde organize etmiş olmaları, bilime olan ilgilerini de ortaya sermektedir. Kendileri için sağlamış oldukları bu faydanın farkında olan genç insanları bu çabalarından ve özverilerinden ötürü tebrik etmek de yerinde olacaktır.

Sempozyum ile bağımsız olarak ancak eşzamanlı bir şekilde düzenlenen bir başka etkinlik ise Tahran Milli Müzesi’nin ev sahipliği yapmış olduğu “*Armenia and Iran Memory of the Land*” isimli sergidir. Sergi kapsamında Ermenistan’dan yaklaşık 600 adet eser, İran’ın başkentine getirilerek Tahran Milli Müzesi’nde teşhise açılmıştır. Eserler 17 Ekim 2017 ile 17 Ocak 2018 tarihleri arasında ziyaretçiye açık olacaktır. Ayrıca yine sergi kapsamında bir dizi konferans da düzenlenmiştir. Getirilen eserlerin çoğunluğunun Urartu Dönemi’ne tarihlenmesi sebebiyle Tahran Milli Müzesi yetkilileri, Urartuların en nadide kalelerinden birisi olan Ayanis Kalesi’nin kazı başkanı Prof. Dr. Mehmet Işıklı’ya Urartu ile ilgili olarak bir konferans vermesi talebinde bulundu. Prof. Dr. M. Işıklı da bu talebi büyük bir sevinçle kabul etmiştir. Kısa süre içerisinde bu konferansa dair hazırlıkla yapılmıştır. Ne yazık ki konferansa birkaç saat kala Tahran’daki Ermeni Büyük Elçiliği’nden gelen, konuşmacının Türk vatandaşı olmasına ilişkin ihtar ile bu konferans gerçekleştirilememiştir. İran’daki birçok meslektaşımız ve kamu görevlisi bu engeli aşmak için çaba sarf etmiş olmasına rağmen ne yazık ki olumlu bir sonuç elde edilememiştir. Karşılaşılan bu engel sonrası Genç Araştırmacılar Sempozyumuna ülkemiz adına katılan yüksek lisans öğrencisi Vedat Sezer,

sunumunun sonunda bilim karşısında ki bu tutumu, bilim ortamında dile getirerek kısa bir bildiri sundu. Bildirisinde yaşanan bu üzücü olayı anlatan katılımcı “bilimin bu tür yaklaşımları aşarak gelecek barış dolu günleri inşa etmede büyük rol oynayacağını” söyleyerek konuşmasını sonlandırdı. Bilime karşı bu tutumun, bilim camiasının bulunduğu bir organizasyonda dile getirilmesi, ekip üyeleri ve bazı katılımcılar tarafından doğru bir hareket olarak görülse de kimi katılımcıların tepkisini de topladı.

Bilim ile politikanın birbirinden ayırt edilmemesi sonucu böylesine verimli bir organizasyonun gerçekleştirilmemesi hem bilimsel hem de kültürel açıdan üzücü bir sonuçtur. Arkeoloji bilimi, pek çok dönemde politik ve milliyetçi ideolojiler için bir araç olarak kullanılmaya çalışılmıştır. Bu durum arkeoloji aracılığı ile köken arama çabalarının bir sonucudur aslında. Ancak unutulmamalıdır ki geçmişi araştıran bu disiplin hiçbir zaman ideolojik bir bilim dalı olmamıştır. Bu bağlamda değerlendirmek gerekirse hiçbir bilim dalı içerisinde politika, siyaset, ideoloji veya milliyetçilik barındırmamalıdır. Bunu sağlayabilecek olanlar ise bilim insanlarımızdır. Yaklaşık 2500 yıl önce Urartu Devleti’nin egemenliği altında olan topraklar, günümüz sınırlarıyla beraber birçok ayrıma gitmiştir. Ancak asıl olan günümüzde ortaya çıkarılan Urartu eserlerini yine o dönemin sınırlarını göz önüne alarak ayrılmaz bir bütün olarak değerlendirebilmektir. Urartu arkeolojisinde ayrılmaz bir bütün oluşturan coğrafyaların dostluğunun devamını diler, tekrar böyle bir durumun yaşanmamasını temenni ederiz.

Hazal Ocak – Vedat Sezer

Kazı Buluntusu OK UÇLARI ÇALIŞTAYI İlk Örneklerden Orta Çağ Sonuna Kadar Malzeme, Teknik, Biçim ve Tarihlendirme

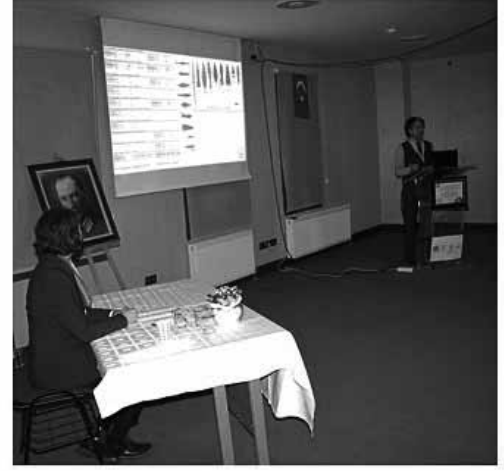
İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Arkeoloji Bölümü Klâsik Arkeoloji Ana Bilim Dalı ile Nif Dağı Araştırma ve Kazı Projesi İzmir İli Nif Dağı Kazı Başkanlığı tarafından “Kazı Buluntusu Ok Uçları Çalıştayı: İlk Örneklerden Orta Çağ Sonuna Kadar Malzeme, Teknik, Biçim ve Tarihlendirme” konulu bir Çalıştay düzenlenmiştir. 13-14 Aralık 2016 tarihlerinde İstanbul Üniversitesi Kongre ve Kültür Merkezi 2 A-B salonlarında gerçekleştirilen Çalıştayı Bilim ve Düzenleme Kurulu’nda, Prof. Dr. Elif Tül Tulunay, Doç. Dr. Daniş Baykan, Yrd. Doç. Dr. (Doç.) Müjde Peker ve Öğr. Gör. (M.A.) Ceren Baykan görev üstlenmişlerdir.

T. C. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Arkeoloji Bölümü Klâsik Arkeoloji Ana Bilim Dalı ve Nif Dağı Araştırma ve Kazı Projesi İzmir İli Nif Dağı Kazısı Başkanlığı

«KAZI BULUNTUSU OK UÇLARI ÇALIŞTAYI»

13 - 14 Aralık 2016

Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu Ulu Önderimiz Mustafa Kemal ATATÜRK ve tüm Aziz Şehitlerimizin anısı için yapılan 1 dakikalık sessiz saygı duruşu ardından hep birlikte İstiklal Marşımızın okunmasıyla başlayan Çalıştay'ın açış konuşmasında Prof. Dr. Elif Tül Tulunay, başkanı olduğu Nif Dağı Kazısı'nda 2006 yılından beri bulunan çok sayıda değişik tipte ok ucunun etmen olduğu bu Çalıştay'ın, arkeolojik kazılarda bulunmuş ok uçlarını meslektaşlarla kontektleri içinde değerlendirerek irdeme fırsatı sunduğunu, terminoloji, tarihlendirme, üretim, tipoloji ve işlev sorunlarına çözüm sağlayacak ortak bir görüşe varılması amacıyla olduğunu belirtti. Açış konuşmasını takiben konuk sanatçı-arkeolog Esra Kayıkçı ile eşi Müzisyen Hakan Kamalı bir müzik dinletisi sundular.

Prof. Dr. Elif Tül Tulunay başkanlığındaki ilk oturumun birinci konuşmacısı Fatma Nihal Köseoglu, "Hellen Dünyasında Ok, Yay ve Okçuluk" konulu bildirisinde Eski Yunan'da ok ve okçuluğa olumsuz bakışı yorumladı. Eski Yunancadaki "τοξικός" (toksikos) sözcüğünün ok-yay ve zehir anlamlarına değindi. Ardından "Modern Okçuluk" hakkında, 1997 Balkan Gençler Okçuluk Şampiyonu olan millî okçumuz ve okçuluk antrenörü Aysel Babagür, okçuluğun gelişimi ve günümüz okçuluğu hakkında Program dışı bir sunum yapmıştır. Üçüncü olarak, Paleoantropologlar Prof. Dr. Ayla Sevim Erol ile Alper Yener Yavuz (M.A.) tarafından ok ucu saplanmış bir kafatasından yararlanılarak hazırlanmış "Antik Çağ Ok Uçları ve İskelet Travmasıyla İlişkisi" başlıklı bildiride, insan vücudunda ok uçlarının yaratmış olduğu travmaların diğer yaralanmalarla karşılaştırmalı analizi yapılmıştır. Ayla Sevim Erol'un sunduğu bu bildiriyle ilk oturum sonlanmıştır.

Prof. Dr. Ayla Sevim Erol'un başkanlık ettiği ikinci oturum, Dr. Gonca Dardeniz'in "Tarsus Gözlükule Ok Uçlarının Kimyasal Analizi ve Sınıflandırması" başlıklı, metal ok uçlarının kimyasal bileşimlerini atomik absorpsiyon spektroskopisi yoluyla belirleyerek tipolojik karakterizasyonlarının yapılması ve üretim teknolojilerinin anlaşılması konusundaki bildiriyle açılmıştır. Yrd. Doç. Dr. Ümit Güder, "Orta Çağ Demir Temren Örneklerinin Sertlik Değerleri ve Sertleştirme Yöntemleri" konulu bildirisinde, mikro sertlik ölçümü sonuçlarına göre malzeme özellikleri ve ısıl-mekanik işlem kaynaklı sertleştirme yöntemleri hakkında bilgi vermiş ve ikinci oturum böylece sonlanmıştır.

Öğle arasından sonraki üçüncü oturuma Doç. Dr. Daniş Baykan başkanlık etmiştir. İlk konuşmacı Okan Doğuhan Aslaner, "Tarih Öncesi Okçuluk: Yukarı Dicle Çanak Çömleksiz Neolitik Dönem Ok Uçları Deneyel Çalışması" başlıklı sunumunda, mikrolit âletlerin morfolojik değişimi ve ok uçlarına dönüşümünün incelendiği deneyel yöntemlerle ilgili bilgi vermiştir. İkinci olarak Uzm. Mehmet Ali Özdemir'in sunduğu "Van Ayanis Kalesinden Ele Geçen Ok Uçları Üzerine Genel Bir Değerlendirme" başlıklı Prof. Dr. Mehmet Işıklı çalışmasıyla, değişik kontektlerde ele geçen ok uçları tanıtılmış ve değerlendirilmiştir.

Yrd. Doç. Dr. (Doç.) Müjde Peker'in başkanlık ettiği günün dördüncü ve son oturumu, ilk konuşmacı Yrd. Doç. Dr. Duygu Akar Tanrıver'in toplantıya katılmaması sebebiyle ikinci ve son konuşma olan Doç. Dr. Daniş Baykan'ın "Nif Dağı Kazısı Karamattepe ve Ballicaoluk'ta Bulunan Ok Uçları" sunumuyla başlamış ve ardından genel tartışma bölümü ile son bulmuştur. Doç. Dr. Daniş Baykan, sunumunda Nif

Dağı Karamattepe ve Balıcaoluk'ta bulunan çoğu demir, birkaçı bronz olan ok uçları tiplerini tanıtmış, bunların yayılımı ve kronolojisi üzerinde durmuştur.

İkinci günün ilk, Çalıştayın beşinci oturumu, Doç. Dr. Alptekin Yavaş başkanlığında, Uzm. Özgün Kasar tarafından sunulan "Daskyleion Buluntusu Tunç Ok Uçları" konulu Prof. Dr. Kaan İren çalışmasıyla başlamıştır. Sunumda, Daskyleion madenî buluntuları arasında önemli bir yoğunluğa sahip olan tunç ok uçlarından, yerleşmenin farklı bölümlerinde ele geçmiş seçme örnekler incelenerek, tipolojik sınıflandırma, tarihlendirme ve mekân-zaman ilişkisi bağlamında genel dağılımlarına değinilmiştir. İkinci konuşmacı Dr. Onur Zunal, Prof. Dr. Nuran Şahin adına sunduğu "Klaros'ta Bulunan Ok Uçları" başlıklı bildirisinde, Klaros kutsal alanı ve bilicilik merkezinde adak ya da savaş araç-gereci olarak bulunan, bronz, gümüş ve altın yaldızlı ok uçlarının işlev, tarihlendirme ve Tanrı/Tanrıçalarla ilişkisi sorununu değerlendirmiştir. Oturumun son konuşmacısı Prof. Dr. Neşe Atik, "Heraion Teikhos'ta Bulunan Ok Uçları" başlıklı sunumunda, Thrakların madencilikteki başarısına karşın, ok uçlarının Hellen örnekleriyle aynı tip ve ağırlıkta olmasına dikkat çekmiş; burada ele geçen ok uçlarının, buluntu kontekstine göre tarihlendirilebildiğini, fakat üretim ve işlev (savaş, adak, ticaret vb.) sorunları olduğunu belirtmiştir.

Prof. Dr. Neşe Atik başkanlığındaki altıncı oturumun, "Metropolis'te Bulunan Ok Uçları" başlıklı ilk konuşmasını, Ebru Durak Dilber yerine Burak Arslan yapmış; ok uçlarının yalnızca Akropolis'te bulunduğunu ve üç tipte olduğunu bildirmiştir. İkinci konuşmacı Doç. Dr. Daniş Baykan'ın "Allianoi'da Bulunan Ok Uçları" sunumunda, demir ve bronz ok uçları tanıtılmış; özellikle demir ok uçlarının tarihlendirilmesine katkı sağlanması için benzerleri ve buluntu ortamları

karşılaştırılmıştır. "Kütahya Müzesi Müdürlüğü Kurtarma Kazılarında Ele Geçen Ok Uçları" başlıklı, Metin Türktüzün ve Serdar Ünan'la birlikte hazırladıkları bildiriye Yrd. Doç. Dr. Alptekin Oransay sunmuştur. Bildiride, Çiledir Höyük ve Kureyşler Barajı kurtarma kazılarında kontekst içinde bulunan çeşitli dönemlere ait farklı tipte ok uçlarına örnekler verilmiştir.

Uzman Restoratör Ceren Baykan'ın Prof. Dr. Nuran Şahin yerine başkanlık ettiği yedinci oturum, Doç. Dr. Alptekin Yavaş'ın "Samsat Höyük Ok Uçları Konusunda İlk Tespitler" konuşmasıyla başlamıştır. Bildiri, MS.12.-13.y.yıla tarihlenen keramik ve sikkelerle birlikte bir Orta Çağ kulesi içine depolanmış 12.200 adetlik büyük temren (ok ucu) toplu buluntusunu tanıtmayı ve ok uçlarını diğer Orta Çağ merkezlerinde ele geçen örneklerle biçimsel ve metalürjik nitelikler açısından karşılaştırarak değerlendirmeyi amaçlamıştır. "Göktürk Devri Ok Uçları" konuşmacısı Yrd. Doç. Dr. Jale Özlem Oktay Çerezci, Çalıştaya katılamamıştır. Oturumda son olarak Yrd. Doç. Dr. Erkan Aygör, "Konya Gevale Kalesi Kazıları Ok Uçlarının Değerlendirilmesi" başlıklı bildirisini sunmuş, Orta Çağ boyunca buluntu veren kalenin ok uçları tiplerinin saptanmasıyla, bu konuda çalışan araştırmacıların kullanabileceği örneklerin artırılması çalışmalarını anlatmıştır.

İkinci günün son ve Çalıştayın sonuç paneli olan sekizinci oturuma, Doç. Dr. Daniş Baykan başkanlık etmiş; oturumda Anadolu Ok Uçları Tipolojisi ve Terminolojisi için Teklifler, Sonuç Bildirisi için Görüş ve Öneriler, Genel Değerlendirme ve Kapanış başlıklarıyla fikir alışverişi yapılmış; ayrıca hem katılımcılar hem de dinleyiciler konuya ilişkin katkı ve yorumlarda bulunmuşlardır.

Sanatçı-arkeolog Aylin Özen'in klâsik keman dinletisi ardından Çalıştay son bulmuştur. Çalıştay süresince katılımcı ve ziyaretçilerin ayrıntılı inceleme fırsatı bulabildikleri Poster Bildiriler de İstanbul Üniversitesi Kongre ve Kültür Merkezi 2 A - B salonları fuayesinde sergilenmiştir. Poster başlıkları ve hazırlayanlar şöyledir: "Ovaören Ok Uçları" (Atalay Karatak); "Nif Dağı Başpınar Ok Uçları" (Daniş Baykan); "Ok Uçlarının Koruma ve Onarımında Organik Malzeme Tespiti" (Ceren Baykan); "Antakya Kent İçi Kurtarma Kazısında Ele Geçen Ok Uçları" (Kamuran Öncü; Hatice Pamir, Meryem Acara Eser, Büşra Kocaman Sakin ve Bahar Sağdıç'ın katkılarıyla); "Batı Anadolu'daki MÖ.1.bin Ok Ucu Buluntu Merkezleri" (Hacı Yağuzluk) ve "Karacahisar Kalesinde Bulunan Ok Uçları Üzerine Tipolojik Bir Değerlendirme" (Ali Gerengi).

Çalıştayda sunulan bildiriler, bazı ek çalışmalar ve sonuç bildirgesi, ulusal hakemli bir dergi olan MASROP E-Dergi'nin Ok Uçları Çalıştayı Özel Sayılarında (Ciltler 7-11, Sayılar 8-16), Nisan 2017'de yayınlanmıştır: <http://masrop.org/?p=316>

Fatma Nihal Köseoğlu – Elif Tül Tulunay

Ozanın dediği; çekip giden O güzel insanlardan biriydi; Osman BAYATLI

1892 yılında Manisa Kırkağaç'ta doğan, Osman Feyzi Bayatlı, İzmir Muallim Mektebi'ni bitirdikten sonra bir süre İzmir ve Karaağaç'ta ilköğretim öğretmeni ve okul müdürlüğü yapmış, 1923'de öğretmen olarak Bergama'ya gelmiştir. Bergama'yı gerçekten çok çok seven Bayatlı, mesleğinin yanı sıra gerçek bir folklor araştırmacısı gibi çalışmış, daha sonra müzeci olarak ilçenin yaşamına silinmeyecek bir damga vurmuştur. En verimli olacak bir dönemde yaş haddinden emekli olmuş, 16 Nisan 1958 yılında Bergama'da vefat etmiştir.

Bugün Bergama Müzesi denilince halen akla gelen ilk isim Osman Bayatlı'dır. Yerel yönetim de kadirşinashlık örneği göstererek, 1997 yılında Bergama Belediyesi'nin hemen karşısına büstünü dikmiş, kent mobilyası olan bazı heykellerde, ilçedeki bir caddeye hatta Bergama'nın girişindeki bir toplu konut sitesine adı verilerek Osman Bayatlı yaşatılmıştır. Böylece -bildiğim kadarıyla- Türkiye'de ilk kez bir müzecinin büstü kent meydanına dikilmiştir.

Osman Bayatlı müzeci kimliği ile yoğun araştırmalar içinde olmuş, çalışmalarını toplam 22 kitaba sığdırmıştır. Bu kitaplar; tarih, arkeoloji, sanat ve folklor konularında olup bazı yayınları, –o yıllar düşünüldüğünde– çok sayıda basılmıştır. Örneğin 1938'de basılan 'Şifalı Otlar ve Lokman Hekim' adlı eseri en az yedi baskı yapmıştır. Eserleri binlerce bilimsel yayında atıflar almıştır. Emeklilik sonrasında yayınlanması için gönderdiği İstanbul'da kitap taslaklarının ise basılmadığı son günlerinde yazdığı mektuplarından anlaşılıyor. Bayatlı'nın Bergama Müzesi'ne kazandırdığı en önemli katkısı hiç kuşkusuz etnografya seksiyonudur. 1996-97 yıllarında aslı gibi yeniden basılan Osman Bayatlı'nın eserleri, artık nadir kitaplar arasında sayılmaktadır. Bayatlı, yaşadığı dönemde bugün yeterince bilemediğimiz takdimname ve taltif almış olmalıdır. Ama bu topraklarda gelenek olduğu üzere, kanımca yaşadığı dönemde yeterince değer görmemiştir. Arkasından yazılan onlarca mektubu gördükçe; kaç müzeciye bu methiyeler düzülmüştür diye insan kendini alamıyor. Bir ilköğretim öğretmeni olarak göreve başlayan Bayatlı'nın müzecilikte nasıl uluslararası

bir noktaya geldiği de ayrı bir araştırma konusudur. Ve yakın zamanda; Osman Bayatlı ile ilgili mutlak detaylı bir çalışmanın yapılması gereği vardır.

Bergama Belediyesi'nin aldığı kararla, Şubat 2016'da basılan; bu kitapların yeniden yayınlanması sağlamıştır. (ISBN: 978-975-97540-2-0 Toplu Eserler Birinci Baskı: Şubat 2016, İzmir) Birinci hamur kâğıda, karton kapaklı ve set halinde 22 eseri dört cilde sığdırılmış, beşinci ciltte ise Osman Bayatlı'nın mektupları, hakkında yazılan ve konuşulanlar toplanmıştır. Yaklaşık 1400 sayfalık külliyatla, kanımca Bergama'ya müthiş bir hizmette bulunulmuştur; Bergamalı şair Sn. Halim Yazıcı ile şair Sn. Bekir Yurdakul yayına hazırlamıştır. İlk dört cilt tümüyle yayınlanan eserlerin birebir tekrarı niteliğindedir. Beşinci cilt dört kitaptan oluşmaktadır; Bergama'nın yetiştirdiği düşün insanlarına ayrılmış. Bayatlı tarafından kaleme alınan iki kitaptan birincisi, genç yaşta yaşamını yitiren Bergamalı öğretmen A. Yılmaz'a saygı niteliğinde, ikincisi ise Bergamalı fikir insanlarını konu alıyor. Bu ciltte yer alan üçüncü ve dördüncü kitaplar ise Osman Bayatlı'yı anlatıyor. Üçüncü kitap, Bayatlı'nın ölümünün ardından Bergama'yı Sevenler Cemiyeti'nin yayınladığı "Osman Bayatlı'ya Saygı" adını taşıyor. Osman Bayatlı'nın bazı makaleleri, radyo konuşmaları ve mektuplarını içeren dördüncü kitabı ise Yavuz Özmakas hazırlamıştır.

Birinci Cilt: B1 Bergama Tarihine Giriş

Bergama Tarihinde Asklepion Bergama Tarihinde Akropol Bergama tarihinde İlkçağ Bergama Tarihinde Krallık Devri Bergama Tarihinde Sikkeler

İkinci Cilt: B2 Bergama'da Yakın Tarih

Bergama'da Karaosmanoğulları Hacı Ömer Oğlu Mehmet Ağa Vakfı Bergama Yakın Tarih Olayları Bergama Tarihinde Türk İslam Eserleri

Üçüncü Cilt: B3 Bergama'da Köyler

Eğrigöl Köyü Pınarköy / Narlıca / Tepeköy / Yalnızev Tırmanlar Bölcek

Dördüncü Cilt: B4 Bergama'da Folklor

Efsaneler-Adetler Egede Zeybek Oyunları ve Havaları Şifalı Otlar ve Lokman hekim Şifalı Otlar ve Hayvanlar-Madenler Alevi Gelini ve İnançları

Beşinci Cilt: B5 Bergama'da Düşün Adamları

A. Yılmaz İçin Bergama'da Fikir Adamları Osman Bayatlı'ya Saygı Osman Bayatlı Yazılar-Konuşmalar-Mektuplar

Cumhuriyetin ilk yıllarından 1957'ye kadar olan süreçte bir ilköğretim öğretmenin ilçe yaşamındaki yeri, arkeoloji ve müzecilik eğitimi almadığı halde, müzede

nasıl bir çalışma örneği gösterildiğini dair herkesin el kitabı olabilecek bir külliyattır.

1998-2001 yılları arasında yani tam 40 yıl sonra halefi olduğum kuruma Osman Bayatlı'ya hitaben yazılmış gelen mektupları düşündükçe, böyle bir kitap tanıtım yazısının boyutlarının kifayetsiz kalacağından eminim. Ancak hemen şunu belirtmem gerekir ki, belki Bayatlı'dan sonra görev yapan Bergama Müze Müdürleri gelen mektupları toplasaydı, eminim Bergama Belediyesi bu seri içinde birkaç cilt daha hazırlamak zorunda kalırdı. Müzenin özellikle etnografya seksiyonuna bıraktığı eşsiz eserlerden dolayı görev yaptığım yıllarda, müzenin o yıllara kadar tarumar edilen kütüphane ve arşivini 'Osman Bayatlı Kütüphanesi' olarak yeniden düzenlemeye çalışmıştım.

Bergama'nın sosyal yaşamına bu kadar önemli rol oynamış Osman Bayatlı'yı minnet ve saygı ile anarken, Bergama Belediyesi'ne de bir kez daha gösterdiği kadirşinaslık örneği gösterip Osman Bayatlı eserlerini bir araya getirdiği için kurumun –en azından eski halefi olarak– teşekkür ediyorum.

Ahmet Yaraş

İÜ Hititoloji Ana Bilim Dalında RTI (Yansıtma Dönüşümlü Görüntüleme) Eğitimi

17-18 Mayıs 2017 tarihlerinde, Hititoloji Ana Bilim Dalı ve Dr. Alan Greaves iş birliği ile İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Hititoloji Ana Bilim Dalında, teori ve pratiğe dayalı RTI (Yansıtma Dönüşümlü Görüntüleme) isimli bir eğitim gerçekleştirilmiştir. Bu eğitim "Carved in Stone Project" (Taşlara Kazınmış Projesi) kapsamında meydana gelmiştir. Taşlara Kazınmış Projesi, Liverpool Üniversitesi tarafından yürütülmekte olup proje yürütücüsü aynı üniversitede öğretim üyesi olan Dr. Alan Greaves'dir. Projenin amacı, Türkiye'deki kültürel miras bilincine katkıda bulunmak, Türkiye'deki kültür varlıklarını kaydetmek ve korumak için RTI yöntemini kullanmak isteyen insanlara ücretsiz eğitim ve kaynak sağlamaktır. RTI (Yansıtma Dönüşümlü Görüntüleme) uygulaması, aslen Hewlett Packard Laboratuvarında geliştirilen, yüzey dokusu hakkında ince detaylar derleyen sayısal görüntü tabanlı kayıt teknolojisi. Üç boyutlu yüzeyler hakkında kullanıcılara sunduğu görsel, üç boyutlu bilgi nedeniyle iki buçuk boyutlu belgeleme olarak kabul edilir. Bu yöntem ile zarar görme tehlikesi altında olan kaya kabartması ve yazıtların zarar görmeden 2D dijital kopyasının alınması sağlanır. Kültürel mirası görüntüleme (CHI) ve HP Laboratuvarları'nın iş birliğiyle geliştirilen Highlight-RTI metodunu içeren pek

çok RTI çekim uygulaması vardır. Taşlara Kazınmış Projesinde kullanılan H-RTI, bunlara kıyasla daha basittir. Pahalı program lisansları, yüksek güçlü bilgisayarlar ve özel imal edilen kubbe şeklindeki teknik donanım gerektirmez. Gerekli bilgisayar yazılımı ise CHI web sitesinden ücretsiz olarak indirilebilir.

Dr. Alan Greaves ve ekibi Sarah Duffy, JR Peterson eğitmenliğinde İstanbul Üniversitesi, Yüksek Lisans öğrencileri Burcu Özer, Metin Oral ve Mimar Sinan Üniversitesi, Yüksek Lisans öğrencisi Hilal Küntüz'ün katılımıyla 2 gün gerçekleştirilen RTI eğitimi başarıyla sonuçlanmıştır. 2 günlük eğitim sürecinin ilk günü katılımcılara teorik bilgi verilmiş ikinci günü ise verilen teorik bilgi pratikte sınanmıştır. Eğitimin yapıldığı alanda tüm ekipmanlar hazırlanmış, arazi şartlarına yakın olabilecek şekilde bir düzenek kurulmuştur. Eğitimde kullanılan yazıt alçıdan kopya edilmiş bir hama taşıdır. RTI uygulaması ile yazıtın 2D dijital kopyası oluşturulmuştur. Böylece yazıt üzerindeki Anadolu Hiyeroglif işaretlerinin tahrip görmüş, okunamayan ya da zorlukla okunan kısımları deşifre edilmiştir. Başarı ile sonuçlanan bu eğitimin katılımcılarına, eğitimcilerine ve destekleyicilerine teşekkürü borç bilirim. Kültür varlıklarını koruma ve onarımın bir eyleme dönüşemediği Anadolu topraklarında H-RTI uygulamasının bilim dünyasına katkısı hiç şüphesiz ki büyük olacaktır.

Burcu Özer

Kazı-Araştırma

Aşıklı Höyük Araştırma Sonuçları 2016

25 yılı aşkın süreyle, kazı ve araştırma çalışmalarının sürdürüldüğü, volkanik Kapadokya Bölgesi'nin batısında konumlanan Aşıklı Höyük, MÖ 9. bin yılın ortalarında Melendiz Nehri kenarına kurulmuş, Akeramik Neolitik Dönem'in bölgedeki en erken temsilcisidir. Çalışmalar, Kültür ve Turizm Bakanlığı ve İstanbul Üniversitesi'nin desteği ile, İstanbul Üniversitesi Tarih Öncesi Anabilim Dalı öğretim üyesi Mihriban Özbaşaran başkanlığında, Anabilim Dalı öğrencileri ile yerli ve yabancı çok sayıda bilim insanının katıldığı uluslararası bir ekiple sürdürülmektedir.

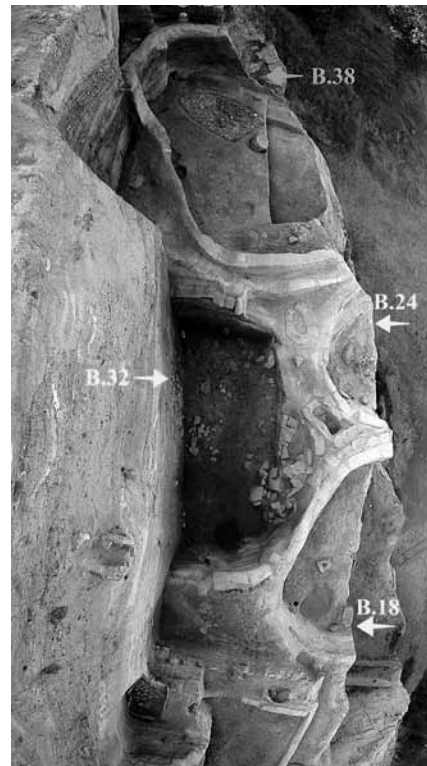
Geride bırakılan 2016 yılı kazı sezonu çalışmalarının bir ayağını, Aşıklı'nın ilk yerleşiklerinin yaşam biçimlerini anlama ve açıklama gayesiyle, yerleşmenin en erken evrelerinin okumasını yapmamıza olanak sağlayan iki alandaki (4GH Derinlik Alanı ve 2JK Yamaç Alanı) çalışmalar oluşturmıştır. Bu yapılar, toprağa yarı-gömük, oval planlı, en az iki yenileme evresi olan, ocaklı, mezar çukurlu, taban ve duvarları özenle sıvalı kerpiç yapılardır. Aşıklı'nın en erken yerleşikliklerinin barınma ve yaşam mekanlarını oluşturan bu yapıların dışında, önceki yıllarda benzerlerini (St.28 ile St.33) kazdığımız, yangın geçirerek çökmüş, saz, dal ve ağaçlarla örülmüş kulübe tarzı yapının (St.39, 2JK Yamaç Alanı) kazısı gerçekleştirilerek, MÖ 9.bin yılın farklı yapılarına dair bilgilerimiz pekiştirilmiştir.

2016 yılı çalışmalarımızın bir başka odak noktasını ise, Aşıklı sakinlerinin yüzyıllara yayılan iskan sürecinde bir kırılma/dönüm noktası olarak adlandırabileceğimiz dönüşümün yaşandığı süreçte yerleşme düzeni ve bina kullanımlarına yansıyan özelliklerin anlaşılması oluşturmaktadır. Bu bağlamda, MÖ 8. bin yılın başına tarihlenen oval planlı, toprağa gömük/yarı gömük binaların (B.32 ve B.38) kazıları gerçekleştirilmiştir.

Bunlardan Bina 32, oval planlı, kalıp kerpiç tekniği kullanılarak inşa edilmiş bir binadır; 18 m²'lik bir alana sahiptir. 2016 sezonunda taban seviyesine ulaşamamış olmakla birlikte terk sonrası bu tür binaların farklı amaçlarla kullanımlarına ilişkin bilgiler sağlamıştır. İlk kullanım evresi sona erdikten sonra dolgunun üzerine kil bir düzlem serilerek mekan işlevine kavuşturulmuştur. Bundan sonraki aşamada mekân çöplük alanına dönüşerek bina kullanım süreci tamamlanmıştır. Benzer bir kullanım, aynı tabakaya tarihlenen ve önceki yıllarda kazılan Bina 18 ve Bina 24'te de görülmüştür. Konut ya da barınma amacıyla kullanılmış bu binaların da duvarlarının kısmen

tıraşlanarak içinin doldurulduğu, üzerine yeni bir toprak serildiği, yeni bir yaşam düzlemi elde edilerek alanın işlik/aktivite alanına dönüştürüldüğü, sonrasında çöplük olarak kullanıldığı belgelenmiştir.

Aynı alanda çalışılan bir diğer bina, en az altı kez üst üste yenilenmiş yapı silsilesinin en son kullanım evresini yansıtan Bina 38'dir. Batısı kısmen Melendiz Nehri tarafından kesilmiş olan bina, kapladığı yaklaşık 30 m²'lik bir alanla bugüne kadar bilinen toprağa yarı gömük oval binaların en büyüğüdür. Tabanı üzerinde, kuzeyde doğu-batı yönünde uzanan bir seki ile güneyde gerek boyutu gerekse formu bakımından diğer oval binalardakilerden ayrılan, tabanı çaytaşlarıyla döşeli büyük bir ocak (2.30 x 1.50 m boyutlarında) yer alır. Binanın boyutları düşünüldüğünde mekanın bir üst örtüsü ya da çatı sistemi ile kapatılmasının güç olduğu görülür, nitekim kazılar esnasında taban üzerinde, yedi çukur saptanmış olmasına karşılık bunların boyutları ve diğer binalardaki düzende olmayışları, binanın üstünün açık olduğu varsayımını destekler niteliktedir. Ancak bu durum, ocağın, dolayısıyla mekanın, belli mevsimlerde ya da koşullarda kullanılabileceğini işaret eder. Kuzeydeki seki üzerinde, doğu-batı aksta yan yana konumlanan, çapları 20 ila 40 cm arasında değişen dört çukur ile ortada dörtgen biçimli bir başkası oldukça dikkat çekicidir. Çukurlar kerpiçle kapatılmıştır, kapatma düzlemi seki ile aynı seviyededir. Sekinin bir alt evre tabanıyla kullanımının sürdüğü saptanmıştır. Bina

Aşıklı – MÖ 8. bin yılın başına tarihlenen oval planlı, toprağa gömük/yarı gömük binalar

gerek boyutu, gerek yapı öğeleri, gerekse devamlılık olgusu bağlamında, toprağa yarı gömük, oval biçimli konut/barınak yapılarından ayrılmaktadır. Bu özellikleri açısından özel amaçlarla kullanılan bir mekan olma olasılığı, taban üstü faaliyetler, arkeolojik malzeme dağılımları ile mikromorfoloji ve taban toprak kimyası gibi analizlerle sorgulanmaktadır. Mekan içi ve taban üstü faaliyetlerle ilgili veriler sağlaması beklenen analiz sonuçlarıyla, bu özel binanın, topluluğun yüzlerce yıl kesintisiz biçimde bir arada yaşamasını sağlayan olguyla ve bu olguyla ilgili uygulamalara ilişkin bir işlevi ve anlamı olup olmadığı anlaşılmaktadır.

Fatma Kalkan – Mihriban Özbaşaran

Batı Anadolu Arkeolojisine

Yeni Bir Katkı:

Eskişehir ve Kütahya İlleri Tarih Öncesi Dönem Yüzey Araştırmaları (EKAR)

I. Giriş

Kabaca iç kuzeybatı Anadolu olarak tanımlayabileceğimiz Eskişehir ve Kütahya bölgesi, tarih öncesi dönemlerden bu yana önemli güzergâhları birbirine bağlayan bir kavşak noktası olma özelliğiyle Orta Anadolu kültürleri ile Kuzey Ege ve Balkan kültürleri arasındaki ilişkileri ortaya koymak bağlamında kilit bir bölgedir. Bölgedeki Klasik Dönemler öncesine ait ilk araştırmalar 19. yüzyılın sonlarında başlamıştır (Ramsey 1890 ve 1895). Bölgenin kapsamlı en son araştırması Prof. Dr. Turan Efe'nin Bilecik ve Eskişehir ve Kütahya'da 90'lı yıllarda yaptığı yüzey araştırmalarıdır (1990, 1991, 1992, 1993, 1994a, 1994b, 1995a, 1995b, 1996, 1997, 2000). 2017 yılında ise bu satırların yazarı tarafından Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü'nün izni ile Eskişehir ve Kütahya illerini kapsayan yeni bir yüzey araştırması projesi başlatılmıştır.

II. Hedefler

Eskişehir ve Kütahya illeri Tarih Öncesi Dönem yüzey araştırmaları ile amaç, Kütahya ve Eskişehir bölgesindeki tarih öncesi dönemlerdeki problemlere, modern yöntemlerin kullanılacağı yüzey araştırmaları ile çözüm üretmektir. Bu bağlamda söz konusu yeni projenin, üç ana hedef üzerinde yoğunlaştığını söylemek mümkündür.

1- Yüzey araştırmamızda ilk hedef, yeni teknolojiler kullanılarak, bölgedeki tarih öncesi dönemlere ilişkin sorunları ve kronolojik boşlukları doldurabilecek büyük yerleşmeler üzerinde yoğun yüzey araştırması (*intensive survey*) yapmaktır. Böylelikle bölgenin

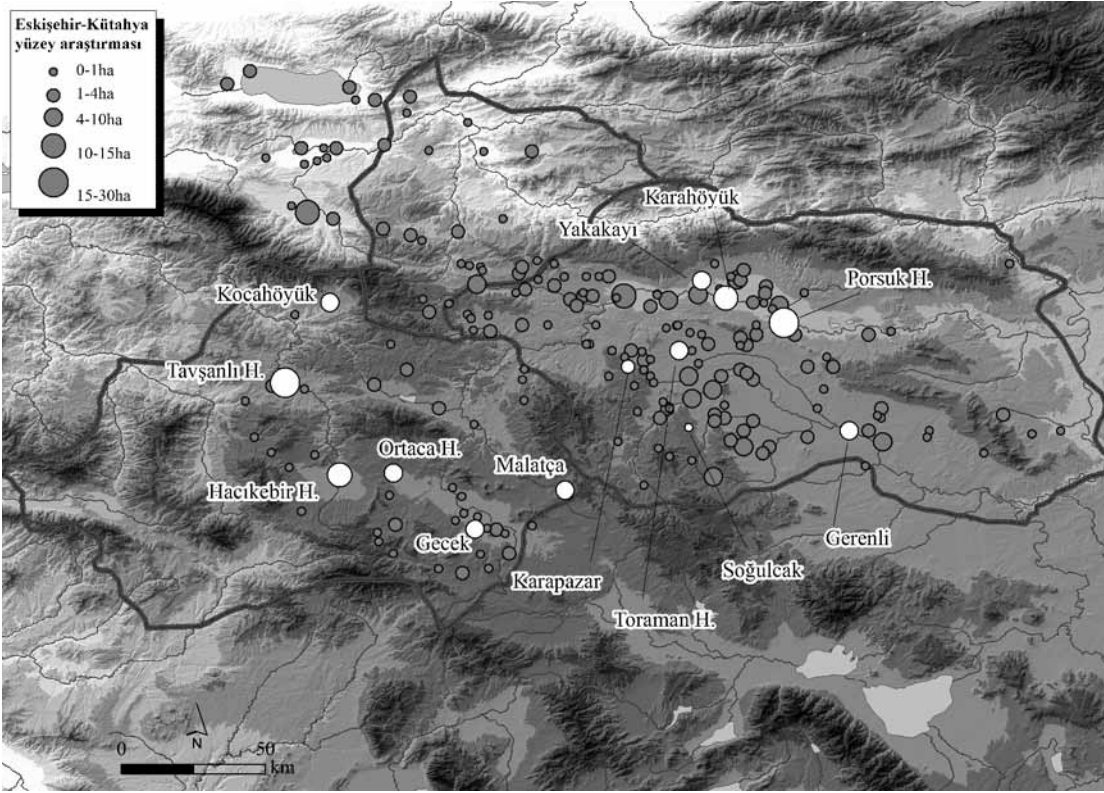
en önemli tarih öncesi dönem yerleşmeleri olduğunu düşündüğümüz Kütahya ilindeki; Kocahöyük, Tavşanlı, Hacıkebir, Ortaca, Malatça ve Gecek höyükleri ile Eskişehir ilindeki; Yakakaya, Karahöyük, Porsuk, Toraman, Gerenli, Karapazar ve Soğulcak yerleşmelerinde yeni yöntemlerle yapılacak belgeleme çalışmalarıyla, ileride buralarda kazı yapmak isteyen arkeologlara önemli bir bilgi paketinin bırakılması hedeflenmektedir. Buradaki ana amaç bölgede MÖ 3. binyıl sonu ile MÖ 2. binyılı içeren Tunç Çağı'na ait büyük merkezlerin araştırılmasıdır. Bölgede, şehir devletleri olarak tanımlanabilecek oluşumun başladığı bu dönem ne yazık ki çok az bilinmektedir. Ayrıca yoğun yüzey araştırması (*intensive survey*) yapılması planlanan her yerleşme için, yerleşmenin yakın çevresinde sit alanı dışında kalan alanlarda jeoarkeolojik araştırmalar yapılması da planlanmaktadır.

2- Bölgedeki dağlık alanlarda, Kütahya'nın batısındaki vadilerde ve Eskişehir'in doğu ve güneydoğusunda göreceli olarak daha az araştırılmış kısımların tamamında yaya olarak tarama yapılması planlanmaktadır. Bu sayede bölgede çok az bilgi sahibi olduğumuz Paleolitik ve Neolitik Dönemlere ilişkin yeni yerleşmeler ortaya çıkarılabilir.

3- Maden yatakları bakımından oldukça zengin olan bölgemizde, Anadolu'nun bilinen en eski gümüş yatağı bulunmaktadır. Ancak bu maden yatağı dışında maden kaynaklarının araştırılması bağlamında ne yazık ki başka bir çalışma yapılmamıştır. Bununla birlikte son iki yıldır Eskişehir ve Kütahya arkeoloji müzelerinde Yrd. Doç. Dr. Michele Massa ile birlikte İngiliz Arkeoloji Enstitüsünün sponsorluğunda sürdürdüğümüz "*From Mines to Graves: analysing the early stages of metallurgy in western Anatolia with pXRF, ca 3000-1600 BC*" başlıklı metal eserlerin analiz çalışmasının ilk sonuçları, bölgede en azından İlk Tunç Çağı I ile birlikte yoğun bir madencilik faaliyetinin başladığını göstermiştir. Araştırma ile hedeflerimizden bir tanesi de maden yataklarının yakın çevresinde araştırmalar yaparak buralarda, tarih öncesi dönemlere ilişkin madencilik ile ilgili faaliyetlere dair izlerin ortaya çıkarılmasıdır.

III. Yöntem

Yüzey araştırması, Eskişehir ilindeki 13,925 km² ve Kütahya ilindeki 11.977 km² alan olmak üzere toplam 25,902 km²'lik bir alanı kapsamaktadır. Yoğun yüzey araştırması (*intensive survey*) yapılan yerleşmelerde, "Küresel Konumlandırma Sistemi"nden (GPS) alınan bilgiler Coğrafi Bilgi Sistemi" (GIS) yardımıyla harita üzerine işlenmekte; yerleşmelerin topografik planı çıkarılacak ve alanın jeolojik yapısıyla çevresindeki su ve hammadde kaynakları belgelenmektedir. Bu aşama sonrasında höyük ve çevresi yerleşmenin

Eskişehir ve Kütahya illerinde yoğun yüzey araştırması planlanan yerleşmeler (Harita: M. Massa)

boyutuna göre karelalara bölünerek höyüğün üzerindeki malzeme toplanarak belgelenmektedir. Bu şekilde oluşturulan alanlara malzeme hakkında elde edilen istatistiki veriler işlenerek, söz konusu veriler, daha sonra ArcGIS programına aktarılmaktadır. Söz konusu veri tabanı aynı zamanda, yerleşmenin ölçüleri ve malzemenin tarihlendiği dönemler, malzeme grupları (maddesi, formu, malı, bezemesi gibi detaylarla birlikte), tahribat ve tescil durumu vs. gibi çeşitli verileri de içerecek şekilde, detaylı olarak hazırlanmaktadır. Bu sırada saptanan tüm mimari kalıntıların ve malzeme gruplarının çizimleri ve tanımları yapılarak, fotoğrafları çekilmektedir. Tüm bu veriler ArcGIS programında çeşitli dağılım haritaları ile detaylı mekansal analizlere dönüştürülmektedir.

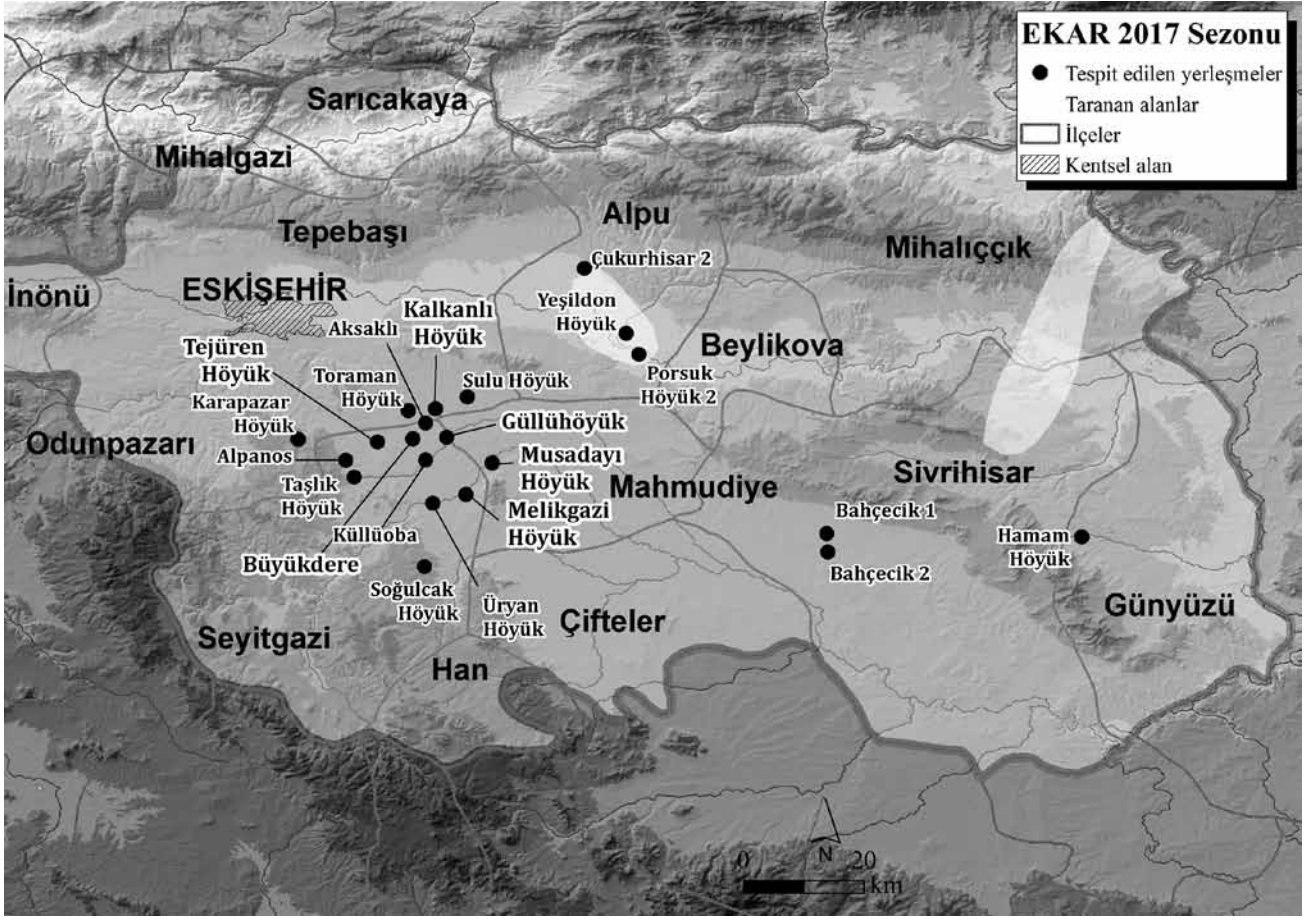
Tunç çağının bilinen büyük ölçekli höyükleri üzerinde yapılan yoğun yüzey araştırmaları haricinde projemizde dağlık alanlar ya da maden yataklarının çevresinde yapılacak incelemelerde ise öncelikle uzaktan algılama yöntemleri kullanılmakta sonrasında ise seçilen alanların yaya olarak gezilerek taranması yapılmaktadır.

IV. 2017 Yılı Çalışmaları

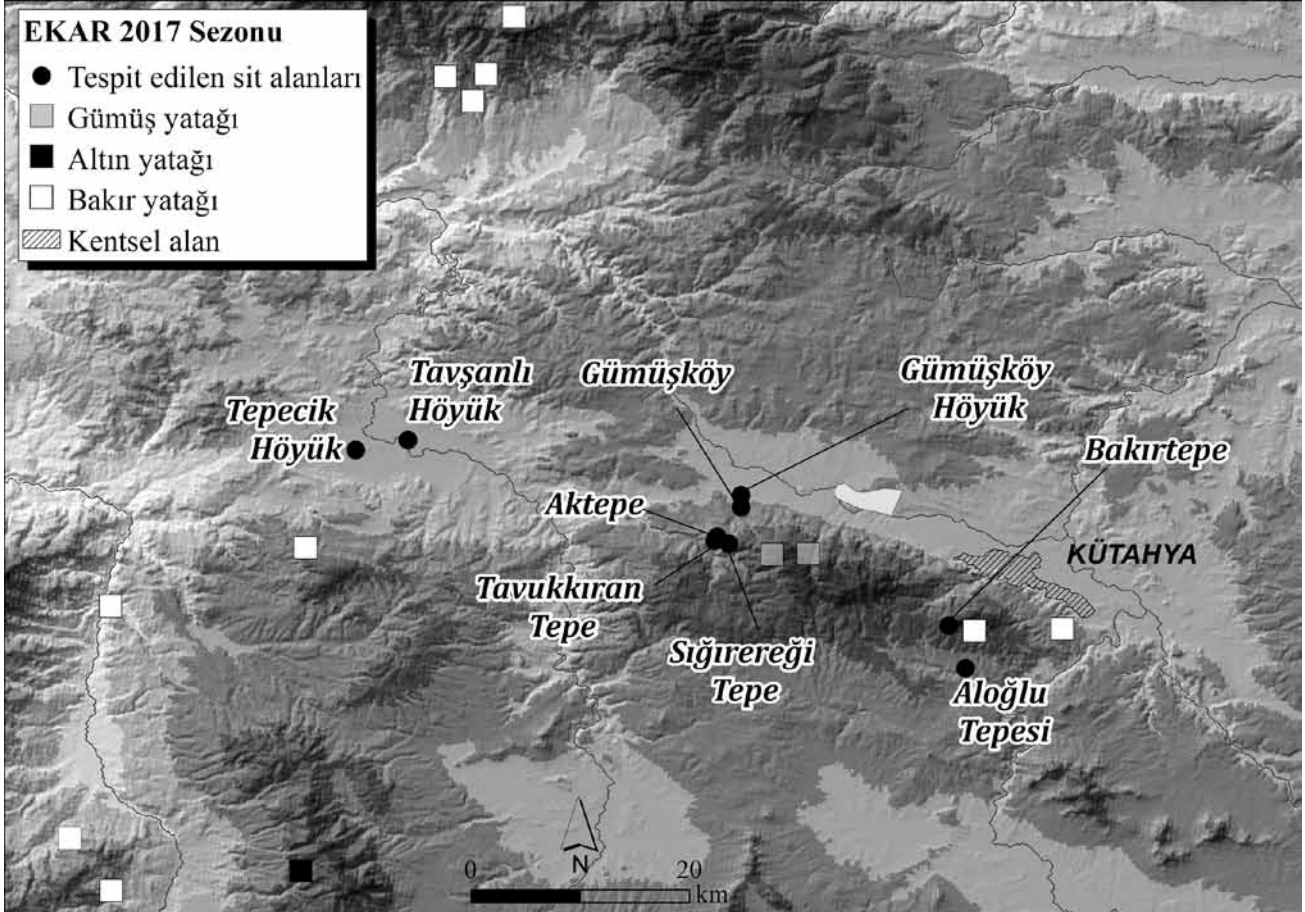
Uzun bir zaman dilimine yayılan ön hazırlık aşamasından sonra araştırmamızın ilk sezonuna ait arazi çalışmaları 10-25 Ağustos 2017 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir. Eskişehir Küllioba Kazı Evi'nde konaklayan araştırma ekibimiz Yrd. Doç. Dr. Erkan Fidan (Arkeolog, Araştırma Başkanı), Abdurrahman Aktaş (Kültür ve Turizm Bakanlığı Temsilcisi, Bilecik

Arkeoloji Müzesi Uzmanı), Yrd. Doç. Dr. Murat Türkteki (Arkeolog), Yrd. Doç. Dr. Michele Massa (Arkeolog), Öğr. Gör. Dr. Umay Oğuzhanoglu Akay (Arkeolog), Sezer Seçer Fidan (Hititolog M.A.), Murat Afşar (Arkeolog), Ufuk Özdemir (Arkeolog), Sümeyya Dinç (Arkeolog), Fatih Karadaş (Arkeolog), Ayşe Gürsoy (Arkeolog) ile Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Arkeoloji Bölümü öğrencileri M. Naim Özkan, Y. Emre Aras, Deniz Dak, Esin Erol, Nursaç Kaya, Hatice Akyüz, Bilal Acar, Sinem Arslan, Belgin Albayrak ve Yasin Orçun Kök'ten oluşmuştur. Büyük bir özveri ile çalışan ekibimiz yanında, araştırmamıza izin veren Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü yetkilileri ile araştırmamıza çeşitli şekillerde destek olan Odunpazarı Belediye Başkanı sn. Kazım Kurt'a; Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Rektörü sn. Prof. Dr. İbrahim Taş'a, Küllioba Kazı Başkanı sn. Prof. Dr. Turan Efe'ye, Tekfen Holding'e ve Türk Tarih Kurumu (TTK) yetkililerine teşekkür ederiz. Söz konusu çalışmanın ilk yılı, alt yapının tamamlanması ve ileriki yıllarda araştırması yapılacak alanları test etmeye yönelik olarak gerçekleştirilmiştir.

Eskişehir Bölgesinde yapılan çalışmalar, Eskişehir'in kuzeyi (Alpu ilçesi), Eskişehir'in doğusu (Günyüzü, Mihalıççık ve Sivrihisar ilçeleri) ile Eskişehir'in güneybatısı (Mahmudiye, Seyitgazi ve Odunpazarı ilçeleri) olmak üzere 3 farklı bölgede yoğunlaşmıştır. Günyüzü, Mihalıççık ve Sivrihisar ilçelerinde arazi tarama işlemleri yapılmış, bu ilçelerde ve geriye kalan bölgelerde ise Kalkanlı Höyük, Güllü Höyük, Musadayı Höyük, Melikgazi Höyük, Üryan Höyük,

2017 yılında Eskişehir’de araştırma yapılan merkezler ve taranan alanlar (Harita: M. Massa)

2017 yılında Kütahya’da araştırma yapılan alanlar (Harita: M. Massa)

Tejüren Höyük, Taşlık Höyük, Sulu Höyük, Bahçecik Höyük, Yeşildon Höyük, Çerkez Çukurhisar Höyük, Soğulcak ve Hamam Höyük gibi yerleşmeler ziyaret edilmiş ve höyüklerde belgeleme çalışmaları yapılmıştır.

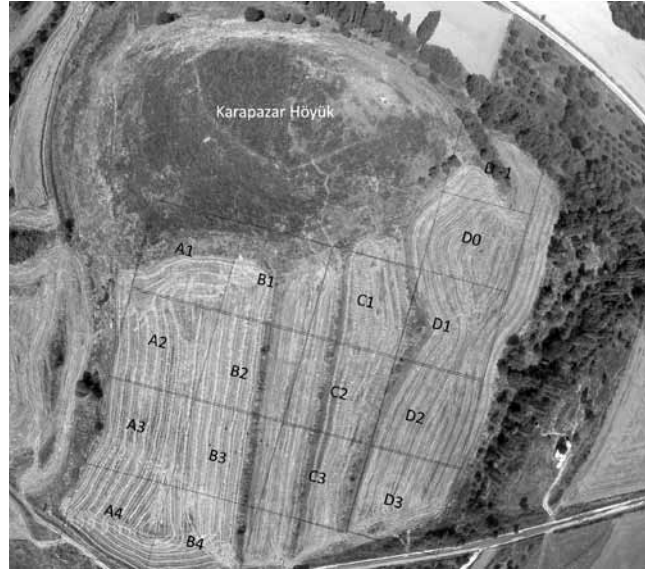
Bu höyüklerden Soğulcak, Yeşildon, Çerkez Çukurhisar ve Hamam Höyük gibi MÖ 2. binyıl içeren yerleşmeler, İlk Tunç Çağı sonrasında bölgedeki gelişimin öğrenilmesi bağlamında incelenmiştir. Diğer ziyaret edilen höyükler ise 1996 yılından bu yana Prof. Dr. Turan Efe başkanlığında kazılan Küllüoba'nın merkezi şekilde konumlandığı Yukarı Sakarya ovasında yer almakta olup; söz konusu yerleşmelerle, Küllüoba arasındaki ilişki araştırılmaktadır. Ayrıca araştırmamızın ana hedefleri doğrultusunda Eskişehir'de yer alan Karapazar Höyük ve Porsuk Höyük'te yoğun yüzey araştırmaları (*intensive survey*) gerçekleştirilmiştir. Her iki höyük de arazi şartlarının durumuna göre karelej sistemi ile incelenmiş ve bu şekilde malzeme toplaması ve belgelemesi yapılmıştır.

2017 sezonunda Kütahya ilinde yapılan çalışmalar ise madencilik faaliyetleri ile ilgili olmuştur. Kütahya Gümüşköy çevresinde yer alan, Aktepe, Sığırreğitepe ve Tavukkıranıtepe mevkiileri gezilmiş, birbirine çok yakın olan söz konusu bu alanlarda tarih öncesi dönemlere ait olabilecek maden cürufları toplanarak, inceleme altına alınmıştır.

V. Sonuç

2017 yılında başlayan Eskişehir ve Kütahya İlleri Tarih Öncesi Dönem Yüzey Araştırmaları bölgede özellikle Tunç Çağı'nın sorunlarına yönelik amaçlar içeren, yeni yöntem ve teknolojilerin kullanıldığı bir projedir. İlk çalışma sezonu sonrasında detaylı yerleşme dağılım haritalarının çıkarılmasına ve veri tabanı oluşturulmasına başlanmıştır. Bu sayede ileride yapılacak olan bilimsel çalışmalar ve kazılar için zemin hazırlanmaktadır. Özellikle Kütahya ilindeki erken dönem madencilik faaliyetlerine ilişkin ilk bulgular, araştırmamızı bu konuda genişletmemiz için oldukça umut verici sonuçlar doğurmuştur. Önümüzdeki yıllarda çok daha ayrıntılı bir şekilde bölgede prehistorik madencilik faaliyetleri ile ilgili tarama işlemlerinin yapılması planlanmaktadır.

Son olarak, Kütahya ve özellikle de Eskişehir'deki hızlı yapılaşma ve sanayileşme beraberinde tarihi eser tahribatını getirmektedir. Yüzey araştırmamızın ilk yılında söz konusu tahribatın boyutları çok daha açık bir şekilde görülmüştür. Bu tahribatın olabildiğince engellenmesi için araştırılan bölgelerde muhtarlar vasıtasıyla kültür bilincinin geliştirilmesine yönelik sözlü aktarımlar da yapılmaktadır.

Çanak çömlek toplanan alanların belirtildiği Karapazar Höyük'ün hava fotoğrafı (Fotoğraf: M. Türkteki)

Kaynakça

Efe, T.

- 1990 "1988 Yılında Kütahya, Bilecik ve Eskişehir İllerinde Yapılan Yüzey Araştırmaları", *Anadolu Araştırmaları* 12: 1-19.
- 1991 "1989 Yılında Kütahya, Bilecik ve Eskişehir İllerinde Yapılan Yüzey Araştırmaları", *7. Araştırma Sonuçları Toplantısı*: 163-177.
- 1992 "1990 Yılında Kütahya, Bilecik ve Eskişehir İllerinde Yapılan Yüzey Araştırmaları", *9. Araştırma Sonuçları Toplantısı*: 561-583.
- 1993 "1991 Yılında Kütahya, Bilecik ve Eskişehir İllerinde Yapılan Yüzey Araştırmaları", *10. Araştırma Sonuçları Toplantısı*: 345-364.
- 1994a "Eskişehir Yöresindeki Bazı Höyüklerde Saptanmış Olan İlk Tunç Çağı'na Geçiş Evresi Çanak Çömleği", *Anadolu Araştırmaları* 13: 17-41.
- 1994b "1992 Yılında Kütahya, Bilecik ve Eskişehir İllerinde Yapılan Yüzey Araştırmaları", *11. Araştırma Sonuçları Toplantısı*: 571-592.
- 1995a "1993 Yılında Kütahya, Bilecik ve Eskişehir İllerinde Yapılan Yüzey Araştırmaları", *12. Araştırma Sonuçları Toplantısı*: 245-266.
- 1995b "İçbatı Anadolu'da İki Neolitik Yerleşme: Fındık Kayabaşı ve Akmacık", *İ. Metin Akyurt ve Bahattin Devam Anı Kitabı* (yay. haz. A.Erkanal ve diğerleri), İstanbul: 105-114.
- 1996 "1994 Yılında Kütahya, Bilecik ve Eskişehir İllerinde Yapılan Yüzey Araştırmaları", *13. Araştırma Sonuçları Toplantısı*: 131-153.
- 1997 "1995 Yılında Kütahya, Bilecik ve Eskişehir İllerinde Yapılan Yüzey Araştırmaları", *14. Araştırma Sonuçları Toplantısı*: 215-232.
- 2000 "Kütahya, Bilecik ve Eskişehir İlleri Yüzey Araştırmaları ve Orman Fidanlığı Kurtarma Kazıları", (yay. haz. O. Belli) *Türkiye Arkeolojisi ve İstanbul Üniversitesi*. İstanbul: 103-109.

Ramsey, W.M.

1890 *Historical Geography of Asia Minor*. London.

1895 *Cities and Bishopries of Phrygia I, II*. London.

Erkan Fidan

Bilecik İli Yüzey Araştırmaları 2016

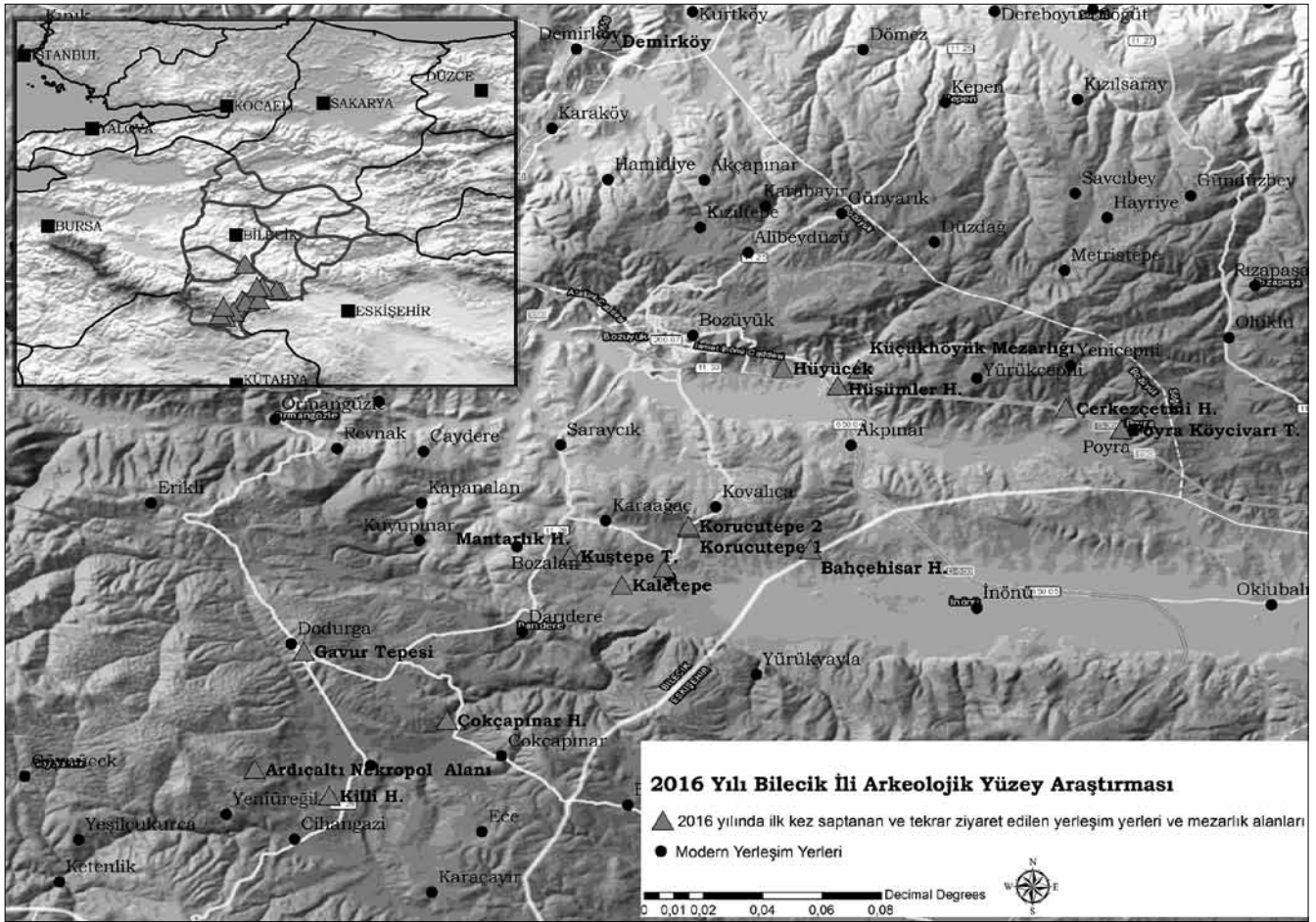
Tarihöncesi dönemlerden beri önemli güzergâhları birbirine bağlayan bir kavşak noktası olan Bilecik ili, Orta Anadolu kültürleri ile Kuzey Ege ve Balkan kültürleri arasındaki ilişkileri ortaya koymak bağlamında kilit bir bölgedir. Antik Çağ'da, kabaca Bozüyük'ü kapsayan Bilecik ilinin güney kısmının Frigya'ya, merkez ve kuzey kısmının Bitinya'ya dâhil olduğu bilinmektedir (Sevin 2001: 1-2). Arkeolojik malzemenin gösterdiğine göre benzer bir durum tarihöncesi dönemler için de söz konusudur; en azından MÖ 3. binyıldan itibaren Bilecik'in kuzeyinin ve güneyinin her zaman farklı kültürel özellikleri yansıtmıştır. Bilecik ili sınırları içerisinde 2013-2014 yılları arasında Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Arkeoloji Bölümü adına Prof. Dr. Turan Efe başkanlığında yüzey araştırmaları gerçekleştirilmiştir. Söz konusu araştırmalar büyük oranda Bilecik merkez ve kuzey kesiminde gerçekleştirilmiştir. 2016 yılından itibaren ise Bilecik İli Arkeolojik Yüzey Araştırmaları Bölüm öğretim üyelerimiz ve öğrencilerimiz ile birlikte şahsım başkanlığında yürütülmektedir. Bilecik Arkeoloji Müzesi araştırmacılarından Erdal Mean'ın Bakanlık temsilcisi olarak katıldığı 2016 yılı çalışmalarımız ise büyük oranda güney kesimde, Bozüyük ilçesinde gerçekleştirilmiştir. Araştırmalar; Bozüyük Toprak Fabrikasının batısında yer alan tarlalar ve güneyinde yer alan Hüsümler ovası, Poyra Köyü ve çevresi, Yörükçepni ve Yeniçepni Köylerinin güneyindeki tarlalar, Kandilli Köyü ve Çevresi ve Dodurga'nın güneyinde yoğunlaştırılmıştır.

2016 yılı araştırmaları sırasında bilinen yerleşim yerlerinin yanı sıra farklı dönemler içeren sekiz adet yeni yerleşim saptanmıştır. Bunlardan Hüsümler Höyük İlk Tunç Çağı, Geç Tunç Çağı ve Demir Çağı; Okcupınar Höyüğü İlk Tunç Çağı; Mantarlık Höyük Neolitik, Kalkolitik, İlk Tunç Çağı ve Orta Tunç Çağı; Poyra Köycivarı Tümülüsü Demir Çağı ve Osmanlı Dönemi; Korucutepe I ve Korucutepe II Roma Dönemi; Kaletpe Kalesi Geç Tunç Çağı, Demir Çağı, Hellenistik Dönem ve Bizans Dönemi; Ardıçaltı Mevkii Mezarlık Alanı ise Roma Dönemi, içermektedir. Ayrıca Kurtköy'ün yaklaşık 2.5 km güneybatısında yer alan Demirköy Höyüğü ile Kandilli Köyü'nün yaklaşık 4 km batısında yer alan Bahçehisar Höyüğü de ziyaret edilmiştir.

(1) Bozüyük Toprak Fabrikasının batısında yer alan tarlalar ve güneyinde yer alan Hüsümler Ovası

a. Bozüyük Toprak Seramik Fabrikasının çevresi ve Hüsümler Ovası: 1983-1984 yılları arasında, Toprak Seramik Fabrikası'nın inşaat çalışmaları sırasında fark edilen ve Eskişehir Arkeoloji Müzesi adına, Müze Müdürü Güngör Gürkan başkanlığında ve Alman Arkeoloji Enstitüsü'nden Jürgen Seeher'in bilimsel yönetiminde kurtarma kazısı gerçekleştirilen Küçük Höyük Mezarlığı'nın yer aldığı alan bu seneki yüzey araştırmalarımız sırasında tekrar ziyaret edilmiştir. Bu ziyaretimizdeki amaç Küçük Höyük ve mezarlığının bugünkü durumunu ve tam konumunu saptamaktır. Toprak Seramik fabrikasının kuzeyinde, Jürgen Seeher'in Bizans şapeli olarak tanıttığı (Gürkan – Seeher 1991: Lev. 1.) şapelin bulunduğu ve artık üzeri betonla kaplanmış olan alanın 400 m güneybatısında, lojmanların hemen arkasında bir sikke bulunmuştur. Arş. Gör. Haralambos Nikolayidis ve Arş. Gör. Hüseyin Erpehlivan tarafından tanımlanan sikke. Basil I (867-886) dönemine aittir. Sikkenin ön yüzünde Hz. İsa'nın portesi, arka yüzünde «+İHSUS XRISTUS BASILEU BASILE» lejandı görülmektedir. Alanda gerçekleştirilen yüzey taramaları sonucunda; J. Seeher'in 1991 yılı Küçük Höyük Mezarlığı kazı raporu yayınındaki plana göre fabrikanın hemen arkasındaki trafo binasının batısında Küçük Höyük Mezarlığı bulunmuştur. Üzeri artık tamamen molozlarla kapatılmış olan alanda herhangi bir arkeolojik malzemeye rastlanmamıştır. Seeher'in Küçük Höyük olarak tanımladığı ve mezarlığın yerleşimi olduğunu belirttiği tepe ise fabrika lojmanının hemen güneydoğusunda ve bugün düzlenmiş alanda yer almaktaydı. Bu kesimde de herhangi bir arkeolojik bulguya rastlanmamıştır.

b. Hüsümler Höyük: Bilecik Eskişehir yolunun hemen güneyinde, Toprak Seramik Fabrikasının karşısında ve Küçük Höyük mezarlığının yak. 1300 m güneyinde yer alan höyük ilk kez bu sene saptanmıştır ve tarafımızdan Hüsümler Höyük olarak adlandırılmıştır. Höyük, Bozüyük Yeni Mahalle (4 Eylül Mahallesi), Gerençayırı mevkiinde, Koca Dere ile onun bir kolu olan Ana Dere'nin birleştiği noktanın hemen doğusunda yer alır. 100x125 m boyutlarında olan höyüğün ova seviyesinden yüksekliği yaklaşık 8 m'dir. Höyük üzerinden gelen malzeme yoğun olarak İlk Tunç Çağı II ve III Dönemlerini içermektedir. Kahverengimsi kırmızı astarlı ve açıkli mallarla temsil edilen çanak çömlek parçaları yüzeyden toplanan malzeme içinde yoğun grubu oluşturmaktadır. Formların çoğunluğu ise basit profilli kase parçalarına aittir; bunun yanı sıra ilmik kulplu kaseler, basit ve keskin 's' profilli kaseler, kesik gaga ağızlı testiye ait bir parça, üç ayaklı mutfak kabına ait ayaklar, omfalos

Bilecik – 2016 Yılında Taranan Alanlar ve Yerleşim Yerleri

dip parçaları Geç İTÇ II'ye tarihlendirilen ve Frigya kültür bölgesi içinde yer alan Demircihöyük çanak çömlek grubu özelliklerini yansıtan Küçük Höyük mezarlık buluntuları ile çok yakın ilişkilidir.

c. Hüyücek (Yeni Mahalle Tümülüsü): Bozüyük ilçe merkezi, Yeni Mahalle, Üyükçivarı Mevkii'nde yer alan ve Yeni Mahalle Tümülüsü olarak tescilli olan yerleşim bilim dünyasına Hüyücek olarak tanıtılmıştır (Kökten 1951: 209; Efe 1992: 564). 75x75x8 m ebatlarındaki höyüğü 1990 yılında ziyaret eden T. Efe burada İTÇ 3, 2. binyıl ve Klasik Dönem malzemesine rastlamıştır ve burada ova seviyesinde tüm höyüğü kapsayan bir yangından bahsetmektedir. Biz de ziyaretimiz sırasında söz konusu yangın izlerine yer yer rastladık. Burası yöre halkı tarafından «Küçük Höyük» olarak bilinmektedir (Efe 1992: dipnot 5).

(2) Poyra Köyü ve çevresi, Yörükçepni ve Yeniçepni Köylerinin güneyindeki tarlalar

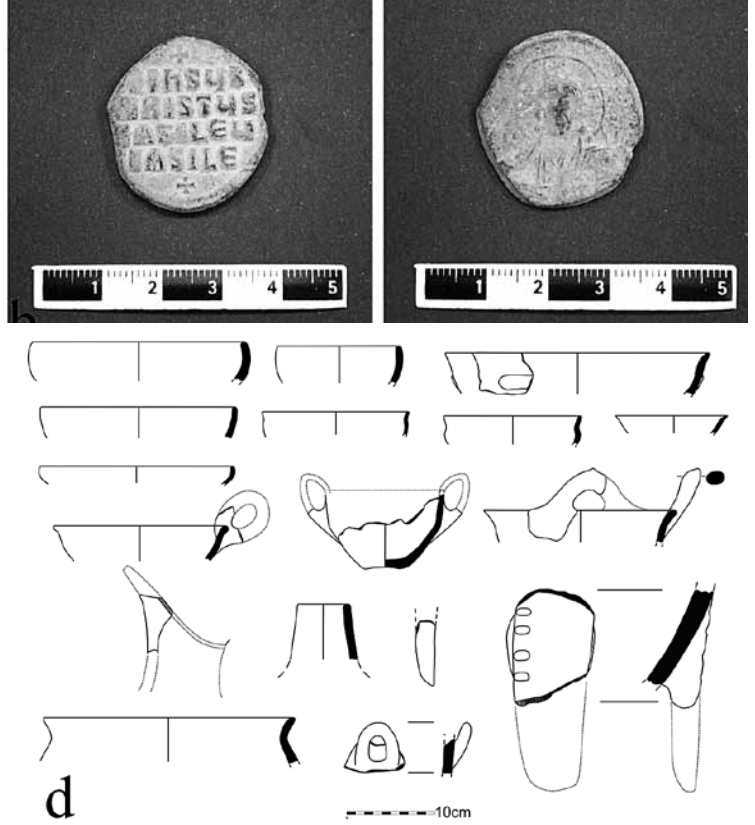
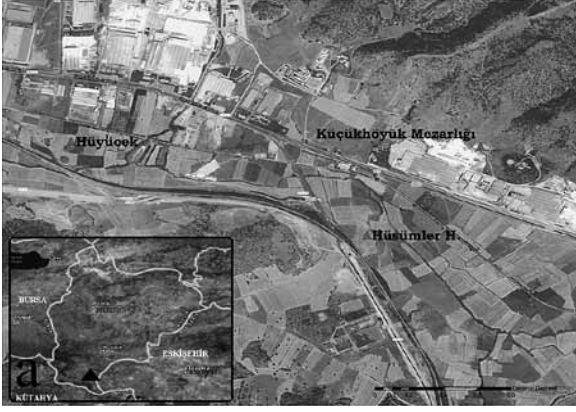
a. Poyra Köycivarı Tümülüsü: Poyra Köy merkezinin yaklaşık 400 m batısında, eski köy mezarlığının bir tümülüs üzerine kurulduğu anlaşılmıştır. İlk kez saptanan tümülüs 80x80 m genişliğinde ve 6 m yüksekliğindedir. Üzerinde işlenmemiş dikme taşlar ve yer yer küçük taşlarla çevrelenmiş eski İslami mezarların yer aldığı tümülüsün güney kesimi eski

köy mezarlığı olarak kullanılmıştır; bununla beraber eteklerinde 1800'lerin sonlarına tarihlenen İslami mezarlar yer almaktadır.

b. Çerkesçetmi Höyüğü: Bozüyük Yeniçepni Köyü, Yapraklı Mevkii'nde yer alan Çerkesçetmi Höyüğü ziyaret edilmiştir. Höyük, Yeniçepni köyünün doğusunda yer alan tepe sırtlarının arasından geçen derelerden biri olan Kocadere'nin güney ucunda; Bozüyük Organize Sanayi Bölgesi'nin girişinin hemen karşısında, Bursa-Eskişehir yolunun hemen solunda yer alır. Çerkesçetmi adıyla tescilli olan yerleşim T. Efe'nin 1990 yılındaki yüzey araştırmaları sırasında ziyaret edilmiş ve Yapraklı Mevkii olarak tanıtılmıştır (Efe 1992: 563). 115x80x2 m boyutlarındaki höyüğün yüzeyi otlarla kaplıdır ve büyük olasılıkla hemen güneyinden geçen yol yapımı sırasında üzeri toprakla kaplanmış olmalıdır ve bu nedenle höyük üzerinde malzeme nadiren saptanmıştır. Höyüğün doğusundaki tarlalarda ise Demir Çağ ve Hellenistik Dönem başlarına ait olabilecek gri çanak çömlek parçaları saptanmıştır.

(3) Kandilli Köyü ve Çevresi

a. Korucutepe I-II: İlk kez bu seneki yüzey araştırmalarımız sırasında saptanan Korucutepe I ve Korucutepe II yerleşimleri, Bozüyük, Kovalıca Köyü,

Bilecik – Küçük Höyük Mezarlığı, Hüsumler Höyük ve Buluntuları

Korucutepe Mevkii'nde yer alır. Kovalıca Köyü, Kovalıca-Kandilli Köy yolunun birinci kilometresinde yolun hemen solunda Korucutepe I ve sağında ise Korucutepe II yer alır; yaklaşık 200 m güneyinden ise Sarısu geçer. Korucutepe I, 150x90x5 m boyutlarındadır. Doğu kesimde boydan boya olasılıkla bir su kanalı hattı sebebiyle kanal açılmış olan Korucutepe I'in yine doğu kesimde belli belirsiz bozulmuş temel taşlarına ait olabilecek taş konsantrasyonuna rastlanmıştır. Roma Dönemi'ne tarihlendirilen yerleşme üzerinde çok sayıda iyi kalitede çanak çömlek parçaları saptanmıştır. Bunlar içinde boyalı parçalar ve megara kaselerine ait parçalar yer almaktadır. Korucutepe II ise Korucutepe I'in hemen karşısında yer alır; 150x95 m boyutlarındadır ve biraz daha kaba olmakla beraber Korucutepe I ile aynı çanak çömlek özelliklerini yansıtmaktadır.

b. Mantarlık Höyük: Bozüyük Karaağaç Köyü Mantarlık Mevkii'nde, Kandilli Köyü'nün hemen batısından başlayan Kaletepe ve Eskikale Tepe olarak anılan ve ovayı güneyden sınırlandıran kayalık tepelerin önündeki (kuzeyindeki) düzlükte ve Kuştepe Tümülüsü'nün hemen 350 m batısında yer alır. Sarısu'nun bir kolu olan Karaağaç Deresi ve buradan çıkan çaylar höyüğün kuzeyine dek ulaşır. Ova seviyesinden yüksekliği yaklaşık 4 m olan bir höyük ilk kez araştırmalarımız sırasında saptanmıştır. Mantarlık Mevkii olarak anılan bölgede yer alan söz konusu höyük tarafımızca aynı isimle anılmıştır.

Mantarlık Höyük, 180x250 m boyutlarındadır; bununla beraber höyüğü çevreleyen tarlalara dek arkeolojik malzeme yayılmıştır. Özellikle bu tarlalarda yoğun olarak bazalttan ezgi taşı parçalarına rastlanmıştır. Höyük üzerinde ve çevresinde İlk Tunç Çağı ve Orta Tunç Çağı ile çok az sayıda Neolitik ve Kalkolitik Dönemlere tarihlenen çanak çömlek parçaları ile yontmataş alet parçalarına rastlanmıştır.

c. Okçupınar Höyüğü: Okçupınar Höyüğü, Bozüyük, Kandilli Köyü, Okçupınar Mevkii'nde, Kandilli Köyü'nün batısında yer alan ve Kandilli Karaağaç yoluna bağlanan köy yolu ile Sarısu deresinin (Kocası çayı) kesiştiği notanın hemen doğusunda yer alır. İlk kez araştırmalarımız sırasında saptanan höyük Okçupınar Höyüğü olarak adlandırılmıştır. 160x120 m boyutlarında olan höyüğün kuzey kesiminde batı-doğu yönünde bir su kanalı açılmıştır. Höyüğün doğusunda rampa olabilecek küçük düzensiz taşlardan oluşan bir taş konsantrasyonu göze çarpmaktadır. Malzeme büyük oranda İlk Tunç Çağı II Dönemi'ne tarihlenmektedir.

d. Kaletepe: Kandilli Köyü'nün hemen batısında, Korualtı Mevkii'nin güneyinde yer alır. Kaletepe olarak anılan doğal bir kayalık üzerinde yer alan Kale'nin hemen güneyinden Sarısu geçer. Ve Dodurga Barajı'na dökülür. Bozalan, Karaağaç, Kovalıca ve Kandilli köyleri arasında yer alan ovaya güneyden tamamen hakim bir konuma sahiptir. Bu sene

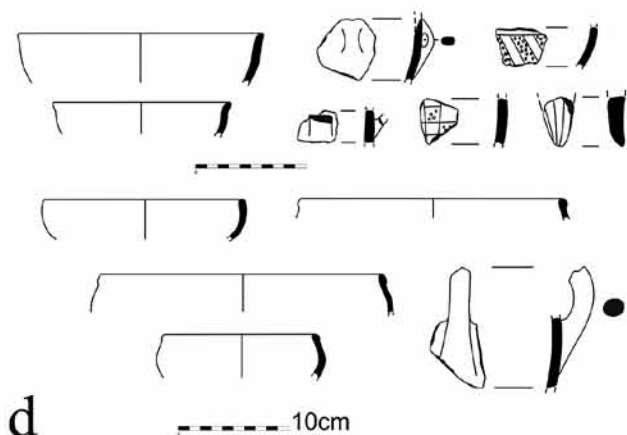
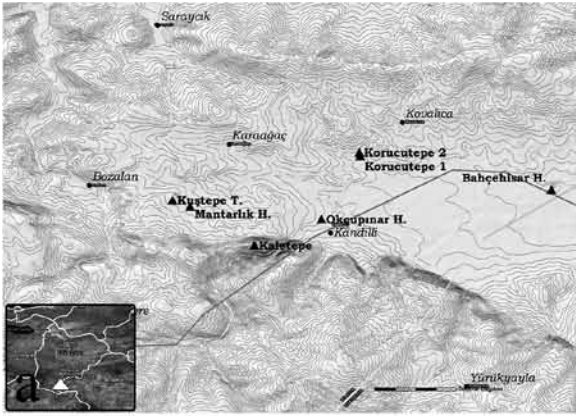
bölgedeki araştırmamız kapsamında söz konusu kale ziyaret edilmiştir ve buranın Demir Çağı ve Bizans dönemlerinde kullanılmış olan bir kale yerleşimi olduğu anlaşılmıştır. Kalenin özellikle batı yamaçlarında Erken Demir Çağı çanak çömlek parçaları saptanmıştır.

(4) Dodurga'nın güneyi

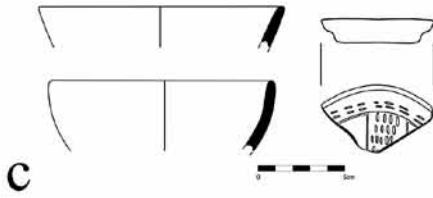
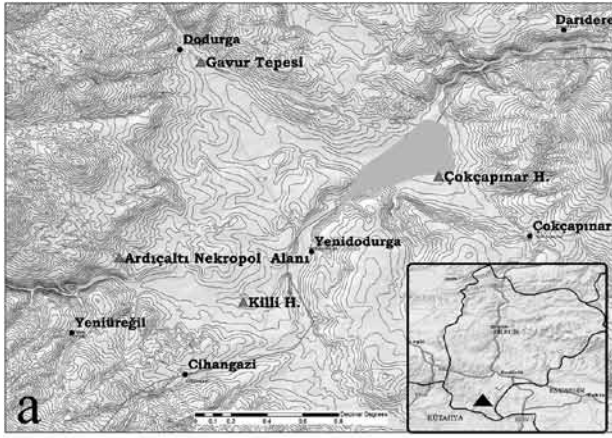
a. Gavurtepe: Bozüyük, Dodurga, Köyiçi Mevkii'nde, Dodurga Yolunun hemen kenarında yer alır. Doğal bir kayalık üzerine kurulmuş olan yerleşim Tunç Çağı'na tarihlenmektedir. Gavurtepe 1988 yılında T. Efe tarafından ziyaret edilmiştir (Efe 1990: 411). Bu seneki araştırmalarımız sırasında burası ziyaret edilmiştir. Son derece tahrip olmuş olan yerleşimin hemen sağından Dodurga yolu geçmektedir ve yol çok yakın bir zamanda yenileme geçirmiştir. Bu şekilde doğu kesitte kültür dolguları büyük oranda akmış ve yer yer anakaya görülmüştür. Burada akan dolgularda yer yer yangın izlerine ve kerpiç bir duvara ait izlere rastlanmıştır. Yerleşimde ele geçirilen malzeme büyük oranda İlk Tunç Çağı II ve III ile MÖ 2. binyıla tarihlendirilmektedir. Gavurtepe'nin batısında, yol seviyesinde yaklaşık 7 m çapında ve 3 m yüksekliğinde, farklı boyutlarda yerel taşlardan örülen dairesel planlı bir yapı saptanmıştır. Büyük olasılıkla bir sarnıç olarak nitelendirebileceğimiz yapının kuzeybatı yönündeki kısmı tahrip olmuştur. İçi atıkla dolmuş

olan yapının duvarlarında bazı kesimlerde yer yer sıva izlerine rastlanmıştır.

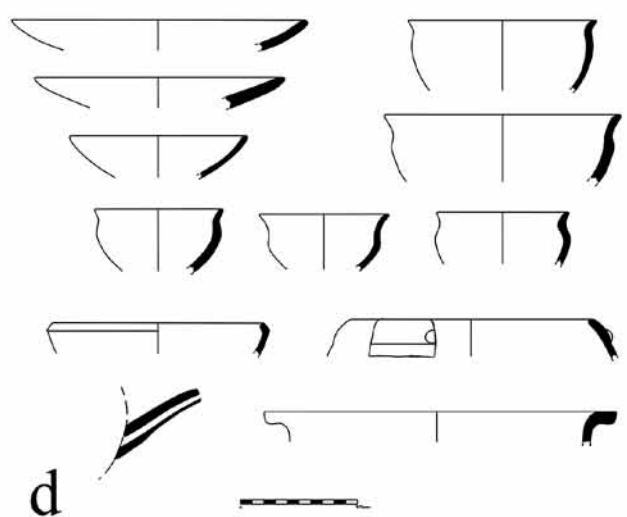
b. Çokçapınar: Bozüyük, Çokçapınar Köyü, Hüyük Mevkii'nde yer alır. Çokçapınar Höyüğü, Dodurga Barajının doğu kıyısında, Çokçapınar Köyü, Yazılı Mevkii'nde, Çokçapınar köyünün 2 km kuzeybatısında yer alır. Yaklaşık 100x75 m boyutlarında olan höyüğün ova seviyesinden yüksekliği ise yaklaşık 3 metredir. 1988 yılında T. Efe tarafından ziyaret edilmiş (Efe 1990: 411) olan höyüğü bu seneki araştırmalarımız kapsamında höyük ziyaret edilmiştir. Höyük yüzeyinden toplanan malzeme İTÇ I ve II Dönemlerini içermektedir. 1970'li yıllarda inşa edilmiş olan Dodurga Barajının hemen doğu kıyısında yer alan höyüğün, baraj yapılmadan önce yaklaşık 500 m kuzey ve doğusundan Sarısu'nun devamı olan Aharcık Deresi geçirdi. Şimdi barajın hemen sınırında kalmış olan höyük baraj suları yükseldikçe kuzey kesimde belli dönemlerde sular altında kalmaktadır. Yaz aylarında ise sular yaklaşık 80-100 m geri çekilmiştir. Baraj sularının çekilmesi ile beraber höyüğün kuzeyinde bir kesit oluşmuş ve suların çekilirken höyük toprağını da götürmesiyle höyüğü çevreleyen bir rampa (glacis) bu seneki yüzey araştırmamızda ilk kez ortaya çıkmıştır. Söz konusu glacis yak. 6 m genişliğindedir ve yak. 1 m'lik bir meyile sahiptir. Bazı noktalarda glacis ile buna bitişik ve olasılıkla höyüğün

Bilecik – Kandilli Köyü ve Çevresi ile Mantarlık Höyük ve Buluntuları

Bilecik – Dodurga ve Çevresi; Çokçapınar Höyük ve Buluntuları

Bilecik – Gavurtepe ve Buluntuları

ortasına bakan (avluya?) evlere ait arka duvarların temellerine rastlanmıştır. Burası Anadolu Yerleşim şemasına göre düzenlenmiş bir yerleşim planı sunuyor gibi gözükmetedir.

c. Killi Höyük: Bozüyük, Dodurga, Eğricegüney (Terziören) Mevkii'nde yer alır. 250x125 m boyutlarındaki höyüğün güneydoğusundan Yunak Deresi geçer. 1988 yılında T. Efe tarafından ziyaret edilmiş olan höyük (Efe 1990: 411) bu araştırmalarımız sırasında tekrar ziyaret edilmiştir. Höyüğün eteklerinde yoğun tarımsal faaliyetler söz konusudur; tepe kısmı ekilmemektedir. Höyük üzerinde yoğun olarak İTÇ II-III ve Frig Dönemlerine ait çanak çömlek parçalarına rastlanmıştır. Çokçapınar gibi Killi Höyük'te özellikle black-topped malların yoğunluğu bağlamında Demircihöyük grubunun çanak çömlek özelliklerini yansıtmaktadır; beraber İTÇ III malzemesi üzerinde Seyitömer ile paralellik kurabileceğimiz Kütahya bölgesi etkileri de açık bir şekilde görülmektedir. Burada üç adet pişmiş toprak ağırşak ve bir adet pişmiş toprak idol gövdesi bulunmuştur; söz konusu küçük buluntular Bilecik Arkeoloji Müzesi'ne teslim edilmiştir.

d. Ardıçaltı Nekropol ve Yerleşim Alanı: Bozüyük/Dodurga/Ardıçaltı Mevkii'nde, Killi Höyüğün

kuşuçu 3.5 km kuzeybatısında, Ardıçaltı Mevkii olarak bilinen mevkiide yer alır. Ardıçaltı Mevkii'nin hemen batısında yüksek kayalık tepeler başlar, söz konusu mezarlık alanı bu tepelerin doğu yamaçlarına kurulmuştur. Güneyden Ören Deresi geçer. Göynücek Yolunun, dağlık kesimine girmeden 600 m kuzeydedir. Kuzeybatısında, Akçalınırkıratı Tepesi olarak adlandırılan tepelik alanın güneydoğu yamaçlarında kaçak kazılar sonucu ortaya çıkarılmış olan Geç Roma Dönemi'ne ait bir yapı saptanmıştır. Dikdörtgen kesme taşlardan ve ince tuğlalardan örülmüş olan yapı duvarları arasında dört basamak yer almaktadır. Alanda kaçak kazılar sırasında açılmış defineci çukurlarına, yapı temel taşlarına ait olabilecek taş sıraları ve Geç Roma Dönemi'ne ait bir mezara rastlanmıştır.

Kaynakça

Kökten, K.

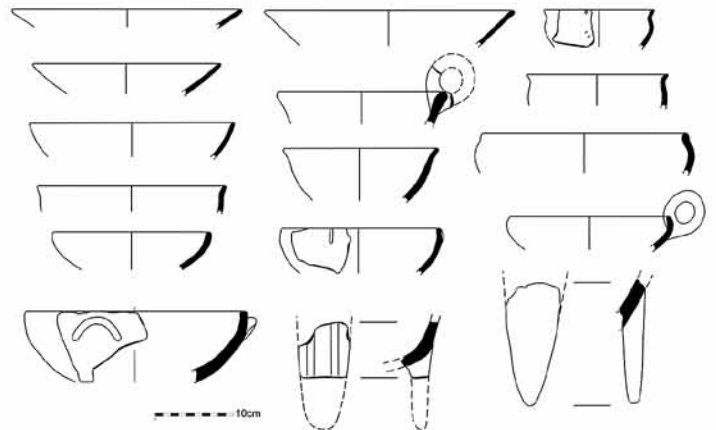
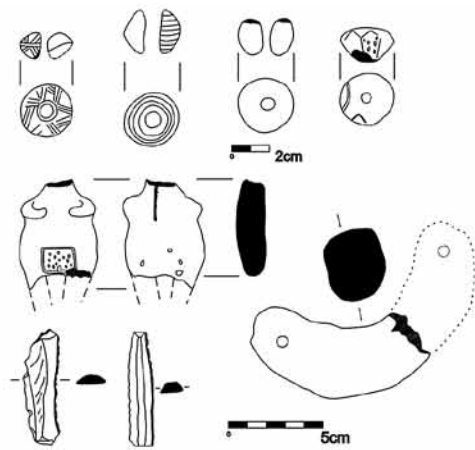
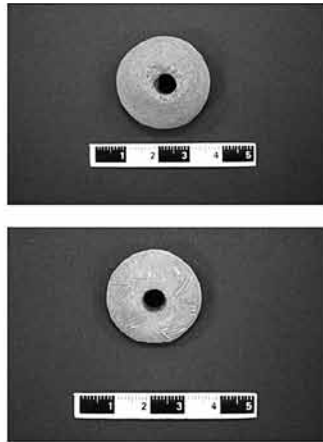
1951 "Kuzeybatı Anadolu'nun Tarihöncesi", *DTCF* 9: 201-214

Efe, T.

1990 "1988 Yılında Kütahya, Bilecik ve Eskişehir İllerinde Yapılan Yüzey Araştırmaları", *VII. AST*: 405-424.

1992

"1990 Yılında Kütahya, Bilecik ve Eskişehir İllerinde Yapılan Yüzey Araştırmaları", *IX. AST*: 561-583.

Bilecik – Killi Höyük Buluntuları

Gürkan, G. – J. Seeher

1991 “Die Frühbronzezeitliche Nekropole von Küs:ükhöyük bei Bozüyük”, *İstanbul Mitteilungen* 41: 39-96.

Sevin, V.

2001 *Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası*, Ankara.

Deniz Sarı

Dağlık Kilikia Yerleşim Tarihi ve Epigrafya Çalışmaları – 2017

2017 Yılı Dağlık Kilikia Yerleşim Tarihi ve Epigrafya Çalışmaları, Prof. Dr. Hamdi Şahin (İ.Ü. Eskiçağ Tarihi Anabilim Dalı) başkanlığında ve Yrd. Doç. Dr. (Doç.) Aşkın Özdzibay başkan yardımcılığında (İ.Ü. Klasik Arkeoloji Anabilim Dalı) T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü'nün 2017 yılı izniyle yürütülmüş “Mersin İli Erdemli, Silifke, Mut Gülnar, Tarsus, Çamlıyayla, Aydıncık, Bozyazı ve Anamur İlçelerinde Yerleşim Tarihi ve Epigrafya Araştırmaları [Proje no. YA03302(217)]” kapsamında Temmuz-Eylül aylarında gerçekleştirilmiştir. Bakanlık izniyle yürütülen bu araştırma, Roma İmparatorluk Dönemi'nde Dağlık Kilikia Bölgesi Demografisi Tübitak Projesi (Proje no:114k268), İstanbul Üniversitesi BAP Gündümlü Projesi (Proje no. 55091) ve “Dağlık Kilikia Yerleşim Tarihi ve Kırsal Yerleşimler” Projesi Koç Üniversitesi Suna & İnan Kıraç Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Merkezi (AKMED) (Proje no. KU AKMED 2016/P.1019) ile bağlantılıdır; bu bağlamda maddi ve idarî destek veren bütün kurum ve kuruluşlara teşekkürlerimizi sunarız.

Yerleşim Tarihi Araştırmaları

Silifke ve Erdemli ilçeleri sınırları içinde bulunan Seleucia ad Calycadnum ve Elaiussa Sebaste antik kentleri ve territoriumları içindeki kırsal yerleşimler, Bozyazı ilçesindeki Arsinoe ve Nagidos antik kentleri ve Anamur ilçesindeki Titiopolis (Kalmören) antik kentinde antik demografi odaklı arkeolojik yüzey araştırmaları yapılmıştır. Belgelenen kırsal yerleşimlerin birçoğunun antik isimleri bilinmemektedir ve bunlar modern isimlendirmelerle anılmaktadır. Söz konusu kırsal yerleşmeler şunlardır: Mylai, Meydan Kalesi, Tekkadın, Güvercinlik, Çatiören, Kümbetbeleni.

Yukarıda anılan yerleşmelerde öncelikli olarak bir yüzey araştırması gerçekleştirilmiştir. Yerleşmelerin yayılım alanları ve sınırları belirlenmiştir. Ardından yerleşmelerde bulunan mezar, işlik, sarnıç, çiftlik evi, konut, kilise, tapınak gibi yapılar tespit edilerek, GPS ile koordinatları alınmış ve CORS ile ölçümleri yapılarak harita üzerine yerleştirilmiştir. Ardından bu yapıların ayrıntılı tanımları yapıp, fotoğrafları

çekilmiştir. Planları belirlenebilenlerin çizimleri yapılmıştır. Son olarak ise, sonuç verebilecek yerleşimlerde drone ile hava fotoğrafları çekilmiş, böylece bu yerleşimlerin daha iyi algılanabilmeleri sağlanmıştır.

Mylai: Silifke İlçesi, Taşucu Mahallesi'nin yaklaşık 3,5 km batısında yer alan, 69 m rakımlı bir tepe üzerinde geniş bir alana yayılmış, bir limana sahip, Roma-Bizans Dönemi'ne tarihlenen kırsal bir yerleşmedir. 2017 yılında burada sadece bir ön inceleme yapılmıştır. Yükselen yamaç üzerine inşa edilmiş en az adet yüz adet kireçtaşı konut kalıntısı mevcuttur. Tepenin üst noktasında olasılıkla Roma İmparatorluk dönemine tarihlenen bir konut bulunmaktadır. Erken Bizans dönemine tarihlenebilecek konutların çoğu iki katlıdır ve içinde kemer bulunmaktadır. Yerleşme içinde armut formu ve kemerli çok sayıda sarnıç, çevresinde ise khamasorionlar ve Roma dönemine tarihlenen lahitler bulunmaktadır. (Hild-Hellenkemper 1990: 362)

Meydan Kalesi: Silifke İlçesi, İmamlı Mahallesi, Meydan Kalesi mevkiinde 825 m rakımlı akropolis karakterli kayalık bir tepenin üzerinde ve yamaçlarında gelişmiş bir yerleşmedir. Burada 2016 yılında bir ön çalışma gerçekleştirilmiş, bu sene ise daha ayrıntılı bir araştırma yapılmıştır. Yerleşmede kuleli bir sur sistemi, konutlar, işlikler, sarnıçlar, mezarlar ve kilise gibi yapılarla birlikte antik bir yol ve bir harman yeri tespit edilmiştir.

Yenibahçe Vadisi'nin batısında yer alan yerleşim yaklaşık 630 hektarlık bir alanı kapsamaktadır. Vadi ile sınırlanan kuzey ve kuzeybatı kısımları çok dik ve kayalık yamaçlarla çevrelenmektedir. Tepenin en kuzeyinde, vadiye doğru uzanan burun üstünde Hellenistik döneme tarihlenebilecek bir kule (Kule 5) bulunmaktadır. Bu kule daha güneyde yer alan, doğu-batı doğrultulu ve 4 kule ile desteklenen Hellenistik bir sur sistemiyle bağlantılıdır ve Hellenistik dönem yerleşimini çevrelemektedir. Yerel kireçtaşı dikdörtgen blok taşlardan ve polygonal bloklardan harçsız inşa edilmiş kule ve sur sistemi yerleşmenin Hellenistik dönemde sahip olduğu korunaklı kale karakterine uymaktadır. (Durugönül 1998: 43-46, Res. 25-26).

Ayrıntılı incelenen 4 konutun üç tanesi Hellenistik dönem suru içinde, bir tanesi ise dışında konumlanmaktadır. Dörtgenimsi yerel kireçtaşından, yoğunlukla ana kaya işlenerek inşa edilmiştir. Ana kaya üzerinde, belki de daha geç dönemde, küçük büyüklükte taşlardan düzensiz bir duvar örgüsü de görülmektedir.

Konutları ve kuleleri çevreleyen yamaçlarda yer alan işlikler (11 adet) çok çeşitlidir. Yerleşme kayalık bir

*Dağlık Kilikia –
Meydan Kalesi
Yerleşmesi-Kule
4 ve Kule 5*

alana kurulmuş olduğu için işliklerin tümü kayaya oyularak oluşturulmuştur. Birbirine bir oluk veya kanalla bağlı, yuvarlak planlı basit kırma/ezme/toplama/depolama düzenekleri yanında, dikdörtgen planlı ezme teknesi ile yuvarlak planlı derin toplama çukurlarından oluşturulmuş düzenekler de yerleşmede görülmektedir.

Sarnıçların tümü (24 adet) ana kayaya oyulmuş, kenarlarda daha geniş, dibe doğru daralan armudi planlı sarnıçlardır. Sarnıçlar çoğunlukla yerleşmenin kuzeydoğusundaki kayalık yamaçta, Kule 5'in bulunduğu kuzeydeki burunun kuzeyinde ve batısında yoğunludur. Bazı sarnıçların içi sıvalıdır, bazılarının üzerinde, belki de modern zamanda yerleştirilmiş kuyu bilezikleri vardır, bazı sarnıçlara ise kanallar uzanmaktadır. Sarnıçların tümü yağmur suyuyla beslenmektedir.

Yerleşmede sekiz adet khamasorion ve sekiz adet lahit tespit edilmiştir. Khamasorionlar yerleşmenin doğu ve batı yamaçlarında yer almaktadır. Çoğunlukla bezemesiz olan khamasorionların bir tanesinin kapağı üzerinde çelenk içinde haç kabartması bulunmaktadır. Lahitler ise yerleşmenin batı teraslarında yer almaktadır. Büyük kireçtaşı bloklardan inşa edilmiş ve üst sıra taşları dışa dönük profilli iki podyum üzerinde duran dört adet lahit (üç tanesi Podyum 1, bir tanesi ise podyum 2 üzerinde) Roma dönemine tarihlenen bir aile mezarına ait olabilir. Bu lahitlerin önünden bir yol geçmekte ve bu yol yerleşmenin içine doğru devam etmektedir. Bir noktada ikiye ayrılan yolun bir kısmı kuzeye, Kule 5'in üzerinde yer aldığı buruna doğru dönerken, diğer kısmı güneye doğru devam etmektedir.

Yerleşmenin güneyinde, kırmızımsı harç ve moloz taşla inşa edilmiş çift yüzölçümlü sandık duvara sahip bir kilise yer almaktadır. Kilisenin yakınında kireçtaşı dörtgenimsi bloklarla çevrelenmiş, yuvarlak planlı bir harman yeri de bulunmaktadır.

Meydan Kalesi yerleşmesi Hellenistik bir kale içinde ve çevresine kurulmuş kırsal nitelikli bir yerleşmedir. Hellenistik dönemde inşa edilen, birbirine sur duvarıyla bağlı beş kule, Yenibahçe vadisindeki trafiği kontrol etmek ve güvenliği sağlamak amacıyla yapılmış olmalıdır. Yerleşme kuzey-güney doğrultusunda genişlemiştir. İşlik ve sarnıçlar kayalık alanlarda yoğunlaşarak, bir anlamda yerleşimin sınırlarını belirlemektedir. Yerleşme geneline yayılan kayalık yüzeylerde kesme ve çıkarım izleri ile kayaya oyulmuş çok sayıda hatıl deliği izleri görmek mümkündür. Hellenistik kale yerleşimi Roma döneminde, Geç Antik dönemde ve Bizans döneminde de iskân görmeye devam etmiştir. Polygonal duvarlı Hellenistik kuleler yanında, Roma dönemine tarihlenen podyumlu lahitler ve kulelerdeki geç dönem restorasyon ve yeniden inşa izleri yerleşmenin uzun bir süre boyunca kullanıldığını, yerleşmede yer alan kilise de Hristiyan nüfusun varlığını göstermektedir.

Tekkadın: Silifke İlçesi, Ovacık Mahallesi, Tekkadın mevkiinde, topografik olarak Yenibahçe vadisinin doğusunda, Tekkadın vadisinin kuzey ve güney yamaçlarına doğu-batı doğrultulu yayılmış, 800 m rakımlı yüksek, kayalık ve engebeli bir arazide yer alan akropolis karakterli bir kale ve çevresine kurulmuş, yaklaşık 6,41 hektarı kapsayan kırsal nitelikli bir yerleşmedir. En batıda bir kale ile sınırlanan yerleşimin kuzey kısmı doğal bir kayalık alanla çevrelenmiştir.

Dağlık Kilikia – Meydan Kalesi Yerleşmesi-Harman Yeri

Güneyinde vadiye inen bir yamaç bulunmakta; vadinin güney yamacında ise nekropolis ve ışlık alanları yer almaktadır. Yerleşmede kuleli bir sur sistemi, konutlar, ışıklar, sarnıçlar, mezarlar ve kilise gibi yapılarla birlikte antik bir yol tespit edilmiştir.

Tekkadin'daki konutların (7 adet konut ayrıntılı bir şekilde belgelenmiştir) en belirgin özelliği yoğun ana kaya kullanımıdır. Ana kaya üzerinde, ikinci kat için ya da konutun belli bir kısmının ya da tümünün üstünün örtülmesi için kullanılmış olabilecek dörtgen ya da ovalimsi hatlı yuvaları bulunmaktadır. Yerleşmede sarnıç, ışık ve konuttan oluşan geniş yapı kompleksleri de mevcuttur. Ana kayanın kullanılmadığı duvarlar çoğunlukla tahrip olmuştur fakat polygonal örgü ile irili ufaklı dörtgenimsi taşlarla oluşturulan düzensiz duvar örgüleri izlenebilmektedir. Konutlarda kemerler de bulunmaktadır. Bu özelliği ile Tekkadın konutları Adamkayalar, Çatıören ve Güvercinlik konutlarını anımsatmaktadır.

İşlikler genellikle alanın kuzeyindeki kayalık kısımda yoğunur. Toplamda üç adet işlik belgelenmiştir ama yerleşmenin genelinde kayaya oyulmuş yuvarlak planlı havuz görünümlü düzenekler de vardır. Yerleşmenin güneyinde, geç dönem duvar örgüsünde kullanılmış bir zeytinyağı kırma teknesi ile kırma taşı da bulunmaktadır. Belgelenen işliklerden biri, birbirine oluklarla bağlantılı yuvarlak basit pres türüne, diğeri ana kaya üzerinde ezme kolunun girmesi için oluşturulan dörtgen nişe sahip, olasılıkla daha büyük boyutlu bir atölyeye, sonuncusu ise yuvarlak preslerden ve bununla bağlantısı olmayan dörtgen bir tekneden oluşan ve konut ve sarnıç ile birlikte bir yapı kompleksine ait olan, olasılıkla özel kullanımlı bir işliğe örnek oluşturmaktadır.

Sarnıçlar (9 adet sarnıç ayrıntılı olarak belgelendi) hem yerleşmenin kuzeyinde, konut alanları ve ışıkların yanında hem de yerleşmenin güneyinde, nekropolis alanında yer almaktadır. Meydan Kalesi yerleşiminde görülen armudi planlı sarnıçların yanında, tonozlu fakat üzerleri muhtemelen daha geç dönemde irili ufaklı düzensiz taşlarla düzenlenmiş sarnıçlar da yerleşmede mevcuttur.

Yerleşmede 33 adet khamasorion ve 4 adet lahit tespit edilmiştir. Yerleşmenin özellikle güney yamacında ve doğusunda yer alan khamasorionların kapaklarının bazılarının üzerinde haç kabartması bulunmaktadır. Yerleşmenin doğusunda yoğunlaşan lahitlerden birinin kapağı üzerinde yatan bir aslan betimlenmiştir.

Yerleşmenin batısındaki kayalık burun üzerinde en az iki evrelî, Hellenistik öncelinin de olabileceği ama daha çok Geç dönem (Bizans ve daha sonra Türk beylikleri dönemleri) kalıntılarının daha baskın olduğu bir kale vardır. Bu noktadan kuzey, batı ve güneydeki vadinin kontrolü sağlanmaktadır. Çok sayıda mimari parça güneydeki vadiye düşmüş durumdadır. Yerleşmede dört adet, antik dönem taşları kullanılarak modern dönemde (olasılıkla 1950'lerde) inşa edilmiş ev vardır. Bu evler bu bölge halkının belli bir dönemdeki taş mimarisini yansıttığı için son derece önemlidir ve korumaya alınmaları gerekmektedir. Son derece geniş olan nekropolis hem yerleşmenin doğusunda hem de karşısındaki yamacın eteklerinde yoğunlaşmıştır. Yerleşmedeki dikkat çekici diğer nokta, neredeyse üç duvarında da ana kayanın kullanıldığı ve içinde ışık, sarnıç ve konut barındıran geniş yapı kompleksleridir. Bunlar genellikle yerleşimi kuzeyden sınırlayan büyük kayalık alanda yer almaktadır. Kısmen ana kayanın kullanılarak inşa edilmiş kilise Tekkadın

*Dağlık Kilikia
– Tekkadın
Yerleşmesi-
Konut, İşlik
ve Sarnıç
Kompleksi*

*Dağlık Kilikia
– Güvercinlik
Yerleşmesi-
Sarnıç ve İşlik*

yerleşmesindeki Geç Antik ve Bizans dönemlerinin varlığını göstermektedir.

Güvercinlik: Silifke İlçesi, İmamlı Mahallesi, Güvercinlik Mevkii'nde yer alan, 661 m rakımlı, 20,8 hektar gibi oldukça geniş ve düz bir alanda kuzey-güney doğrultusunda uzanan ve iki farklı bölgeye yayılmış kırsal nitelikli bir yerleşmedir. Kuzeyde konutlar, işlikler, sarnıçlar, khamasorionlar ve mezar sunakları vardır. Güneyde ise anıtsal mezar yapılarından oluşan bir nekropolis bulunmaktadır.

Yerleşmede ayakta duran söve ve lento sayısı oldukça fazladır, fakat konutlar oldukça tahrip olmuştur. Bu yüzden planlarının belirlenmesi neredeyse imkânsızdır. Bunun nedeni yerleşme düz bir arazide kurulduğu için günümüz köylüleri tarafından burada tarla açma maksatlı tahribatlar gerçekleştirilmesidir. Konutlarda (4 konut ayrıntılı bir şekilde belgelenmiştir) Tekkadın yerleşmesi kadar olmasa da ana kaya kullanımı vardır. Konut duvarlarında polygonal örgü görmek de mümkündür; polygonal örgü üzerinde dikdörtgene yakın irili ufaklı taşlarla oluşturulmuş, olasılıkla daha geç dönemlere ait bir örgü de bulunmaktadır.

İşlikler (4 adet işlik ayrıntılı olarak belgelenmiştir) kayaya oyulmuş yuvarlak toplama çukurları ve dikdörtgen ezme teknelerinden meydana gelmektedir. İşliklerinde yan duvarlarında ezme kolunun girmesi için üzeri yuvarlatılmış, dörtgen yuvalar mevcuttur. Bir işlik ile bir sarnıç yan yana saptanması üretimde suyun yoğun olarak kullanıldığının bir kanıtıdır. Sarnıçlar ise (3 adet ayrıntılı olarak belgelenmiştir) dörtgen kireçtaşı bloklardan inşa edilmiştir ve tonozludur.

Yerleşmede beş khamasorion, dört mezar sunağı, bir tapınak mezar, bir arcosolium mezar ve iki lahit tespit edilmiştir. Khamasorionlar yerleşmenin batısında yer almaktadır. Kireçtaşı bloklardan dörtgen planlı olarak inşa edilmiş tapınak mezar, güneybatı-kuzeydoğu yönlüdür. Duvar örgüsü harçsız dörtgen düzgün kesilmiş bloklardan yükseltilmiş, podyum ise ana kayanın işlenmesiyle oluşturulmuştur. Kuzeybatı dış cephesi sima yüksekliğine kadar korunmuştur. Batı dış cephede Korinth düzenli bir paye *in situ* korunagelmıştır. Giriş güneybatıdan sağlanmaktadır ve giriş önünde de taş döşeli bir alan vardır. Büyük dörtgen kireçtaşı taşlarla inşa edilen arcosolium mezarın içinde bir adet khamasorion mezar bulunmaktadır. Lahit teknelerinden birinin üzerinde, olasılıkla mezar sahipleri olan anne baba ve çocuktan oluşan üç adet figür betimlenmiştir. Bunun yanında ise üzerinde yazıtsız bir tabula ansata olan bir mezar sunağı bulunmaktadır.

Oldukça düz bir alanda kurulmuş olan Güvercinlik yerleşmesi, modern çiftliklerin içinde kaldığı için oldukça tahrip olmuş ve olmaya da devam etmektedir. Yerleşim karakteri açısından bölgedeki diğer yerleşimlere benzemekle birlikte, düzlük alanda yer alması tarım potansiyelinin fazla olduğunu düşündürmektedir. Yerleşmede iyi korunmuş anıtsal mezarların da olduğu çok çeşitli mezar tipleri bulunmaktadır. Ayrıca, kemerli konutların da varlığı, yerleşmede konut mimarisi açısından, bölgenin geleneklerine uygun bir mimarinin olduğunu göstermektedir.

Kümbetbeleni: Silifke İlçesi, Demircili Mahallesi yakınlarında bulunan antik bir kırsal yerleşmedir ve

etrafı tepelerle çevrili bir alanın ortasında yükselen 447 m rakımlı bir tepenin üzerinde kurulmuştur. Oldukça geniş bir alana yayılmış olan Kümbetbeleni, yaklaşık 7,57 hektarlık bir alanı kapsamaktadır. 2017 yılında burada sadece bir ön araştırma yapılmıştır.

Yerleşmenin güney yamaçlarında tarım terasları bulunmaktadır. Güney terası batıda sınırlayan alanlardan taşlar alınmış ve burası bir taş ocağı olarak kullanılmıştır. Yerleşmenin güney ve güneydoğu eteklerinde, içinde çeşitli mezar tiplerini barındıran geniş bir nekropolis yer almaktadır. Mezar tipleri arasında tapınak tipli anıtsal mezarlar, arcosolium mezarlar, khamasorionlar, serbest duran lahitler ve kaya mezarları vardır. Çok sayıda lento ve sövenin *in situ* korunageldiği konut alanı yerleşmenin tepesinde yer almaktadır. Yerleşmede apsisi ve apsis üzerindeki yarım kubbesi çok iyi derecede korunmuş fakat modern zamanda çevrelenerek bir ev olarak kullanılmış bir kilise de yer almaktadır.

Çatıören: Erdemli İlçesi, Çatıören mevkiinde yer alan yerleşme Hellenistik Dönem, Roma dönemi ve Geç Antik dönemde iskân görmüş kırsal bir yerleşmedir. Yaklaşık 8. 51 hektarlık bir alanı kapsar ve 414 m rakımlı bir tepeye ve altındaki vadiye yayılmıştır.

Yerleşmenin sur sistemi ve tepede yer alan polygonal duvarlı Hellenistik tapınağı Serra Durugönül tarafından ayrıntılı bir şekilde daha önce çalışılmıştır (Durugönül 1998: 28-35). Ahmet Mörel ise yerleşim karakterine dair bir makale yayımlamıştır. (Mörel 2017: 381-420). Ancak söz konusu makalede konutlara hiç değinilmemiştir. 2017 yılındaki araştırmamızda yerleşmedeki konut örneklerine ağırlık verilmiştir.

Konutlar, tapınak ve Hellenistik kulenin yer aldığı kayalık alanın güneybatısında konumlanmıştır. Planı belirlenebilen iki kemerli, iki mekânlı geniş bir konut belgelenmiştir. Konutun duvarları çift sıralıdır, polygonal örgüyle inşa edilmiştir ve kemer araları küçük taşlarla doldurulmuştur. Ana girişi güney duvardan, söveleri ve lentoları *in situ* korunmuş bir kapıdan sağlanmaktadır. Bu ilk mekânda doğu-batı doğrultulu bir kemer vardır. Mekânın batı duvarında yoğun biçimde ana kaya kullanılmıştır. Bu mekânın batısındaki bir girişle ikinci mekâna girilir. Bu ikinci mekânda kuzey-güney doğrultulu bir kemer vardır. 2. mekânın doğu ve kuzey duvarında ana kaya kullanılmıştır. Yerleşmede konutlar dışında Roma ile Geç Antik döneme tarihlenen çok sayıda işlik, sarnıç ve mezar bulunmaktadır.

Arsinoe: Bozyazı İlçesi, Toslaklar Koyu mevkiinin güneybatısındaki Maraş Tepesi olarak adlandırılan tepe ve yamaçlarında, Hellenistik Dönem'de

Dağlık Kilikia – Kümbetbeleni Yerleşmesi - Tapınak Mezar

kurulduğu düşünülen antik bir kenttir. Yerleşmenin üzerinde bulunduğu 127 m rakıma sahip tepe doğu, batı ve güneyden denizle çevrilidir. Kent yaklaşık 10 hektarlık bir alana yayılmıştır, kuzey ve batı yamaçlarında, kuzey-güney doğrultulu nekropolis, güney yamaçta ise doğu-batı doğrultulu yapı kalıntıları ve kilise yer almaktadır. Yerleşmenin etrafını güneyde yer yer izlenebilen bir duvar çevrelemektedir.

Yerleşmede konut olduğu düşünülen kalıntılar çok tahrip olmuştur ve bunların planları belirlenememektedir. Güneydeki kayalık arazide ise sarnıçlar yer almaktadır. Bunlar, ana kayaya oyulmuş, yuvarlak planlı sarnıçlardır.

Yerleşmede 11 mezar yapısı ile 2 kaya mezarı tespit edilmiştir. Mezar yapıları yerleşmenin batı yamaçında yer almaktadır. Genellikle doğu-batı doğrultulu mezarların duvar örgüsünde düzensiz moloz taşlar ile yoğun ve sert bir harç bir arada görülmektedir. Tek veya iki odalı mezar yapılarının duvarlarda nişler ve arcosoliumlar bulunmaktadır. Çatı örtüsü tonoz veya kubbedir ve bunlar çok iyi korunagelmıştır. Arsinoe mezarları mimari, iç düzenleme ve malzeme kullanımı açısından Anamur mezarlarıyla benzerlik göstermektedir.

Dağlık Kilikia – Titiopolis - Hamam

Yerleşmede mezarlar haricinde işlevi belirlenememiş 2 yapı ve 1 kilise belgelenmiştir. Mezarlar Roma dönemine, yapı kalıntıları ile kilise ise Bizans dönemine tarihlenebilir. Bu kentin Hellenistik dönemde Ptolemaios'lar tarafından kurulmuş Arsinoe kenti olup olmadığı kesin olarak bilinmemektedir. Ancak konumu sayesinde Roma döneminde deniz ticaretiyle zenginleşmiş bir kent olduğu, mezarlarının anıtsallığından anlaşılmaktadır. Kilise ve işlevi belirlenememiş yapı kalıntıları buradaki Hristiyan nüfusun varlığını göstermektedir.

Nagidos: Bozyazı ilçesinde, Arsinoe'nin hemen batısında yer alan bir liman kentidir. Burada Serra Durugönül başkanlığında 1998-2002 yılları arasında kazı çalışmaları gerçekleştirilmiş ve sonuçları yayınlanmıştır (Durugönül 2007). 2017 yılına burada sürdürülen araştırmanın amacı demografik çalışmaya yönelik olarak konut alanları ve nekropolisleri yerinde gözlemek ve değerlendirmek olmuştur.

Anamur'un yaklaşık 10 km doğusunda, Bozyazı ilçesinde kıyıda bulunan Nagidos antik kenti, batısındaki Sini Çayı ve karşısındaki küçük Nagidussa Adası ile beraber, 68 m rakımlı Paşabeleni tepesi (akropolis) üzerinde kurulmuştur. Bir akropolisinin bulunması savunma, karşısındaki ada ise savunma ve ticaret amaçlıdır. Batısındaki nehir de, ticari gemilerin kentin içine kadar girebilmesine olanak sağlayacak bir avantaj oluşturmuş olmalıdır. Kent, hem antik

kaynaklardan hem de yapılan kazılardan anlaşıldığı kadarıyla, muhtemelen bir Samos kolonisi olarak M.Ö. 7. yy'da kurulmuştur. Antik kentin yakınlığında sürekli yerleşim olduğu için, toprak üzerinde neredeyse hiç kalıntı kalmamış, kalanlar da temel düzeyinde korunmuştur. Yapılan çalışmalar sonucunda Nagidos'taki yerleşim kronolojik olarak şu şekilde değerlendirilmiştir: Paşabeleni Tepesi'nde önce Arkaik yerleşim ve nekropolis, ardından sur ve Hellenistik dönemde yamaç evler inşa edilmiştir. Yamaç evlerin inşasına başladığında surlar da geliştirilmiştir. Kazılar sonucunda Hellenistik dönem içinde en az iki evre tespit edilmiştir. Yerleşim M.Ö. 2. yy'ın ilk çeyreğinde sona ermiştir. Yerleşmenin güney yamacında, Hellenistik döneme tarihlenen konutlar bulunmaktadır. Cephede dörtgen düzensiz taşlardan oluşturulan konut duvarları, harçsız bir örgüye sahiptir. Yan duvarlarda ve arka duvarda daha çok moloz taş duvar özelliği göstermektedir. Konutlar iki mekândan oluşmakta ve kuzeye doğru devam etmektedir. Fakat bitki örtüsünün ve toprağın altında kaldıkları için izlenememektedir.

Titiopolis: Anamur İlçesinin 4 km kadar kuzeyinde, Kalınören mahallesi sınırları içinde yer alır. Yerleşme, 334 m yüksekliğindeki sarp bir tepe üzerine kurulmuş akropolis karakterli bir yukarı kente sahiptir. Bu tepenin yamaçlarına ve vadiye yayılan yerleşme yaklaşık 13,4 hektarlık bir alanı kaplamaktadır. Tepenin

aşağısında ise, daha tahrip olmuş kalıntıları içeren ve yaklaşık 12,8 hektarlık bir aşağı kent bulunmaktadır. 2016 senesinde bu kentte bir ön araştırma yapılmıştı, 2017 senesinde ise daha ayrıntılı bir belgeleme çalışması gerçekleştirilmiştir.

Hem yukarı hem de aşağı kent oldukça iyi korunmuş ve kulelerle desteklenmiş bir sur sistemine sahiptir. Batı tepe, üzerinde yer alan iki bazilikal planlı kili-seyle daha çok akropolis özelliği göstermektedir.

Yerleşmenin nekropolisi tepenin doğu ve kuzey yamaçlarında yer alan anıtsal mezarlardan ve lahitlerden oluşmaktadır. Anıtsal mezarların tümü (5 adet) düzgün kireçtaşı kesme taş bloklardan, harç kullanılmadan inşa edilmiştir. Genelde doğu-batı doğrultusunda uzanan mezarların hem ön hem arka cephelelerinde altta profilli antalar yer almaktadır. Mezarların içinde hyposorionlar vardır ve gömü bunların içine yapılmış olmalıdır. Yerleşmede 2 kireçtaşı lahit saptanmıştır. Bu lahitlerden birinin teknesi diğerinin ise kapağı alçak kabartmalı bezemelidir. Kireçtaşından kapaksız teknenin kısa yüzünde soldan sağa, bir podyum üzerinde yer alan, 2 kanatlı, alınlıklı, Hades kapısı; diphros üzerine oturan, profilden betimlenmiş, sağ kolu dirsekten kırık yukarıya doğru uzanan bir figür; figürün önünde bir sütun; sütun önünde yüksek bir kaide üzerinde tek kulplu bir kap betimi bulunmaktadır. Güney uzun yüzde bir girland, girland boşluğunda ise bir figür yer almaktadır. Tekne tam dörtgen değil, içten küvet biçiminde yuvarlatılmıştır. Bir diğeri ise podyum üzerinde tahrip olmuş bir tekne ve alınlığında kartal kabartması olan, büyük boyutlu bir kapaktan oluşan lahittir.

Yerleşmenin en dikkat çekici yapısı tepenin güneyindeki küçük vadide yer alan üç mekânlı bir hamamdır. Kuzey-doğrultulu 3 mekândan oluşan bu hamamın duvarları moloz taşlardan, harç kullanılarak örülmüştür. Hamamın kuzeyinde, su deposu olabilecek dörtgen bir hazne de yer almaktadır. Bu hamam, planı, boyutu ve inşa tekniği göz önüne alınarak, Roma İmparatorluk döneminde inşa edilen, sırat tipi ve eyalet tipi, orta ölçekli hamamlara bir örnektir.

Yerleşmede surlar, kuleler, hamam ve kiliseler Bizans dönemine tarihlenirken, anıtsal mezarlar, lahitler ve hamam Roma İmparatorluk Dönemine aittir. Aşağı kentteki yapılar, yoğun yerleşim ve tarım faaliyetleri sebebiyle çok tahrip olmuştur. Kentin bu kısmında bazı anıtsal sarnıç yapıları ve olasılıkla Bizans dönemine ait kuleli bir sur sistemi izlenebilmektedir.

Epigrafiya Araştırmaları

2017 yılı yüzey araştırması kapsamında bölgedeki yazıtların belgelenmesine yönelik çalışmalar da gerçekleştirilmiştir.

Dağlık Kilikia – Akkale - İnşa yazıtı

Elaiussa/Sebaste antik kentinin yaklaşık 12 km kuzeyinde bulunan Çatıören Mevkii’de bir mezar anıtının önünde, soldan, üstten ve alttan kırık, Eski Yunanca yazıtlı bir blok saptanmıştır. Mevcut harf kalıntılarından anlaşıldığı üzere adı kırıklardan dolayı okunamayan mezar sahibi, mezarı kendisi, karısı ve çocukları için yaptırmıştır. Metinde bulunan eksiklikler nedeniyle yazıtın sonuna bir açıklama getirmek zordur. Ancak bölgenin diğer mezar yazıtlarının formülasyonuna göre, eksik olan bu satırlarda bir cezalandırma formülünün bulunması yüksek bir ihtimaldir. Yazıtın ait olduğu mezar yapısının ve mimari özellikleri dikkate alındığında, yazıtı MS 2. yy’a tarihlemek mümkündür.

Elaiussa/Sebaste’nin territoriumunda yer alan Kanytella (Kanlıdivane) antik köyündeki 3 no’lu kilisenin kuzey duvarında devşirme olarak kullanılmış, gri kalker taşından yazıt fragmanı saptanmıştır. Blok üstten kırıktır; mevcut kalan parçanın üzerindeki iki satır Eski Yunanca yazıtın ilk satırı ortadan boydan boya kırık durumdadır. Epsilon’lar lunar, omega’lar yumuşak boğumlu, nü’ler dik açıdır. Yazıt üzerindeki harfler doğal tahribat nedeniyle kısmen okunabilmektedir. Ancak son satırda yer alan Eski Yunanca *Epoiesen* (yaptı) fiili, yazıtın ya bir mezar yazıtı ya da bir inşa yazıtı olması gerektiğini göstermektedir. Buna göre üst satırda yer alan harf kalıntıları yapanın adı olmalıdır.

Erdemli İlçesi sınırlarında bulunan Yeniyurt Kalesi’nde sürdürülen epigrafik araştırmalarda toplam 5 yazıt tespit edilmiştir. Bu yazıtlardan biri üstten ve sağdan kırık kalker bir blok üzerinde yer almaktadır. Blok üç parçadır. En soldaki küçük parça üzerinde sağa doğru adım atan atın alt gövdesi görülmektedir. Kabartmanın en sağ köşesinde yine bir ata ait olabilecek ayak izleri bulunmaktadır. Bu sahnenin hemen altındaki derinleştirilmiş alandaki mevcut izlerden anlaşıldığına göre burada Eski Yunanca bir yazıt mevcuttur. Yazıt büyük ihtimalle doğal nedenlerden tahrip olmuştur fakat

*Dağlık Kilikia –
Dereyolu mevkii
mezar yazıtı*

birkaç harf okunabilmektedir. Üpsilon'ların çatalı geniş açılı, sigma'lar dik açılı bir karakter göstermektedir. Omikron'lar diğer harflerden daha küçüktür. Mevcut harf kalıntılarından yazıtın bir onurlandırma metnine ait olma ihtimali yüksektir.

Bu yerleşmedeki diğer bir yazıt ise kalker taşından bir sütun üzerinde yer almaktadır. Sütun üstten kırıktır. Sütun üzerinde 7 satır Eski Yunanca yazıt bulunmaktadır. Yazıtın üst kısımları kırık yüzünden eksiktir. Alfa'nın çatakları kırık, sigma'lar köşeli, omega'lar da köşeli harf karakterine sahiptir. Mevcut yazıttan anlaşıldığı üzere adını kırık yüzünden okuyamadığımız biri, mezarı karısı ve oğlu için yaptırmıştır. Yazıtı MS 2-3. yy'a tarihlemek mümkündür.

Yeniuyurt Kalesi'nde tespit edilen diğer bir yazıt ise kalker bir blok üzerinde yer almaktadır. Blok sol üstten ve alttan kırıktır ve üzerinde 7 satır Eski Yunanca yazıt bulunmaktadır. Yazıtlı yüzeyi aşınmıştır. Epsilon'lar ve sigma'lar dik açılı, omega'lar köşeli, alfa'lar kırıktır. Yazıttan filancanın oğlu Aksellos'un bir yapıya ait merdivenleri kendi parasıyla yaptırdığı anlaşılmaktadır.

Yeniuyurt Kalesi'nin kuzeyindeki yamaçlarda kalker taşından dikdörtgen bir sunak tespit edilmiştir. Sunak üzerinde 4 satır Eski Yunanca adak yazıtı bulunmaktadır. Alfa'lar düz çizgili, mü'ler geniş açılı karakter göstermektedir. Sunak Pordelis adlı biri tarafından tanrıça Athena'ya adanmıştır. Sunağı MS 1-2. yy'a tarihlemek mümkündür.

Yeniuyurt Kalesi'nin kuşbakışı 500 m kuzeyinde tespit edilen bir anıt mezarın giriş kapısının üzerindeki

kare şeklindeki bir blok üzerinde ise 5 satır Eski Yunanca yazıt tespit edilmiştir. Yazıt, doğal etkenlerden dolayı tahrip olmuştur ve tam okunamamaktadır. Omikron'lar ve sigma'lar köşelidir. Yazıt üzerinde yer alan harf kalıntılarının bir anlam bütünlüğü elde edebilmek mümkün değildir.

Yeniuyurt Kalesi'nin 1 km doğusundaki Eşek Köprüsü'nün (Dilek Köprüsü) 3,5 km kuzeydoğusunda bulunan Pelitlibük Mevkii nehir yatağındaki ana kaya üzerinde 70x30 cm boyutlarında derinleştirilmiş alan içerisinde doğal tahribattan dolayı okunamayan, ancak 1 ya da 2 harfi görülebilen Eski Yunanca bir yazıt saptanmıştır.

Lamas Vadisi'nde sürdürülen epigrafik araştırmada Lamas Kanyonu-Taşgeçit Mevkii'nde literatürden de bilinen kemerli Roma köprüsünün ölçüleri alınmıştır. (Uzunluk 20 m, yükseklik 4,80 m) Burada ana kaya üzerindeki yazıt belgelenmiştir. Yazıt ilk satırdan da anlaşıldığı üzere bir sınır yazıtıdır.

Yeğenli'nin 3-4 km güneybatısındaki Kurşun Kalesi'nin 100 m kuzeyindeki Dereyolu Mevkii'nde bir mezara ait kalker taşından sütun üzerinde 15 satırı okunabilen Eski Yunanca bir mezar yazıtı saptanmıştır. Yazıt, sol alttan kırıktır. Alfa'lar kırık, epsilon'lar ve sigma'lar köşelidir. Yazıttan mezarda aynı aileye mensup birden fazla bireyin gömülü olduğu anlaşılmaktadır.

Limonlu Beldesi Akkale Mevkii'nde, burada yapılan temizlik çalışmalarıyla açığa çıkarılmış yazıtlar belgelenmiştir. İlk yazıt yapının batı dış duvarı üzerinde yer almaktadır. Kalker taşından dikdörtgen blok üzerindeki *tabula ansata* içerisinde 5 satır Eski Yunanca yazıt bulunmaktadır. İlk satırın başlangıcı doğal nedenlerden dolayı tahrip olmuştur. Alfa'ların orta çizgisi düz, omega'lar koçboynuzu şeklinde, sigma'lar ve epsilon'lar köşelidir. Yazıt bir inşa metnine ait olup, MS 6. yy'a tarihlenmektedir. İkinci yazıt yapının batı dış duvarında, yukarıda bahsedilen yazıtın hemen sağındaki blok üzerindedir. Kalker taşından yapılmış blokta 7 satır Eski Yunanca yazıt bulunmaktadır. Son satır alttaki bloğa sarkmıştır. Yazıt doğal tahribata uğradığı için kısmen okunabilmektedir. Mü'ler geniş açılı, epsilon'lar dik, omega'lar koçboynuzu şeklinde bir harf karakteri göstermektedir. İki çeşit alfa kullanılmıştır. Birinin orta çizgisi açıktır, diğeri ise altı düz çizgili Geç Antik Çağ alfa'sıdır. Fragman halindeki yazıtın MS 6. yy'a tarihlenen bir mezar yazıtı olduğu anlaşılmaktadır. Üçüncü yazıt kalker taşından yapılmış bir kemer parçası üzerinde tek satır halinde yer almaktadır. Fakat yazıt doğal tahribat nedeniyle tam olarak okunamamaktadır. Omega'lar koçboynuzu, omikron'lar yuvarlak harf karakteri göstermektedir. Soffit kısmında yuvarlak içerisinde haç motifli

olabilir. Dördüncü yazıt, sarnıcın güneybatısında yer alan doğu-batı doğrultulu Geç Antik Çağ yapısının doğu cephesindeki kapı lentosunun üzerindeki kemerin içindeki yarım daire blok üzerine 5 satır olarak kazınmıştır. Yazıt, doğal tahribat nedeniyle tam olarak okunamamaktadır. Alfa'lar açılı, epsilon'lar lunar harf karakteri göstermektedir.

Hotamış Hanini mevkiinin 500-600 m kuzeydoğusunda ve Silifke-Hotamış yolunun 1000 m doğusunda bir kilise yapısı saptanmıştır. Kilisenin apsisi ve batı duvarı kaçak kazılar sonucunda tahrip edilmiştir. Kilisenin kuzey nef duvarı ana kaya kullanılarak inşa edilmiştir. Yerden yaklaşık 3 m yükseklikte hatıl delikleri bulunmaktadır. Yine kuzey duvarının batı köşesinde kayaya oyulmuş 5 basamak bulunmaktadır. Kilisenin batı duvarına bitişik olarak ana kayaya oyulmuş bir sarnıç vardır. Bu sarnıcın güney köşesine bir çeşme yapısı inşa edilmiştir.

Silifke Müzesi tarafından Uzuncaburç'ta yürütülen kazı çalışmaları 2017 yılının yaz aylarında başlamıştır. Bu vesileyle Uzuncaburç'ta 2007 yılından bu yana yürüttüğümüz epigrafik araştırmalara devam edilmiş, tiyatrodaki bulunan yazıtların yeniden belgelemesi yapılarak bu yazıtlar daha önceki yıllarda hazırlanmış olduğumuz fişlerle karşılaştırılmıştır. Uzuncaburç yazıt corpusunun hazırlıklarına devam edilmiştir.

Kaynakça

- Durugönül, S.
1998 *Türme und Siedlungen im Rauhen Kilikien -Eine Untersuchung zu den archäologischen Hinterlassenschaften im olbischen Territorium, Asia Minor Studien 28, Bonn.*
- Durugönül, S. (Ed.)
2007 *Dağlık Kilikia'da bir Antik Kent Kazısının Sonuçları: Nagidos, Adalya* Ek Yayın 6, İstanbul.
- Hild, F. – H. Hellenkemper
1990 *Kilikien und Isaurien, Tabula Imperii Byzantini 5, Wien.*
- Mörel, A.
2017 “Dağlık Kilikia Bölgesi'nde Bir Kırsal Yerleşimin Gelişimi: Çatıören Örneği”, *Olba XXV*: 381-420.
- Varinlioğlu, G.
2008 *Rural Landscape And Built Environment At The End Of Antiquity: Limestone Villages Of South-eastern Isauria*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, University of Pennsylvania.
- Zoroğlu, L.
1988 “Doğu Dağlık Kilikia 1987 Yılı Araştırması”, *VI. Araştırma Sonuçları Toplantısı*: 393-407.

İpek Dağlı Dinçer

Kırklareli Projesi Araştırmaları – 2016 Aşağı Pınar Höyüğü

Istranca Dağları'nın güneye, Ergene Havzası'na doğru eğimini kaybetmeye başladığı alçak sırtlarda, dağlık bölge ile step bölgesi arasında; geçiş kuşağında yer alan Kırklareli tarihöncesi yerleşimleri, il merkezinin hemen güneyinde, geniş bir alana yayılmaktadır. Tarihöncesi dönemde burada, zaman içinde kısa mesafelerde yer değiştiren bir yerleşim geleneği gözlenmektedir; Son Neolitik Dönem'de - Aşağı Pınar adıyla bilinen mevkide başlayan ilk yerleşim Orta Kalkolitik Dönem'e kadar burada geliştikten sonra kısa bir kesintinin ardından, İlk Tunç Çağı'nda Kanlıgeçit mevkiine kaymış, söz konusu yerleşimlerin yakın çevresinin İlk Demir Çağı'nda da iskan edildiği anlaşılmıştır. Arkeolojik araştırmaların ilk yıllarından itibaren proje, etnoarkeoloji, geleneksel köy mimarisi ve doğal çevre ortamını anlamaya yönelik jeoarkeoloji çalışmalarının yanı sıra kültürel miras yönetimi konularını da kapsayacak şekilde çok yönlü bir proje olarak sürdürülmektedir. Trakya Araştırma Projeleri kapsamında 25. yılına giren araştırmalarda 2016 yılı çalışmaları, Prof. Dr. Mehmet Özdoğan yönetiminde İstanbul Üniversitesi Tarihöncesi Arkeolojisi Anabilim Dalı adına yürütülmektedir. 2016 yılı arkeolojik araştırmaları yalnızca Aşağı Pınar höyüğünde gerçekleşmiştir.

MÖ 6200-4900 yıllarına tarihlenen Aşağı Pınar, yaklaşık 3 m kalınlığında arkeolojik dolgunun dokuz tabaka halinde katmanlaştığı bir yerleşimdir. Höyükteki tabaklanma iki ayrı evre içinde değerlendirilebilecek özellikler göstermektedir. İlk evre (8-6 tabakaları), bölge için yerleşik köy yaşamının başlangıç aşamasını yansıtan; dal örgü tekniğiyle, bitişik ya da yan yana inşa edilmiş dörtgen planlı yapıların ve hendek sistemlerinin bulunduğu Son Neolitik-İlk Kalkolitik Dönem'e tarihlenir. Balkanlar'da bu süreç Karanovo I. ve II. evrelere karşılık gelmekte ve İlk Neolitik olarak tanımlanmaktadır. İkinci evrede (5-2 tabakalar) mimari ve yapı tekniğinin ilk evreyle benzer olduğu ve yine dörtgen planlı yapılar inşa edildiği anlaşılmaktadır. Ancak bu tabakalarda öncekinden farklı olarak bağımsız yapı geleneği benimsenmiş ve yerleşme bu geleneğin de etkisiyle öncekinin iki-üç katı bir alanı kaplayacak boyutlara ulaşmıştır. Anadolu'da Orta Kalkolitik Dönem'e tarihlenen bu evre, Balkanlar'da Orta-Son Neolitik Dönem; Karanovo III-IV/Veselinovo ve Vinča olarak anılan döneme karşılık gelmektedir. Yerleşmede bu iki evre arasında 5-6 Geçiş Tabakası olarak anılan bir evre daha bilinmektedir. Bu süreç daha çok malzeme üzerinden izlenebilmekteyse de mevcut bazı kalıntılar, mimari geleneğinin değişim geçirdiğini ve bir

*Aşağı Pınar –
7. Tabakada
hendekleri*

süreliğine de olsa çukur tabanlı basit kulübelerin kullanıldığını işaret etmektedir.

2016 yılı çalışmaları, yerleşmede mimari olarak saptanan en eski evre olan 7. tabakanın, yerleşim düzeni ve mekanların işlevleri hakkında yeni sonuçlar vermiştir. Üç evreli 7. tabakanın en eski evresinde 7-6 yapısındaki çalışmalara devam edilmiş ve kuzeyindeki alan açılmıştır. Birbirine yakın tek ya da çok odalı yapıların bulunduğu bu evrede, mekanlar oldukça büyüktür (50-60 m²) ve günlük işler için kullanılan açık alanların yapıların hemen kuzeyinde yoğunlaştığı görülmektedir. Yerleşim dokusunun belirleyici öğelerinden olan ve 7. tabakanın orta ve üst evrelerini temsil eden hendeklerle ilgili yeni verilere de ulaşılmış, üst evreye ait olduğu düşünülen, güney kesimdeki hendeğin, her hangi bir birime bağlanmadan, kıvrımlarla aniden sonlandığı görülmüştür. Yaklaşık 100 m kadar takip edilebilen hendeğin, bu kesimde iç dolgusunun da niteliğini kaybederek hendek genelinde görülen düzlemlerin belirsizleştiği anlaşılmıştır. Önceki yıl detaylı şekilde incelenen 7. tabakanın orta evresine ait olduğu anlaşılan kuzey kesimdeki ikinci hendeğin, bu yıl belirli bir bölümünde çalışılarak yeni verilere ulaşmak amaçlanmış, ancak beklenenin aksine hendeğin devamı yerine, gerek doğrultu gerekse iç dolgusu ile diğerlerinden farklı olan yeni bir hendekle karşılaşmıştır. Güneybatı-kuzeydoğu doğrultulu düz bir hat oluşturan hendek en üstte yaklaşık olarak 1.5 m genişliğindedir ve alta doğru daralarak “U” biçimde sonlanmaktadır. Bu hendeğin diğerlerine göre daha güneyde yer alan; yeni bir hendek sistemi olabileceği düşünülse de 7. tabakanın üst evresine ait hendeğin devamı olma olasılığı da vardır. Söz konusu durum

ancak yeni çalışmalar sonucunda netlik kazanacaktır. Bununla birlikte iç dolgusu ve malzeme bakımından şimdilik 7. tabaka hendeklerinden farklı gözükmektedir. Yerleşmedeki hendek sistemleriyle ilgili henüz cevaplanamamış sorular bulunmaktaysa da farklı evrelerle tanımlanan 7. tabakanın yerleşim dokusu ve mekân/alan kullanımının daha geniş bir alanda açılması, özellikle açık alanların nasıl kullanıldığı ve bu dönem yerleşimlerini güneyden sınırladığı düşünülen hendeklerle ilgili yeni bulgular ortaya konulabilmektedir.

Höyükte yapılan bir diğer çalışma, 6. tabakaya ait, birbirine bitişik, doğu-batı doğrultusunda kuzeye doğru içbükey bir yay çizen yapı dizisinin, bilinen en doğu odası 6-21 yapısında gerçekleştirilmiştir. Önceki yıllarda açılmaya başlanan yapının bu yılki çalışmalarla, mekânın zaman içinde yenilenerek iç düzenlemesinde değişimlerin yapıldığı görülmüştür. İki yenileme evresi tespit edilen bu mekânda, kuzey duvarının önünde bulunan ocağın, kısmi değişikliklere uğrayarak yenilediği ve ocak çevresinde bulunan birimlerin zamanla iptal edilip yeni yapı öğelerinin eklendiği net bir şekilde takip edilebilmiştir. Yapının içindeki alanların kullanımı, yapım tekniği ve parçası olduğu yapı dizi ile ilişkisi tümüyle anlaşılmış ve belgelendikten sonra 6. tabaka ile ilgili çalışmalar sonlandırılmıştır. 2016 yılında 5. tabakaya ait çalışmalar oldukça sınırlı bir alanda gerçekleştirilmiştir. Çalışmalar höyüğün kuzeydoğusundaki 5. tabaka dolgularının, özellikle de alt evrelerin, olasılıkla 7. tabaka hendeklerinin oluşturduğu çöküntülere dolarak kalınlaştığı böylece höyüğün günümüzdeki topoğrafik şeklini 5. tabakada, çukurluk ve eğimlerin doldurulmasıyla almış olduğu anlaşılmıştır.

Aşağı Pınar 2016 yılı arkeolojik araştırmaları, öncelikli olarak höyükteki en eski yerleşim katının detaylı bir şekilde anlaşılmasına yönelik sürdürülmüş, 7. tabakadan bilinen karmaşık hendek dizilerinden oluşan ve savunma ya da akaçlama için olmadığı, iç dolgulardan gelen malzeme ve buluntu topluluğundan daha çok törensel atıklar ya da sosyal ve sembolik anlamlar taşıyan ritüellerin bir parçası olduğu düşünülen hendeklerin, süreç içindeki kullanım ve gelişimlerinin anlaşılması amaçlanmıştır. Bu bağlamda elde edilen sonuçlar, yerleşimin ilk yerleşim katlarındaki sürecin nasıl geliştiği hakkında ayrıntılı sonuçlar ortaya koymuştur.

Şafak Nergiz

Kuzey Ege Arkeoloji Araştırmaları ve Uygulama Merkezi (KEAM)

Adramytteion ve Egemenlik Alanı

Çalışmaları

2015 - 2016

TEBE Haberler'in önceki sayılarında yer verdiğimiz Adramytteion'da sürdürülen çalışmalar ile bölgede arkeoloji ilgisinde kamu kurumları ve yerel yönetimlerin işbirliğinde sürdürdüğümüz diğer faaliyetler, son iki yıldır "Kuzey Ege Arkeoloji Araştırmaları ve Uygulama Merkezi" çatısı altında devam ettirilmektedir. Bu yazıda, söz konusu çalışmalar vasıtasıyla Adramytteion ve büyük kısmı egemenlik sahasına giren Körfez çevresindeki güncel çalışmalar hakkında bilgi verilmektedir.

Adramytteion'un coğrafi konumu, tarihsel süreçte aldığı referanslar ve yaşayan günümüz Ören dokusu içerisindeki ayrıcalıklı durumu, 2012'den bu yana kentin çeşitli bölgelerinde sürdürdüğümüz çalışmalarda öne çıkan tespitlerimizle birlikte ele alınmıştır (Özgen 2013a; Özgen 2013b; Özgen 2014a; Özgen 2014b; Özgen 2016a; Özgen 2016b).

2015 ve 2016 yılları çalışmalarında başlıca tespitler ise şöyledir;

E Yapısı:

Günümüz Belediye Lojmanları'nın arkasında kalan alandaki çalışmalar, üst kotlardan itibaren Adramytteion genelinde karşılaştığımız Orta ve Geç Bizans Dönemi çok evreli mimari düzenlemelerin benzer uygulamalarını bize sunmuştur. Bölgede tespit ettiğimiz ve "E Yapısı" olarak adlandırdığımız yapının orijinal düzenlemesine dair ipuçları sunan alt kotlara doğru, yüzeyden itibaren kendini gösteren mimari düzenlemelere bakarsak;

MS 12 ila Adramytteion'un terki olarak kabul edebileceğimiz MS 14. yy başlarına dek kullanım gören, rasyonel bir plandan uzak, duvar sistemleri belirli bir standart sunmayan ardışık düzende, birbirlerine basit geçişlerle bağlanan depo mekanları, yüzeye en yakın tespitler olmuştur. Bölgede, bu kullanım evrelerinin altında, aşamalı olarak alt kotlarda belirmeye başlayan yapı kompleksiyle yer yer ilişkili olarak kendini belli eden bir mimari düzenleme kendini göstermeye başlamıştır. Buna göre, batı duvarının, devşirme kullanımında dörtgen formlu bloklar ile bunların aralarında dolgu malzemeleri ve harç kullanılarak oluşturulduğu, kuzey-güney doğrultusunda uzanan ve dikdörtgen plan sunan bir mekân kendini göstermiştir. Mekânın analizi ve çiziminin ardından, alt kottaki yapı bütünü'nün planını anlamaya dönük çalışmalarla süreklilik göstermeyen duvarların alınması esnasında, bu mekânın duvar temellerinin altından, önemli bir buluntu ele geçmiştir.

Söz konusu buluntu, kurşun bir mühür olup, arka ve ön yüzü tanımlı vaziyette bütün olarak korunagelmıştır. 137 gr ağırlığında, 5,2 cm çap ve yarım cm,

Adramytteion – Ören (Adramytteion) uydu görünümü ve 2012-2016 sezonunda çalışılan alanlar

Adramytteion – E Yapısı, kurşun mühür ve benzer örneği (Dumbarton Oaks Collection)

kalınlıktadır. Mühürün ön yüzünde, Meryem arkalıksız bir taht üzerinde oturmakta ve dizlerinin üzerinde İsa'yı tutmaktadır. Sol ve sağında ("M-P-ΘV") kısaltmasında (Μήτηρ Θεοῦ) yazıtı bulunmakta. Noktalı bordür içerisinde ve boyunca dairesel olarak ise Θ(εοτό) κε βοήθει τῷ [σῷ δούλῳ] yazıtı bulunmaktadır. Arka tarafta, yine noktalı bordür içerisinde, altı satır halinde "Ἰωάννη ἀρχιεπισκόπῳ Κωνσταντινουπόλεως Νέας Ῥώμης καὶ οἰκουμενικῷ πατριάρχῃ" yazıtı bulunmaktadır. Buna göre yazıt içeriği "Tanrının anası, hizmetkarın John'a, Konstantinopolis Başpiskoposu, yardım et, Yeni Roma ve Ekumenik Patrikliği" anlamındadır. Adı geçen, Konstantinopolis Başpiskoposu John (Xiphilinos), Trabzon 1010 dolayları doğumlu olup, Konstantinopolis'teki eğitimlerinin ardından, son olarak 1059-67 yılları arasında İmparator X. Konstantin tarafından bu göreve atanmıştır. Dönemi ve yaptığı uygulamalara dair detaylı bilgiler bulunmaktadır. Mühür, askıya alınan üst evrelerin duvarlarının oturduğu temel altından gelmesi ilgisinde, MS 11. yy tarihiyle, kendisi için *terminus post quem* niteliğindeki MS 12. yy ve sonrası üst kot mimari düzenlemelerini de daha net bir çerçeveye oturtur kanıt niteliğindedir.

Yapı bütününden bağımsız kullanım arz eden mekanların bulunduğu kotların altında, mühürün geldiği yapı evresinin karakteri hakkında daha belirgin ipuçları kendini göstermeye başlamıştır. Alt kotlarda, kuzey-güney aksında uzanan üç açıklıklı ve limana yönelen bir yapı girişinin konumlanmakta olduğu anlaşılmıştır. Bahsi geçen üç açıklığın, güney ve orta geçişi, ayakları vasıtasıyla tespit edilmiştir. Bu ayakların, yapının orijinal evresinin bileşenleri olduğu ancak, orta geçişin daha sonra devşirilen malzemelerle kapatıldığı, yine kapatılan bu orta geçişin kuzeyindeki ayaktan

doğuya doğru uzatılan ve devşirme kullanımının tespit edildiği bir duvar temeli sırası, bizlere yapı bütününe mühürle çağdaş ikincil kullanım planı hakkında fikir sunmuştur.

Buna göre, açık bırakılıp kullanımda kalan güney geçiş, arkada yaratılan mekânın kapısı olarak kullanım görmüştür. Anlaşıldığı üzere, yapı Bizans Dönemi kullanımında devşirilerek yüzyıllar içerisinde farklı işleve bağlı düzenlemelerle kullanım görmüştür. Söz konusu mühür de MS 11. yy'daki kullanım evresinin içeriği hakkında, mevcut diğer kanıtlarla birlikte bilgiler sunmaktadır.

Yapının ilk fonksiyonuyla ilişkili sürdürülen çalışmaların devamında, üzerinin ince bir kireç tabakasıyla düzgünce kaplandığı anlaşılan mozaik taban da açığa çıkarılmıştır. Söz konusu taban siyah ve beyaz *teserra*larla işlenmiştir. Birbiriyle ilişkili dairesel motifler ve merkezde bitkisel motifli bordür içerisinde geometrik düzenlemelerin benzerlerine MS 2-3. yy'larda rastlandığı bilinmektedir.

Böylelikle, Liman'a bakan girişinin hemen arkasında, oldukça kapasiteli drenaj kanalına sahip yapının avlusu, zemin seviyesinde kısmen açığa çıkarılmıştır. İtinalı mozaik taban, yapının niteliğini vurgulamaktadır. Yine avlunun sınırlarında, taban altı künk döşemesi ile drenajı sağlanan mozaikli alan, yapının belirli bölümlerinin ıslak zemin olarak kullanım görmüş olabileceğini düşündürmektedir. Üst örtüsünün tonozla geçildiği yapı, kentin kamusal donatılarının yorumlanabilen ve korunagelen somut ilk örneklerinden biri durumundadır. Yapının ilk evresinin şekillenışı hakkında henüz kısmi bilgimiz olsa da, kullanım amacı için, buluntularla birlikte belirli fikirlerimiz gelişmiş olup, bunlara net çerçeveyi önümüzdeki yıllardaki çalışmalarla getirmek istiyoruz.

MS 2 ila 3. yy'lardan MS 11. yy'a kadar birden fazla evreye sahip vaziyette devşirilerek ve fonksiyonu değiştirilerek kullanılan E yapısı, 11. yy'daki bir yıkımın devamında kısmen dolgu altında kalmıştır. MS 12. yy'dan MS 14. yy'a kadar yapının olduğu alan kullanımına, farklı düzenlemelerle devam edilmiştir.

C Bölgesi

2015 ve 2016 yılı çalışmalarının diğer bir odağı, 2012 yılından bu yana antik kentin öğelerini ve kültür katlarını tespiti dönük sürdürdüğümüz test sondajı çalışmaları olmuştur. Bu sondajlardan ikisi, 2000-2006 yılları arasında Geç Antik Çağ ve Bizans Dönemi odağında sürdürülen geçmiş kazı çalışmalarının ana hedefinde bulunan ve son evresi MS 12-13. yy'a tarihlenen bir kilise, Erken Bizans Dönemi'nde kullanılmış bir keramik fırını ve Geç Antik Dönem

mezarlarının tespit edildiği alanda açılmıştır (Beksaç 2003; Çoruhlu 2005; Çoruhlu 2006). Çalışmalar kapsamında “C Bölgesi” olarak adlandırılan alan Adramytteion Antik Kenti’nin başlıca yükseltilerinden biri üzerinde konumlanmaktadır.

Yeni dönem kazılarında bölgede açılan sondajlarda, apsisli bir yeni yapının temelleri tespit edilmiş ve alt kotlarda, daha erken ve üstteki mimarinin kendini dayandırdığı bir mimari düzenleme kendini göstermeye başlamıştır. Bir önceki evrede tespit edildiği gibi, yeni seviyede de apsisli bir duvar ile karşılaşmıştır. Apsisin ebadı göz önüne alındığında, bir üst kotta yer alan daha geç evredeki ikincil mimariden daha büyük bir yapıya rastlanıldığı anlaşılmıştır. Ayrıca yeni tespit edilen büyük apsis duvarının iç yüzeyinin freskle kaplı olması bu yapının daha nitelikli bir işçiliğe sahip olduğunu da destekleyen diğer bir kanıttır. Çok renkli boyamanın görüldüğü freskin alt kısmı, küçük dökülmeler ve eksiklere rağmen yerinde korunagelmıştır. Aynı seviyede küçük bir kısmı korunagelmış pişmiş toprak taban tuğlalarından oluşturulan mekânın zeminine rastlanılmıştır.

Böylelikle, kontekst buluntularının tarihlemesinde Erken ila Orta Bizans Dönemi’ne ait yeni bir kilise yapısı tespit edilmiştir. Büyük apsisin MS 8. yy’da inşa edildiği zemin altı ve üstü küçük buluntularla netleşmiş, MS 11. yy’da revize edilerek tadilat geçirdiği görülmüştür. Bu durum, daraltılmış apsisle ve de doğu-batı doğrultulu duvarın mezar şapel niteliği kazandırılarak yeniden düzenlenmesiyle de açıklık kazanmıştır.

Yapının tuğla tabanının altına konumlandırılmış ve henüz bir kısmının çalışması tamamlanan mezarlarına, kimi yerde 5 bireye kadar gömü yapıldığı görülmüştür. Aynı zamanda bu kot aralığında, 3 adet bronz Bizans sikkesi tespit edilmiştir. Tespit edilen sikkelerden biri

Adramytteion – C Bölgesi, hava fotoğrafı

Adramytteion – E Yapısı, genel görünüm 2015

11. yy, diğerleri ise 13. yy sonu ve 14. yy başına tarihlenmektedir.

Bu bağlamda alan geneliyle birlikte düşünüldüğünde, tespiti yeni yapılan erken kilisenin, bir tahrip veya yıkım nedeniyle MS 11. yy’da mezar şapeli olarak daraltılıp düzenlendiği, aynı yüzyılda da kazısı 2000’li yıllarda yapılan kilisenin kullanıma girdiği anlaşılmaktadır.

O halde E Yapısında olduğu üzere, C Bölgesi’ndeki yeni tespit edilen kilisenin yıkım veya tahribi da tarihsel süreçte örtüşmekte ve MS 11. yy’a sabit olmaktadır. M.S. 11 yy’ın, Bizans Dönemi Adramytteion’un kaderinde hayati önem arz ettiği kaynaklardan da bilinmektedir. Bizans İmparatoru Aleksios I. Komnenos’un kızı ve tarihçi Anna Komnene’nin (1083-1153) aktarımlarına göre, önceden oldukça kalabalık bir nüfusa sahip olan Adramytteion, MS 11. yy sonuna doğru Ege’de kurduğu donanmayla mevcut dengeler üzerinde tehditler oluşturan Çaka Bey tarafından 1092 yılında yağmalanır ve sakinleri kovulur. I. Aleksios Komnenos (hük. 1081-1118) döneminde üst düzey komutanlık ve yöneticilik yapan Eumathios Philokales, Hellespontos’u geçip Abydos üzerinden geldiği Adramytteion’un terk edilmiş halinden dolayı burada sanki o güne dek hiç kimse-nin yaşamadığı izlenimine kapılır. Daha sonra kenti aynı yerde baştan aşağı restore eder. Kovulan eski sakinlerini yöreden toplayıp bazı yabancılarla birlikte Adramytteion’a yerleştirir ve sonuç olarak kent eski ihtişamına kavuşur (Anna Komnene, Alexias XIV, I.).

Apsisin doğu dışında, tesviye çalışmalarına devam ederken ulaşılan alt kotlarda, bir Roma yapısının yıkım evresine ait moloz ve bol sayıda keramik ele geçmiştir. Kot indirme çalışmaları devam ederken, toprak dolgu içerisinde dağınık halde duvar resmi parçaları

Adramytteion – C Bölgesi, duvar resmi

tespit edilmiştir. Devam eden seviyelerde sondajın doğu kenarına paralel, ölçüleri belirli bir standart sunmayan ve kuzey güney doğrultusunda sondaj boyunca devam eden temel bloklarına ulaşılmıştır. Bu temel bloklarının kotu ve temelin sonlandığı kottan ele geçen en geç keramik grubu, ESA - (Doğu *Sigillata*ları) olup, kabaca MS 2. yy'ın ortalarına tarihlenmektedir. Söz konusu malzeme, kilisenin alt kotlarında, temel seviyesinde korunagelen ve kilise yapısından bağımsız olduğu anlaşılan Roma yapısının temellerini tarihlemektedir.

Ele geçen ve belgelenen duvar resmi parçaları arasında, harç dolgusuyla birlikte birbirleriyle ilişki sunarak kısmen birleşir vaziyette 9 parça tespit edilmiştir. Birleşen parçalar, ovalleşen dörtgen formda bir yüzey sunmaktadır. Restoratör uzmanımız tarafından gerçekleştirilen konservasyon işlemlerinin ardından, daha bütüncül bir yoruma gidilebilmiştir.

Duvar resmi, boyun altı hizasına kadar koruna gelmiş, portre özellikleri gösteren bir baş resmetmektedir. Uzun dalgalı buklelerden oluşan saç, portrenin arka fonunu teşkil eden koyu kırmızı tonla tezat oluşturacak şekilde ve aynı zamanda ten rengine yakın krem tonlarında renklendirilmiştir. Dar ve basık alın üzerinde, alını açıkta bırakarak aşağı inen saç, şakaklarda kısa, enseye doğru ise daha uzun bukleler halinde betimlenmiştir.

2016 yılı çalışmaları kapsamında C Bölgesi'nde 2015 yılında tespit edilen kilise yapısının kısmi kazısı 2017 yılında sürdürülmek üzere sonlandırılmıştır.

Diğer Sondaj Çalışmaları

2015 ve 2016 yıllarında kazı kampanyamızın bir ağırlığı, Bursa Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'nun kararları doğrultusunda programımıza aldığımız, Ören'deki sit alanı dahilinde özel mülkiyetteki belirli parsellerde gerçekleştirilen sondaj kazılarında olmuştur. Bu noktada, benzer statüdeki sondaj

tespitlerimiz neticesinde verilen kararlardan sonra, sit alanı içerisinde yapılaşmadan soyut alanların önemli bir kısmını oluşturan özel mülkiyetteki parsellerin kamulaştırma işlemlerinin gerçekleştirildiğini öğrenmek, bizi mutlu etmiştir.

Paleocoğrafya Çalışmaları

Diğer taraftan, Adramytteion Antik Kenti çevresinde, 2014 yılında başlamış, olduğumuz jeoarkeolojik ve paleocoğrafya çalışmaları 2015 ve 2016 yıllarında da devam edilmiştir. Antik kent çevresindeki doğal ortam değişimlerini belirlemek amacıyla Yrd. Doç. Dr. Levet UNCÜ tarafından gerçekleştirilen çalışmalarda, en derini 10 m'ye kadar inen delgi-sondajlar yapılmıştır.

Sondajlarda genel stratigrafi, günümüzden 6000 yıl kadar önce, anakaya üzerine gelen transgresif bir deniz ilerlemesiyle başlayıp, giderek derinleşen bir su ortamına doğru gidişi göstermektedir. Bu sığ denizel ortam, bol miktarda denizel fosil (*Cerastoderma glaucum* ve *Bittium sp.*) ve bitki kalıntısı (*Posidonia sp.*) içermekle birlikte, insana ait herhangi bir kültürel kalıntı barındırmamaktadır.

Zamanla önce lagün daha sonra tatlı su gölüne dönüşen bu denizel ortam, Bergaz Tepe'nin doğusunda dalga etkisinden yoksun sakin bir ortamın (bir koy) varlığına işaret etmektedir. Önceki senelerde Bergaz Tepe'nin batı bölümüne açılan delgi sondajların verileriyle birlikte, tepenin antik çağın bir evresine dek, Ören ana yükseltisine bağlı, denize uzanan bir burun olduğu tespit edilmiştir.

Ören ana yükseltisinin, batısında geçtiğimiz kampanyada açılan delgi sondajlarda da, yer yer 1-1,5 m kalınlığa ulaşan bu birimin üzerine, sık sık yatak değiştiren kuzeydeki Havran Çayı ve güneydeki Karınca Deresi tarafından getirilen kumlu çakıllı flüvyal (akarsu) depolar gelmektedir. Zaman içerisinde uzaklaşan dere yataklarına bağlı olarak alan, taşkın ovası sedimanlarından (açık renkli siltler) oluşan bugünkü ova yüzeyine dönüşmüştür. Anlaşıldığı üzere Adramytteion, jeolojik süreci henüz net bir kronolojiyi öne sürmek için erken olsa da, günümüz Ören'inden farklı olarak bir yarımada özelliğindedir.

Kentin güney sınırında korunagelen Ortaçağ sur hatının güney dışarısında sürdürülen çalışmalarda ise oldukça ilginç ön verilere ulaşılmıştır. Bu alanda sürdürülen delgi sondaj çalışmasında, 3 m'de ana kayaya ulaşılmış olup, elde edilen veriler, alanda ana kaya üzerinde bir kültür tabakasının varlığına işaret etmiştir. Kültür tabakasının olasılıkla bir deprem neticesinde çöktüğü anlaşılmış, sonrasında bu alanın sığ denizle kaplandığı saptanmıştır. Bu alanın daha sonra kentin güneyinde akışını sürdüren Karınca Deresi'nin

taşıdığı birikintiyile dolmaya başladığı anlaşılmıştır. Bu doğrultuda yapılan çalışmaların gelecek yıllarda da devam ettirilmesi öngörülmektedir.

Jeofizik ve Jeoradar Çalışmaları

2015 ve 2016 yılı çalışmalarında diğer bir konsantasyon, Üniversitemiz Bilimsel Araştırma Projeleri tarafından tahsis edilen fonla gerçekleştirdiğimiz jeofizik çalışmalar üzerine olmuştur. 2012 yılındaki tespitlerimizle sürekli kültür katlarıyla gerek Adramytteion gerekse bölge arkeolojisi için büyük önem taşıyan Bergaz Tepe'deki bilimsel potansiyele, önümüzdeki yıllarda alan açma yöntemiyle kazı programına dahil edilmesi öngörüldüğünden, 2015 yılı kampanyasında tepenin erken buluntu veren tüm dog'u yamacının jeomanyetik ve jeoradar yöntemiyle taranması gerçekleştirilmiştir. Diğer taraftan, kazılar kapsamında "C Bölgesi" olarak adlandırılan, Bizans Dönemi yapılarının yoğunlukta olduğu ve bu 2015 - 2016 yılı kazılarında sondaj çalışmalarıyla içerisinde yeni bir kilise yapısının da tespit edildiği tüm bölgenin de, aynı metodla taranması tamamlanmıştır. 2016 yılı çalışmalarıyla tarama odağımız, ilk evresini MÖ 4. yy'a tarihlediğimiz, kentin bir kısmı kumul altında korunagelen limanı üzerine olmuştur. Bu çalışmalarla ilgili değerlendirmeler devam etmektedir.

Diğer Çalışmalar

Geçtiğimiz kampanyalar içerisinde yoğunlaştığımız bir diğer husus, kazı ve onarım çalışmalarına paralel olarak yürüttüğümüz koruma ve çevre düzenlemeleri olmuştur. Geline aşamada, ilgili koruma bölge kuruluna iletilmiş ve detaylı görüşmeleri tamamlanmak üzere olan, biri sergi ve tanıtım merkezi, diğer ikisi, yerleşimin geçmişine açılan pencereler niteliğinde parkurlar ve seyir tasarımları olmak üzere, toplam 3 ayrı proje bulunmaktadır.

Bahsi geçen ve çalışmaları geçtiğimiz yıllarda tamamlanan alanlardan "A" ve "D" Bölgelerini'de içeren bu projeler için Kurul'la yapılan ilk görüşmeler neticesinde, istenen güncellemeler yapılmış olup, onay aşamasına gelinmiştir. Kuşkusuz, bu projeler tamamlanırken, yerelde kültür bilincinin geliştirilmesine aracı olacaktır.

Yine bu vizyon paralelinde, Mimar Sinan G.S. Üniversitesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü öncülüğünde çalışmaları kazılara paralel sürdürülüp tamamlanan "Koruma Amaçlı İmar Planı"nın Balıkesir Büyükşehir Belediyesi tarafından Bursa Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'na iletilmiş ve kurul incelemeleri sonucu onaylanmış olması sevindirici bir gelişmedir. Bu çalışma Ören'in kendine has dokusuyla bir model olarak ileriki nesillere aktarılmasının miras belgesi niteliğindedir.

Körfez Yüzey Araştırmaları

Ören'de yürütülen kazılar, kent merkezi ile ilgili önemli veriler sunmaya başlamakla birlikte, bir antik kentin tam olarak değerlendirilebilmesi, kuşkusuz egemenlik alanı ile birlikte ele alınmasıyla mümkündür. Bu bağlamda, sistematik kazıların nispeten yeni başladığı Adramytteion Kenti'nin egemenlik alanının arkeolojik, epigrafik, tarihsel coğrafya ve iskân tarihi açısından gereği gibi araştırılıp değerlendirilmemiş olması, gerçekleştirilmesi planlanan yüzey araştırması projesinin gerekçesidir. Coğrafi bütünlükte, yüzey araştırması projesi, Edremit'ten Ayvalık'a kadar uzanan bir sahayı odağına almakta olup, bu saha "Adramytteion Egemenlik Alanı" başlığı altında tanımlanmaktadır.

2015 yılında ilk kampanyasını gerçekleştireceğimiz yüzey araştırma iznimizi almışken, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü'nce oluşturulan ve tarafımızın dahil edildiği bilim komisyonuna, içeriği yüzey araştırmamızla doğrudan ilişkili bir görev verilmiştir. D.S.İ. tarafından uzun yıllardır planlanan ve aslında Kuzey Ege'de bir barajlar zinciri üst projesinin bir ayağı olan ve Balıkesir İli, Burhaniye, Gömeç İlçeleri sınırlarında yer alan, "Reşitköy Barajı Bahadınlı Regülatörü ve Şahinler Pompaj Sulaması Projesi" alanında kalan, barajdan etkilenen taşınmaz kültür varlıklarının korunması amacıyla yapılacak tespit çalışmaları ekibimize, yüzey araştırmasının bu ilk yılında, dolaylı olarak önemli görevler yüklemiştir. Bu yüzden, 2015 ve 2016 yılları araştırmalarımızın ana odağı baraj projesi kapsamında, özellikle de baraj rezerv ve sulama alanları ile pompaj hattı çevresindeki kültür varlıklarının tespiti özelinde olmuştur.

Bu araştırmalar sırasında gerçekleştirilen tespitlerin bir bölümü planlanan barajdan etkilenen saha içerisinde kalmakta olup, bunların da bir kısmı baraj rezerv alanı içerisi ve sınırlarındadır. Öncelikli çalışmalar ise barajdan doğrudan etkilenen alanlar üzerine yoğunlaşmıştır. Tespitlerin ikisi, Bahadınlı Regülatör Kanalı Güzergahı'na yakın konumlanmakta olup, bu yerleşimler ve Baraj'ın sulama alanında kalan diğer tespitler, kanal güzergahının güncellenmesi ve sulama alanından çıkarılması vasıtasıyla projeden etkilenmez bir halde korunabilmesi için gerekli rölöve ve tescil işlemleri büyük ölçüde tamamlanmıştır. Rezerv alanında kalan tespitlerimiz için ise tarafımızca hazırlanılması istenen Acil Eylem Planı tamamlanarak ilgili Müze Müdürlüğü'ne iletilmiştir. Acil Eylem Planı dahilinde öngörülen çalışmalar Müze Müdürlüğü yönetiminde önümüzdeki iki yıllık süreçte gerçekleştirilecektir.

Bahsi geçen bu ilgi ile yüzey araştırmamızın ilk iki kampanyasında sürdürülen çalışmalar, Burhaniye ve Gömeç İlçeleri içerisinde yoğunlaşırken, Ayvalık İlçesi dahilinde de önemli tespitlerde bulunulmuştur.

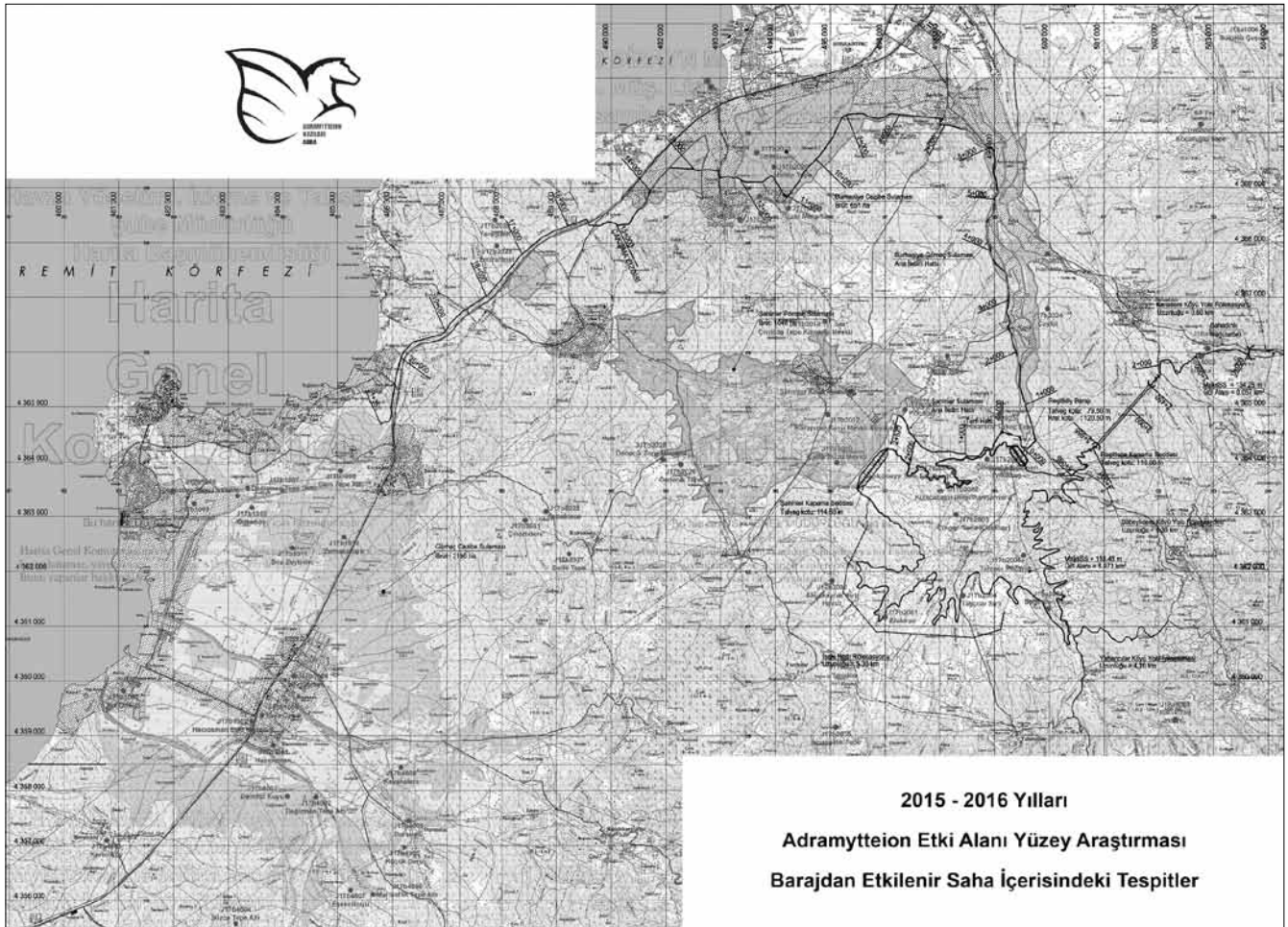
Tespitler arasında, başlıcaları, prehistorik buluntu veren yerleşimler, Klasik-Helenistik Dönem kale yerleşimleri, kırsal yerleşimler, antik taş ocakları, kaya oygu mezar yapıları, gözetleme kuleleri, kilise ve şapeller, su kemeri gibi bölge antikitesine dair korunmuş kültür varlıkları olduğu gibi, ilk Türk yerleşimlerine ait tamgalar ve bölgenin yakın dönem tarihine de ışık tutacak muhtelif somut kültür izleri gibi kısmen korunmuş kültür varlıkları da bulunmaktadır.

İlk etapta, aslında bir bölümü literatüre yansımış olan, fakat üzerinde belgelemeleriyle birlikte daha detaylı incelemeler neticesinde, birçok hususta verileri güncellenmesi gereken önemdeki kültür varlıklarına değinmek yerinde olacaktır. Bu bağlamdaki ilk tespit olan ve Karadere'nin kuzeyinde vadiye hâkim, eğimli, kayaç bir tepe üzerinde konumlanan Dedekaya, en üst kot itibarıyla iki ana kaya öbeğinden oluşmaktadır. Bu kaya öbekleri, Karadere'ye hakim ve vadiyi kontrol eder bir konuma sahiptir. Bu kaya öbekleri ile doğrudan ilişkili yerleşime değinmeden önce, yukarıda

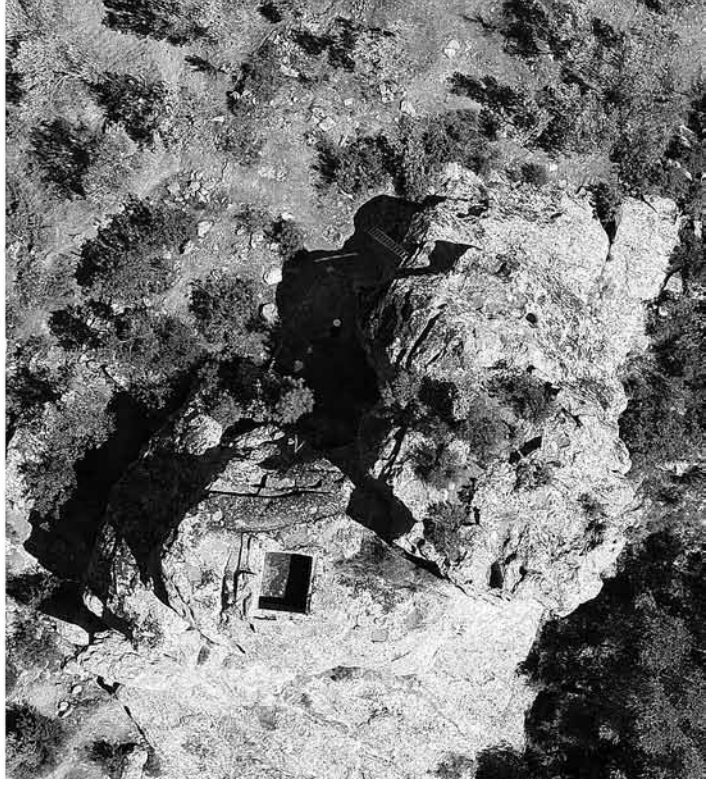
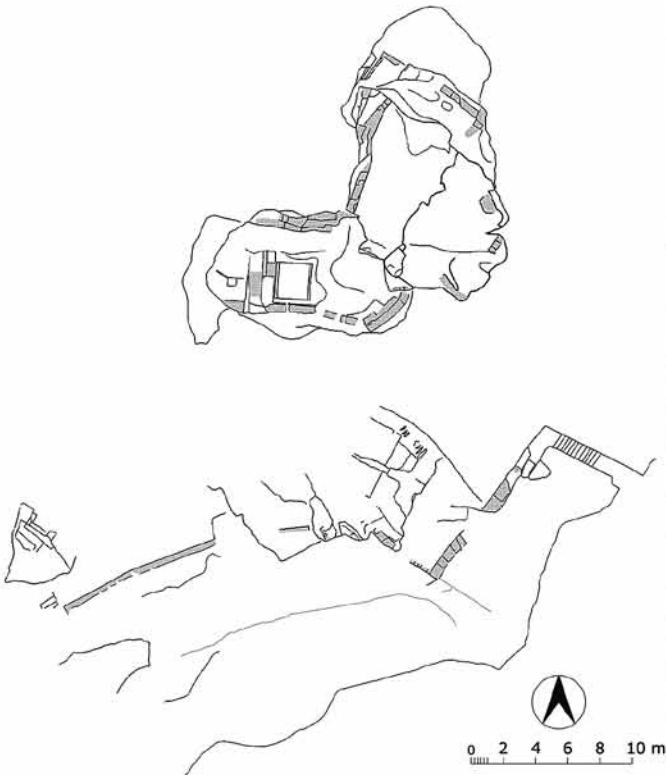
değinilen önem ve anlamda bir saptamayı ortaya koymak adına, önceki değerlendirmelerle literatüre yansımış duruma ve bu durum neticesinde, yerelin mazur gerekçelerle bir kültür destinasyonu fikriyle benimsediği hali ortaya koymak gerekmektedir.

Dedekaya yerleşimi, yerele de yansıdığı üzere "Dedekaya Kült Kompleksi" adı altında refere edilmiştir (Beksaç – Beksaç 2005: 29-30; Beksaç 2001: 117). Kaya kütleleri üzerindeki uygulamalar, yerleşimin, kaya sunakları, taht, arınma havuzu, alev çukurları gibi kavramlarla yanlış algıda değerlendirmesinin genellemesi neticesinde, bir kült kompleksi olarak yorumlanmasına sebep olmuştur. Bununla birlikte yalnızca bu yorumlara dayandırılarak, MÖ 10. yy'a, Demirçağı'na uzanan bir ön tarih verilmiş, taşıdığı anlam belirsizlik ifade eden bir kültür harmanlamasıyla da "Trak-Frigya" tipi sunak olarak, Edremit Körfezi'nin merkezinde, en önemli kutsal alan olarak nitelendirilmiştir.

Dedekaya'ya değinen literatür böyleyken, ön rölovesi de tamamlanan yerleşimin tespitler sonucu ortaya koyduğu duruma bakıldığında; kaya kütleleri etrafındaki tahkimatın izleri - ki bunlar önceki yorumlarda farklı algıda taht, sunak, alev çukuru ve bunlarla

Adramytteion – Yüzey Araştırması kapsamında barajdan etkilenir saha içerisindeki tespitler

Adramytteion – Dedekaya hava fotoğrafı ve ön rölöve

ilişkili kanallar, oyuklar olarak değerlendirilen kaya düzenlemeleridir - günümüze ulaşamayan duvar örgüsünün alt sırasını oturtmak için kaya üzerine tıraşlanan temel basamak sıraları ile takip edilebilmektedir.

Ayrıca bu tahkimat dâhilinde yer alan kaya kütleleri üzerine, ana kaya zemine dörtgen formda ve ağız kısmı profillendirilmiş bir sarnıç oyulmuştur. Bu sarnıç da literatürde farklı algıda, kare formu törensel havuz olarak değerlendirilmiştir. Bu kaya öbeklerinin güney yamacı da, yine ana kaya üzerindeki temel basamak sıralarından anlaşıldığı üzere tahkim edilmiştir.

Tahkimli bu yerleşkeye kaya kütlelerinin güneydoğusundan geçişi sağlayan, ana kayaya oygu, kuzeybatı yönünde yükselen merdiven basamaklarına sahip bir giriş de tespit edilmiştir.

Gerek keramik buluntular, gerekse kayanın mimarideki kullanım durumundan da anlaşılacağı üzere, vadiye hakim noktadaki Dedekaya, Geç Klasik - Hellenistik Dönem'den itibaren kullanım görmüş tipik bir gözetleme mevkiidir. Bunun yanı sıra, Dedekaya'nın kuzeyinde tespit ettiğimiz ve yüzey buluntularına göre Erken Hellenistik Dönem'den Geç Bizans Dönemi'ne kadar kullanım gördüğünü düşündüğümüz yamaç yerleşkesinin, gözetleme kulesi işlevini belirlediğimiz bir karakol yerleşimi olan Dedekaya'ya yakınlığı dikkat çekicidir. Bu coğrafi yakınlık göz önüne alındığında yerleşke ve tahkimli yerleşim arasındaki ilişki yüzey keramiklerinden elde edilen verilere göre Hellenistik Dönem boyunca gerçekleşmiş olmalıdır.

Benzer niteliklere sahip karakol düzenlemeleriyle Geç Klasik ve Hellenistik Dönem boyunca en güzel örneklerine başta Karia olmak üzere farklı bölgelerde sıklıkla karşılaşılmakla birlikte, bu noktalara yakın alanların genellikle tarımsal faaliyetlerin devam ettiği sınır alanları oldukları bilinmektedir. Karakol yapılarının ise sınır güvenliğinin yanı sıra, hâkimiyet alanı sınırlarında kalan tarım alanlarının da güvenliğini sağlama işlevi bulunmaktadır.

Benzer özellikler gösteren karakollara dair bazı örneklerin, yakındaki kırsal yerleşime kült amaçlı hizmet eden mekanları da içerdiği bilinmekteyse de, Dedekaya'nın bu manada kültürel amaçla kullanıldığına dair herhangi bir arkeolojik veri, önceki literatürün aksine, tespit edilememiştir.

Dedekaya, vadinin diğer tarafında yer alan kaya sığınağı içerisinde tespit edilen *khamasorion* tipi mezarı da içeren İnkaya ile birlikte, yüksek lisans öğrencimiz Ali Öztürk tarafından yüksek lisans tezi olarak çalışılmaktadır.

Benzer nitelikte, kayaya oygu temel basamakları ile bir plan sunan diğer bir tepe yerleşimi ise, Kırtık Mahallesi sınırlarında oldukça dar ve derin bir vadi konumunda, yerelde Ballıtaş Mevkii olarak adlandırılan, vadi tabanına yakın bir yerde yükselen, dik ve sarp bir kayalığın zirvesinde yer almaktadır. Çevre topoğrafyası da göz önüne alındığında batı ve güneydoğu yönünde kısmi bir görüş alanına hâkimdir. Zirve düz iki platformdan oluşmaktadır. Alt platform daha

dar ve hafif eğimli bir yapıdayken üst platform daha geniş ve düzdür.

Benzerlerine yüzey araştırmamızda farklı yerleşimlerde rastlanıldığı üzere, kayalık zemin üzerindeki düzenlemelerle, bu düzenlemelere oturduğu anlaşılan, ancak günümüze ulaşmayan duvar sıralarından oluşan tahkimat, kaya oyuğu temel basamakları halinde görülmekte olup doğu-batı doğrultusunda uzanmakta ve alanı kuzey yönde sınırlamaktadır. Hâlihazırda bu tahkimat izlerinden, zirvenin tek ulaşılabilir yön olan batı tarafından tahkim edildiği anlaşılmaktadır. Bununla birlikte üst platformda yapılmış olan kaçak kazı izleri ve bunların neticesinde kendini kısmen gösteren, ancak korunagelen haliyle anlamlı bir mimari sunmayan, kumtaşı rektagonal bloklar saptanmıştır.

Ballıktaş, gerek topografik özellikleri, gerekse mimari düzenlemesiyle, bölgede belgelediğimiz Geç Klasik - Hellenistik Dönem gözetleme amaçlı tahkimli yerleşimler arasında, ayrı bir durum arz etmektedir. Ballıktaş'ın, bu işlevinin yanında, benzer nitelikteki başka örneklerden de bildiğimiz üzere, kült amaçlı bir kullanıma da elverişli topoğrafyaya sahip olması muhtemel görülse de, buna dair yüzeyden somut veriler elde edilememiştir. Yüzeyden elde edilen keramik parçaları, alanın MÖ 3. yy ortasından MS 1. yy içlerine kadar kullanımda olduğunu göstermektedir.

İncelenen bir diğer benzer nitelikli yerleşim, Hisarköy'de yer alan Hisar Tepe Kalesi'dir. Tamamen düzlük bir topografya içinde kalan modern Köy yerleşkesinin giriş yolu güzergâhı üzerindeki dik, oldukça yüksek, geniş bir tepelik ve zirvesine yerleştirilmiş tahkimli bir mimari düzenlemeden oluşmaktadır.

Zirve kısmen düz kayalık bir alan etrafında, tahkimli bir yerleşim sunmaktadır. Her yöne bakış açısı bulunan geniş bir vadi içerisinde yükselen tepeliğin, kuzeyde Edremit Körfezi ve doğuya doğru devam eden Karınca deresi ile *Thebe* ovasına hâkim panoramik bir görüş açısı sunması, alanın doğal konumuyla gözetleme mevkiisi potansiyelini ortaya koymakta

olup, alan üzerindeki kalıntılar da bu durumu doğrular niteliktedir.

Söz konusu yükseltide korunagelmüş ve gözlemlenebilen kalıntılar, Dedekaya ve Ballıktaş'ta olduğu üzere, kayalık zemin üzerinde takip edilebilen ve blokları korunmuş olmasa da, belirli bir alanı kapatır plan sunan temel basamaklarından ve temel izlerinden oluşmaktadır. Bu basamak sıralarından anlaşıldığı üzere alanda genel itibarıyla her yönde 12 m uzunluğundaki duvar sıralarından oluşan kare formu bir yapı inşa edilmiştir. Bu bölgede birçok örneğini gördüğümüz, Geç Klasik - Hellenistik Dönem tahkimli gözetleme amaçlı kullanım gören bir yerleşim olduğu açıktır. Tepedeki düzlüğün etrafını daha geniş çapta çevreleyen ve kısmen korunagelen harçlı sur duvarları ise, Bizans Dönemi'nde tepenin benzer fonksiyona sahip bir kale olarak kullanım gördüğünü ortaya koymaktadır. Kısmen korunagelen bu dış tahkimat hattı üzerinde yer yer gözlemlenen rektagonal bloklardan tekil sıralar halinde korunagelen duvar örgüsü ise, bu dış tahkimatın Bizans evresi öncesinde Klasik - Hellenistik evre tahkimatının da konumlandığı hat olduğu fikrini vermektedir.

Keramik malzemeler, Helenistik Dönem örnekleri ile MS 12 ile 14. yy arasına tarihlenen *sgraffito* tekniğinde örnekler sunmakta olup, bu durum da Hisar Tepe Kale yerleşiminin mimari kalıntılarla tespit edilen evrelerini doğrulamaktadır.

Yüzey araştırmamızın, 2015 yılı için en erken buluntu veren tespiti Şahinler Mahallesi Karapınar Kuyu Mevkii'nde yer alan ve yerelde Boyalık olarak isimlendirilen alanda gerçekleştirilmiştir. Alan, Şahinler Mahallesi girişine yakın güzergâh üzerinde, yola paralel olarak konumlanmış, günümüz topografik yapısı itibarıyla tamamen düzlük bir araziden oluşmaktadır. Tarımsal faaliyetler ve sel baskınlarına maruz kalması nedeniyle aşınmış bir alçak höyük niteliğindedir.

Hali hazırda tarım amaçlı kullanılan ve yüzeyde herhangi bir mimari kalıntıya rastlanılmamış olan

Adramytteion – Kırtık Mahallesi, Ballıktaş

Adramytteion – Hisarkale genel görünümü

alandan, oldukça yoğun keramik buluntu ve kiremit parçaları gözlemlenmiştir. Keramik buluntular geniş bir kronolojik çerçeve içerisinde tarihlenmekte olup, MÖ 3. binden MS 3. yy başlarına kadar çeşitlilik göstermektedir. Söz konusu buluntular İlk Tunç Çağı'na tarihlenen, dönemi için tipik, literatürde sepet, ip kulplu ve memecikli (kabaralı) olarak adlandırılan kap tipleri, Hellenistik Dönem'e tarihlenen siyah astarlı keramik sınıfına giren keramik parçaları ve tanımsız gövde parçalarının yanı sıra, Roma Dönemi içerisinde sıklıkla karşılaşılan *terra sigillata*lar, gündelik kullanım amaçlı yalın kap parçaları ile kaba mallardan oluşmaktadır. Buluntuların gerek yoğunluğu gerekse İlk Tunç Çağı'na kadar giden çok geniş bir kronoloji sunması, alanın uzun bir dönem boyunca yerleşim görmüş höyük niteliği taşıdığını kanıtlar niteliktedir. Söz konusu tespitlerin yapıldığı Boyalık Höyük, tescil önerimiz üzerine ilgili Bölge Koruma Kurulu kararıyla tescil edilmiştir.

Bölgede 2016 yılı tespitlerimiz ise, kayda geçen prehistorik yerleşim sayısını arttırmıştır. Tespitlerimizin bir kısmı, önceki literatüre değinmelerle yansımış olmakla birlikte, tümü araştırmamız kapsamında kültür ürünleri ile birlikte belgelenmiştir.

Bunlardan Höyücek Tepe, Burhaniye Edremit kara yolu ile Havran Çayı'nın kesiştiği noktada Zeytintepe Mevkii'nde günümüzde çiftlik olarak kullanılan ve önceki literatürde Hüyücek olarak adı geçen, höyük niteliğinde bir yerleşimdir. Yüzeyden görülür bir mimari tespit edilememekte olup, incelenen yüzey keramikleri arasında İlk Tunç Çağı'na tarihlenebilecek çömlek parçaları belgelenmiştir. Diğer keramik buluntular, Demir Çağı'ndan Bizans Dönemine kadar süreklilik arz ederek çeşitlenen malzeme gruplarından oluşmaktadır.

Thebe Ovası'nda, denizden yaklaşık 5 km içerde konumlanan, 25 m rakıma sahip höyük, yukarıda belirtilen yüzey buluntularının bir ön değerlendirilmesiyle oldukça ilginç sorular ve ilişki ağlarını ortaya koymuştur. Öncelikli olarak prehistorik bulguların ağırlıkta olduğu höyükte, İTÇ'den Demir Çağı sonlarına kadar olan buluntularının paralellerini, bilinen en yakın merkez konumunda Adramytteion Antik Kenti dahilindeki Bergaz Tepe'de bulmak mümkündür. Dolayısıyla uzun bir dönem boyunca devam eden bir etkileşimden söz etmek olasıdır. Bergaz Tepe'de, tarafımızdan 2012-2015 yılları arasında yapılan sondaj çalışmaları neticesinde yoğun olmamakla birlikte Geç Kalkolitik Dönem'e tarihlenen keramik parçalarına da rastlanılmıştı (Özgen 2013a; Özgen 2013b; Özgen 2014a; Özgen 2014b; Özgen 2016a; Özgen 2016b). Bergaz Tepe'nin 2014-2016 yılları arasında sürdürdüğümüz Paleocoğrafya çalışmalarının

sonuçlarına göre, Prehistorik çağlarda denize uzanan bir burun halinde, güney yönden anakaraya bağlı bir yarım adanın en uç kısmını oluşturduğu da gerçekleştirdiğimiz çalışmalarla somutluk kazanmıştı (Özgen 2016a; Özgen 2016b).

Bu noktada 2016 tespitlerimiz arasında, önceki literatüre yansımayan Sülüklüçeşme'de tespit ettiğimiz bir diğer yerleşimden bahsetmek gerekir. Burhaniye İlçesi, Kızıklı Mahallesi'nin yaklaşık 600 m güneydoğusunda Sülüklüçeşme'nin güneyinde konumlanan alan, Köydere ve Damlarca Deresi arasında nispeten düzlük bir topografyaya sahiptir. Yüzeyden tanımlanabilir mimarinin saptanamadığı yerleşimde yapılan incelemelerde, oldukça fazla sayıda çay taşı ve sileks tespit edilmiştir. Bunların büyük çoğunluğu alet endüstrisinden arta kalan atık malzeme niteliğinde olup 10 adet çekirdek ve bunun yanı sıra 2 adet mikrolit parçasından oluşmaktadır. Bu prehistorik saptamaların arasında 1 adet el baltası ve parçalı olarak ele geçen öğütme tablası ile 3 adet silindirik ezgi taşı, saptanan taş buluntular arasındadır. Bunun yanı sıra tespit edilen keramik buluntular arasında ip kulplu çömlek parçası tekil örnek niteliğindedir.

Alanda tespit edilen diğer keramik buluntuların çoğunluğu profil vermeyen yalın günlük kullanım kaplarından oluşmakla birlikte, tarihlenebilir keramikler Roma Dönemi tabakları, kâse formu *sigillata* ve *red slip ware* parçaları, Bizans Dönemi'ne tarihlenen sırlı keramik parçalarıdır.

2016 tespitlerimiz arasında, Tunç Çağı'ndan itibaren yerleşim sürekliliği arz eden bir diğer belgelememiz, Gömeç İlçesi dahilinde Kız Çiftliği olarak bilinen ve literatürde antik yazın referans gösterilerek "Kisthene" olarak yorumlanan yerleşimde olmuştur.

Balıkesir İli, Gömeç İlçesi'nin yaklaşık 3 km batısında, denizden yaklaşık 100 m içerdeki alüvyal düzlük üzerinde, kısmen ana kaya üzerine oturan yerleşim, höyük olarak nitelendirilebilecek alçak bir tepedir. Tepe üzerinde herhangi bir antik mimari kalıntıya rastlanmamakla birlikte, nispeten modern bir yapı olarak nitelendirilebilecek, Ayvalık genelinde benzerlerini gördüğümüz eski bir Rum evi yer almaktadır. Mimari haricinde tespit edilen tanımlanabilir buluntular İTÇ'den, Geç Roma Dönemi'ne kadar süreklilik arz ederek çeşitlenen keramik parçalarından oluşmaktadır. Daha önce değindiğim üzere, denizle olan ilişkisi özelinde Bergaz Tepe için değindiğim modelin, Kız Çiftliği için de uyarlanabilirliği düşünülse de, bölge hakkındaki çalışmaların henüz çok yeni olması nedeniyle konu hakkında ciddi veri eksiklikleri bulunmaktadır.

Adramytteion – Kocafuğlu Tepe genel görünüm

2015 ve 2016 yılları tespitlerimiz arasında, farklı mevkiilerde belgelediğimiz ve antik dönem malzeme ve teknik araştırmaları kapsamında, üzerinde ayrıca çalışma yapmaya değer nitelikte gördüğümüz antik taş ocakları da bulunmaktadır. Başta değindiğimiz hususlarla bunların bilinen bir kısmına da, önceki yorumlarda kaya üzerindeki traşlamaların yanlış algısı ile kültürel anlam yüklenmiştir.

Ancak tespit edilen taş ocaklarının neredeyse tamamında görülür vaziyette oluklar, bir kısmında ise çıkarılmadan kısmen yarım bırakılmış bloklar ve anakaya üzerinde taş çıkarma sisteminden arda kalan düzgün hat sunan geometriler bulunmakta olup bunlar, alanın niteliğini açıkça ortaya koymaktadır. 2015 ve 2016 yılı tespitlerinde, Kızılcabayır Sırtı (Yıkıklar), Dutluca Merdivenli Kaya, Taylıeli, Ören'in doğusunda kalan Yılanlı Tepe ve Pelitköy Mahallesi Boşnak Tepe bu örneklerden günümüze en somut izlerini bırakan yerlerdendir.

Bir başka tespit ise Burhaniye İlçesi Taylıeli Mahallesi, Karşıyaka Mevkii Halitin Tepe olarak adlandırılan alanda bulunan su kemeridir. Burhaniye'nin eski adı olan ve su kemerlerine referansla taşıdığı "Kemer" isminin belgelemesini yaptığımız bu su kemerinden geldiği düşünülebilir. Kemer, günümüze

ulaşan kalıntılardan anlaşıldığı kadarıyla 1,10 m kalınlığında, 49,50 m uzunluğunda kesintisiz bir biçimde devam etmektedir. Tam olarak kuzey-güney doğrultusunda uzanan yapının, konumu itibarıyla doğrudan Adramytteion'a yönelmiş olması kayda değerdir.

2016 yılı çalışmalarına dahil ettiğimiz bir diğer belgeleme, Burhaniye İlçesi Börezli Mahallesi sınırları içerisinde Kocafuğlu Tepe üzerinde yer alan yerleşim olmuştur. Börezli Mahallesi'nin 1,5 km güneyinde yer alan yerleşim 346 m rakımda kuzey ve kuzeybatı yönde Edremit düzlüğüne (*Thebe Ovası*'na) hakim bir görüş alanına sahiptir.

Tepe üzerinde ve yamaçlarda yapılan tespitlerde yüzeyden anlaşıldığı kadarıyla, ebatlarda belirli bir standardı olmayan ve kuru duvar örgüsünde ve yer yer ana kaya ile bütünleşik tasarlanmış duvar sıraları kayda alınmıştır. Bu duvar sıraları tepe üzerinde yer yer belirginleşen mekân kalıntılarına dair ip uçları vermektedir. Yamaçlarda tespit edilen duvar sıralarının bir kısmı teras duvarlarını, bir kısmı ise muhtemel tahkim izlerini belli etmektedir. Özellikle kuzey yamaçta gözlemlenebilen zirvenin 20 m aşağısındaki yoğun moloz akıntısı, tepenin çevresi boyunca tahkim edildiğini düşündürmektedir. Tepenin kuzey yamacına

yakın konumlanan ve kuzeydoğu ile güneybatı köşede mevcut durumda kısmen kayaya oyulmuş vaziyette inşa edilen iki sarnıç yapısı tespitler arasındadır.

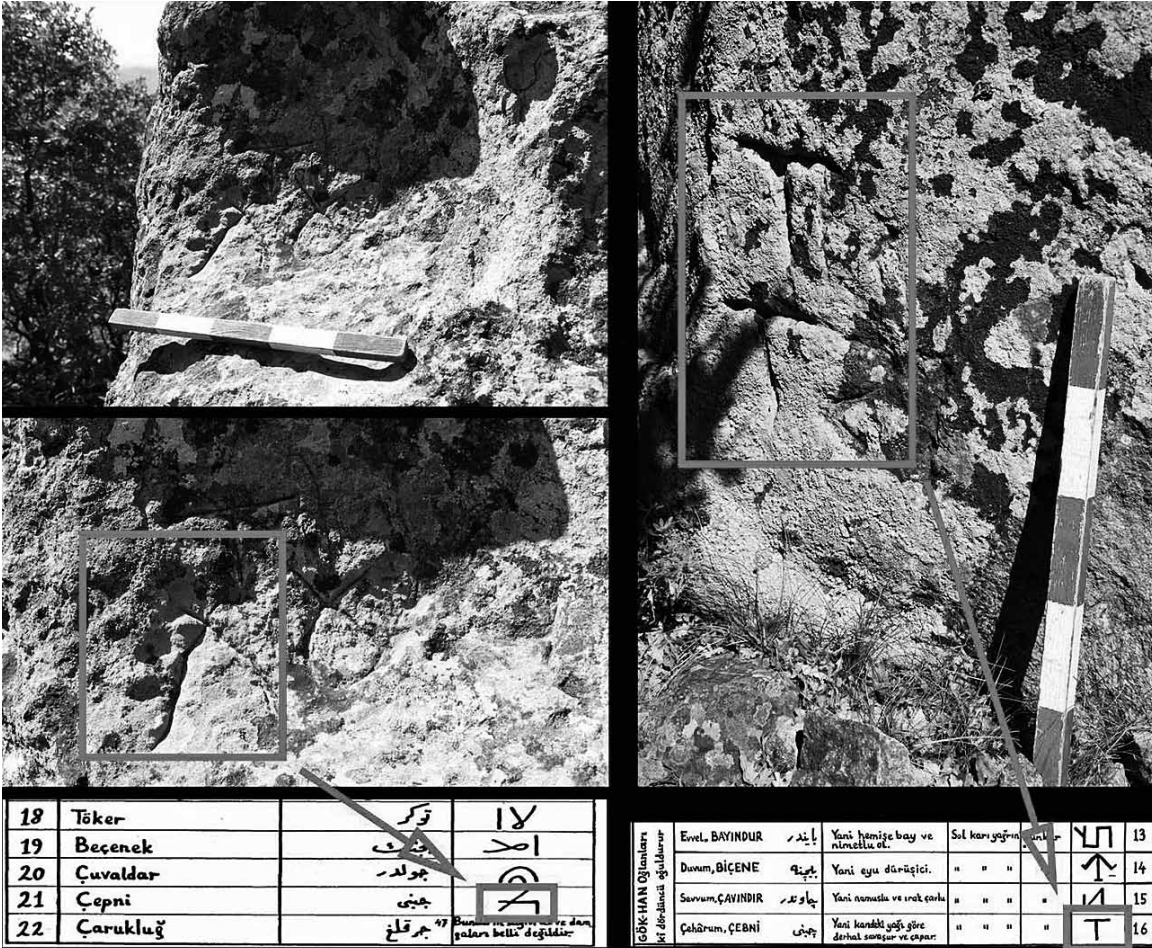
Tepenin güney tarafında, eğimin düzlüğe kavuştuğu alanda, üç ayrı mezar saptanmıştır. Sınırları kumtaşı yassı bloklarla belirtilmiş mezarlara yapılan *inhumasyon* gömüler doğu-batı yönünde konumlandırılmıştır. Anlaşıldığı üzere tepe üzerinde bir dönem yoğunlaşan iskân durumuyla bağlantılı olarak tepenin düzlüğe kavuştuğu güney alanı belirli bir dönemde mezarlık olarak kullanılmıştır.

Bölgede devam ettirilmekte olan çalışmalarda benzer örneklerine Dedekaya özelinde de rastladığımız üzere, Kocafuğlu Tepe üzerinde Edremit düzlüğüne hakim konumdaki yerleşimin belirli bir merkez çevresinde şekillenen etki alanını kontrol eden, tahkimli karakol yerleşimi niteliği taşıdığı düşünülmektedir. Tepe üzerinde gerçekleştirilen keşif çalışmasının ardından yerleşimin krokisi çıkartılmış ve aletli ölçümle birlikte rölöve çalışması başlatılmıştır.

2016 yılı çalışmalarımız esnasında, rutin olarak ilgilendiğimiz dönemlerin dışında, bir ilginç tespitimiz Kuyucak Mahallesi Yazılıtaş Tepe Mevkii'nde, Kuyucak Mahallesi'nin yaklaşık 700 m güneydoğusunda Yazılıtaş Tepe'nin güney yamacının, yaklaşık

590 m kotunda gerçekleşmiştir. Alanda kuzey ve kuzeybatı yönde Edremit düzlüğüne hakim bir noktada konumlanan bağımsız bir kaya kütlesi üzerine, kayanın her iki yönündeki fasadlarına kazılarak işlenen semboller tespit edilmiştir.

Söz konusu semboller üzerinde literatür incelemeleri devam etmekte olup, bölge sınırını temsilen işlenmiş aidiyet sembolleri olabileceği düşünülmektedir. İleri çalışmaları sürdürülecek olan bu sembollerin paralel örnekleri Beylikler Dönemi Anadolu'sunda, kaya üzerine işlenen benzer sembollerle - tamgalarla örtüştüğü düşünülmektedir. Yaklaşık olarak 10-12 cm harf yüksekliğine sahip bu işaretler üzerine, Eski Türk Dili uzmanı Yrd. Doç. Dr. Serap Alper literatür incelemesi gerçekleştirmektedir. Kayaya kazılmış olan şekillerden "T"ye benzerlik göstereninin Yazıcıoğlu Ali'nin "Tevarih'i Ali Selçuk" adlı eserinde Oğuz Boyları listesinde Çepniler'in tamgası olarak kaydedildiği bilinmektedir. "X"e benzerlik gösterenin ise, Kaşgarlı Mahmud'un "Divan'u Lügat-i-Türk"ünde yine Çepniler'in tamgası olarak gösterildiği ve Çepniler'in, ilkin daha ziyade Karadeniz Bölgesi'nde yaşamakla birlikte, savaşların ve göçlerin etkisiyle zamanla Anadolu'nun batı kısımlarına yayıldıkları bilinmektedir.

Adramytteion
– Kuyucak
Mahallesi
Yazılıtaş Tepe
Mevkii'nde
kaya üzerine
işlenmiş
semboller

Araştırmalar kapsamında, Gömeç İlçesi dahilinde de iki yeni tespitte bulunulmuştur. Kubaşlar Mahallesi yakınındaki bu tespitlerden ilki Sarıkaya olup, Kubaşlar Köyü'nün 1,5 km kuzey-kuzeybatısında, alçak tepeler arasında kalan derin vadinin içerisinde yükselen 545 m rakımda, oldukça dik bir yamaç eğimine sahip tepe ve geniş zirve düzlüğünden oluşmaktadır. Tepenin güney yamacında doğu-batı doğrultuda bir hat oluşturan, muhtemel olarak tepayı çevreleyen, kuru duvar örgülü, şekilsiz, birbirini tamamlayan taşlardan oluşmuş duvar sıraları tespit edilmiştir. Aynı zamanda kaya kütesinin güney fasadında, taş çıkarma işleminin kalıntılarına işaret eden kama izleri gözlemlenmiştir. Tepenin zirve düzlüğü ve güney bitiminden başlamak üzere güney ve batı teraslar üzerinde, çatı kiremitleri, tuğla ve künk parçalarıyla birlikte yoğun keramik buluntular saptanmıştır. Tespit edilen keramik buluntular arasında tanımlanabilen malzemeler, Hellenistik Dönem'den başlayarak Erken Roma Dönemi'ne kadar süreklilik arz ederek çeşitlenen parçalardan oluşmaktadır. Alan bu haliyle Hellenistik Dönem'den Erken Roma Dönemi'ne kadar yerleşim görmüş, benzerlerini Burhaniye coğrafyasından da bildiğimiz, fakat farklı topoğrafik model üzerinde gelişen bir kırsal yerleşimdir.

Kubaşlar Mahallesi dolayındaki diğer tespitimiz ise Dişkaya Tepesi olup, Balıkesir İli, Gömeç İlçesi, Kubaşlar Mahallesi'nin yaklaşık 2 km kuzeybatısında, Sarıkaya ile birlikte, Gömeç Ayvalık karayolu üzerinden gözlemlenen silüetinden kaynaklanarak Atatürk Kayaları olarak adlandırılan yükseltidir. Tepe, zirvede geniş bir eğime sahip olup, zirveyi çevreleyen yamaçlarda duvar sıraları tespit edilmiştir. Tespit edilen ilk duvar sıraları kuru duvar örgüsünde, çift sıralı, herhangi bir standart gözetmeksizin sıralanan harçsız taşlardan oluşmakta ve alanın tamamını çevrelediği düşünülmektedir. Bununla birlikte tepenin güneydoğu bölümünde, söz konusu duvarların hemen altında, ana kaya öbeğiyle bütünleştirilmiş, aynı örgüde, teraslama

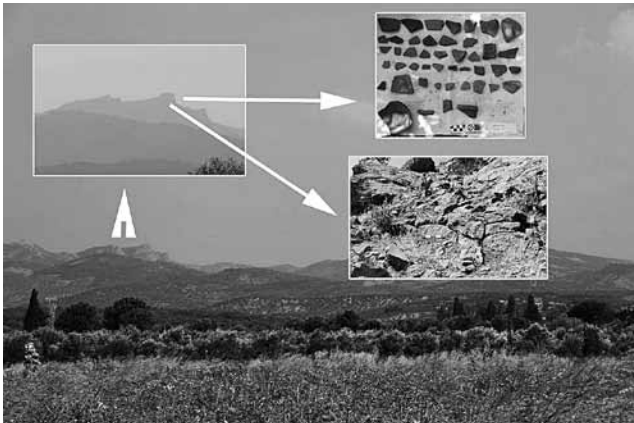
işlemine işaret eden şekilsiz, yaklaşık 1 m büyüklükteki, yüzeye bakan tarafları traşlanmış bloklar ve bu blokların belli yerlerde oluşturduğu sıralar saptanmıştır. Yüzey üzerinde tespit edilen küçük buluntuların çoğunluğunu yalın keramik parçaları oluşturmaktadır. Bunların yanı sıra tarihlenebilir nitelikte Roma Dönemi gri hamurlu gövde parçaları ve tekil olarak da Arkaik Dönem'e tarihlenebilir bir gövde parçası bulunmuştur. Alan, yakınındaki Sarıkaya yerleşiminin de dahil olduğu muhtemel yerleşim ağının güvenliği için konumlandırılmış bir kale niteliği sunmaktadır.

2016 yılı çalışmalarımızı, Ayvalık Belediyesi'nin UNESCO Endüstriyel Miras Listesi'ne adaylık hazırlıkları ilgisindeki daveti üzerine, iznimiz kapsamındaki Ayvalık İlçesi dahilindeki, bazı tespitlerimizle sonlandırdık.

Bu tespitler arasında, bir diğer belgelememiz, Alibeyköy Adası Duba Mevkii Altında Pordoselene/Nesos adıyla tartışmalı olarak lokalize edilen yerleşimde olmuştur. Yerleşim, Soğan Adası'ndan Alibeyköy Adası'na geçiş noktasındaki eğim üzerinde, Alibeyköy adasının doğu uzantısının kuzeydoğusunda yer alan burunda konumlanmaktadır. Alanda yapılan yüzey taramasında yoğun çatı kiremitleriyle birlikte tuğla parçaları gözlemlenmiş olup, bunları destekleyici nitelikte tamamı kıyı şeridinde olmak üzere mimari kalıntılar tespit edilmiştir.

Yüzey üzerinde tespit edilen mimarinin yanı sıra, oldukça yoğun keramik gözlemlenmiştir. Genel itibarıyla tespit edilen keramik buluntular, Hellenistik Dönem'den Bizans Dönemi'ne kadar süreklilik arz ederek çeşitlenen kap parçalarından oluşmakta olup, buluntuların büyük çoğunluğunu Hellenistik siyah firnisliler, Erken ve Geç Roma'da gördüğümüz kırmızı astarlı gruplar oluşturmaktadır.

2016 yılı için Ayvalık İlçesi dahilinde, burada değineceğim son tespitimiz, Maden Adası Maden Tepe Mevkii'ndeki Kule yapısıdır. Maden Tepe Mevkii'nin en üst kotunda, çevre adalar ve Ayvalığın da görüş alanı içerisinde olduğu yükseltide, 13,10 x 13,10 m ebatlarında kare planda ve yaklaşık 10 m yüksekliğinde korunagelmiş kule yapısı belgelenmiştir. Yapı, temel seviyesinde ikincil kullanım sunan oldukça fazla sayıda rektagonal blok ve dökme moloz harç dolgu ile inşa edilmiş olup, blokların duvar örgüsünde kullanımının üst kotlarda azaldığı göze çarpmaktadır. Böylelikle yapı, her yönde kör vaziyette masif bir görünüm sergilemektedir. Her bir köşesi ana yönlere göre konumlandırılmış yapının kuzeydoğu cephesindeki temel seviyesinde korunagelmiş bloklarından anlaşıldığı kadarıyla erken evreli bir kullanımının olduğu da düşünülmektedir. Yapılan tespitler ışığında ilk yorumlar, antik dönem içerisinde, konumuyla

Adramytteion – Kubaşlar Dişkaya Tepesi (Atatürk Kayaları)

deniz trafiğini kontrol eden bir kulenin, bölgede etkin Cenevizliler tarafından aynı işlevde yeniden kullanım gördüğü şeklindedir.

Adramytteion Kenti Kazı ve Onarım Çalışmaları ile Körfez Yüzey Araştırmaları 2017 yılı içerisinde de devam ettirilmiş olup, henüz sonlandırılan ve birçok yeni veriye vesile olan 2017 yılı çalışmaları hakkında özlü bilgi önümüzdeki sayıda tarafınıza sunulacaktır.

Kaynakça

Antik Kaynaklar

Anna Komnena, Aleksias Anna Comnena, The Alexiad (çev. E. A. Dawes,), Cambridge – Ontario, 2000.

Modern Kaynaklar

Beksaç, E.

2001 “Balıkesir İli, Ayvalık, Gömeç, Burhaniye, Edremit ve Havran İlçeleri’nde Pre ve Protohistorik Yerleşimler Yüzey Araştırması”, 18. AST 2, 2001: 113-122.

Beksaç, E.

2003 “Adramytteion 2002”, 25. KST 2, 2003: 327-338.

Beksaç, E. – Ş. N. Beksaç

2005 *Tarihin Işığında Burhaniye*, Balıkesir.

Çoruhlu, T.

2005 “2004 Yılı Ören (Adramytteion Antik Kenti) Kazı Çalışmaları”, 27. KST 1, 2005: 229-240.

2006 “Ören (Adramytteion Antik Kenti) 2005 Yılı Kazı Çalışmaları”, 28. KST 1, 2006: 479-500.

Özgen, H. M.

2013a “Adramytteion Kenti (Ören) 2012 Kazı ve Onarım Çalışmaları”, 35. KST 3, 2013: 178-194.

2013b “Adramytteion (Ören) Kazılarına Başlarken”, *TEBE Haberler* 36, 2013: 4-13.

2014a “Adramytteion Kenti (Ören) 2013 Kazı ve Onarım Çalışmaları”, 36. KST 3, 2014: 1-18.

2014b “Adramytteion (Ören) Kazı ve Onarım Çalışmaları - 2013”, *TEBE Haberler* 37, 2014: 23-28.

2016a “Adramytteion Kenti (Ören) 2014 Kazı ve Onarım Çalışmaları”, 37. KST 3, 2016: 233-249.

2016b “Adramytteion (Ören) 2015 Çalışmaları’nın Ardından”, *TEBE Haberler* 41, İstanbul, 2016: 22-25.

H. Murat Özgen

İzmir İli Nif Dağı Kazısı – 2016

Onuncu Yıldönümü’nde (2006-2016) Nif Dağı Kazısı depo ve arazi çalışmalarımız, İÜ “Nif (Olympos/Kemalpaşa) Dağı Araştırma ve Kazı Projesi” kapsamında Kültür ve Turizm Bakanlığı Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü’nün izni-ödeneği ve İstanbul Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Birimi’nin desteği (İÜ BAP Proje Nu.

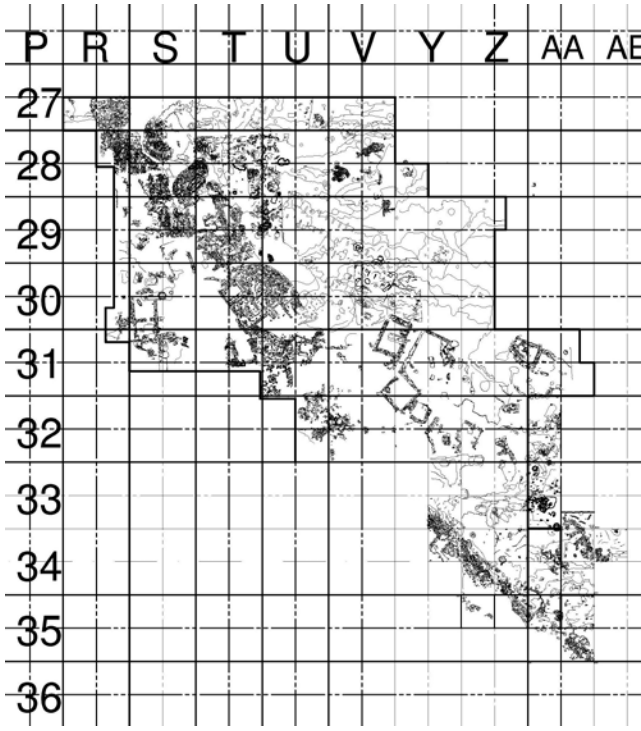
SBA-2016-21841 ve SBA-2016-21767) ile 11.07.-09.09.2016 tarihlerinde gerçekleştirilmiştir.

2016 çalışmalarımızı yürüten ve buluntularımızı değerlendiren bilimsel ekibimizde görev üstlenen 10 Üniversitemizden toplam 36 kişinin isimleri, unvanları ve bağlı oldukları kurumlar, uzmanlık alanlarına göre şöyledir:

Klâsik Arkeologlar: Prof. Dr. Elif Tül Tulunay (Proje ve Kazı Başkanı/İÜ); Yrd. Doç. Dr. (Doç.) Müjde Peker (Balıcaoluk Projesi Başkanı ve Kazı Başkan Yardımcısı/İÜ); Doç. Dr. Daniş Baykan (Kazı Başkan Vekili-Metal Uzmanı/TÜ); Doç. Dr. Dinçer Savaş Lenger (Nüsmat/AKÜ); Dr. Selma Gün (Mimarî Uzmanı); Arş. Gör. (M.A.) İpek Dağlı Dinçer (İÜ); Arş. Gör. Mert Uğur Kara (TÜ); Arş. Gör. Nihal Köseoğlu (İÜ); Uzman (M.A.) Mustafa Bilgin (Antik Keramik Uzmanı/PAÜ); Zehra Ceylancı (SÜ); İlkay Gizem Önem (İÜ); Özgür Emrah Şahin; *Sanat Tarihçisi:* Doç. Dr. Lâle Doğer (Bizans Keramiği Uzmanı/İÜ); *Koruma-Onarım Uzmanı:* Öğr. Gör. (M.A.) Ceren Baykan (TÜ); *Paleoantropologlar:* Prof. Dr. Ayla Sevim Erol (AÜ); Arş. Gör. (M.A.) Alper Yener Yavuz (MAKÜ); *Jeodezi Mühendisleri:* Kadir Can Öncül; Okan Özege; *Psikolog:* Deniz Kıyak (İÜ); *Rehber Öğretmen ve Arkeoloji Öğrencisi:* Öykü Aymaz Bozdoğan (İÜ); 2 harita teknikeri, çeşitli bilim dallarından 13 öğrenci ve *Bakanlık Temsilcisi:* Ender Gökhan Beyazçam (Arkeolog/İzmir Arkeoloji Müzesi).

Kazımıza sağlanan olanaklara, ekibimizin özveriyle çalışan üyelerine, Bakanlık temsilcimize, etkinliklerimize katılan herkese, ayrıca bizden yardımlarını esirgemeyen İzmir İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü ile Torbalı Belediyesi yöneticilerine ve ilgili çalışma arkadaşlarına içten teşekkür ederiz.

2016 yılında İzmir Nif Dağı Birinci Derece Arkeolojik Sit tescilli dört kazı alanımızdan *Karamattepe* ile *Karamattepe* yerleşiminin yukarı bölümü olan *Balıcaoluk Kalesi*’nde kazıya devam edilmiştir. *Başpınar* mevkiinde, henüz kamulaştırmanın tamamlanamaması ve özellikle A yapısı için gerekli *Koruma Çatısı Projesi*’nin uygulanamaması nedeniyle kazıya yine ara verilmiş; sadece ot temizliği yapılabilmektedir. Her üç alanda da ödenek yetersizliğinden dolayı fazla çalışılamamış, jeotekstille örtülü yerlerin tümü açılmamış, genel hava fotoğrafları çekilememiştir. Bölge tarihi ve ölü gömme gelenekleri açısından büyük önem taşıyan *Dağkızılca* Nekropolisi’nde, şahıs arazileri yer aldığından, Bakanlığın yönergesi doğrultusunda, 2016 yılında da bilimsel yöntemlerle çalışılmamış; ancak kamulaştırmaya hız verilmiştir.

Nif (Olympos) Dağı Kazısı – Karamattepe: Plan 2016

2016 yılında, İzmir Arkeoloji Müzesi Başkanlığında ve İzmir İli Nif Dağı Kazısı Başkanlığının Bilimsel Danışmanlığında, Kemalpaşa İlçesi Vişneli Mahallesi Söğütözü Mevkii 331 Parselde, bir Tümlüs Kurtarma Kazısı da yapılmıştır.

KARAMATTEPE: Geometrik-Arkaik Yerleşim/Hellenistik Nekropolis alanının güney-güneydoğu kesimindeki Y 33 c, Y 34 b, Z 34 a, AA 34 b açmaları tamamen ve Açma AA 33 c kısmen kazılmış; önceki yıllarda büyük bölümü açılmış olan Y 32 c, Y 32 d, Y 33 b, Z 33 a, AB 34 a açmalarının ise yeni karelaja uyumsuzluk nedeniyle eksik kalan kazıları tamamlanmış ve plana işlenmiştir.

Karamattepe’de 2016 yılında gün ışığına kavuşan en önemli mimari kalıntı, Geometrik-Arkaik yerleşime ait güney sur temelini en alt taş sırasıdır. Özellikle, Y 33 c, Y 34 b ve Z 34 a açmalarında ortaya çıkan taşların dikkatle incelenmesi ve yerli yerinde (*in situ*) durmayan birkaçının kaldırılması sonucunda düzgün bir hat halinde belirmiştir.

Muhtemelen Pers saldırısında mevcut savunma duvarının temelini oluşturan ve güney güzergâhını gösteren bu düzgün taş sırası, dikkatle bakıldığında, daha önce kazılan güneydoğu yönündeki, Z 34 d, Z 34 c, Z 35 b ve AA 35 a, AA 35 d ve AA 35 c açmalarında da yer yer izlenebilmektedir. Ayrıca, 2016 yılında Y 33 c, Y 34 b ve Z 34 a açmalarında 10 adet saplamalı (*Nif Tip I*) demir ok ucu ile 1 adet kurşun sapan tanesi bulunmuştur. Böylece şimdiye dek duvar hattı boyunca kazılmış 5 x 5 m²’lik 9 açmadan toplam 3 adet kurşun

sapan tanesi, 1 adet demir mızrak ucu, 2’si bronz (*Nif Tip V* ve *Nif Tip VII*), 26’sı demir (23 *Nif Tip I*, 2 *Nif Tip II*, 1 *Nif Tip III*) toplam 28 adet ok ucu ele geçmiştir.

Güneydoğu-kuzeybatı yönlü temel taşlarının yanında ele geçen keramik dikkate alındığında duvarın, en erken kullanım evresinin Sub-Geometrik Dönem’e (MÖ 7. yy’ın ilk yarısı) uzandığı ve MÖ 6. yy’ın ortalarına dek işlevselliğini koruduğu sonucuna varılabilir. Ayrıca, tüm buluntular, Arkaik Dönem’de mevcut yerleşimin Pers saldırısına uğraması sonucu MÖ 6. yy’ın üçüncü çeyreğinde terk edilmiş olabileceği fikrini pekiştirmektedir. 2017 yılında, toprak seviyeleri nispeten yüksek olan, kuzeybatı yönündeki Y 33 d ve Y 33 a; V 33 b, V 33 c ve V 33 a ile V 32 c, V 32 d ve U 32 a açmalarında devamı kazılabilirse bu konuda daha fazla veri elde edebileceğimizi umuyoruz.

Karamattepe’nin 2016 yılındaki diğer önemli buluntusu, pişmiş topraktan taşınabilir bir fırın ya da ocaktır.

AB 34 a açmasında gün ışığına kavuşan ve hem kontekstine hem de hamur özelliğine göre MÖ 6. yy’ın ortalarına ait olması gereken, iyi korunagelmış “Fırın V”, biri zemin seviyesinden yukarı doğru ters U biçimli küçük, diğeri üst kısımda yuvarlak geniş iki açıklığa sahiptir ve Karamattepe’de metalürji faaliyetleriyle bağdaştırılan sabit üç fırına (*Fırın I*, *Fırın II* ve *Fırın IV*) benzerliğinden ötürü, metal işlikleriyle ilişkili olabileceğini düşündürmektedir. Kazımızın fırın ve metal buluntularını çalışan Doç. Dr. Daniş Baykan, önceki işliklerin, Perslerin gelişinden sonra mühimmat imalatında bir süre demir işliği işlevinde kullanılmış olabileceği konusundaki araştırmalarını sürdürmektedir.

Keramik: 2016’da da önceki yıllarda saptanan kronolojiyle uyumludur. Karamattepe Geç Geometrik-Arkaik Dönem yerleşimine ait ağız kenarı çentikli krater, «kuşlu kâse», tam profil veren küresel gövdeli pişirme çömleği, kırmızı bant bezemeli kâse ve sıg tabak parçaları, MÖ 8. yy’ın ikinci yarısından MÖ 6. yy’ın ortalarına dek tarihlendirilmektedir.

Erken Hellenistik Dönem Nekropolisi’nde tahrip edilmiş mezarların ölü hediyelerine ait «Attik» ve «Bölgesel Özellikte» keramik, içe veya dışa dönük ağız kenarlı kâse, kantharos, skyphos, “sosluk” parçaları ile tüme yakın bir “guttus” olup, MÖ. 325-275 yıllarına tarihlendirilmektedir.

Sikkeler: Makedon Krallığı (1) ve Hellen otonom kent (7) darparıdır. Toplam 8 sikkenin tümü bronzdur ve MÖ 4. yy’ın aittir. MÖ. 323 sonrasına tarihlendirilen Makedon sikkesinin ön yüzünde Medusa bezemeli Makedon kalkanı, arka yüzünde ise miğfer, BA lejandı

Nif (Olympos) Dağı Kazısı – Karamattepe: Güney Savunma Duvarı Temeli

ve sol alt köşede Kerykeion yer alır. Bu tip sikkeler, önceleri Miletos'a, sonra Kıbrıs'taki Salamis'e atfedilmişti. Nif Dağı'nda önceki yıllarda bulunan örnekleri sayesinde, bu sikkelerin Sardeis kentinde basıldığını, numismatımız Doç. Dr. Dinçer S. Lenger saptamış ve yayınlamıştır.

Hellen otonom sikkeleri Ephesos (5), Kyme (1) ve Samos (1) basımıdır. Samos sikkelerinin ön yüzünde Hera başı, sağa; arka yüzünde cepheden aslan postu başı sağa ve ΣΑ lejandı vardır.

Diğer Metal Buluntular: 13 demir ok ucu (10 adet *Nif Tip I* ve 3 adet *Nif Tip II*), 1 adet kovan kısmı *Nif Tip II* ok uçlarını andırmakla birlikte delici ucu çok daha ince uzun ve kanca halinde (olasılıkla kasıtlı bükülmüş) kıvrık demir bir nesne, 1 adet kurşun sapan tanesi, 1 adet bronz da saç spirali ve 1 adet bronz küpe parçasıdır. Ayrıca ortasından delinmiş bir astragalos bulunmuştur.

Tüm parçaların temizlik-koruma-onarım işlemleri tamamlanmıştır.

2006 yılından beri Karamattepe kazısında bulunan ok ucu sayısı, 2016 yılında 433'ü demir, 14'ü bronz olmak üzere toplamda 447 adede ulaşmıştır.

Nif (Olympos) Dağı Kazısı – Karamattepe:Fırın V

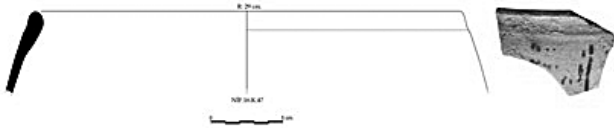

**Pişmiş Toprak
Fırın V**

**KARAMATTEPE
2016**

GEÇ GEOMETRİK-ARKAİK DÖNEM YERLEŞMESİNE AİT KERAMİK BULUNTULAR

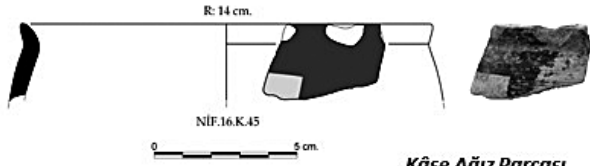

**Krater Parçası
(ağz kenarı çentikli)
MÖ.7.y.yıl**

NİF.16.K.96

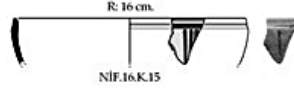
**«Kuşlu Kâse» Ağz Parçası
MÖ.7.y.yılın üçüncü çeyreği**

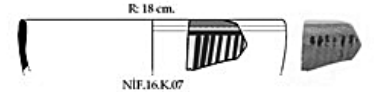
NİF.16.K.45

**Kâse Ağz Parçası
(İonia Kâsesi?)
MÖ.7.y.yılın sonları**

Duvar Temeliyle bağlantılı buluntular:

**Kotyle Ağz Parçası
MÖ.7.y.yılın ilk yarısı**

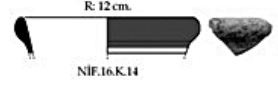

**Skyphos Ağz Parçası
MÖ.7.y.yılın ortaları**

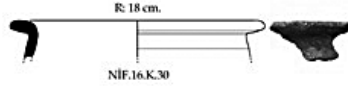
NİF.16.K.76

**Testi Gövde Parçası
(bant bezemeli)
MÖ.7.y.yıl**

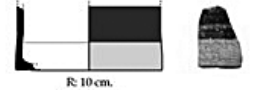
NİF.16.K.14

**Hydria / Amphora Ağz Parçası
MÖ.7.y.yılın ikinci yarısı /
MÖ.6.y.yılın ilk yarısı**

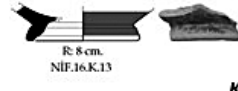
NİF.16.K.30

**Çömlek Ağz Parçası
MÖ.7.y.yılın ikinci yarısı /
MÖ.6.y.yılın ilk yarısı**

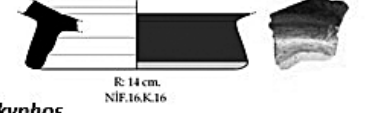
NİF.16.K.74

**Fincan Kaide Parçası
MÖ.7.y.yıl**

NİF.16.K.13

**Kotyle ve Skyphos
Kaide Parçaları
MÖ.7.y.yılın ilk yarısı**

NİF.16.K.16

NİF.16.K.09

0 10 cm.

Nif (Olympos) Dağı Kazısı – Karamattepe: Geometrik-Arkaik Keramik

Karamattepe örnekleri, ok uçlarının, şimdiye dek bilinen kronolojisini ve tipolojisini değiştirecek nitelikte veriler sunmaktadır. Bu nedenle, 13 - 14 Aralık 2016 tarihlerinde, İzmir İli Nif Dağı Kazısı ile İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Arkeoloji Bölümü Klâsik Arkeoloji Ana Bilim Dalı Başkanlığımızca, İstanbul Üniversitesi Kongre ve Kültür Merkezi'nde ortaklaşa düzenlenen ve Nif Dağı Kazısı yanı sıra ülkemizde yapılan çeşitli kazılarda ele geçen ok uçlarının ilk örneklerden Orta Çağ sonuna kadar, malzeme, biçim, teknik ve tarihlendirme açılarından değerlendirildiği, geniş kapsamlı ve katılımlı, konusunda bir ilk olan "Kazı Buluntusu Ok Uçları Çalıştayı" gerçekleştirilmiştir. Çalıştay'da sunulan bildirilerin makaleleri MASROP E-Dergi'nin "Ok Uçları Çalıştayı Özel" sayılarında, Nisan 2017'de yayınlanmıştır.

Karamattepe, İzmir İli Nif Dağı'nın Arkaik ve Hellenistik Dönem'deki, yaşamına, ticaretine, arkeometalürjisine, ışıklarına ve tarihî olaylarına ilginç ve eşsiz buluntularıyla 2016 yılında da ışık tutmaya devam etmiştir.

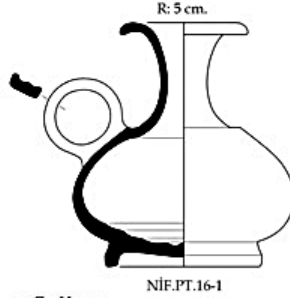
Kazı Sezonu bitiminde, alanda açılan ve gerekli görülen yerler, yeni jeotekstil örtülerle koruma altına alınmıştır.

BALLICAOLUK: 2016 yılı çalışmalarını Yrd. Doç. Dr. (Doç.) Müjde Peker, AC 25 b, AD 25 a ve AD 25 d açmalarında sürdürmüştür. Raporuna göre, 2015 kazı sezonu sonunda AC 25 b açmasının orta kesiminde gözlenen ve yaklaşık çapı 35-40 cm olan pişmiş toprak kavis ile zemindeki kırmızımsı toprak, bir metal işliğiyle ilgili "fırın" kalıntısı olarak düşünülmüştü. Ancak 2016'da arkeometalürji uzmanı Doç. Dr. Daniş Baykan ve uzman restorator Öğr. Gör. Ceren Baykan'ın gerçekleştirdiği hassas temizlik ve kazı sonucunda burada bir "tandır" olduğu anlaşılmıştır. "Tandır"ın içinde ve çevresinde bulunan kemik ve dişlerin, paleoantropolojik incelenme sonucunda, yaban domuzu ve küçükbaş hayvanlara ait oldukları belirlenmiştir. Küçükbaş hayvan kemiklerinden biri üzerinde kasaplık izi de görülmektedir. "Tandır" çevresinde bulunan keramik parçaları, antik keramik uzmanı Mustafa Bilgin'e göre, Hellenistik Dönem'e

KARAMATTEPE 2016 ARKAİK DÖNEM YERLEŞİMİ

METAL BULUNTULAR

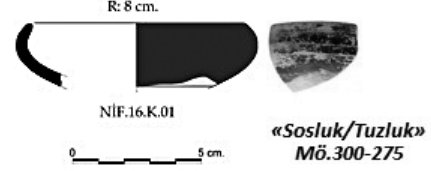

«Guttus»
Tek Kulplu Testi
Mö.300-290

ERKEN HELLENİSTİK DÖNEM NEKROPOLİSİ

BÖLGESEL ÖZELLİKTE KERAMİK

Nif (Olympos) Dağı Kazısı – Karamattepe: Arkaik ve Hellenistik Dönemlerden Çeşitli Buluntular

ve pişirme kaplarına aittir; ayrıca pithos ve amphora gibi büyük depolama kapları parçaları da ele geçmiştir.

AD 25 a ve AD 25 d açmalarında kuzey-güney doğrultulu bir duvar kalıntısı ve doğusunda büyük bir pithosun alt gövde kısmı gün ışığına çıkmış; ayrıca korozyonlu bronz bir ok ucu ile parçalar halinde birkaç bronz ve demir obje, Hellenistik Dönem'e tarihlendirilen keramik ve bazılarında kasaplık izi görülen küçükbaş hayvan ve domuz kemiği ele geçmiştir. 2015 ve 2016 buluntuları ışığında AC 25 b, AD 25 a ve AD 25 d açmalarında, Hellenistik bir konuta ait kiler - mutfak mekânlarının bulunduğu söylenebilir.

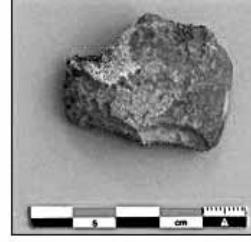
Geç Geometrik - Arkaik dönemlere tarihlendirilen birkaç keramik parçasının bulunduğu, AD 25 a açmasının güneybatı kesimindeki, AC 25 b açmasında da devam eden, önceki evrenin üzerine inşa edilen yapılara zemin sağlamak için düzenlenmiş taş - toprak dolgu, belki başka bir alandan taşınan malzemeyle yapılmış olabilir. Ayrıca, AD 25 a açmasının güneybatı

köşesinde daha alt kotta bulunan, pişirme işleminden çok bir yangınla ilişkili gözükten yanık toprak ve keramik parçaları, erken evrenin tahrip edildiğini ve bir yangınla sonlandığını düşündürmektedir. Karamattepe ile yukarı yerleşimi olduğu anlaşılan Balıcaoluk Kalesi'nin keramik ve metal buluntuları arasındaki eş zamanlılık ve benzerlik bu bağlamda çok dikkat çekicidir. Balıcaoluk'ta Geç Geometrik Dönem'e ait bir yapının izine henüz rastlanmamış olsa da, geçmiş yıllarda ve 2016 yılı kazısında ele geçen, MÖ 8. yy'ın ikinci yarısına tarihlendirilen keramik, böyle bir yerleşimin varlığını gösteren en önemli kanıttır.

Keramik: Geç Geometrik Dönem'i temsil eden ağır kenarı çentikli krater ile Sub Geometrik ve Arkaik dönemlere (MÖ 8. yy'ın ikinci yarısı – MÖ 6. yy'ın) tarihlendirilen bikrom tekniğinde (beyaz ve kırmızı bikrom) dinos, kotyle ve skyphos parçaları ile Hellenistik Dönem'e ait (MÖ 4. yy'ın son çeyreği - MÖ 3. yy'ın ilk çeyreği) «Attik» ithal ve «Bölgesel Özellikte» kap parçalarıdır. «Sosluk», «balık tabağı», kâse ve bir kandil başlıca örneklerdir. «Batı Yamacı Stili»nde bezenmiş

BALLICAOLUK 2016

AC 25 b açmasından, üzerinde kasaplık izi görülen, küçük ruminant caput humeri (ön üst ayak kemiğinin baş kısmı)

AC 25 b açmasındaki "tandır"ın temizlik öncesi ve sonrası

Nif (Olympus) Dağı Kazısı – Ballicaoluk: Nif Dağı Ballicaoluk'tan Karamattepe Görünümü ve Ballicaoluk "Tandır"

yarım küre gövdeli kâse parçalarının yakın benzerleri ise Sardeis'te MÖ. 3. yy'ın ortaları – MÖ 2. yy'ın tarihlendirilmiştir.

Sikke: 2016 yılında iki adet bulunmuştur. Biri Kolophon darbı, bronz ve MÖ. 4. yy'ın son çeyreğine aittir; ön yüzünde Apollon Başı, arka yüzünde ise kithara yer alır. Diğeri de bronz, fakat kötü korunagelmış olduğundan tanımsızdır.

Karamattepe'de ve Ballicaoluk'ta 2016 ve öncesinde ele geçen kralî sikkeler, bölgedeki Makedon askerî varlığını; çok sayıda farklı Hellen kenti darpları ise, ordu içerisinde istihdam edilen paralı askerlerin kökenini göstermesi açısından çok önemlidir.

Diğer Metal Buluntular: İki adet ok ucu (biri demir *Nif Tip II* ve diğeri bronz *Nif Tip V*) ile bronz bir küpe parçası ve halkadır.

Ballicaoluk Kazı çalışmalarını 2008 yılından beri yürüten Müjde Peker, Ceren ve Daniş Baykan ile birlikte, şimdiye kadar farklı konularda uzmanlarca yapılan tüm değerlendirmeleri "Nif Dağı Ballicaoluk 2008 - 2016" isimli, Mayıs 2017'de yayımlanmış bir kitapta toplamıştır.

BAŞPINAR: 2016 yılında kazılmamış, ancak buluntu değerlendirme çalışmaları sürdürülmüştür.

Dr. Selma Gün tarafından devşirme malzemenin tespitine yönelik araştırmada, 2016 yılında arazideki çalışmalara ağırlık verilmiş, kırmızı renkli mahalli kemer taşlarının kataloglanmasına, duvara örülü veya tabana döşeli spolia tespitine devam edilmiş; kazılarda ortaya çıkan mimarî parçacıklardan oluşturulmuş taş istifi elden geçirilmiştir. Kazı Evi'ndeki taş deposunda da tekrar tetkik ve kontrolü gereken parçalar üzerinde çalışılmıştır.

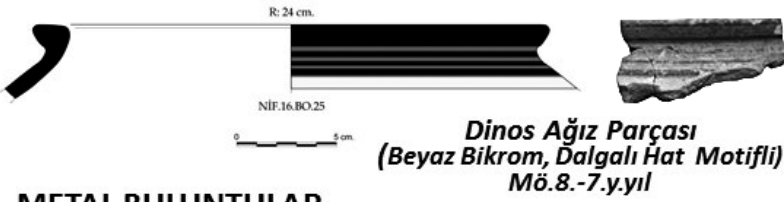
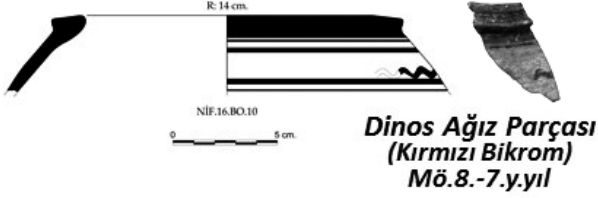
Başpınar Bizans yapılarında azımsanamayacak ölçüde kullanılmış olan taş spolia, Dr. Selma Gün'ün ön sınıflandırmasına göre, Kemer, Döşeme, Kapak (mezar?), Kaplama (düz, oluklu), Sütun, Başlık (köşe, abakus), Kaide, Soffit, Sekizgen Postament, Silme, Kurna (vaf-tiz teknesi?), Basamak, Eşik ile Heykel, Kabartma, Lahit ve Stel parçalarıdır. Bunlar kaliteli beyaz (Prokonnesos) yanı sıra gri damarlı, kırçılı beyaz, koyu gri mermer cinsleridir. Ayrıca kırmızı renkli yerel taş da kullanılmıştır. Eldeki malzeme, ölçütlere göre Geç Hellenistik Dönem'den MS 2.-3. yy'ın dek çeşitli mimarîden devşirilmiştir.

BALLICAOLUK 2016

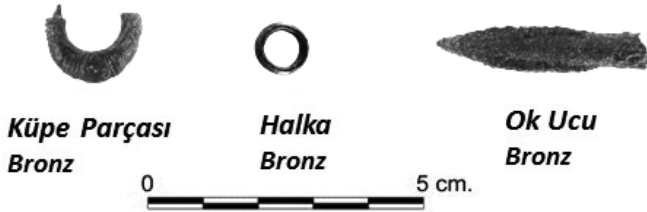
GEOMETRİK - ARKAİK DÖNEM KERAMİK

HELLENİSTİK DÖNEM KERAMİK

METAL BULUNTULAR

Nif (Olympus) Dağı Kazısı – Ballıcaoluk: Keramik ve Metal Buluntular

Doç. Dr. Lâle Doğer, 2014 - 2016 yıllarında zorunlu kazı ve temizlik ve çalışmaları sırasında ele geçen keramik parçalarını kazı evi laboratuvarında incelemiş ve önceki bulgularla karşılaştırmıştır. Raporuna göre, bunlar, çoğunlukla tipoloji ve kronoloji tespitine olanak vermeyecek ölçüde noksan, aşınmış, sırsız parçalardır. Değerlendirmeye alınan sırlı örnekler içinde, yeşil renkli, düğüm motifli bezemeye sahip kapalı bir kaba ait parça ile sarı-kavuniçi renkli dışa dönük ağız kenarlı, halka kaideli sığ kâse/tabak parçası, MS 13. yy Zeuksippos Ailesi I Grubu'na ait keramiktir. Slip tekniği ile bezeli, yeşil renkli kapalı kap gövde parçası da aynı tarihli veya biraz daha geç olabilir. Üzeri tarak benzeri dişli bir âletle bezenmiş kâse parçası da MS 13. yy'ın ikinci yarısı veya 14. yy'ın başlarına tarihlendirilebilir. Sırlı buluntularda iki farklı hamur yapısı ile en az iki farklı üretim görülmektedir. Sırsız örnekler de sırlı keramikle eşzamanlı olarak iki-üç farklı üretime işaret ederler; daha doğru değerlendirilebilmeleri için daha çok sayıda ve geniş kontekstli bulunmalıdır. Başpınar'da ele geçen keramik genellikle MS 13. yy'ın ve 14. yy'ın başlarına tarihlendirilebilir.

Nif Dağı Söğütözü Mevkii'ndeki Tümülüs Kurtarma Kazısı:

İzmir Arkeoloji Müzesi Başkanlığında ve İzmir İli Nif Dağı Kazısı Başkanlığının Bilimsel Danışmanlığında, Nif Dağı Söğütözü Mevkiinde, 16-31 Ağustos 2016 tarihlerinde bir Tümülüs Kurtarma Kazısı gerçekleştirilmiştir. İlk incelemede, kuzey-güney doğrultulu, dromoslu girişi kuzeyde olan iki odalı mezar yapısının üzerini kaplayan yığma toprak ve çatı örtüsünü oluşturan taş blokların kaçak kazıcılar tarafından kepçe ile tahrip edilmiş, çıkan toprağın mezarın batısına atılmış, çatı bloklarının kuzey, güney ve batıya çekilmiş olduğu anlaşılmış; kuzeydeki mezar odasının tamamen, güneydekinin ise kısmen toprakla dolduğu görülmüştür. Ekibimizden Arş. Gör. (M.A.) İpek Dağlı Dinçer'in gözetiminde sürdürülen on beş günlük kazı sonucunda, mezarın planı çıkarılabildiği, kuzey ve güney oda boşaltılarak iç cepheleri ve vaziyet planı çizilebilmiş, fakat dromosun planı ve cephe çizimleri, ayrıca mezarın çevre düzenlemesi ile restorasyon öncesi hazırlık çalışmaları için süre ve bütçe yetersiz kalmıştır.

Ord. Prof. Dr. Francesco D'ANDRIA

Prof. Dr. Elif Tül TULUNAY

NİF DAĞI KAZI EVİ 2016 Konferansları ve Çocuk Etkinlikleri

Nif (Olympos) Dağı Kazısı – Nif Dağı Kazı Evi 2016 Etkinlikleri

Mezar, mimari özellikleri ve duvar işçiliği yanı sıra ele geçen birkaç keramik parçasına göre Erken Hellenistik Dönem'e (MÖ. 300-240/230) tarihlendirilebilir. Atık toprakta, ileri erişkin bir kadın iskeletine ait kemikler ve demir çiviler de bulunmuştur. Mezar ve çevresi Birinci Derece Arkeolojik Sit olarak tescillenmiştir.

Nif Dağı Kazı Evi Etkinliklerimiz:

İzmir İli Nif Dağı Kazısının onuncu yıldönümüne rastlayan 2016 sezonunda, Nif Dağı Kazı Evi'nde, her yıl tekrarladığımız çevre halkına yönelik Bilgilendirme Konferansı ve Okçuluk Eğitimi yanı sıra, bir seri faaliyet düzenlenmiştir. Özellikle çocuklara yönelik program çerçevesinde, Psikolog - Pedagog Deniz Kıyak, Kitap Okuma, Renkleri Tanıma, Resim Yapma, Çizgi Film İzleme etkinlikleri ve Resim - Kelime, İnsan Çizimi, Algı - Duyu, Uyum - Güven Testleriyle Oyunlar düzenlemiştir; Psikolojik Danışman ve Rehber Öğretmen, aynı zamanda arkeoloji öğrencisi olan Öykü Aymaz Bozdoğan ise Tanışma, İletişim ve Yaratıcılık Oyunları gerçekleştirmiştir (Resim 8). Ayrıca 2004 İstanbul Liselerarası Satranç Turnuvası şampiyonu Arş. Gör. Fatma Nihal Köseoğlu, Satranç

Temel Eğitimi vermiş; ekip üyelerinin de katılımıyla bir Satranç Karşılaşması canlandırılmıştır.

30 Ağustos 2016 tarihinde Hierapolis Kazısı Başkanı Salento / İtalya Üniversitesi'nden Ord. Prof. Dr. Francesco D'Andria, "Cehennem'den Cennet'e: Hierapolis'te yeni Arkeolojik Buluntular (Ploutonion)" konulu bir konferans vermiştir.

Nif Dağı'nda ilk bilimsel kazıları başlattığımız günün onuncu yıldönümü olan 01 Eylül 2016 tarihinde, Kazı Başkanı Prof. Dr. Elif Tül Tulunay, "2006 - 2016: Onuncu Yıldönümünde İzmir İli Nif Dağı Kazısı" başlıklı kapsamlı bir sunum yapmıştır. Geniş katılımlı her iki konferans da büyük ilgi çekmiştir

İzmir İli Nif Dağı Kazısı'nın, gelecek yıllarda, Kamulaştırma ile Çit, Koruma Çatısı ve Odeon projelerimizin tamamlanması ardından, daha kapsamlı gerçekleştireceğimiz çalışmalar, yayımlar ve etkinliklerle, Türk Arkeolojisi için daha verimli ve yararlı olması, nice nice on yıllara erişmesi dileğiyle!

Orda bir Dağ var, Nif (Olympos/Kemalpaşa) Dağı, bu dağ hepimizin! Meslektaşlarımızı ve ilgi duyan herkesi bekliyoruz!

Seçme Bibliyografya

Baykan, C.

- 2016 “Nif Dağı Kazısı Metal İşleme Fırınlarının Korunması”, *MT Bilimsel (Yer Altı Kaynakları Dergisi / Journal of Underground Resources)* 9: 35-42.

Baykan, D.

- 2016a “MÖ. 1. bin Nif Dağı Metalürji Verileri”, *ArkeometriST* 31: 21-36.

- 2016b “Antik Madencilik Çerçevesinde Nif Dağı Kazıları”, *MT Bilimsel (Yer Altı Kaynakları Dergisi / Journal of Underground Resources)* 9: 25-33.

- 2015 “Metal Finds from Nif-Olympus”, *Recent Studies on the Archaeology of Anatolia* (BAR S2750), Oxford: 41 - 48.

Bilgin, M.

- 2015 “Pottery Finds from Nif-Olympus / Nif-Olympus’dan Seramik Buluntular”, *Recent Studies on the Archaeology of Anatolia* (BAR S2750), Oxford: 27-40.

Canav-Özgümüş, Ü.

- 2015 “Glass Finds from Nif-Olympus”, *Recent Studies on the Archaeology of Anatolia* (BAR S2750), Oxford: 71-80.

Doğer, L.

- 2015 “Late Byzantine and Ottoman Pottery from Nif-Olympus”, *Recent Studies on the Archaeology of Anatolia* (BAR S2750), Oxford: 57-70.

Lenger, D. S.

- 2016 “New Evidence for the Western Asia Minor Origin of the Macedonian Royal Bronze Issue Price P2 from Nif Olympos Excavations”, *Philia* 2: 36-41.

Peker (Türkmen), M.

- 2015 “A Site in the Territory of Nif-Olympus: Ballıcaoluk”, *Recent Studies on the Archaeology of Anatolia* (BAR S2750), Oxford: 19-26.

- 2011 “İzmir Nif Dağı Ballıcaoluk Yerleşimine İlişkin Gözlemler”, *CollAn* X: 261-275.

Peker (Türkmen), M. – C. Baykan – D. Baykan (Haz.)

- 2017 *Nif Dağı Ballıcaoluk (2008-2016) Prof. Dr. Elif Tül TULUNAY Onuruna*, İstanbul.

Tulunay, E. T.

- 2016 “Nif Dağı Kazıları Yörenin Kültür Tarihine Işık Tutuyor”, *İZMİR Kültür ve Turizm Dergisi* 35: 30-34.

- 2016 “Nif (Olympus) Dağı Kazısı - 2015”, *TEBE Haberler* 41: 33-37.

- 2015 “Nif-Olympus Survey And Excavation Project between 2004 and 2010”, *Recent Studies on the Archaeology of Anatolia* (BAR S2750), Oxford: 11-17.

- 2012 “Smyrna (İzmir) Yakınlarında Birçok Kültürü Barındıran Dağ: Nif (Olympus)” *CollAn* XI: 81-99.

Tulunay, E. T. et al.

- 2016 “Nif (Olympus) Dağı Araştırma ve Kazı Projesi: 2014 Yılı Kazısı”, *KST* 37, 2: 383-406.

Yalçın, A. B.

- 2015 “The Byzantine Complex at Başpınar”, *Recent Studies on the Archaeology of Anatolia* (BAR S2750), Oxford: 49-56.

- MASROP E-Dergi Ok Uçları Çalıştayı Özel Sayısı, Ciltler 7 - 11, Sayılar 8 - 16, Nisan 2017. <http://masrop.org/#>

Elif Tül Tulunay

Nikaia (Bithynia) Egemenlik Alanı

Epigrafik-Tarihi Coğrafi

Yüzey Araştırması Çalışmaları – 2016

2010 yılında Kültür ve Turizm Bakanlığı’nın izniyle başlayan *Nikaia Egemenlik Alanı Epigrafik-Tarihi, Coğrafi Yüzey Araştırması*, 2016 yılında Bilecik İli’nde, Bakanlık Temsilcisi Abdurrahman Aktaş (Arkeolog, Bilecik Arkeoloji Müzesi), Ezgi Demirhan (MÜ Yüksek Lisans Öğrencisi), Adem Gündüz (Arkeolog) ve Haralambos Nikolayadis’ten (Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi, Arkeoloji Bölümü Araştırma Görevlisi, Doktorant) oluşan bir ekiple gerçekleştirilmiştir. 2016 yılı çalışmasında çoğu yayımlanmamış toplam 52 yazıt kayıt altına alınmıştır. Bulunan bu yeni yazıtlarla birlikte, 2010 yılından beri kaydedilen yazıt sayısı toplamda 342 adet olmuştur.

Bu yılın en önemli epigrafik buluntusu, Bilecik İli’nin Söğüt ve Pazaryeri İlçeleri’nde kayıt altına alınan birçok Zeus Bronton adağıdır. Özellikle Pazaryeri’nde *in situ* olarak ele geçirilen çok sayıda yazıtlı ve yazıtsız adak stelleri ile duvar kalıntıları, Bilecik İli’nde ilk kez yeri net olarak söylenebilen “Zeus Bronton Kült Alanı” olma özelliğini taşımaktadır. Söz konusu kült alanı ve yazıtlara ilişkin bir makale bu satırların yazarı tarafından yayına hazırlanmaktadır. Bu alanın bulunması hem Phrygia-Bithynia Bölgeleri hem de Küçük Asya tarihi için önemlidir; zira bugüne kadar bir Zeus Bronton tapınağı veya kutsal alanına ilişkin *in situ* mimari öğelere çok az rastlanmıştır. Bu kült alanındaki yeni adak yazıtlarında Zeus kimi zaman “Bronton” kimi zaman “Soter” ve “Basilikos” gibi *epitheton*’lar ile adlandırılmaktadır. Söz konusu bu adak yazıtlarının birinde Zeus Bronton’un yanı sıra, Tanrı Herakles’in de adının geçmesi oldukça ilginçtir [bk. Env. No. 339]. Bu yeni adaklar bölge tarihi hakkında bilgilerimizin artmasına önemli ölçüde katkıda bulunmaktadır: Ἡ Προνασιτῶν κόμη (Pronasitōi Köyü) gibi yeni bir köy adı ilk kez tespit edilmiştir. Ayrıca yazıtlarda, tarihlendirme için *epimeletes* ile *komarkhon* gibi memuriyetlerin sıklıkla kullanıldığı görülmektedir.

2013 yılında tarafımdan 188 env. no ile kaydedilen yazıt, 2016 yılında gözden geçirilmiş ve yeni

Nikaia – Gölpaazarı: D. French, *RRMI: Pontus et Bithynia Milestones*, No. 75 (B), (C)'de Yayınlanmış bir Mil Taşı

Nikaia – Yenipazar: INikaia 1237'de Yayınlanmış bir Mezar Steli

Nikaia – Yenipazar: INikaia 1386'da Yayınlanmış bir Mezar Steli

düzeltilmeler yapılmıştır (bk. Env. No. 331). Söz konusu yazıt Zeus Patrikos'a adakta bulunanların bir listesi olup ilk iki satırında Δὺ Πατρικῶ τοῦ Σὺ[νγε-]λνικῶ ... geçmektedir. Buradaki *syngenikos*, Lydia ve Phrygia bölgelerinde önem arz eden aile veya kamu tapınımını ifade etmektedir. Zira bazı tanrı ve tanrıçalar çoğu kez aile veya topluluğunun atalarıyla ilişkilendirilmekteydi (*patrioi*, *patrikoi*, *papooi* ve *syngenikoi* gibi). Söz konusu yazıtla ilişkin bir makale, bu satırların yazarı tarafından yayına hazırlanmaktadır.

Ancak *syngenikos*'un burada farklı olarak Zeus'un bir diğer *epithet*'i olan Patrikos ile beraber kullanıldığı görülmektedir. Benzer bir örnek Dorylaion'dan bilinmektedir (SEG XL 1070). Dorylaion yazıtında Zeus, *Patrikos Syngenikos* ve *Biaderianos epithet*'leri taşımaktadır.

2016 yılında kayda geçen yazıtlar, tarafımdan verilen envanter numaralarıyla aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Env. No	Buluntu Yeri	Yazıtların İçerikleri
187bis	Osmaneli İlçesi	2013 yılında tarafımdan okunan yazıt yeniden okunmuş ve düzeltilmeler yapılmıştır: "Deinomakhos oğlu Maximus, Menekrates kızı Maxima ile Zamaradros/Zamaradras oğlu Deinomakhos'un mezarları".
292	Osmaneli İlçesi	"Eutykhias ile Khrysios'un mezarları".
293	Osmaneli İlçesi	"Diophanes ile Prousis'in mezarları".
294	Osmaneli İlçesi	Numerius'un, yazıtın kırık olmasından dolayı adını bilemediğimiz bir kişiye yaptırdığı mezar.
295	Osmaneli İlçesi	D. FRENCH, <i>Roman Roads and Milestones, Imperial: Pontus et Bithynia Milestones</i> , Ankara 2013: No. 70'de yayınlanmış.
296	Osmaneli İlçesi	INikaia 87'de yayınlanmış
297	Osmaneli İlçesi	INikaia 1358'de yayınlanmış olup 5. ve 6. satırlara <i>addendum et corrigendum</i> yapılmıştır.
298	Osmaneli İlçesi	INikaia 1334'de yayınlanmış.

Env. No	Buluntu Yeri	Yazıtların İçerikleri
299	Osmaneli İlçesi	“Philotheos’un(?) kendisinin ve eşi Aristenete’nin mezarı”.
300	Vezirhan Beldesi	<i>INikaia</i> 1355’de yayımlanmış; ancak satır 5-6 ve 8. satırlar ile yayın arasında fark bulunmaktadır. Bu nedenle <i>corrigendum</i> yapılmıştır.
301	Gölpazarı İlçesi	D. FRENCH, <i>Roman Roads and Milestones, Imperial: Pontus et Bithynia Milestones</i> , Ankara 2013: No. 75 (B), (C)’de yayımlanmış.
302	Gölpazarı İlçesi	“Merias’ın kendisine ya da adını bilemediğimiz bir kişiye yaptırdığı mezar”.
303	Gölpazarı İlçesi	“Eia’nın kendisine ya da adını bilemediğimiz bir kişiye yaptırdığı mezar”.
304	Gölpazarı İlçesi	Okunması oldukça güç bir mezar yazıtına ait şiir(?)
305	Osmaneli İlçesi	“Attalitia ile Psallea yerleşimleri arasındaki sınır yazıtı”.
306	Merkez İlçe	“Khristainetos ile Ellimenios’un(?) babalarına, kardeşleri Klainetos’a ve anneleri Eia’ya yaptırdıkları mezar”.
307	Merkez İlçe	Yazıtın kırık olmasından dolayı adını bilemediğimiz kişi ya da kişilere ait bir mezar steline ait parça.
308	Merkez İlçe	“Stephanos adında birisi, Amousaios kızı olan eşi Thallos’a yaptırdığı bir mezar”.
309	Yenipazar İlçesi	“Alkimaïos’un yaptırdığı bir mezara” ait şiir.
310	Yenipazar İlçesi	<i>INikaia</i> 1237’de yayımlanmış.
311	Yenipazar İlçesi	“Aurelia Khreste’nin, eşi Aurelius Olynpios ve oğlu Philon ile Hypseos’a yaptırdığı bir mezar”.
312	Yenipazar İlçesi	<i>INikaia</i> 1386’da yayımlanmış.
313	Yenipazar İlçesi	“Bakkhios oğlu Protomakhos (ile) Neoteros’un Zeus Sebastes’a(?) adağı”.
314	Osmaneli İlçesi	Adı bilinmeyen bir kişiye ait mezar steli fragmanı.
315	Bayırköy Beldesi	“Asklepiodotes oğlu <i>agonothetes</i> ’lik ve <i>gymnasiarkhes</i> ’lik yapmış olan filanca kişinin eşi Theophile’ye yaptırdığı lahitin” anıtsal yapısına ait yazıt.
316	Bayırköy Beldesi	Hristiyanlık Dönemi’ne ait bir yazıt fragmanı.
317	Bayırköy Beldesi	Adı yazıtta geçmeyen bir kişinin yaptırdığı mezar yazıtı.
318	Vezirhan Beldesi	<i>INikaia</i> 1302’ye <i>addendum</i> .
319	Merkez İlçe	Yazıtın kırık olmasından dolayı kim ya da kimlerin yaptığını bilemediğimiz; ancak “Zeus Agathos Pithios ile Zeus Severastos’a yapıldığı yazıttan anlaşılan bir adak yazıtı.
320	Pazar İlçesi	“İmparator Hadrianus’un 122. yönetim yılına tarihlenen ve Tanrılar’ın Anası’na, Gaius oğlu Marcus adında birisi, aileden Baibianus ile birlikte bir sunak ve <i>naos</i> yaptırma-sına” ilişkin yazıt.
321	Pazar İlçesi	Üzerinde birkaç harf izi olan bir mimari parçadan koparılmış Medusa büstü.
322	Pazar İlçesi	2014 yılında tarafımdan 228 env. no ile kaydedilmiş olan yazıtın sağ yan köşesinde de bir yazıt olduğu tespit edilmiştir. Bu ve daha diğer yüzdeki yazıtın yeniden okunması ile birlikte çevirisi şöyledir: <i>Epigenes torunu Sosybios oğlu Sosybios bu heykeli sunağıyla birlikte, kendisi, eşi Titha, çocukları ve köyün iyi ürünleri için (Tanrı) ---ezeos/ezeas’a Timotheos oğlu Geras’ın avukathğı (zamanında) dikti.</i>
323	Gölpazarı İlçesi	“Paos oğlu Gauros ile Papias kızı ---la”nın mezarı. Buradaki isim Lala da olabilir.
324	Gölpazarı İlçesi	“Adı bilinmeyen bir kişi ile Klassikos’un mezarı”.
325	Bozüyük İlçesi	“Lucille için yapılmış” 11 satırdan oluşan bir mezar şiiri fragmanı.
326	İlçesi	“Secundus oğlu Claudius’un Zeus Bronton’a adağı”.
327	Söğüt İlçesi	“B---’nin oğlu Claudius kendisi ve ailesi için Zeus Bronton’a heykelle birlikte bir <i>naos</i> ve sunak yaptırmıştır”.
328	Söğüt İlçesi	“Gauis’un Sokrates’i için yaptırdığı ve aynı zamanda Zeus’a” adanan bir adak yazıtı.
329	İnhisar İlçesi	“Aurelius Menophilianus’un Zeus Agathos’a adağı”.

Env. No	Buluntu Yeri	Yazıtların İçerikleri
330	Osmaneli İlçesi	“Sanastos/Sanastas(?) adında birisi ile adı bilinmeyen eşinin mezarına” ait yazıt fragmanı.
331	Osmaneli İlçesi	2013 yılında tarafımdan 188 env. no ile kaydedilen yazıt yeniden gözden geçirilmiş ve yeni düzeltmeler yapılmıştır. Yazıt Zeus Patrikos’a adakta bulunanların yer aldığı uzunca bir isim listesidir. Listede daha önceden okunamayan veya eksik okunan isimler, bu yılki kontrolle birlikte tam olarak okunabilmektedir. <u>Çeviri:</u> <i>Topluluğun Zeus Patrikos’una (aşağıda adı geçenler adakta bulundular):</i> <i>Deinomakhos oğlu Herakleides</i> <i>Diophanes oğlu Demophilos</i> <i>O--- oğlu Sousas</i> <i>Theodoros oğlu Antidoros</i> <i>Diophanes oğlu Rufus</i> <i>Sanctus oğlu Iulius</i> <i>Diokritos oğlu Diokritos</i> <i>Phoineikos oğlu Sousion</i> <i>Hippokrates oğlu Kallion</i> <i>[Alk?]imos oğlu Papias</i> <i>Hermagoras oğlu Iulianus</i> <i>Asklepiades oğlu Krateros(?)</i> <i>Menophanes oğlu Aphous.</i> <i>---- oğlu Sosybios.</i> <i>Deinomakhos oğlu Herakleides kendi kesesinden bu sunağı yaptırdı.</i>
332	Gölpazarı İlçesi	“Kassandros’un mezarına” ait yazıt fragmanı.
333	Gölpazarı İlçesi	Mezar stelinin kırık olan alt yarısında bir harf izi kalmıştır; olasılıkla bu mezar sahibinin yaşını gösteren harfe ait olmalıdır.
334	Gölpazarı İlçesi	D. FRENCH, <i>Roman Roads and Milestones, Imperial: Pontus et Bithynia Milestones</i> , Ankara 2013: No. 80’de yayımlanmıştır.
335	Gölpazarı İlçesi	“Demetrios oğlu Herakleides’in mezar” yazıtı.
336	Gölpazarı İlçesi	“Aleus oğlu Antiokhos’un mezar” yazıtı.
337	Gölpazarı İlçesi	“Neikadas oğlu Antiokhos ile Neikadas oğlu Neikadas’ın mezar” yazıtı.
338	Merkez İlçe	“Agricola oğlu Apollonios; eşi, Sousas kızı Apphe; oğulları Khrestos ile Philoksenos’un mezar” yazıtı.
339	Pazaryeri İlçesi	Zeus Basilikos’a bir adak. <u>Çeviri:</u> <i>İyi talih olsun! Pronasitoslular’ın Köyü Tanrı’nın emri uyarınca çevresindekiler için, ürünler için ve bütün herkes için (bu sunağı) Zeus Basilikos’a yaptırıldılar. (Bu sunak) epimeletes’liğin 6. yılında Khrestos oğlu Marcus ile Lucius’un; komarkhos Marcus oğlu Timotheos (ile) Gaius oğlu Pasion; epimeletes Khrestos oğlu Marcus (ile) Klemens torunu Rufus oğlu Lucius (zamanında dikildi). Onlar (ayrıca) Herakles’in de (bir heykelini diktiler).</i>
340	Pazaryeri İlçesi	Zeus Bronton’a bir adak. <u>Çeviri:</u> <i>Marcus Asklepiodotos (bu sunağı) kuzenleriyle birlikte emir uyarınca Zeus Bronton’a yaptırıldılar.</i>
341	Pazaryeri İlçesi	Bir ölü onurlandırması. Yazıt birçok noktadan kırılmış ve zedelenmiştir. Mezarı yaptıranlar “Sodamos(?) ile Artemidora”dır.
342	Pazaryeri İlçesi	Zeus Bronton’a bir adak. <u>Çeviri:</u> <i>Zeus Soter’e, oikonomos Euangelos (bu sunağı) Domitia Lucia’nın kızı Arkhesilais ve toprak ürünlerinin (bereketi) için Zeus’un heykeli ile birlikte yaptı. Aleksandros oğlu komarkhon Hermogenes(?) ile Glykon oğlu komarkhon Glykon (zamanında yapıldı).</i>

Nikaia – Vezirhan: INikaia 1302’de Yayınlanmış bir Mezar Steli

Nikaia – Merkez İlçe: Apollonios ve Ailesine Ait bir Mezar Steli

Nikaia –
Gölpazarı:
D. French,
RRMI: Pontus
et Bithynia
Milestones, 80’de
Yayınlanmış bir
Mil Taşı

Bu çalışmaya izin veren Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü/Kazı ve Araştırmalar Dairesi Başkanlığı’na; finans desteği için Marmara Üniversitesi BAPKO’ya (Proje no. SOS-A- 080715-0352); konaklama ve iâşe konusundaki yardımlarından ötürü

Bilecik İli Osmaneli Belediye Başkanı Sayın Münür Şahin’e; gösterdiği dostane ilişkileri için Bilecik Arkeoloji Müzesi’nde görevli Arkeolog Abdurrahman Aktaş’a; arazideki her türlü problemimizi çözen ve bizlere her konuda yardımcı olan Osmaneli Belediyesi Kültür İşleri Sorumlusu Remzi Öner ve O’nun yardımcıları Süleyman Çakar ve Yasin Akçay ile bize arazide mihmandarlık yapan Selçik Köyü sakinlerinden Hamit Dereli’ye teşekkürü bir borç biliriz.

Hüseyin Sami Öztürk – Ezgi Demirhan-Öztürk
Adem Gündüz – Haralambos Nikolayidis

Van/Çavuştepe Kalesi Kazı ve Onarım Çalışmaları – 2016

2016 yılı, Çavuştepe Kalesi kazı çalışmaları; Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü Öğretim üyesi Doç. Dr. Rafet Çavuşoğlu başkanlığında 05.08.2015-11.09.2015 tarihleri arasında yapılmıştır. Kaledeki çalışmalar; çevre temizliği, konservasyon ve korumaya yönelik gerçekleştirilmiştir. Kazı Çalışmaları, Kültür ve Turizm Bakanlığı Döner Sermaye Merkez Müdürlüğünce sağlanan katkıyla yapılabilmektedir.

2016 yılı kazı çalışmaları, Çavuştepe, Aşağı Kale bölümünde yer alan I, II, III. No’lu depo binaları ile İrmuşini Tapınağının batısında Kuzey Koridoru ile bağlantılı 3 nolu mekanda gerçekleştirilmiştir. Ayrıca I. ve II. Nolu depo binalarının arasındaki duvarda konservasyona yönelik çalışmalar yapılmıştır.

Temizlik Çalışmaları

1- I., II. ve III. No’lu Depo Binaları:

Aşağı Kale’de, İrmuşini Tapınağı ile Uç Kale arasında yer alan ve içinde pithosların yer aldığı üç odadan oluşmaktadır. Prof. Dr. Afif Erzen dönemi kazı çalışmalarında, gövdelerine kadar açığa çıkarılan pithoslar geçen süre içerisinde, doğal koşullar sonucu tekrar dolgu toprağıyla kapanmışlardır.

I. nolu odada, Erzen dönemi kazılarında kısmen temizlenmiş olan 1,5×7×2,5 m ölçülerindeki dolgu toprağının kaldırılmasına 2016 yılında da devam edilmiştir.

2015 yılı kazı çalışmalarında II Nolu odanın temizlik çalışmaları yapılmıştı. Bu depo odasında 2016 yılında herhangi bir kazı çalışması yapılmamıştır ancak, kalıntılar temizlenerek fotoğraf ve çizim yöntemleriyle belgelenmesi yapılmıştır.

III. Nolu Depo odası, kuzey-güney doğrultusunda arka arkaya üç mekânın birleşmesinden oluşuyor. Teraslar halinde inşa edilmiş bu mekânların temizlik çalışmaları yapılmıştır. Güney uçta yer alan bölmenin güney duvarı ortasında, bir giriş yeri olarak

Van/Çavuştepe – I, II ve III Nolu Depo Odalarının Kuzeyden Görünümü

Van/Çavuştepe – III. No'lu Depo Odasının Güneyden Görünümü

tanımlanabilecek eşik taşı ile bunun doğusundaki kerpiç duvar kalıntısı ortaya çıkartılmıştır. Ayrıca aynı mekânın kuzeydoğu köşesinde dört basamaklı bir merdiven yapısı ile orta bölmeye çıkıldığı saptanmıştır. Orta bölümde, batı duvarına bitişik durumda yer alan üç adet büyük pitos açılmış ve eski dönem kazılarında da açılıp tekrar kapatıldığı anlaşılmıştır. Bu pitosların da I ve II nolu depolardaki pitoslar gibi karın seviyesinden kesilmiş olduğu görülmüştür. Güneydeki pitosun içinde *in situ* olarak yanmış buğday taneleri tespit edilmiştir. Bu bölmenin kuzeydoğu köşesinde diğerleriyle aynı durumda iki pitos daha yer almaktadır. Orta bölmenin kuzey duvarının ortasında, kerpiçle örülmüş bir merdiven yapısıyla kuzeyde yer alan son mekâna geçilmektedir. Mekânın kuzeyinde yer alan üçüncü bölmenin tabanı tümüyle, kısmen düzeltilmiş ana kayadan oluşmaktadır. Bu bölümde duvarlar dışında herhangi bir mimari izine ve buluntuya rastlanmamıştır.

2- İrmuşini Tapınağının Batısında, 3. Nolu Mekândaki Çalışmalar:

Yapılan temizlik çalışmaları sırasında İrmuşini Tapınağı'nın batısında sıralanan odalardan 2 ve 3 nolu mekân olarak adlandırılan iki mekan arasındaki kerpiç duvarın batıya doğru yıkıldığı görülmüştür. Döküntünün kaldırılması sırasında bu duvarın zaten eski kazılar sırasında örülmüş olduğu ve bunun için duvarın taş temelini çimento ile sağlamlaştırıldığı anlaşılmıştır.

Burada yapılan temizlik çalışmaları sırasında 3 nolu mekânın tabanında güney kuzey yönünde, büyük kaba işçilikli levha şeklindeki bir dizi taş ortaya çıkmıştır. Kuzeye doğru devam eden bu taşlar Urartu döneminden kalan ve buradaki mekânların yapılmasından daha önce inşa edilmiş olan bir atık su kanal sisteminin kapak taşları olduğu görülmüştür. Yapılan çalışmalarda kapak taşlarının kuzey koridorunda da devam

Van/Çavuştepe – Atık Su Kanal Sistemi, Yukarıdan Görünüm

Van/Çavuştepe – I ve II Nolu Depo Odaları Arasındaki Bölme Duvarının Restorasyon Sonrası Durumu

ettiği ve surların dışına doğru uzandığı anlaşılmıştır. Çalışmalar bu noktada sonlandırılmış ve koridorda devam eden kapak taşlarının üzeri kazı sonunda toprakla kapatılmıştır.

Konservasyon ve Korumaya Yönelik Çalışmalar

Kerpiç Üretilmesi ve Kerpiçlerin Konservasyonda kullanılması:

İlk dönem kazıları sırasında ortaya çıkarılmış olan I, II ve III Nolu depo binalarına ait kerpiç beden duvarlarından zaman içinde dökülmüş olan özgün toprak malzeme toplanmıştır. Toplanan bu toprağa 3/1 oranında saman karıştırılarak kerpiç üretilmiştir.

I ve II Nolu depo binaları arasındaki duvarın kuzey kesimi, doğu-batı istikametinde uzanan sur duvarına

dayanmaktadır. Bu duvar ile doğu-batı yönünde uzanan surların kerpiç beden duvarları büyük oranda yıkılmıştır. Depo binalarının kuzey-güney yönündeki kerpiç duvarın kuzey bölümünün daha fazla yıkılmasını ve tahrip olmasını engellemek için, tarafımızdan üretilen kerpiçler kullanılarak duvar tamamlanmaya çalışılmıştır. Duvarın kuzey ve batı yönlerine kilit sistemi uygulanarak bağlantı kısımları daha sonraki restorasyon çalışmalarına bırakılmıştır. Depo binaları arasında kalan kerpiç duvarın kuzey bölümündeki orijinal kerpiç duvarlar arada bırakılarak konserve edilmiştir.

2017 yılında, kazı ve konservasyon çalışmaları ile yapıların esaslı restorasyonlarına yönelik proje çalışmalarına devam edilecektir.

Rafet Çavuşoğlu – Hanifi Biber

Enstitüden

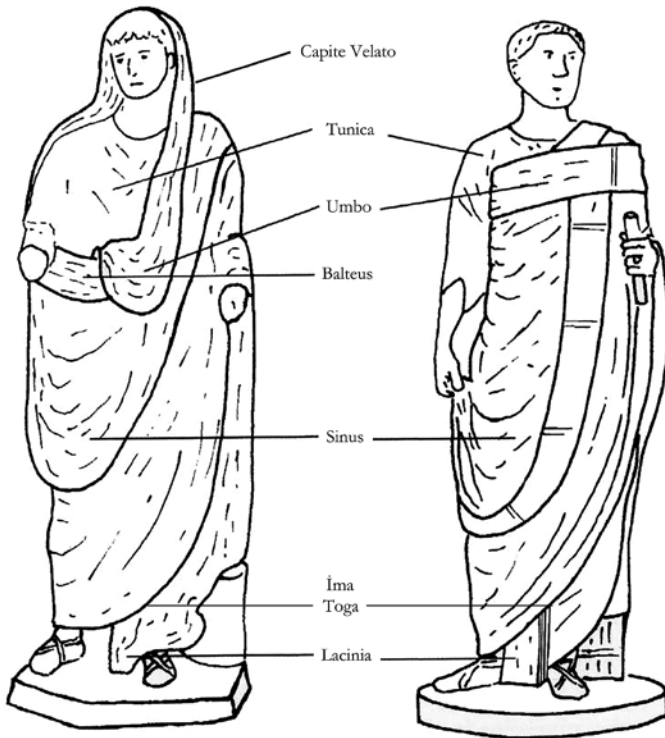
Anadolu'da Togalı Heykellerin Gelişimi Projesi Türk Eskiçağ Bilimleri Enstitüsü 2016 Yılı Ali Dinçol Bursu

Türk Eskiçağ Bilimleri Enstitüsü (TEBE) 2016 Yılı Ali Dinçol Bursunu "Anadolu'da Togalı Heykellerin Gelişimi" tez projesi ile şahsıma verilmesi yönünde bilimsel görüş bildiren burs komitesine ve bursun verilmesi görüşünü onaylayan enstitü yönetimine teşekkür etmeyi borç bilirim.

Toga hem antik kaynaklardan hem de modern kaynaklardan bilindiği üzere Romalıların ulusal kostümüdür. Kostüm de MÖ 1. yy'ın ilk çeyreğinden MS 5. yy sonuna kadar dört farklı tip takip edilmektedir. Bunlardan en tartışmaya açık olanı Cumhuriyet Dönemi içerisinde dökümü takip edilen toga kostümüdür. Toga'nın Cumhuriyet Dönemi dökümü Yunanistanlıların *himation* formu ile oldukça benzerdir. Toga kostümü Yunanistanlıların *himation* formundan bu dönemde yarı dairesel kesim ile ayrılmaktadır (Goette 1990: 2-3; Felicitas 1998: 11; Filges 2000: 95). Bu tip birçok araştırmacı tarafından oldukça karmaşık olarak değerlendirilmiştir. Söz konusu dökümle ilgili bilinmezlikler A. Filges'in

kaleme aldığı *Himationsträger, Palliaten und Togaten. Der männliche Mantel-Normaltypus und seine regionalen Varianten in Rundplastik und Relief* başlıklı çalışma ile ortadan kaldırılmıştır (Filges 2000). A. Filges tarafından kaleme alınan çalışma *himation* ve toga arasındaki farklılığın net biçimde anlaşılması için mutlaka okunması gereken kaynaklar arasındadır.

Günlük yaşam içerisindeki önem derecesiyle kostüm dönemin heykel anlayışında oldukça popülerdir. Roma'nın gerek İtalya merkezli yerleşimleri gerekse de hâkimiyet alanını genişletmesiyle yayılım gösterdiği eyaletlerinde çok sayıda togalı heykel örneği günümüzde mevcuttur. Söz konusu heykellerle ilgili olarak kuşkusuz en önemli yayınlardan birisi Hans Rupprecht Goette'nin *Studien zu römischen Togadarstellungen* isimli yayınıdır (Goette 1990). Çalışma içerisinde ağırlıklı olarak Roma'nın İtalya merkezli yerleşimlerinde mevcut olan togalı heykellerin tipolojik ve kronolojik olarak değerlendirilmesi yapılmıştır. Hans Rupprecht Goette tarafından togalı heykellerle ilgili bilinmezlikler söz konusu çalışma ile kaleme alınmış ve kostümün tipolojik ve kronolojik gelişimine ışık tutulmaya çalışılmıştır. Kaleme alınan çalışma Roma heykeltıraşlığı konusunda araştırmada bulunan bilim insanları tarafından dünya genelinde çok sayıda atıf almayı başarmıştır.

Çiz. 1 – Erken İmparatorluk Dönemi (Sol) ve MS Geç 2. yy - 3. yy (sağ) Toga Kostümünün Bölümleri (Goette 2013: 42, 4d)

Çiz. 2
Geç Antik Dönem
(MS 4. yy sonu)
Toga Kostümü
Bölümleri
(Gehn 2012:
Renk Levhası).

	Toga
	Tunica Manicata
	Colobium
	Lorium
	Sceptre
	Mappa

Konu ile ilgili kapsamlı bir diğer çalışma Havé-Nikolaus Felicitas tarafından Roma'nın Yunanistan üzerinde yer alan eyaletlerinde tespit edilen togalı heykellerin kaleme alındığı *Untersuchungen zu den kaiserzeitlichen Togastatuen griechischer Provenienz* isimli yapıttır (Felicitas 1998). Mevcut heykeller üzerine yapılan örneklendirmeler ışığında ulusal kostümde Yunanistan üzerinde yer alan eyaletlerde görülen atölye geleneklerinden yansımalar ve Yunanistanlı sanatçılar tarafından giysiye adaptasyonu gerçekleştirilen özellikler çalışmanın ana konusunu oluşturmaktadır. Araştırmacı tarafından öncelikli olarak ulusal kostüm ve onun çevresinde resmedilen ikonografik unsurların tanımlamaları yapılmıştır. Çalışma içerisinde Yunan eyaletlerinde gerçekleştirilen ithalat ve üretim organizasyonu belirlenen üç ana madde ışığında incelenmiştir. Bunlar sırasıyla; üretim teknikleri, toga giysi temsilinde görülen Yunan eyaletleri yanılgıları ve eyalet konseptinden ulusal kostüme eklenen özellikler şeklindedir.

Yukarıda bahsedildiği üzere Roma'nın İtalya merkezli ve Yunanistan üzerindeki eyaletlerinde yer alan togalı heykellerinin tipolojik ve kronolojik olarak takip edilebileceği yapıtlar günümüzde mevcuttur. Ancak maalesef ki Roma'nın Anadolu üzerinde yer alan eyaletlerinde var olan togalı heykeller Türk bilim insanları tarafından bugüne kadar yapılan çalışmalarda göz ardı edilmiştir. Türk bilim insanları togalı heykellerden ya sadece kazı sonuçları raporlarında yüzeysel olarak bahsetmiş ya da bir çalışmanın katalog kısmında söz konusu heykellere yer vermişlerdir. Bu nedenle Anadolu'da togalı heykellerin tipolojik ve kronolojik olarak takip edilebileceği bir başucu kaynağı bulunmamaktadır. Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Arkeoloji Bölümü öğretim üyesi Prof. Dr. Musa Kadioğlu tarafından bu noktada büyük bir eksikliğin olduğu tarafıma bildirilmiş ve konuyla ilgili bütünsel doktora tez kapsamında çalışabileceğim hususunda öneride bulunulmuştur. Sayın hocamızın önerisi bütünsel doktora tez danışmanım Doç. Dr. Erhan Öztepe ile paylaşılmış ve araştırma projesi öğretim üyesi tarafından oldukça akla yatkın olarak değerlendirilmiştir. Togalı heykeller ile ilgili çalışmanın yürütülebilmesi için hem iyi bir kütüphane çalışması hem de Türkiye de yer alan birçok müzede mevcut olan heykellerin kayıt altına alınması ve belgelenmesi gerekmektedir. Ankara Üniversitesi AB Eğitim Kurumları Koordinatörlüğünün desteğiyle 2014-15 eğitim öğretim yılında Dr. Axel Filges'in danışmanlığında Frankfurt Goethe Üniversitesi Kütüphanesinde birincil kaynaklar incelenmiştir. Çok sayıda kaynağa ulaşılmısıyla konu tam olarak anlaşılmıştır ve saha çalışmalarına geçiş için bir adım daha atılmıştır. 2015 yılı saha çalışmaları kapsamında

Ankara Anadolu Medeniyetleri, Bursa, Çanakkale, İznik, Bilecik, Afyon, Uşak, Konya, İzmir, Ödemiş, Tire, Çeşme, Bergama, Kastamonu ve Milet Arkeoloji müzelerinde bilimsel çalışma ve gözlemlerde bulunulmuştur.

Türk Eskiçağ Bilimleri Enstitüsü'nün "Prof. Dr. Ali Dinçol Bursu" Desteği İle 2016 Yılı Proje Çalışmaları

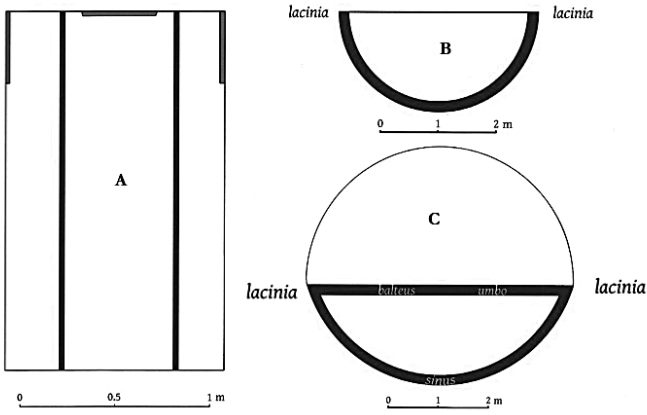
Tez projemi hayata geçirmek adına saha çalışmalarında en önemli maddi desteklerden birisi kuşkusuz TEBE tarafından sağlanmıştır. Burs kapsamında 2016 yılı içerisinde Mersin, Tarsus, Niğde, Isparta, Yalvaç, Burdur, Hierapolis Ören Yeri, Muğla, Marmaris, Fethiye, Bodrum ve Milas Arkeoloji müzelerinde bilimsel çalışmalar gerçekleştirilmiştir. 2016 yılında TEBE desteğiyle gerçekleştirmiş olduğum bilimsel çalışmalardan değerlendirmeler alt bölümde sunulmuştur.

1-Tarsus Arkeoloji Müzesi Çalışmaları

Öncelikli olarak Tarsus Arkeoloji Müzesi Uzman Arkeoloğu Doğukan Bekir Alper'e tez projeme sağlamış olduğu destek ve yardımlardan ötürü teşekkür etmeyi bir borç bilirim. Tarsus Arkeoloji Müzesi togalı heykeli (Res. 1) 2010 yılında Ş. Demirkan tarafından yüksek lisans tezi kapsamında değerlendirilmiştir (Demirkan 2010, 31, 72, No. 3.11). U. Tepebaş ise, 2016 yılında *Tarsus Müzesi Taş Eserleri* başlıklı kitap içerisinde yer alan togalı heykeli katalog çalışması yaparak değerlendirmiştir (Tepebaş 2016: 76,

Res. 1
Tarsus Müzesi
Togalı Heykeli

Res. 2 – A) Tunik Kesimi; B) Cumhuriyet Dönemi Toga Kesimi, C) İmparatorluk Dönemi Toga Kesimi (Goette 2013: 42, 4a-c)

Kat. No. 10). U. Tepebaş tarafından heykel, MS 2. yy'ın ortalarına tarihlendirilmiştir (Tepebaş 2016: 77). Ş. Demirkan tarafından ise; togalı heykel MS 3. yy'a tarihlendirilmiştir.

Toga Cumhuriyet Döneminde yarı dairesel bir kesime sahiptir (Res. 2; Goette 1990: 2-3; Felicitas 1998: 11; Filges 2000: 95). İmparatorluk Dönemiyle birlikte tam dairesel bir kesime sahiptir (Res. 2; Goette 1990: 3, 20, 25; Kockel 1993: 17). Tarsus Arkeoloji Müzesi örneği; *balteus*, *umbo*, *sinus*, *ima toga*, *capite velatio* ve *lacinia* uygulamalarıyla tam dairesel kesime sahip İmparatorluk Dönemi dökümünü yansıtmaktadır.

U. Tepebaş, heykelin ayağında giymiş olduğu *calceus senatorius* çizmesiyle bir senatörü betimlediğini belirtmiştir (Tepebaş 2016: 76). Ancak heykel, açık bir şekilde *calceus patricius* giyimlidir. Resim 3'de görüldüğü üzere bot dört adet bağcığa sahiptir. Altan ve üstten birer kez düğümlenmiştir. Oysaki *calceus*

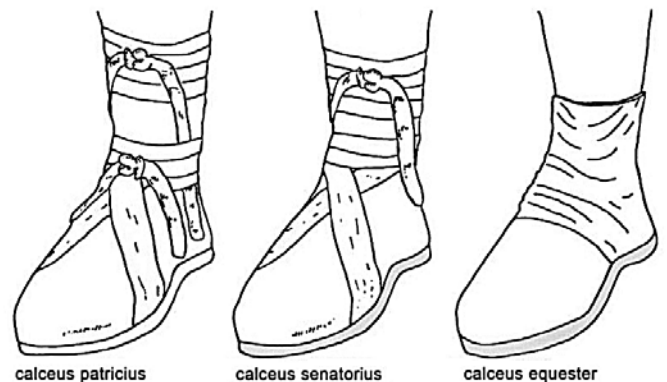
Res. 3 – Tarsus Arkeoloji Müzesi Togalı Heykeli Bot Ayrıntısı

senatorius botu iki adet bağcığa sahiptir ve bir kez düğümlenmektedir. Aynı zamanda sağ omuzun üzerindeki giysinin korunan kısmından heykelin başının *capite velatio* (başörtüsü) ile örtülü olduğu anlaşılmaktadır. Başörtüsü heykelin *Pontifex Maximus* özelliğine işaret etmektedir. Bu durum da ayağında giymiş olduğu *calceus patricius* botunu doğrulamaktadır. H. R. Goette tarafından yayınlanan bot çeşitleri konunun daha anlaşılır olmasını sağlamaktadır (Res. 4).

Eserin başındaki *capite velatio* (başörtüsü) ve ayağında betimlenen *calceus patricius* (Roma botu) toga giyimli heykelin imparatorluk ailesinden bir şahsa ait olduğunu gösteren ikonografik unsurlardır. Çukurova Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsünde Şule Demirkan tarafından eserin tipolojik ve kronolojik analizi yapılmaksızın, yüksek lisans tezi kapsamında yapılan mermer analizinde XRD ve SEM görüntüleri sonucunda eserde gözlemlenen kalsit agregatlarının dağılımları Anadolu da Afyon kaymak mermerinde olduğu gözlemlenmiştir. Bu bulgu ile eserin ithal bir heykeltıraşlık eseri olmadığı doğrulanmıştır (Demirkan 2010: 31, 72, No. 3.11).

MS 2. yy'da togalı heykellerin her iki yanında da ön bölümde olduğu gibi özenli bir işçilik uygulanmıştır (Goette 1990: 49). MS 2. yy'ın togalı heykellerinde izlenen bir diğer uygulamada ise; *lacinia*'nın büyük bir kısmının bacaklar arasından görünebilir olmasıdır (Goethert 1939: 214; Goette 1990: 49). Söz konusu uygulamalar ile heykel, MS 1. yy örneklerinden ayrılmaktadır.

Heykelde giysinin pile düzenlemesi kendi içerisinde paralel bir yapıda olup, şematik bir görünüm söz konusudur. Geniş pile düzenlemesi heykele derinlik katmıştır. Giysinin vücuda yerleştirilme uygulamasında kumaşın çekilmesiyle uzun ve kısa yumuşak kanalların oluşumu sağlanmıştır. Bu uygulama ile giysi altından vücut formunun görünümü sağlanmıştır.

Res. 4 – Bot Çeşitleri (Goette 1988: 451)

Yukarıda değinilen uygulamaların sergilendiği togalı heykeller H. R. Goette tarafından Hadrian-Erken Antoninler Dönemine tarihlendirilmiştir (Goette 1990: 49). *Umbo*, *sinus* ve *ima toga* uygulamaları Hadrian-Erken Antoninler Dönemi togalı heykelleri ile uyusmaktadır (Goette 1990: 135-136, No. Bb 101-107). Anadolu’da benzer giysi dökümü Nysa Antik Kenti Sextus Iulius Maior togalı heykelinde takip edilebilmektedir (Kadioğlu 2011: 130-133; 2014: 106-108, Lev. 58, 4-8; 59, 1).

2- Mersin Arkeoloji Müzesi Çalışmaları

Öncelikli olarak Mersin Arkeoloji Müzesi Uzman Arkeoloğu Yaşar Ünlü’ye tez projeme sağlamış olduğu destek ve yardımlardan ötürü teşekkür etmeyi bir borç bilirim. MS geç 2. yy’da toga kostümünde köklü bir değişim yaşanmıştır. Bu tip de kostümün *umbo* olarak adlandırılan kısmı vücudun ön bölümünde sıkıştırılmıştır (Niemeyer 1968: 41; Goette 1990: 58, 102; Wrede 1995: 544; Fejfer 2008: 188). Sıkıştırılmış bir biçimde vücudun ön kısmına yerleştirilen bölüm, *umbo contabulata* olarak isimlendirilmiştir (Goette 1990: 58; Wrede 1995: 544, 547; Fejfer 2008: 188). *Umbo contabulata*’nın MS 3. yy içerisinde yer alan örnekleri katlanmış ve göğüsün ön bölümünü kapsayan geniş bir band şeklindedir (Goethert 1937: 1658-1659; Niemeyer 1968: 47; Wrede 1995: 544). Mersin Arkeoloji Müzesi örneği; Elaiussa Sebaste, Köy Mezarlığında yüzey buluntusu olarak ele geçirilmiş olan ES. 03/1 müze envanter numaralı eserdir. Heykel üzerinde incelemelerde bulunmama imkân sağlayan Elaiussa Sebaste Kazısı Başkan Yardımcısı Muharrem Oral’a desteğinden ötürü teşekkür ederim.

Mersin Arkeoloji Müzesi ES. 03/1 müze envanter numaralı eser, *toga contabulata* giyimlidir. Eksik olan sağ elin altında atribüt konumlandırmak için uygulanan bir destek izi korunmuştur. Korunan destek ile heykelin elinde bir *sceptre* tuttuğu sanılmaktadır. Sağ ayak bileğinde *calceus senatorius*’un bağcığı takip edilebilmektedir. Altta bacaklar arasında ise, statü temsiline işaret eden *lorum* yer almaktadır. *Sceptre*, *lorum* ve *calceus senatorius*’un varlığı heykelin üst düzey bir yönetici ya da yetkiliye ait olduğunu doğrulamaktadır.

3- Niğde Arkeoloji Müzesi Çalışmaları

2002 yılında Tyana (Kemerhisar) antik kentinde Prof. Dr. Guido Rosada başkanlığında yürütülen çalışmalarda yüzey buluntusu olarak “Pallium Tipi Togalı Heykel” ele geçirilmiştir (Res. 5). Eser üzerinde çalışmama imkân sağlayan Prof. Dr. Guido Rosada’ya da yardımlarından ötürü teşekkür etmeyi bir borç bilirim.

Res. 5
Niğde
Arkeoloji
Müzesi
Togalı Heykeli

Niğde Müzesi pallium tipi togalı heykelinde kıvrımlar artmıştır ve güçlü paralel bir uzantı söz konusudur. Pallium tipinde verilen togalı heykeller, MÖ 1. yy’ın 1. çeyreğinden Augustus Dönemine kadar anıtlar da sergilenen heykeltıraşlık eserleri ile paralellik göstermektedir (Kleiner – Kleiner 1982: 127; Goette 1990: 24). Bu örnek ışığında heykel, Ephesos Memmius anıtında yer alan togalı heykel ile karşılaştırılabilir (Goette 1990: 112, No. 118, Lev. 3,6). Eserde *sinus* ve *umbo* bulunmamaktadır. Bu nedenle yarı dairesel hattı ile eser, Cumhuriyet Dönemi giysi dökümü özelliği barındırmaktadır. Bunun yanı sıra Geç Antik Dönem içerisinde heykelde ikincil bir kullanım söz konusudur.

Anadolu’da benzer giysi dökümünü Metropolis Antik Kenti Pallium tipinde togalı heykellerinde takip etmek mümkündür (Aybek 2004: 121-123). Kıvrım düzenlemesinin benzer diğer bir örneği de yine Sardes kazı deposunda yer alan togalı figürde takip edilebilmektedir (Hanfmann – Ramage 1978: 92, No. 68, Res. 183). Benzer giysi dökümü Anadolu dışında Roma’da Piazza Cardinale Consalvi örneğinde de görülmektedir (Goette 1990: 108, No. 12, Lev. 2,3). Söz konusu örnekler ile togalı heykelin yakın benzerliği ışığında eser Geç Cumhuriyet – Erken İmparatorluk Dönemine tarihlendirilmiştir.

4- Hierapolis Örenyeri Arkeoloji Müzesi Çalışmaları

H. R. Goette tarafından gerçekleştirilen tipolojik ve kronolojik değerlendirmede bir grup örnekte küçük *umbo*’lu togalı heykellere yer verilmiştir (Goette 1990: 41). Söz konusu stil araştırmacılar tarafından İmparatorluğun Yunan doğu eyaletleri içerisinde görülen toga’nın tipik erken formudur şeklinde yorumlanmıştır (Goette 1990: 41, 129; Smith 2006: 106; Romeo

ve diğ. 2014: 243). Bu örnekler Erken İmparatorluk Dönemi çerçevesinde değerlendirilmiştir.

Anadolu'da küçük *umbo*'lu togalı heykelleri Roma vatandaşlığı statüsü kazanmış olan şahıslar ile ilişkilendiren mezar anıtlarında takip etmemiz mümkündür. Hierapolis'den Tomba Bella ve Aphrodisias'dan C. Zoilos mezar anıtları üzerinde yer alan togalı figürlerde küçük *umbo* formu ayrıntılı bir şekilde takip edilebilmektedir. Hierapolis Tomba Bella ve Aphrodisias C. Zoilos mezar anıtı üzerinde yer alan kabartma heykeltıraşlık eserleri Anadolu'dan küçük *umbo*'lu togalı heykellerin tarihlendirilmesinde önemli yapılarıdır.

Aphrodisias'dan Zoilos, mezar anıtının heykel kabartmasında küçük *umbo*'lu toga giyimlidir (Smith 2006: 43-44, Fig. 9; Romeo ve diğ. 2014: 206, 242). Aphrodisias'daki C. Zoilos mezar anıtında, Octavianus'un özgür bıraktığı kişiyi onurlandırma frizi yer almaktadır. Bu örnekten hareketle I. Romeo tarafından benzer konu sirkülasyonunda Hierapolis lahdini sipariş veren ve yapan kişilerin Aphrodisias modelini iyi tanıyor olduğu belirtilmiştir (Romeo ve diğ. 2014: 242). Araştırmacılar tarafından da C. Zoilos anıtı üzerinde yer alan figürler ile Tomba Bella anıtı arasında bağlantı kurulmuştur (Strocka 1978: 903; Waelkens 1982: 17; Smith 2015: 806).

Tomba Bella mezar anıtının "A yüzü" olarak adlandırılan uzun kenarında sahnenin sol köşesinde toga giyimli bir erkek figürü yer almaktadır (Res. 6). Figürün kostümü Erken İmparatorluk Dönemi toga tipiyle birebir benzerlik göstermektedir. Küçük bir *umbo* mevcuttur ve *sinus* yoktur. Bu tip Doğu Yunanistan'da İmparatorluğun ilk yüzyıllarında görülmektedir ve yerli bir şahsın toga giymesi Roma vatandaşlığına sahip olduğuna işaret etmektedir (Goette 1990: 41, 129; Smith 2006: 106; Romeo ve diğ. 2014: 243). Togalı figür Romalı Demos olarak önerilmiştir (Romeo ve diğ. 2014: 243; Smith 2015: 806). Buradaki mevcudiyeti ölen kişinin Roma vatandaşlığına sahip olduğuna işaret etmektedir. Iulius-Cladius Hierapolis'inde olağanüstü bir onur olan bu durum,

anıtın önemini ortaya koymaktadır. Anıtta yer alan kabartma heykeltıraşlık eserlerinde küçük *umbo* uygulamasının yanı sıra figürlerde Iulius-Cladiuslar Dönemi portre özellikleri de ayrıntılı bir biçimde

takip edilebilmektedir (Strocka 1978, 903; D'Andria 2003: 86-87; Romeo ve diğ. 2014: 245; Smith 2015: 804). Anıt araştırmacılar tarafından portre özellikleri ve işçilik uygulamalarıyla Erken İmparatorluk Dönemine (MS 1. yy'ın ortalarının erken dönemi) tarihlendirilmiştir (Strocka 1978: 903; Waelkens 1982: 17; Berns 2003: 215; Smith 2015: 803, 805).

Hierapolis'de I. Romeo ve R. R. R. Smith tarafından epigrafik ve nümismatik veriler ışığında MS 53-54 yıllarında C. Suillius Antiochos'a Roma vatandaşlığı bahşedildiği belirtilmiştir. Araştırmacılar tarafından anıtın söz konusu tarihe karşılık gelmesi nedeniyle belki de bu kişiyle ilişkili olabileceğine değinilmiştir (Romeo ve diğ. 2014: 243; Smith 2015: 809).

TEBE'nün sağlamış olduğu maddi destekle Hierapolis de yer alan anıtları yerinde inceleme şansını olmuştur. Tomba Bella mezar anıtının yanı sıra togalı heykellerin tarihlendirme önerilerinde kentten Hierapolis Tiyatrosu sahne binası Septimius Severus Dönemi kabartmaları oldukça önemlidir.

Antoninler-Erken Severuslar Dönemi içerisinde togalı heykellerin tipolojik ve kronolojik olarak sınıflandırılmasında H. R. Goette tarafından saptanan unsurlardan birisi de *umbo*'nun sık sık bir keskinliğe sahip olmasıdır (Goette 1990: 50). Antoninler-Erken Severuslar Dönemi'nde *umbo* formunun "U" biçiminin "V" biçimli bir yapıya yakın olduğuna burada işaret edilmiştir. Aynı zamanda *sinus* bölümünün altta diz yüksekliğine indirilmesi işlemi sırasında vücudun sağ sınırından uzak tasarlanmış olduğu da araştırmacı tarafından tespit edilen bir başka bir uygulamadır (Goette 1990: 50). *Sinus* bölümünün burada uzak tasarlanan yapısının bütün Antoninler Dönemi örneklerinin tamamında izlenebilen bir uygulama olmadığına değinilmiştir (Goette 1990: 50). Aynı zamanda *sinus* uygulamasının altta sağ bacağa uygun bir genişlikte düşürülen bölümünün uzantısında sol omuza dik bir biçimde yükselmesi uygulaması Antoninler Dönemi togalı heykellerinin tarihlendirilmesinde önemli bir uygulama olduğuna işaret edilmiştir (Goette 1990: 50). Togalı heykeller konusunda kapsamlı araştırmalarda bulunan H. R. Goette tarafından Antoninler-Erken Severuslar Dönemi grubu içerisinde Anadolu'dan Ephesos Parth Anıtı (Goette 1990: 136, No. 123, Lev. 23,2) ve Severuslar Dönemi grubu içerisinde Hierapolis tiyatrosu kabartmalarına (Goette 1990: 138, No. 155) da yer verilmiştir.

Resim 7 ve 8'de betimlenen Septimius Severus İmparatorluk ailesi üyelerinin yer aldığı frizde orta sahne, tek parçadan oluşmaktadır ve iki bölümlüdür. Ortada Nike tarafından taçlandırılan Septimius Severus oturmaktadır. Onun solunda sırayla oğlu Geta, karısı Iulia Domna, Tykhe ve Roma kentinin

Res. 6
Hierapolis Tomba Bella Mezar
Anıtı Togalı Heykel Kabartması
(Romeo ve diğ. 2014: 217,
Fig. 221).

Res. 7 – Hierapolis Tiyatrosu Sahne Binası Septimius Severus Dönemi Kabartmaları (Gabellone 2012: 66, Fig. 9).

simgesi tanrıça Roma figürleri yer almaktadır. İkinci bölüm, Septimius Severus'un sağında bulunan figürlerden oluşur. Sırayla oğlu Caracalla, masa üzerinde yarışmalarda birinci olanlara verilecek olan taç ve onun altında yere uzanmış nehir tanrısı, aralarında amphora bulunan iki Nymphe ve Apollon (?) figürleri görülmektedir (Ferrero 1966: 59, Fig. 97; D'Andria – Ritti 1985: 199; D'Andria 2003: 149; Çubuk 2008: 13, 72-73, Res. 5,1). Söz konusu frizde "V" biçimli *umbo* ve vücudun sağ bölümünden uzak tasarlanmış bir biçimde indirilen *sinus*'u imparatorluk ailesi üyelerinin giymiş oldukları ulusal kostümlerde takip etmemiz mümkündür. Var olan yazıtlı frizde izlenen giysi dökümü uygulamaları Erken Severuslar Dönemi giysi modası *sinus* ve *umbo* formu ile desteklenmektedir.

Tripolis Ad Maeandrum bölgenin önemli antik kentlerinden birisidir. B. Duman tarafından yapılan kazı çalışmalarında Geç Antik Dönemin magistrat tipini yansıtan örnekleri ele geçirilmiştir (Duman 2015: 563-584). Böylece söz konusu tipin varlığı da bu bölgede de doğrulanmıştır.

5- Isparta, Yalvaç ve Burdur Arkeoloji Müzesi Çalışmaları

TEBE'nün katkılarıyla Isparta, Yalvaç ve Burdur Arkeoloji Müzeleri tez kapsamında bilimsel çalışma gerçekleştirilen diğer müzelerdir. Bilimsel çalışmalarıma olumlu yönde destek sağlayan Isparta Arkeoloji Müzesi Uzman Arkeoloğu Özgür Perçin ve Burdur Müzesi Uzman Arkeoloğu Arif Küçükçoban'a katkılarından ötürü teşekkür etmeyi bir borç bilirim. Isparta Arkeoloji Müzesinde 5; Burdur Arkeoloji Müzesinde ise; 4 adet togalı heykeltıraşlık eseri kayıt altına alınmıştır ve katalog çalışması içerisinde eserlerin tipolojik ve kronolojik olarak değerlendirme süreci devam etmektedir. Yalvaç Arkeoloji Müzesinde herhangi bir togalı heykel tespit edilememiştir. Isparta ve Burdur Arkeoloji müzelerinde kayıt altına alınan eserlerinin tümünün ortak özelliği *pallium* tipinde togalı heykel örnekleri olmasıdır.

"Pallium Tipinde Togalı" heykeller ile ilgili bugüne kadar yapılan temel çalışmalardan burada bahsetmek konunun daha iyi anlaşılmasını sağlayacaktır. 1904 yılı içerisinde C. Human ve diğerleri tarafından

yapılan yayında toga ve *himation* arasındaki farklılıklar açık bir şekilde verilmiştir (Humann ve diğ. 1904: 209, Res. 212). M. Bieber, 1959 ve 1977 yılı içerisinde yapmış olduğu yayınlarda Yunan *himation*'u olarak (Latin *pallium*) Cumhuriyet Dönemi içerisindeki *Toga exiqua* konusunda görüşler bildirilmiştir (Bieber 1959: 374-417; 1977).

1969 yılında K. Polaschek'in çalışmasında askı yerleştirmesi yanlış yorumlanmasına rağmen; *Pallium* ve toga'nın birbirinden ayırılmasına ulaşılmaya çalışılmıştır (Polaschek 1969). D. E ve F. S. Kleiner basit sonuçlar etrafında, H. R. Goette plastik çerçevesinde, H. G. Frenz ve V. Kockel mezar kabartmalarının çerçevesinde *himation* ve toga ilişkisine değinmiştir (Frenz 1977; Kleiner – Kleiner 1982; Goette 1990; Kockel 1993). Yukarıda bahsetmiş olduğum çalışmalardan yola çıkılarak 2000 yılında A. Filges tarafından yayınlanan makale de *himation-pallium* ve toga'nın gerek İtalya merkezli yerleşimlerde gerekse de Anadolu da ele geçirilen örnekler ışığında net ayırılmasına ulaşılmıştır (Filges 2000: 95-110). A. Filges, kesin sonuçlara ulaşmasına rağmen; Yunan *himation* formunun Roma'ya uyarlanması düşüncesinin formüle edilerek araştırılması gerekliliğine ve bu araştırmaların daha da ileri götürülmesi gerektiğine vurgu yapmıştır.

Yunan *himation* formunun bu tip de Roma ulusal kostümüne bir adaptasyonu söz konusudur (Goette 1990: 3, 24; Filges 2000: 108). Romalılar "Pallium Tipi Toga" modellendirilmesinde Yunanistanlıların *himation* kostümünü model olarak almışlardır (Bieber 1967: 43-44; Filges 2000: 108). Romalıların model olarak almış oldukları *himation* formu bilindiği üzere dikdörtgen bir kesime sahiptir. Burada Romalılar dairesel bir formla yeni bir tasarım oluşturmuşlardır (Goette 1990: 24; Filges 2000: 108). Oluşturmuş oldukları bu tasarımda izlenen en belirgin özellik kumaşın her iki köşesini oluşturan *lacinia*'dır (Goette 1990: 27; Kockel 1993: 15-16; Filges 2000: 99, 107).

Res. 8 – Hierapolis Tiyatrosu Sahne Binası Septimius Severus Dönemi Kabartmaları

Himation (Roma Pallium) giyimi son derece rahat bir kostümdür. Bu nedenle yüzyıllar içerisinde Roma Uygarlığında da giyimi tercih edilmiştir. Rahat ve popüler bir giysi olması *himation* formunun model alınmasının arkasında yatan muhtemel sebepler arasında gösterilmiştir (Bieber 1959: 415; Goette 1990: 24). “Pallium Tipinde Giyimli Heykeller” için “Sophokles Tipi” ya da “Filozof Tipi” başlığı adı altında bir adlandırmada da bulunulmuştur (Strykowski 1901: 58-59, Res. 22; Morey 1924: 12; Bieber 1959: 375; 1977: 129). “Sophokles ya da Filozof Tipi” adlandırmalarının yanı sıra “Pallium Tipinde” bilinen heykeller için “Aischines Tipi” şeklinde bir adlandırma da mevcuttur (Buschor 1949: 8; Bieber 1959: 375; 1977: 129). Söz konusu adlandırma da bulunan araştırmacılar tarafından Romalıların “Pallium Tipindeki” togalı heykeller için söz konusu modellendirilmelerden esinlendiğine dikkat çekilmiştir. Ancak M. Bieber tarafından ne “Sophokles ya da Filozof Tipinin” ne de “Aischines Tipinin” Roma da doğrudan model alınarak kullanıldığı ihtimalinin düşük olduğu yargısına değinilmiştir (Bieber 1977: 130). M. Bieber, aynı zamanda duruş ve giysinin vücuda yerleştirme uygulamalarında da iki model de pallium tipinden farklı bir yerleştirmenin varlığına dikkat çekmiştir (Bieber 1959: 399, 415; 1977: 139).

Romalı İmparator ya da üst düzey yetkililerin bir kısmı Yunanistan üzerindeki eyaletlere geldikleri dönemlerde onların kültürleriyle temas kurmak istediklerinde *pallium* giyimini tercih etmişlerdir (Bieber 1959: 415; 1977: 139). Rabirius, Scipio, Tiberius, Trajan, Hadrian ve Septimius Severus’un antik kaynaklar aracılığıyla Yunan kültürüne bu tarzda yaklaşımları bilinmektedir (Bieber 1959: 399, 415; 1977: 139). Bu durum muhtemelen propaganda amaçlıdır.

6- Muğla İli Müze Araştırmaları

Muğla, Marmaris, Fethiye, Bodrum ve Milas Arkeoloji Müzelerinde tez projesi kapsamında bilimsel çalışmalar gerçekleştirilmiştir. Muğla Koruma Kurulu Uzman Arkeologu Ali İşbilir’e desteklerinden ötürü teşekkür etmeyi bir borç bilirim. Çok sayıda antik kentin yer aldığı Muğla ilindeki müzelerde herhangi bir togalı heykelin bulunmaması oldukça ilgi uyandırıcı bir durumdur. Doktora tez projesinde bu durum daha kapsamlı değerlendirilecektir ve muhtemel sebepler bilim dünyasına sunulmaya çalışılacaktır.

Sonuç

Romalıların ulusal kostümü olan toga’nın MÖ 1. yy’dan MS 5. yy’a kadar olan süreç de Roma’nın İtalya merkezli kentleri ve Yunanistan üzerindeki eyaletlerinde takip edilebilen 4 tipi tablo 1 ve 2 de belirtildiği üzere paralel olarak Anadolu’da takip

edilebilmektedir. Açık bir şekilde Anadolu ile Batı Dünyası arasında gelişimde bir paralellik söz konusudur. Yanı sıra dönemsel olarak işçilik bazında yerel atölye yanılsamaları tespit edilmiştir. Yerel atölye yanılsamalarına ilişkin veriler doktora tez projesinin tamamlanmasının ardından bilim dünyasına en kapsamlı hali ile sunulacaktır. Yerel atölye yanılsamalarının yanı sıra tez kapsamında sunulacak bir diğer önemli olgu ise, oluşturulacak olan Türkçe terminolojidir.

TİP 1	Pallium Tipi	Niğde Arkeoloji Müzesi Togalı Heykeli
TİP 2	Erken İmparatorluk Dönemi Togası	Tarsus Arkeoloji Müzesi Togalı Heykeli
TİP 3	Toga Contabulata	Mersin Arkeoloji Müzesi Togalı Heykeli
TİP 4	Magistrat Tipi	Hierapolis Örenyeri Arkeoloji Müzesi Tripolis Ad Maeandrum Antik Kenti Togalı Heykelleri

Tablo 1 – 2016 Yılı Çalışmalarından Anadolu Paralellik Tablosu

Tip 3 ile ilgili bugüne kadar yapılan çalışmalarda birçok araştırmacı söz konusu kostümün üst düzey yetkililer için geliştirildiği ihtimali üzerinde durmuştur. J. Wilpert, C. F. Ross, H. Wrede ve J. Fejfer ihtimali ileri süren bilim insanlarıdır (Wilpert, 1899: 490; Ross, 1911: 30; Wrede, 1995: 547; Fejfer, 2008: 192). Araştırmacıların bu yönde fikir sunmalarının en önemli sebebi söz konusu tip de kostümün heykel sanatında oldukça az sayıda betimlenmesidir. Tablo 2’de görüldüğü üzere Türkiye genelinde araştırma yapmış olduğum 4 Arkeoloji Müzesinde sadece *toga contabulata* örnekleri takip edilebilmektedir. Sayısal olarak bu tip diğer tiplere oranla oldukça azınlıktadır. Anadolu’da da bu tipin sayısal azlığı üst düzey yetkililer için geliştirilmiş olduğu ihtimalini güçlendirmektedir.

Burada sunulan bilgiler yapmış olduğum ilk gözlemler sonucunda Berlin Alman Arkeoloji Enstitüsü ve Frankfurt Goethe Üniversitesi Kütüphanelerinde oluşturulan verilerdir. Söz konusu araştırmalarım sonucunda ulaşılmış olduğum veriler ışığında Anadolu’dan farklı anıtlar, yazıtlar, sikkeler ve terrakotta örnekleri de göz önünde bulundurularak tarihlleme önerileri katalog çalışması içerisinde daha da ileriye götürülecektir.

Anadolu	Müzeler	Müze Envanter No
TİP 1	Bursa Arkeoloji Müzesi	2508
	İzmir Arkeoloji Müzesi	3; 10; 581
	Isparta Arkeoloji Müzesi	3.8.02; 3.11.02; 3.13.03; 17.1.02
	Burdur Arkeoloji Müzesi	172; 8615; K. 24-21-80
	İzmit Arkeoloji Müzesi	Bilinmiyor
	Niğde Arkeoloji Müzesi	2002 / 8
	Kırklareli Arkeoloji Müzesi	8
	Ankara Arkeoloji Müzesi	60114
TİP 2	Tarsus Arkeoloji Müzesi	2000-1-3
	Ankara Arkeoloji Müzesi	19013
	Aphrodisias Arkeoloji Müzesi	65-365; 83-64; 72-131; 67-181
	Antalya Arkeoloji Müzesi	32.23.93; 2015/189
	Ödemiş Arkeoloji Müzesi	708
	Konya Arkeoloji Müzesi	280; 281
	Tekirdağ Arkeoloji Müzesi	670
	Düzce Arkeoloji Müzesi	369
	Aydın Arkeoloji Müzesi	9000
	Adana Arkeoloji Müzesi	148
	İstanbul Arkeoloji Müzesi	1174
	Afyon Arkeoloji Müzesi	3240
TİP 3	Mersin Arkeoloji Müzesi	ES. 03/1
	Ephesos Arkeoloji Müzesi	1037
	Bursa Arkeoloji Müzesi	2499
	İstanbul Arkeoloji Müzesi	273
TİP 4	Ephesos Arkeoloji Müzesi	146; 388; 389; 399; 1402
	Kastamonu Arkeoloji Müzesi	25; 297
	İzmir Arkeoloji Müzesi	4, 517
	Manisa Arkeoloji Müzesi	349
	Aphrodisias Arkeoloji Müzesi	63-72; 69-425; 72-49A; 75-248
	Hierapolis Arkeoloji Müzesi	Bkz. Duman, 2015.
	İstanbul Arkeoloji Müzesi	769; 2264; 4417

Tablo 2 – 2015-2017 Yılı Araştırmaları: Kayıt Altına Alınan Togonalı Heykellerin Tiplere Göre Dağılımı, Paralellik Tablosu

Kaynakça

- Aybek, S.
2004 *Metropolis (Ionia), Hellenistik ve Roma Devri Heykeltıraşlık Eserleri*, Ankara Üniversitesi, Yayınlanmış Doktora Tezi (2004).
- Berns, Ch.
2003 “Untersuchungen zu den Grabbauten der frühen Kaiserzeit in Kleinasien”, *AMS* 51, Münster.
- Bieber, M.
1959 “Roman Men in Greek Himation (Roman Palliati) a Contribution to the History of Copying”, *TransactAmPhilosSoc* 103.3: 374-417.
1967 *Entwicklungsgeschichte der griechischen Tracht: von der vorgriechischen Zeit bis zum Ausgang der Antike*, Berlin.
1977 *Ancient Copies: Contributions to the History of Greek and Roman Art*, New York.
- Buschor, E.
1949 *Das hellenistische Bildnis*, Münih.
- Çubuk, N.
2008 *Hierapolis Tiyatro Kabartmaları*, İstanbul.
- D’Andria, F. D. – T. Ritti
1985 *Hierapolis Scavi E Ricerche II: Le Sculture Del Teatro, I Rilievi Con I Cicli Di Apollo E Artemide*, Roma.
- D’Andria, F. D.
2003 *Hierapolis (Pamukkale): Arkeoloji Rehberi*, İstanbul.
- Demirkan, Ş.
2010 Kilikia Bölgesi’nden Seçilmiş Antik Mermer Eserlerin Kökeninin Saptanması, Çukurova Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi (2010).
- Duman, B.
2015 “Tripolis Ad Maeandrum 2014 Yılı Kazı, Onarım ve Koruma Çalışmaları”, *KST* 37.1: 563-584.
- Fejfer, J.
2008 *Roman Portraits in Context*, Berlin.
- Felicitas, H. N.
1998 *Untersuchungen zu den kaiserzeitlichen Togastatten griechischer Provenienz*, Mainz.
- Ferrero, D. D. B.
1966 *Teatri Classici in Asia Minore I: Cybria – Selge – Hierapolis*, Roma.
- Filges, A.
2000 “Himationsträger, Palliaten und Togaten. Der männliche Mantel-Normaltypus und seine regionalen Varianten in Rundplastik und Relief”, T. Mattern – D. Korol (Ed.), *Munus Festschrift für Hans Wiegartz*, Münster: 95-110.
- Frenz, H. G.
1977 *Untersuchungen zu den frühen römischen Grabreliefs*, Frankfurt.
- Gabellone, F.
2012 “La scansione laser terrestre per lo studio di reperti archeologici: ambiti di applicazione e operatività sul campo”, F. D’Andria – M. P. Caggia

- T. Ismaelli (Ed.), *Hierapolis di Frigia V: Le Attività Delle Campagne di Scavo e Restauro 2004-2006*, İstanbul: 61-68.
- Gehn, U.
2012 *Ehrenstatuen in der Spätantike: Chlamydati und Togati*, Wiesbaden.
- Goethert, F. W.
1937 “Toga”, *RE* 12: 1651-1659.
1939 “Studien zur Kopienforschung I”, *RM* 54: 176-219.
- Goette, H. R.
1988 “Mulleus – Embas – Calceus. Ikonografische Studien zu römischen Schuhwerk”, *JdI* 103: 449-464.
1990 *Studien zu römischen Togadarstellungen*, Mainz.
2013 “Die römische ‘Staatstracht’ toga, tunica und calcei”, M. Tellenbach – R. Schulz – A. Wiczorek (Ed.), *Die Macht der Toga Dresscode im römischen Weltreich*, Mannheim: 39-52.
- Hanfmann, M. – H. Ramage
1978 *Sculpture from Sardis: The Finds through 1975*, Harvard.
- Humann, C. – J. Kohte – C. Watzinger
1904 *Magnesia am Maeander: Bericht über die Ergebnisse der Ausgrabungen der Jahre 1891-1893*, Berlin.
- Kadioğlu, M. K.
2011 “Vorbericht über die Arbeiten im Gerontikon von Nysa am Mäander (2006-2009)”, *JdI* 126: 107-154.
2014 *Das Gerontikon von Nysa am Mäander. Forschungen in Nysa am Mäander Band 3* (2014).
- Kleiner, D. E. E. – F. S. Kleiner
1982 “Early Roman Togate Statuary”, *BCom* 87: 125-133.
- Kockel, V.
1993 *Potträtreliefs stadrrömischer Grabbauten: ein Beitrag zur Geschichte und zum Verständnis des spätrepublikanisch-frühkaiserzeitlichen Privatporträts*, Mainz.
- Morey, C. R.
1924 *The sarcophagus of Claudia Antonia Sabina and the Asiatic Sarcophagi*, Sardis 5, Berlin.
- Niemeyer, H. G.
1968 *Studien zur statuarischen Darstellung der römischen Kaiser*, Mainz.
- Polaschek, K.
1969 *Untersuchungen zu griechischen Mantelstatuen, der Himantiontypus mit Armschlinge*, Berlin.
- Romeo, I – D. Panariti – R. Ungaro
2014 *Hierapolis di Frigia VI: La Tomba Bella, Un heroon giulio-claudio e il suo sarcofago*, İstanbul.
- Ross, C. F.
1911 “The Reconstruction of the Later Toga”, *AJA* 15: 24-31.
- Smith, R. R. R.
2006 *Roman Portrait Statuary from Aphrodisias: Aphrodisias II*, Mainz.
2015 “Citizens and kings in the Tomba Bella at Hierapolis”, *JRA* 28.2: 803-809.
- Strocka, V.
1978 “Die frühesten Girlandensarkophage. Zur Kontinuität der Reliefsarkophage in Kleinasien während des Hellenismus und der frühen Kaiserzeit”, S. Şahin – E. Schwertheim – J. Wagner (Ed.), *Studien zur Religion und Kultur Kleinasiens: Festschrift für Friedrich Karl Dörner zum 65. Geburtstag am 28. Februar 1976* 882-913, Leiden.
- Strzygowski, J.
1901 *Orient oder Rom Beiträge zur Geschichte der spätantiken und frühchristlichen Kunst*, Leipzig.
- Tepebaşı, U.
2016 “Tarsus Müzesi’ndeki Hellenistik – Roma Dönemi Tanrı ve Erkek Heykelleri”, S. Durugönül (Ed.), *Tarsus Müzesi Taş Eserleri*, İstanbul: 57-80.
- Waelkens, M.
1982 *Dokimeion die Werkstatt der repräsentativen kleinasiatischen Sarkophage*, Berlin.
- Wilpert, J.
1899 “Der Parallelismus in der Entwicklung der toga und des pallium”, *ByzZ* 8: 490-492.
- Wrede, H.
1995 “H. R. Goette, Studien zu römischen Togadarstellungen”, *Gnomon* 67: 541-550.

Durmuş Ersun

Türk Eskiçağ Bilimleri Enstitüsü Kütüphanesinden Haberler

Enstitü Kütüphanesi Yeni Yerinde Artık Daha Ulaşılabilir

2017 yılı kütüphanemiz için büyük bir değişim yılı olmuştur. Misafir olarak bulunduğumuz Merkez Han binası içerisinde büyük bir tadilatın başlaması ile odaların ve bina içinde yer alan kütüphanelerin de yeniden yapılandırılmasına karar verilmiştir. Bu nedenle yakın zamana kadar Merkez Han'ın ikinci katında ayrı kütüphane olarak yer alan TEBE-Kütüphanesinin yerinin de değişmesi gerekiyordu. ANAMED yöneticileriyle yürüttüğümüz çalışma sonucunda TEBE kütüphanesinin okuyucu ile daha rahat buluşması amacıyla, ANAMED kütüphanesi içerisinde ayrı bir yerde ve açık raf sistemiyle kullanıcılarına hizmet vermeye devam etmesine karar verildi. Bu amaçla tüm kitaplarımıza alarmlı şerit takılmış ve tüm yayınlarımız yeni yerine taşınmıştır. Bu uygulama sayesinde kütüphanemiz artık sadece belirli günlerde değil, ANAMED kütüphanesinin açık olduğu tüm gün ve saatlerde açık olacaktır.

Kütüphanemiz ile ilgili bir olumlu haber ise yakın zamanda yapılacak bir çalışmadan sonra yayın kataloğumuzun bir araştırma merkezi ağı niteliğinde olan *BiblioPera*'ya eklenmesidir. ANAMED binası içerisinde son düzenlemelerle beraber artık toplam dört farklı kütüphane okuyuculara hizmet vermektedir: Anadolu Medeniyetleri Araştırma Merkezi (ANAMED), Hollanda Araştırma Enstitüsü (NIT), Türkiye'de Amerikan İlmi Araştırmalar Enstitüsü (ARIT), ve Türk Eskiçağ Bilimleri Enstitüsü (TEBE) Kütüphaneleri.

TEBE kütüphanemiz artık ANAMED kütüphanesi kurallarına tabidir ve üye kayıt sistemi ANAMED, NIT, ARIT, TEBE Kütüphaneleri üyelik sistemi üzerinden gerçekleşmektedir (<https://anamed.ku.edu.tr/tr/anamed-nit-arit-tebe-kutuphane-uyeligi>).

Sevim-Adnan PEKMAN Kitaplığı TEBE Kütüphanesi'ne Bağışlandı

Bilindiği gibi TEBE kütüphanesinin kuruluşundan itibaren, birçok hocamızın ve meslektaşımızın kitaplıkları kütüphanemize bağışlanmıştır. Bunun son örneği de uzun yıllar İstanbul Üniversitesi'nde hocalık yapmış olan Adnan Pekman Hocamız'dır. 2008 yılında vefat eden Adnan Hocamız ve 2017 yılında vefat eden eşi Sevim Hanım'ın kitaplığının büyük bir bölümü TEBE Kütüphanesi'ne bağışlanmıştır. Toplam 412 ciltlik kitap, Aralık ayı içinde kütüphanemize taşınmış olup, kayıt sonrasında genel kullanıma açılacaktır. Sevim-Adnan PEKMAN çiftini bu vesile ile bir kez daha rahmetle anmak istiyoruz. Nur içinde yatsınlar.

Enstitü Kütüphanesine Gelen Yeni Yayınlardan Seçmeler

Toplu bağışımızın yanında, her zaman olduğu gibi kütüphanemize kişisel veya kurumsal olarak destek verenler de vardır. Enstitümüz bu kişi ve kurumlara büyük bir teşekkürü borçludur. Bu nedenle onların isimlerini burada zikretmekten kıvanç duyarız:

Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Merkezi, Alman Arkeoloji Enstitüsü İstanbul Şubesi, Arkeoloji ve Sanat Tarihi Yayınları, Bilgin Kültür Sanat Yayınları, British Institute at Ankara, Ege Yayınları, İstanbul Arkeoloji Müzeleri Müdürlüğü, Yapı Kredi Yayınları, Prof. Dr. Süleyman Özkan, Dr. Veysel Donbaz.

Monografiler

- Akçay, T., *Yunan ve Roma'da Ölü Kültü*, Ankara, 2017.
 Akurgal, E., *Späthethitische Bildkunst*, Ankara, 1949.
 Akurgal, E., *Phrygische Kunst*, Ankara, 1955.
 Akurgal, E., *Urartäische und Altiranische Kunstzentren*, Ankara, 1968.
 Akurgal, E., *Ancient Civilizations and Ruins of Turkey*, İstanbul, 1978.
 Akurgal, E., *Bir Arkeoloğun Anıları: Türkiye Cumhuriyeti Kültür Tarihinden Birkaç Yaprak*, İstanbul, 2001
 Alparslan, M., *Yayınlanmamış Boğazköy Tabletleri (Bo 8486-8694)*, İstanbul, 2016.
 Alparslan, M. (ed.), *Places and Spaces in Hittite Anatolia I: Hatti and the East*, İstanbul, 2017.
 Bonnard, A., *Antik Yunan Uygarlığı*, İstanbul, 2004.
 Daim, F. – S. Ladstaetter (eds.), *Ephesos in byzantinscher Zeit*, Germany, 2011.
 Demirel Gökalp, Z., *Kütahya Müzesi Bizans Sikkeleri*, Ankara, 2017.
 Diler, A. – S. Özen – U. Çörtük – M. Doyran – B. Kleine – S. Akerdem – O. Özer – Y. Özer (eds.), *Basileus, 50. Yılında Kaunos / Kbid*, Ankara, 2016.
 Doğan-Alparslan, M. – A. Schachner – M. Alparslan (eds.), *The Discovery of an Anatolian Empire / Bir Anadolu İmparatorluğunun Keşfi: A Colloquium to Commemorate the 100th Anniversary of the Decipherment of the Hittite Language*, İstanbul, 2017.
 Dürüşken, Ç., *Ankara Anıtı: Augustus*, İstanbul, 2009.
 Fırat, M., *Antik Çağ'da Taş Duvar İşçiliği*, İstanbul, 2016.
 Gökyıldırım, T., İstanbul Arkeoloji Müzeleri Lydia Sikkeleri Kataloğu, İstanbul, 2016.
 Graves, R., *The Greek Myths*, Australia, 1955.
 Tekin, H., *Tarihöncesinde Mezopotamya: Yeni Yaklaşımlar, Yeni Yorumlar ve Yeni Kronoloji*, Ankara, 2016.
 van Matt, L., *Römische Bildwerke*, Zürich, 1958.
 Vandier, J., *La Religion Egyptienne*, Paris, 1944.

Warrington, J., *Caesar's War Commentaries*, London, 1915.
 Wiplinger, G. (ed.), *De Aquaeductu Atque Aqua Urbium Lyciae Pmphylliae Pisidiae / The Legacy of Sextus Julius Prontitus: Togunsband des Intenationalen Frontinus-Symposiums Antalya, 31. Oktober – 9. November 2014*, Peeters, 2016.

Sürelî Yayınlar ve Diziler

Adalya 20 (2013).
Aktüel Arkeoloji 41 (2014), 43 (2015), 44 (2015), 45 (2015).
Anatolian Studies 67 (2017).
Arkeoloji ve Sanat Dergisi 153 (2016).
Athenische Mitteilungen 64 (2014), 65 (2015), 66 (2016).
Boğazköy-Hattusa Ergebnisse der Ausgrabungen 24 (2016).
Byzanz zwischen Orient und Okzident (BOO) 1 (2014).
Byzas 23 (2017).
CEDRUS 11 (2014).
Colloquium Anatolicum 15 (2016).
Die Welt des Orients 44/1 (2014), 44/2 (2014), 45/1 (2015), 46/2 (2016), 47/1 (2017).
Forschungen in Ephesos X/2 (2016).
Forschungen in Nysa am Maeander 3 (2014).
Istanbuler Mitteilungen 64 (2014), 65 (2015), 66 (2016).
Jahreshefte des Österreichischen Archäologischen Instituts in Wien 85 (2016).

TÜRK ESKİÇAĞ BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

Turkish Institute of Archaeology

YILLIK KONFERANS PROGRAMI

Annual Conferences

2017 - 2018

14 Kasım 2017
 Prof. Dr. Yücel Şenyurt, Gazi Üniversitesi
 "Karadeniz Arkeolojisine Yeni Bir Bakış: Ordu Kurul Kalesi"

5 Aralık 2017
 Prof. Dr. B. Yelda Uçkan, Anadolu Üniversitesi
 "Olympos Antik Kenti Kazı ve Onarım Çalışmaları"

6 Mart 2018
 Dr. Atakan Akçay, Gazi Üniversitesi
 "Kızılırmak'ın Güneyinde Bir Hitit Yerleşmesi: Ovaören"

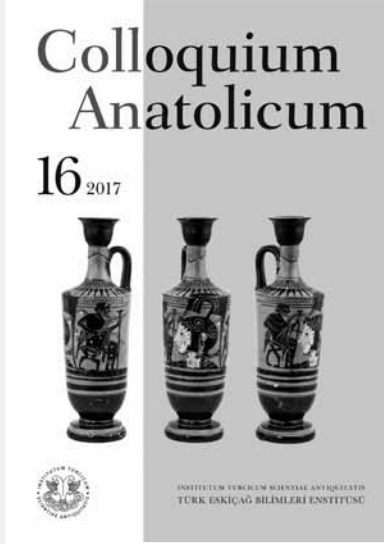
13 Mart 2018
 Yrd. Doç. Dr. (Doç.) Hasan Peker, İstanbul Üniversitesi
 "Türk-İtalyan Karkamış Kazıları 2017 Sezonundan Yeni Bulgular"

3 Nisan 2018
 Prof. Dr. Mehmet Işıklı, Atatürk Üniversitesi
 "30. Yılına Doğru Van Ayanis Urartu Kalesi Kazıları"

Yer: Koç Üniversitesi Anadolu Medeniyetleri Araştırma Merkezi Oditoryumu
 Adres: İstiklal Caddesi, No: 181 Beşiktaş/İstanbul
 Saat: 18.00

Konferans tarihlerinde değişiklik herhangi bir değişiklik, konferanslar öncesinde adreslere ulaşan davetiyelerde belirtilecektir. Ayrıca değişiklikler, www.turkinst.org adresinden de takip edilebilir.

Yeni Yayınlarımız

COLLOQUIUM ANATOLICUM
16 (2017)

İstanbul, 2017, ISSN 1303-8486

MAKALELER

Bülent ARIKAN, Arkeoloji, Etmen-Temelli Modeller ve Simülasyonlar

Semra BALCI – Çiler ALTINBİLEK-ALGÜL, Polished Obsidian Objects: Examples of Prestige Items From Kültepe

Elif BAŞTÜRK, Türbe Höyük II. Tabaka Geç Tunç Çağ Çanak Çömleği

Erkan FİDAN - Michele MASSA - Orlene McILFATRICK – Mevlüt ÜYÜMEZ – Ahmet İLASLI, Afyon Arkeoloji Müzesi’nden Tunç Çağlarına Tarihlenen Bir Grup Metal Eser

Gürkan ERGİN, The Greek Care of the Self in Foucault and the Athenian Democracy

Mehmet KAŞKA, Gela Ressamı’nın Yeni Bir Lekythosu

Müge SAVRUM-KORTANOĞLU, Kent Uzmanında Arkeoloji

Hüseyin KÖKER, Sillyon Sikkelerinde Kentin Kuruluş Efsanesi

Bekir ÖZER – Özlem ŞİMŞEK ÖZER, Asarlık Paton Tomb O: Some Observations on Funerary Practices of Lelegian Peninsula in 12th century bc and the Arrival of Newcomers

Zsolt SIMON, Philologische und geographische Bemerkungen zu den Toponymen der KULULU-Bleistreifen

S. Yücel ŞENYURT – Atakan AKÇAY, The Kurul Fortress and the Cult of Kybele as a City Protector

Peter TALLOEN, Pisidian-Greek-Roman: Acting out communal identity on the Upper Agora of Sagalassos

KONFERANSLAR

Francesco D’ANDRIA, Hades ve Kybele Arasında Hierapolis Ploutonion’unda Yeni Arkeolojik Buluntular

PLACES AND SPACES IN HITTITE
ANATOLIA I: HATTI AND THE EAST

İstanbul, 2017, ISBN 978-605-9680-48-6

CONTENTS

Massimo FORLANINI – The Ancient Land of “Northern” Kummaha and Aripša “Inside the Sea”

Dirk Paul MIELKE – Hittite Settlement Policy

Andreas SCHACHNER – The Historical Development of the Urban Geography of Hattuša, the Hittite Capital City, and Beyond

Özlem SİR GAVAZ – The Location of the City of Matilla: A New Look

Kimiyoshi MATSUMURA – The Ancient City Connecting the East and West: Büklükale

Şevket DÖNMEZ – The Contribution of New Research to Hittite Historical Geography of Amasya Province

Aslıhan YURTSEVER BEYAZIT – Amasya Province During the Hittite Period in the Light of New Evidence

Çiğdem MANER – Searching for Hüpišna Hittite Remains in Ereğli Kara Höyük and Tont Kalesi

Stefano de MARTINO – The Region of Ankara at the Hittite Age: the “Province” of Ka/iššiya in a Diachronic Perspective

N. İlgı GERÇEK – “The Knees of the Storm-god”: Aspects of the Administration and Socio-Political Dynamics of Hatti’s Frontiers

Federico MANUELLI – Hatti and the East. A Reassessment of the Archaeological Evidence from the Upper Euphrates Region: Places, Spaces and Artifacts

Atilla ENGİN – Second Millennium BC Settlement Patterns in the East of the Upper Kızılırmak Basin

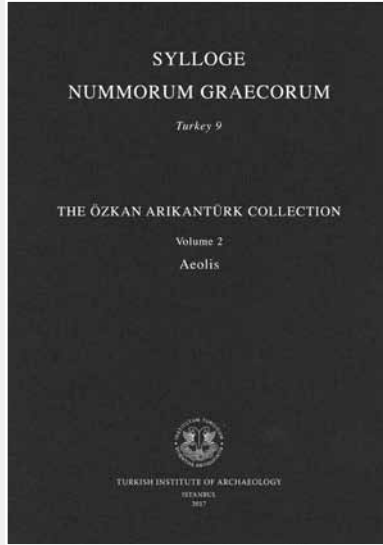
Metin ALPARSLAN – The Upper Land: Borders of a Political and Geographical Landscape

Müge BULU – A New Look at the Periphery of the Hittite Empire: Re-evaluating Middle and Late Bronze Age Settlements of the Amuq Valley in the Light of Ceramics

Ahmet ÜNAL – Cilicia between Empires

**SYLLOGE NUMMORUM
GRAECORUM**

Turkey 9 - Volume 2

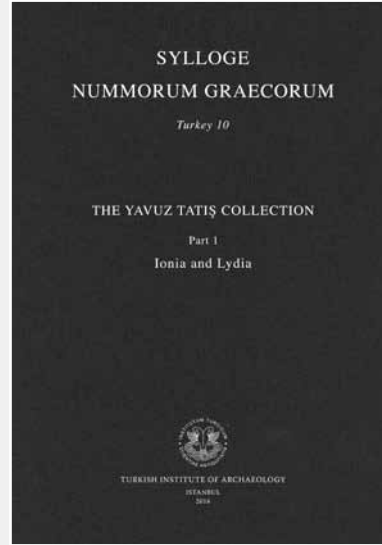

ISBN 978-605-9680-47-9

Sylloge Nummorum Graecorum Turkey 9. The Özkan Arıkan Türk Collection. Volume 2: Aeolis (haz. O. Tekin – A. Erol-Özdizbay), Turkish Institute of Archaeology, Istanbul, 2017.

**SYLLOGE NUMMORUM
GRAECORUM**

Turkey 10 - Part 1

ISBN 978-605-9680-28-8

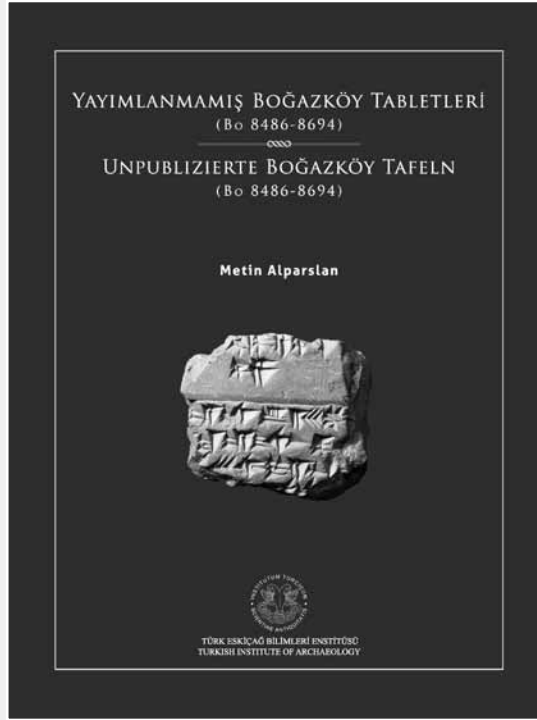
Sylloge Nummorum Graecorum Turkey 10. The Yavuz Tatış Collection. Part 1: Ionia and Lydia (haz. O. Tekin), Turkish Institute of Archaeology, Istanbul, 2016.

Türk Eskiçağ Bilimleri Enstitüsü tarafından yayımlanan Sylloge Nummorum Graecorum (SNG) Turkey serisi 2017 yılı sonunda 12. cilde ulaşmıştır. İş adamı ve koleksiyoner Yavuz Tatış'ın koleksiyonunda yer alan Ionia ve Lydia Bölgesi'ne ait Arkaik Dönem'den Roma İmparatorluk Dönemi'ne uzanan toplam 931 sikke SNG Turkey 10 cildinde 2016 yılı içinde yayımlanmıştır. Katalogda en çok sikke ile temsilen edilen Ionia kentleri; Smyrna, Ephesos, Kolophon, Phokaia, Magnesia (Maiandros kıyısındaki), Miletos ve Klazomenai; Lydia kentleri ise Sardes, Philadelphieia, Thyateira, Hypaipa ve Magnesia (Sipylos eteklerindeki)'dir. Küçük Asya'nın batısına ait fakat ethnikon taşımadıkları için tam olarak teşhis edilemeyen bir grup sikke ise katalogun sonunda "Uncertain Western Asia Minor" başlığı altında verilmiştir.

SNG Turkey 9 cildi ise iki cilt halinde yayımlanmıştır. Diş hekimi ve koleksiyoner Özkan Arıkan Türk'ün Kuzey Batı Anadolu kentleri ağırlıklı koleksiyonunda yer alan Troas bölgesi sikkeleri birinci volümde, Aiolis bölgesi sikkeleri ikinci bölümde yayımlanarak bilim dünyasına tanıtılmıştır. Nadir ve yeni örnekleriyle pek çok farklı araştırmaya kaynak teşkil eden bu koleksiyona ait ciltler bilim dünyası tarafından da ilgiyle takip edilmektedir. Oğuz Tekin ve Aliye Erol-Özdizbay'ın yayıma hazırladığı bu koleksiyonun Mysia bölgesi kentlerine ait sikkeleri de yayın aşamasında olup 2018 yılı içerisinde yayımlanması planlanmaktadır.

SNG Turkey 9.2 Aiolis cildinde ise, Aigai, Autokane, Elaia ve Myrina kentlerinin nadir sikkeleriyle birlikte Boinoe, Kyme, Gryneion, Larisa Phrikonis, Myrina, Neonteikhos, Temnos, Tisna kentlerinin sikkeleri yer almaktadır. Ayrıca Aiolis bölgesi adalarından Lesbos (Midilli) ile Ayvalık yakınındaki Hekatonnesoi adacıklarında bulunan antik kentlere ait sikkeler de bu cilde dahil edilmiştir. Lesbos'un erken darpları ile Antissa, Eresos, Methymna, Mytilene ve Pyrrha gibi kentlerinin sikkeleri katalogta temsil edilmektedir. Hekotonnesoi adacıklarından birinin üzerinde var olduğu düşünülen Khalkis ile Cunda (Alibey) adasına lokalize edilen Pordosilene/Poroselenne (daha sonra Nesos) kentinin sikkeleri katalogta yer almaktadır.

YAYIMLANMAMIŞ BOĞAZKÖY TABLETLERİ (Bo 8486-8694)
UNPUBLIZIERTE BOĞAZKÖY TAFELN (Bo 8486-8694)

İstanbul, 2016, ISBN 978-605-9680-32-5

1906 yılında başlayan Boğazköy kazıları sırasında bulunmuş olan çiviyazılı tabletler, Hitit Tarihi rekonstrüksiyonunun yapılmasında en önemli aktördür. Dolayısıyla bu tabletlerin en küçük parçalarının bile yayımlanması, eksik bir bilginin tamamlanmasında büyük rol oynayabilir. Filologlar yazılı her bir fragmanın yayınlanmasını bu bakımdan çok önemsemektedir. Kitap, bu tablet repertuarı içinde yer alan Bo 8486-8694 numaralı 171 tablet parçasının fotoğraf, çizim ve transliterasyonunu içermektedir. Bununla beraber tabletlerde geçen yer adları, tanrı adları ve şahıs adları ile seçilmiş Hititçe, Akkadça, Sümerce ve Hurrice kelimelerinin de bir listesinin yer alması, yayını filologlar için daha da önemli kılmaktadır.

İÇİNDEKİLER / INHALT

Önsöz

Vorwort

Kısaltma Listesi / Abkürzungen

Kaynakça / Bibliographie

Giriş

Einleitung

İçerik (CTH Numarasına Göre) / Inhalt (nach CTH-Nummer)

İçerik (Fragman Numarasına Göre) / Inhalt (nach Fragmenten-Nummer)

İndeks / Index

Özel İsimler İndeksi / Namen Index

Tanrı İsimleri / Götternamen

Şahıs İsimleri / Personennamen

Yer İsimleri / Ortsnamen

Seçilmiş Kelimeler Listesi / Liste ausgewählter Wörter

Hititçe / Hethitisch

Sümerogramlar / Sumerogramme

Akkadogramlar / Akkadogramme

Hattice / Hattisch

Yayımlanmamış Boğazköy Tabletleri (Bo 8486-8694) / Unpublizierte Boğazköy Tafeln (Bo 8486-8694)

Satış ve Dağıtım

ZeroBooks Kitap ve Dijital Yayın Paz. Ltd. Şti.

Katip Mustafa Çelebi Mah. Abdullah Sok. No: 17/1 Taksim, 34433 Beyoğlu - İstanbul

Tel: +90 (212) 244 75 21 • Faks: +90 (212) 244 32 09 • info@zerobooksonline.com

www.zerobooksonline.com

Enstitü Yayınları

Bilimsel Dizi

- Alparslan, M., *Yayımlanmamış Boğazköy Tabletleri (Bo 8486-8694) / Unpublizierte Boğazköy Tafeln (Bo 8486-8694)*, İstanbul, 2016.
- Doğan-Alparslan, M., *Hitit Kralı II. Muwatalli: Kişiliği ve İcratı - Filolojik Belgeler Işığında, Studia ad Orientem Antiquum - 1*, İstanbul, 2012.
- Baykan, D., *Allianoi Tip Aletleri, Studia ad Orientem Antiquum - 2*, İstanbul, 2012.
- Alparslan, M. (Haz.), *Hititolojiye Giriş, Instrumental Linguarum Antiquarum 1*, (Dizi Editörü B. Demiriş), İstanbul, 2009.
- Corpus Vasorum Antiquorum, Türkiye Cumhuriyeti (Turkish Republic 1, Fascicule 1), Silifke Museum (K. L. Zoroğlu)*, İstanbul, 2008.
- Sylloge Nummorum Graecorum - Turkey 2 / Anamur Museum, Vol. 1, Roman Provincial Coins* (O. Tekin - S. Altınoluk), İstanbul, 2007.
- Sylloge Nummorum Graecorum - Turkey 3 / Çanakkale Museum, Vol. 1, Roman Provincial Coins of Mysia, Troas etc.* (O. Tekin - S. Altınoluk - F. Körpe), İstanbul, 2009.
- Sylloge Nummorum Graecorum - Turkey 4 / Ancient Coins from Mysia, Troad and Aeolis in the Collection of Selçuk Tanrikulu* (O. Tekin - A. Erol-Özdizbay), İstanbul, 2010.
- Sylloge Nummorum Graecorum - Turkey 5 / Tire Museum. Vol. 1: Roman Provincial Coins from Ionia, Lydia, Phrygia and, etc.* (O. Tekin - S. Altınoluk), İstanbul, 2011.
- Sylloge Nummorum Graecorum - Turkey 6 / Burdur Museum. Vol. 1: Pisidia, Part 1: Adada-Prostanna* (H. Köker), İstanbul, 2011.
- Sylloge Nummorum Graecorum - Turkey 7 / Ödemiş Museum. Vol. 1: Roman Provincial Coins of Ionia, Lydia and etc.* (O. Tekin - S. Altınoluk), İstanbul, 2012.
- Sylloge Nummorum Graecorum - Turkey 8 / Muğla Museum. Vol. 1: Caria* (O. Tekin - A. Erol-Özdizbay), İstanbul, 2012.
- Sylloge Nummorum Graecorum - Turkey 9 / The Özkan Arıkan Türk Collection Vol. 1: Troas* (O. Tekin - A. Erol-Özdizbay), İstanbul, 2015.
- Sylloge Nummorum Graecorum - Turkey 10 / The Yavuz Tatış Collection Part 1: Ionia and Lydia* (O. Tekin), İstanbul, 2016.
- Sylloge Nummorum Graecorum - Turkey 9 / The Özkan Arıkan Türk Collection Vol. 2: Aeolis* (O. Tekin - A. Erol-Özdizbay), İstanbul, 2017.
- Corpus Ponderum Antiquorum et Islamicorum, Turkey 1 / The Collection of Klima Plus in Silifke Museum, Greek, Roman, Byzantine and Islamic Weights* (O. Tekin - A.M. Merzeci), İstanbul, 2012.
- Corpus Ponderum Antiquorum et Islamicorum, Turkey 2 / İstanbul Archaeological Museums, Greek, Roman, Byzantine and Islamic Weights in the Department of Metal Objects* (O. Tekin - G. Baran Çelik), İstanbul, 2013.
- Tekin, O., *Balance Weights in the Aegean World / Classical and Hellenistic Periods*, İstanbul, 2016.
- Savaş, Ö.S., *Anadolu (Hitit-Luvi) Hiyeroglif Yazıtlarında Geçen Tanrı, Şahıs ve Coğrafya Adları/Divine, Personal and Geographical Names in the Anatolian (Hittite-Luwian) Hieroglyphic Inscriptions*, İstanbul, 1998.

Bilimsel Toplantılar Dizisi

- Alparslan, M., *Places and Spaces in Hittite Anatolia I: Hatti and the East*, İstanbul, 2017.
- Delemen, İ. - O. Casabonne - Ş. Karagöz - O. Tekin (eds.), *The Achaemenid Impact On Local Populations and Cultures in Anatolia*, İstanbul, 2007.
- Dinçol, Ali M. (Yayına Haz.), *Çağlar Boyunca Anadolu'da Yerleşim ve Konut Uluslararası Sempozyumu (5-7 Haziran 1996)/International Symposium on Settlement and Housing in Anatolia Through the Ages (5-7 June 1996)*, İstanbul, 1999.
- Fischer, B. - H. Genz - E. Jean - K. Köröğlu (eds.), *Identifying Changes: The Transition from Bronze to Iron Ages in Anatolia and its Neighbouring Regions*, İstanbul, 2003.

Sürelî Yayın

- Colloquium Anatolicum I* (eds. M. Doğan-Alparslan - M. Alparslan), İstanbul, 2002.
- Colloquium Anatolicum II* (eds. M. Alparslan - M. Doğan-Alparslan), İstanbul, 2003.

- Colloquium Anatolicum III* (eds. M. Alparslan - M. Doğan-Alparslan), İstanbul, 2004.
- Colloquium Anatolicum IV* (eds. M. Doğan-Alparslan - G. Ergin), İstanbul, 2005.
- Colloquium Anatolicum V* (eds. H. Peker - G. Ergin), İstanbul, 2006.
- Colloquium Anatolicum VI* (eds. M. Alparslan - H. Peker), İstanbul, 2007.
- Colloquium Anatolicum VII* (eds. M. Doğan-Alparslan - M. Alparslan - H. Peker - G. Ergin), İstanbul, 2008.
- Colloquium Anatolicum VIII* (eds. M. Doğan-Alparslan - Y. G. Ergin - M. Alparslan - H. Peker), İstanbul, 2009.
- Colloquium Anatolicum IX* (eds. M. Alparslan - Y. G. Ergin - H. Peker - M. Doğan-Alparslan), İstanbul, 2010.
- Colloquium Anatolicum X* (eds. Y. G. Ergin - M. Doğan-Alparslan - M. Alparslan - H. Peker), İstanbul, 2011.
- Colloquium Anatolicum XI* (eds. M. Alparslan - A. Akkaya), İstanbul, 2012.
- Colloquium Anatolicum XII* (eds. M. Alparslan - F. Kaynar), İstanbul, 2013.
- Colloquium Anatolicum XIII* (eds. M. Alparslan - B. Hürmüzlü-Kortholt - N. Karul - E. Kortanoğlu), İstanbul, 2014.
- Colloquium Anatolicum 14* (eds. B. Hürmüzlü - M. Alparslan - N. Karul - E. Kortanoğlu), İstanbul, 2015.
- Colloquium Anatolicum 15* (eds. E. Kortanoğlu - M. Alparslan - B. Hürmüzlü - N. Karul), İstanbul, 2016.
- Colloquium Anatolicum 16* (eds. E. Kortanoğlu - M. Alparslan - B. Hürmüzlü - N. Karul), İstanbul, 2017.

Kazı Monografileri

- Köröğlu, K. (ed.), *5. Yılında Yumuktepe/The V. Anniversary of the Excavation at Yumuktepe (1993-1997)*, İstanbul, 1998.

Popüler Dizi

- Alp, S., *Hititler'in Mektuplaşmaları*, İstanbul 2001².
- Alparslan, M., *Eski Anadolu'da Ticaret (MÖ II. Binyıl)*, İstanbul, 2010.
- Altınoluk, S., *Eskiçağ'da Irmak Tanrıları*, İstanbul, 2010.
- Anadolu (Usman), M., *Antik Çağda Et ve Balık Pazarları*, İstanbul, 2003.
- Baykan, C. - D. Baykan, *Eskiçağ'da Cam*, İstanbul, 2012.
- Bursa, P., *Antikçağ'da Anadolu'da Balık ve Balıkçılık*, İstanbul, 2010.
- Çete, İ., *Geçmiş Yolculuk Bir Gezi Rehberi, Journey into the Past: A Short Guide*, İstanbul, 1996 (Tükendi).
- Çokay, S., *Antikçağ'da Aydınlatma Araçları*, İstanbul, 2000².
- Delemen, İ., *Antik Dönemde Beslenme*, İstanbul, 2003².
- Delemen, İ. - S. Çokay-Kepçe, *Yunan ve Roma Kap Formları Sözlüğü*, İstanbul, 2009.
- Demiriş, B., *Eskiçağ'da Yazı Araç ve Gereçleri*, İstanbul, 2002³.
- Dinçol, B., *Eski Önsasya ve Mısır'da Müzik*, İstanbul, 2003².
- Dinçol, B., *Eski Önsasya Toplumlarında Suç Kavramı ve Ceza*, İstanbul, 2003².
- Dürüşken, Ç., *Eskiçağ'da Spor*, İstanbul, 1995 (Tükendi).
- Dürüşken, Ç., *Roma Dini*, İstanbul, 2003.
- Eğilmez, M., *Hitit Ekonomisi*, İstanbul, 2005.
- Fazlıoğlu, İ., *Eskiçağ'da Dokuma*, İstanbul, 2001².
- Fırat, M., *Antik Çağ'da Taş Duvar İşçiliği*, İstanbul, 2016.
- Gülbay, O., *Eskiçağ'da Tuvalet Kültürü*, İstanbul, 2004.
- Hırçın, S., *Çivi Yazısı Ortaya Çıkışı, Gelişmesi, Çözümü*, İstanbul, 2000³.
- Hürmüzlü, B., *Eski Yunan'da Ölü Gömme Gelenekleri*, İstanbul, 2008.
- İren, K., *Vazo Resimlerinin Işığında Eski Yunan Çanak Çömlekçiliği*, İstanbul, 2003.
- Karagöz, Ş., *Eskiçağ'da Depremler*, İstanbul, 2005.
- Köröğlu, G., *Anadolu Uygarlıklarında Takı*, İstanbul, 2004.
- Özdizbay, A., *Eski Yunan'da Tarım*, İstanbul, 2004.
- Salman, B., *Eskiçağ'da Güneş Saatleri*, İstanbul, 2007.
- Serdaroğlu, Ü., *Eskiçağ'da Tıp*, İstanbul, 2002².
- Tekin, O., *Eskiçağ'da Para, Antik Nümismatikçe Giriş*, İstanbul, 1998³.
- Tekin, O., *Byzas'tan I. Constantinus'a Kadar Eskiçağ'da İstanbul (Byzantion)*, İstanbul, 2005³.
- Tekin, O., *Tarih Boyunca İstanbul'da Sikke Darbı ve Sikkeler*, İstanbul, 2012.
- Uzel, İ., *Anadolu Tıp Tarihine Giriş*, İstanbul, 2008.